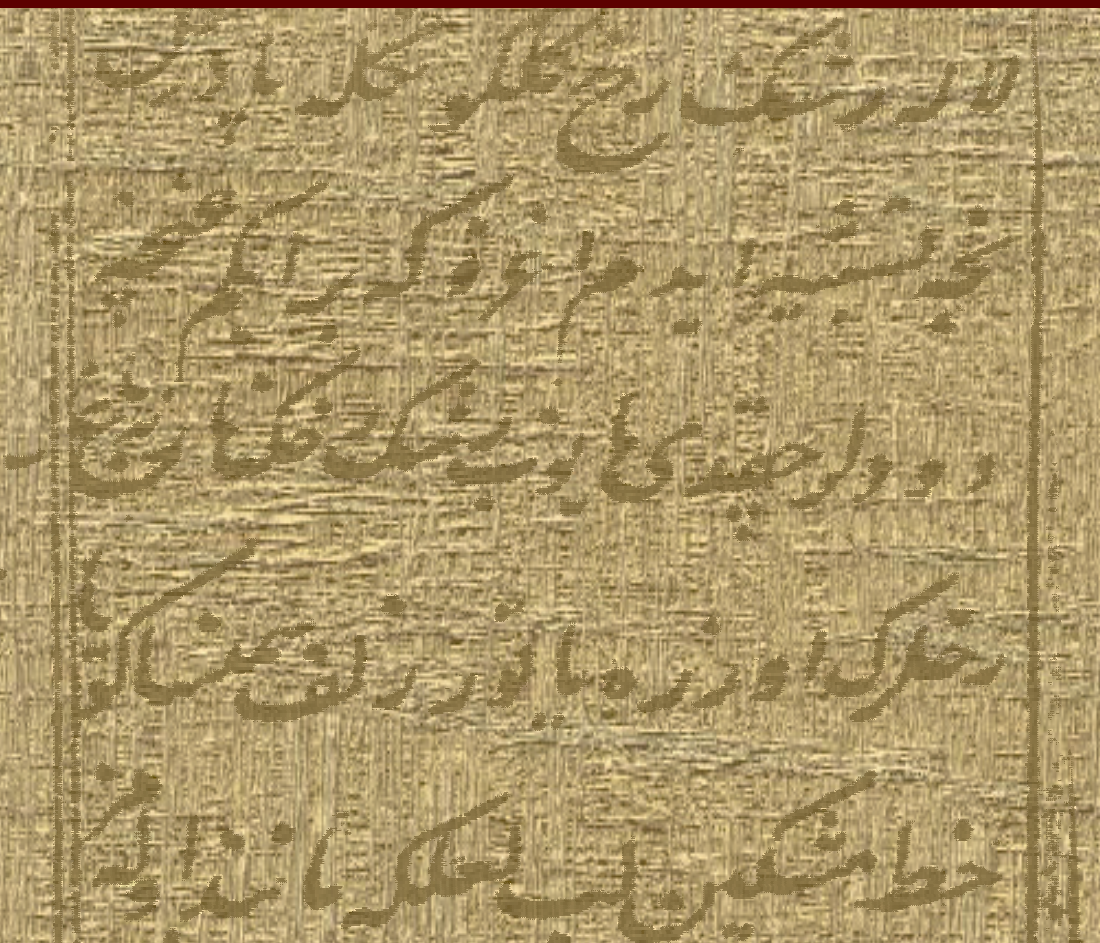

Ա. ՍԱՐԳՍՅԱՆ, ԱԼ.ՍԱՖԱՐՅԱՆ, Լ.ՍԱՀԱԿՅԱՆ

ՕՍՄԱՆԵՐԵՆԻ
ԴԱՍԱԳԻՐՔ

**ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНСТИТУТ АРМЕНОВЕДЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ ЕГУ**

**АНИ САРГСЯН
АЛЕКСАНДР САФАРЯН
ЛУСИНЕ СААКЯН**

УЧЕБНИК ОСМАНСКО-ТУРЕЦКОГО ЯЗЫКА

Под редакцией
Академика НАН РА, профессора
РУБЕНА САФРАСТЯНА

(На армянском языке)

ЕРЕВАН
ИЗДАТЕЛЬСТВО ЕГУ
2016

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ԵՊՀ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ԱՆԻ ՍԱՐԳՍՅԱՆ
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍԱՖԱՐՅԱՆ
ԼՈՒՍԻՆԵ ՍԱՀԱԿՅԱՆ

ՕՍՄԱՆԵՐԵՆԻ ԴԱՍԱԳԻՐՔ

Խմբագրությամբ՝
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, պրոֆեսոր
ՌՈՒԲԵՆ ՍԱՖՐԱՍՅԱՆԻ

ԵՐԵՎԱՆ
ԵՊՀ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
2016

ՀՏԴ 811.512.16 (075.8)

ԳՄԴ 81.2 Թու ց73

Ս 259

**ԵՐԱՇԽԱՎՈՐՎԵԼ Է ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՂՄԻՑ՝ ՈՐՊԵՍ ԴԱՄՍԳԻՐՔ ԲՈՒՀԵՐԻ
ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ (2016թ. նոյեմբերի 22 Հր. 1199-Ա/2)**

*Հրատարակության է երաշխավորվել
ԵՊՀ գիտական խորհրդի կողմից*

Գրախոսներ՝ ՀՀ վաստակավոր մանկավարժ, պրոֆեսոր

Գուրգեն Մելիքյան

պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Արսեն Ավագյան

բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Վարդան Ոսկանյան

Սարգսյան Ա.

Ս 259 Օսմաներենի դասագիրք / Ա. Սարգսյան, Ալ. Սաֆարյան, Լ.
Սահակյան; խմբ.՝ Ռ. Սաֆրաստյան.- Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2016,
324 էջ:

Սույն բուհական դասագիրքը նախատեսված է ԵՊՀ Հայագիտական հետազո-
տությունների ինստիտուտում, արևելագիտության և պատմության ֆակուլտետնե-
րում օսմաներենի դասավանդման համար: Այն բաղկացած է ներածությունից, երեսու-
ներկու դասից՝ նվիրված օսմաներենի բառագիտության, հնչյունաբանության, քերա-
կանության հարցերին: Դասագրքում ներառված են համապատասխան տեքստեր,
տարաբնույթ վարժություններ, օսմաներեն-հայերեն ուսումնական բառարան:

ՀՏԴ 811.512.16 (075.8)

ԳՄԴ 81.2 Թու ց73

ISBN 978-5-8084-2156-1

© ԵՊՀ հրատ., 2016

© Անի Սարգսյան, 2016

© Ալեքսանդր Սաֆարյան, 2016

© Լուսինե Սահակյան, 2016

Օսմաներենի դասագրքի հրատարակության առթիվ

Հայ արևելագետները թե՛ խորհրդային շրջանում և թե՛ հատկապես նորանկախ Հայաստանում արևելյան լեզուների դասագրքերի ստեղծման ուղղությամբ կատարել են հիրավի ակնառու գործ: Հրատարակվել են պարսկերենի, արաբերենի, եբրայերենի, ասորերենի, աղորբեջաներենի դասագրքեր: Արդեն վեց հրատարակություն է ունեցել մեր թուրքագետների ստեղծած (հայաստանյան իրականության մեջ առաջին) թուրքերենի բուհական դասագիրքը: Հիշարժան և հույժ արժեքավոր են նաև վերջին տարիներին տպագրված «Օսմանյան կայսրության պատմություն» և «Թուրքիայի հանրապետության պատմություն» դասագրքերը:

Համալսարանական օսմանագետների հեղինակած «Օսմաներենի դասագրքի» հրատարակությունը ևս մեկ առիթ է նորանոր հաջողություններ մաղթելու օտար (մասնավորապես՝ արևելյան) լեզուներ ուսումնասիրող մեր սիրելի ուսանողներին և հորդորելու ԵՊՀ դասախոսներին՝ կրկնապատկելու ու եռապատկելու դասագրքերի, ուսումնական և ուսումնամեթոդական ձեռնարկների ստեղծմանը նպատակաուղղված ջանքերը:

ԱՐԱՄ ՄԻՄՈՆՅԱՆ

*ԵՊՀ ռեկտոր, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, պրոֆեսոր
Երևան, 2016թ.*

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Օսմաներենը (Osmanlıca, لسان عثمانی) մասնագետների գերակա մեծամասնության բնութագրմամբ թուրքերենի՝ օսմանյան դարաշրջանում քաղաքական վերնախավի և մտավորականության՝ «որպես գրավոր լեզու» օգտագործած ձևն է¹: Նախկին Խորհրդային Միության ու ռուսաստանյան արևելագետները նաև նշում են, որ գրական թուրքերենի պատմության մեջ 15-րդ դարից մինչև 19-րդ դարի կեսերը ներառող շրջանը սովորաբար առանձնացվում է *Osmanlıca* (Օսմաներեն) անվանումով, որոշ հետազոտողներ նույնիսկ կարծում են, որ հնարավոր է խոսել յուրահատուկ՝ վերոհիշյալ դարաշրջանի «գրական լեզվի գրավոր տարատեսակի մասին՝ հաշվի առնելով ժանրային-ոճական տարբերակումը»²:

Օսմանյան կայսրությունը, հիմնադրվելով 1299թ., իր հզորության գագաթնակետին է հասել 15-16-րդ դարերում: Հարկ է նշել, որ նախապես Սելջուկյան սուլթանության, իսկ այնուհետև՝ Օսմանյան կայսրության, ինչպես նաև ակ-կոյունլուների և կարա-կոյունլուների պետական կազմավորումների մեջ համախմբված օղուզական ու թուրքմենական ցեղերն արաբերեն ու պարսկերեն լեզուների բարդ ազդեցությունը կրել են թե՛ վերոհիշյալ թուրքական ցեղերի և արաբների ու պարսիկների միջև անմիջական շփումների արդյունքում՝ ժողովրդա-

¹ Sté u Anabritannica (Genel Kültür Ansiklopedisi), Cilt 24, İstanbul, 1994, s. 329:

² Э. А. Грушина, Учебное пособие по османско-турецкому языку, Москва, 1988, стр. 3: Sté u և հմմտ. N. Koç, Yeni Dilbilgisi, İstanbul, 1996, s. 49, R. Rahmeti Arat, Türk Şivelerinin Tasnifi, Türkiyat Mecmuası, Cilt X, (1951-1953), İstanbul, 1953, s. 122-123:

կան լեզվի միջոցով վերոհիշյալ լեզուների տարրերի յուրացման, և թե՛ օղուզ-թյուրքերի կողմից իսլամի ընդունումից (IXդ.) հետո կրոնի «գիտական ու գեղարվեստական գրականության գործոններով պայմանավորված արաբապարսկական լեզվական «օկուպացիայի» միջոցով³:

Օսմաներենը, հիրավի, յուրահատուկ լեզու էր, և թյուրքական լեզուների պատմության հիմնահարցերի ժամանակակից ուսումնասիրողների կարծիքով էլ երեք կենդանի լեզուների (թյուրքական ոլորտից դուրս՝ նախադեպ չունեցող) համակեցության բնույթ էր կրում՝ հանդիսանալով մեկ լեզվական հանրության լեզու: Միննույն ժամանակ հարկ է նշել, որ այն որպես սովորական կենդանի շփման միջոց հասու էր միայն օսմանյան վերնախավին: Օսմաներենին անդրադարձող հեղինակների գործերում գրեթե «ավանդական պատկեր» է դարձել եվրոպական հայտնի արևելագետ Վամբերիի (1831-1913 թթ.) բերած խոսուն օրինակը. թուրք ծառան լսում ու չի հասկանում իր տիրոջ և մի այլ ուսյալ թուրքի զրույցը, քանզի նրանք խո-

³ Օսմաներենի ձևավորման ու զարգացման առանձնահատկությունների, թուրքիայում լեզվական բարեփոխման մասին հսկայածավալ գրականությունից մասնավորապես տե՛ս *Из истории турецкого языка* (Предисловие) – **А. Н. Баскаков** и др., *Турецко-русский словарь*, Москва, 1997, стр. 5-8, **А. Н. Кононов**, *Очерк истории изучения турецкого языка*, Москва, 1976, стр. 68-69. Օսմաներենի «հաղթահարման» և նոր գրական թուրքերենի կայացման հարցերի մասին տե՛ս նաև **Л. Н. Старостов**, *Из истории становления турецкого литературного языка* (Османский период). – *Современные литературные языки стран Азии*, Москва, 1965, стр. 192-206, ինչպես նաև **Ալ. Մաֆարյան**, *Զիա Գյոքալփը և «Թյուրքականության հիմունքները»*, Երևան, 2012, էջ 54-68, 86-92:

սում էին ոչ թե ժողովրդական լեզվով (թուրքերեն), այլ՝ օսմաներեն⁴:

Օսմաներենի «համակեցությունը» ներառել էր ոչ միայն փոխառություններ արաբական ու պարսկական բառապաշարից, այլև արաբերենի ներքին կազմավորման կամ «բեկված» հոգնակին (cemi mükesser), նաև արաբերենի հոգնակի թվի -at, -in, -iyun, -un-ով ձևերը «պարսկերենի՝ -an, -ane-ով կազմվող ձևերը, երկակի թվի, գոյականի սեռի կատեգորիաները, որոնք հակասում էին թուրքերենի ձևաբանական տիպին, դերբայների ու մասդարների գուտ սեմական համակարգը, պարսկական իզաֆեթը... Վերջապես արաբերենն ու պարսկերենն ազդել էին օսմաներենի հնչյունական համակարգի վրա, խարխլել թյուրքական լեզուներին բնորոշ ձայնավորների ներդաշնակությունը⁵: Ի տարբերություն կցական թուրքերենի՝ օսմաներենը լեզվի պատմության հետազոտողների կողմից բնորոշվել է որպես «սեմա-թեքական-կցական լեզու»⁶:

⁴ Տե՛ս **Н. К. Дмитриев**, Турецкий язык, Москва, 1960, стр. 11, **Л. Н. Старостов**, նշվ. աշխ., էջ 195-196: Օսմանյան ժամանակաշրջանում տարբերակվել են՝ «Fasih Türkçe» («մաքուր թուրքերենը», օսմաներենը, որն ընդունված էր հասարակության «ընտրանու» կողմից), «Orta Türkçe» («միջին թուրքերենը» կամ «կիսաօսմաներենը», որով խոսել է «միջին խավը») և «Kaba Türkçe» («կոպիտ կամ գոեհիկ թուրքերենը», այսինքն՝ բուն թուրքերենը՝ բարբառային և «ռամկական» խոսվածքի յուրահատկություններով): Տե՛ս նույն տեղում, էջ 196: Բարձրաճ օսմաներենի քննադատությունը և ժողովրդախոսակցական թուրքերենի ջատագովությունը թյուրքականության դիրքերից տե՛ս **Ziya Gökalp**, Türkçülüğün Esasları, Dördüncü Basılış, İstanbul, 1961, էջ 22, **С. Kudret**, Ziya Gökalp, Ankara, 1963, էջ 16-21:

⁵ **С. Майзель**, Арабские и персидские элементы в турецком языке, Москва, 1945, **Н. К. Дмитриев**, նշվ. աշխ., стр.198-199:

⁶ Մանրամասն տե՛ս **Л. Н. Старостов**, նշվ. աշխ., էջ 199, **Н. К. Дмитриев**, նշվ. աշխ., էջ 11, 198-199, ինչպես նաև **Ա. Սաֆարյան**, Քեմալականների

Արևելագետներն ավանդաբար առանձնացնում են օսմաներենի զարգացման երեք հիմնական՝ «հին օսմաներենի» (Eski Osmanlıca) - 13-15-րդ դդ., «միջին օսմաներենի» (Orta Osmanlıca) - 15-19-րդ դդ., «նոր օսմաներենի» (Yeni Osmanlıca) - 19-20-րդ դդ. փուլերը⁷:

Լեզվական բարեփոխումների (գրական լեզվի պարզեցման, ժողովրդախոսակցականին մոտեցման) առանձին փորձեր օսմանյան իրականության մեջ եղել են արդեն միջնադարում⁸: 16-րդ դարում «պարզ թուրքերենի» համար պայքարում էին Թաթավլալը Մահրեմին (Tatavlı Mahremî, մահ. 942 հ./1535 թ.) և Էդիրնեյի Նազմին (Edirneli Nazmî, մահ. 962 հ./1554 թ.): Թաթավլալը Մահրեմի իդեալն էր այնպիսի թուր-

լեզվական քաղաքականության ակունքներում, Զիյա Գյոքալփի լեզվաբանական հայացքները, «Ժամանակակից Եվրասիա», (խմբ.՝ Ռ. Սաֆարասյան), հ. III (2), ՀՀ ԳԱԱ Արևելագիտության ինստիտուտ, Երևան, 2014, էջ 52-76:

⁷ Տե՛ս և հմմտ. **Faruk K. Timurtaş**, Osmanlı Türkçesi Grameri, III, İstanbul, 2005, s. 2, **Э. А. Грунина**, նշվ. աշխ., էջ 3-4, Anabrittannica (Genel Kültür Ansiklopedisi), Cilt 24, s. 329-330: Թուրքերենը պատկանում է օղուզական լեզուների օղուզ-սելջուկյան ենթախմբին, լեզվի կրողները՝ «անատոլիական» թուրքերը (Türk, ռուս.՝ турок), կոչվել են «օսմանցի» կամ «օսմանյան թուրք» (Osmanlı, ռուս.՝ османские турки, оттоманские турки, оттоманы), իսկ ռուսաստանյան ու հետխորհրդային մյուս երկրների թուրքագիտության մեջ արմատացած ձևակերպմամբ թուրքերը, որպես ժողովուրդ, գոյություն ունեն միայն 13-րդ դարի վերջից: Տե՛ս **А. Н. Баскаков**, Введение в изучение тюркских языков, Москва, 1962, стр. 225-226, տե՛ս և հմմտ. նաև **Г. А. Благова**, Вариантные заимствования тюрко-тюрк и их лексические обособление в русском языке (К становлению обобщающего имени тюркоязычных народов), - «Тюркологический сборник», Москва, 1973, стр. 51-61: Հմմտ. նաև **Դ. Ե. Երեմեն**, Թուրքերի ծագումը (Ծագումը և էթնիկական պատմության հիմնական էտապները), Երևան, 1975, էջ 164-209:

⁸ Մասնավորապես տե՛ս **Faruk K. Timurtaş**, Tarih İçinde Türk Edebiyatı, Vilâyet Yayınları, İstanbul, 1981, s. 81-86, **А. Н. Кононов**, նշվ. աշխ., էջ 63-64:

քերենը, որի ոչ միայն բառային կազմն էր թուրքական, այլև «բոլոր այլաբանություններն ու համեմատություններն էին համապատասխանում թուրքերի ճաշակին և թուրքերենի հանճարին»⁹:

Օսմանյան կայսրությունում օսմաներենի քերականության դասավանդումը ոյուշթիեններում (դպրոցներում) սկսվել է 1839 թ., մինչդեռ օսմաներենի առաջին «քերականությունը» գրվել էր դեռևս 1530 թ. (հեղինակ՝ Բերգամալը Քադրի): 1846 թ. լույս է տեսել թուրք քերական Աբդուրահման Ֆեզլիի աշխատությունը: 1851 թ. Ստամբուլում Ֆուադ էֆենդին և Ջևդեթ էֆենդին հրատարակում են «Օսմաներենի կանոնները» (“Kavaid-i Osmaniye”) քերականության համառոտ տեսությունը. թուրք էվրոպացի բազմաթիվ թուրքագետ-լեզվաբանների կողմից հետազայում բազմիցս հղված այս ուսումնասիրության մեջ նկատվում են լեզվի պարզեցմանն ուղղված միտումներ: Հատկանշական է, որ այս դարաշրջանում թուրք հեղինակների ուսումնասիրությունները կրում էին առավելապես դպրոցական «քերականություն-դասագրքերի» բնույթ, որոնց հիմքում արաբական լեզվաբանության ավանդույթներն ու սխեմաներն էին¹⁰:

Լեզվական բարեփոխումների խնդիրը հատուկ կարևորեցին Իբրահիմ Շինասիի (1826-1871թթ.), Նամըք Քեմալի (1840-1888թթ.) և նրանց կողմնակիցները: Թուրքերենի պար-

⁹ Տե՛ս **M. F. Köprülü**, Milli Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşirleri ve Divani Türkî-i basit, XVI-ncı Asır Şairlerinden Ederneli Nazmînin eseri, İstanbul, 1928, s. 14, 19, (արաբատառ) Milli Edebiyat Cereyanını İlk Mübeşirlerinden Mahremî, «Hayat Mecmuası», 1928, IV, s. 82, ինչպես նաև **А. Н. Кононов**, նշվ. աշխ., էջ 64:

¹⁰ **А. Н. Кононов**, Грамматика современного турецкого литературного языка, Москва-Ленинград, 1956, стр.12-13.

զեցման գործում զգալի դեր է խաղացել «Մուհբիր» պարբերականը, որտեղ հրատարակված հոդվածների ճնշող մեծամասնության լեզուն համեմատաբար պարզ էր՝ հազեցած ժողովրդախոսակցական լեզվի տարրերով: Նշանավոր «Թաքվիմ-ի վեքայի» և «Մուհբիր» պարբերականների միջև, ոուսաստանյան օսմանագետ Ա. Դ. Ժելտյակովի գնահատմամբ, առկա էր անդունդ ոչ միայն բովանդակության, այլև բառապաշարի և ոճի տեսանկյուններից, քանզի «Մուհբիր»-ում տպագրված բազմաթիվ հոդվածներ ընթերցողներից չէին պահանջում լեզվական բարձր պատրաստվածություն: Հատկանշական է, որ «Մուհբիր»-ի հրատարակիչներն ու հեղինակները հետաքրքրվում էին նաև արաբատառ այբուբենի մասնակի բարեփոխման խնդրով: 1868 թ. օգոստոսի 3-ի համարում խմբագրակազմը հավանություն է տալիս ընթերցանությունը հեշտացնող նշանների ներդրման ծրագրին՝ միաժամանակ ընդգծելով, որ ամենևին պետք չէ փոխել այբուբենն այն աստիճան, որ սերունդները գրկվեն անցած դարերի ընթացքում գրված կամ տպագրված գրքերը կարդալու հնարավորությունից¹¹: Թեև 19-րդ դարի երկրորդ կեսի հրատարակությունների մեծ մասում թուրքերի մայրենի լեզուն շարունակվում էր կոչվել «օսմաներեն», բայց միայն 1877-1890 թթ. տպագրված առնվազն տասը գիրք կազմի վրա կրում էր «թուրքերեն» անվանումը (*թուրքչե, լիսան-ի թյուրքի, քավաիդ-ի թյուրքչե, սարֆ-ի թյուրքի*): Լեզվի ու մամուլի պատմաբանները նշում են, որ նման քերականագիտական ու թարգմանական աշխատանքը նպաստում էր թուրքերենի

¹¹ Ст'я А. Д. Желтяков, Печать в общественно-политической и культурной жизни Турции (1729-1908гг.), Москва, 1972, стр. 111-112:

կատարելագործմանն ու հարստացմանը¹²:

«Սերվերի Ֆյունուն» գրական միավորման և հրատարակվող նույնանուն հանդեսի շուրջը համախմբված «երիտասարդ» մտավորականների խմբի՝ գրական օսմաներենը ժողովրդախոսակցականին մոտեցնելու փորձերը ցանկալի արդյունք չէին տալիս¹³: Լեզվի «թյուրքականացման» համար մղած պայքարը նորովի շարունակեցին երիտթուրքերը¹⁴: Սեզայի բեյը «Շուրայ-ի ումմեթ» պարբերականի էջերում հանդես էր գալիս ի պաշտպանություն ժողովրդին հասու լեզվի, կոչ էր անում գրողներին հրաժարվելու թուրքական միջնադարյան գրականության ստեղծագործությունների խրթին լեզվից՝ պնդելով, որ դա թուրք ժողովրդի լուսավորության կարևորագույն նախապայմանն է¹⁵: Թյուրքականության նշանավոր գաղափարախոս Զիյա Գյոքալփը «Թյուրքականության հիմունքները» հիմնարար աշխատությունում հիշում է, թե ինչպես Սալոնիկում հրատարակվող «Գենչ Քալեմեր» հանդեսի խմբագրից տեղեկացել է, որ վերոհիշյալ հանդեսը փորձում էր հեղաշրջում կատարել լեզվի ասպարեզում, իսկ այդ պայքարը ղեկավարում էր հետագայում մեծ ճանաչում ստացած գրող

¹² Տե՛ս նույն տեղում, էջ 201: Օսմանյան առաջին (1876թ.) և երկրորդ (1908թ.) սահմանադրությունների մեջ ամրագրված էր թուրքերենի՝ որպես պետական լեզվի մասին դրույթը (տե՛ս և հմմտ. **A. Dilaçar**, Devlet Dili Olarak Türkçe, էջ 19):

¹³ Տե՛ս **А. Н. Кононов**, Очерк истории изучения турецкого языка, стр. 68:

¹⁴ Տե՛ս **Ю. Петросян**, Младотурецкое движение (вторая половина XIX – начало XX в.), Москва, «Наука», 1971, стр. 275.

¹⁵ Տե՛ս **Ş. Mardin**, Jön Türklerin Siyasi Fikirleri, 1895-1908, Ankara, 1964, s. 201, ինչպես նաև **Ю. Петросян**, նշվ. աշխ., էջ 275:

Օմեր Սեյֆեդդինը (1884-1920 թթ.), ում պրպտումները համահունչ էին գյոքալիյան լեզվաբանական հայացքներին¹⁶:

Մուսթաֆա Քեմալի ու քեմալականների կողմից իրագործված հիրավի արմատական բարեփոխումների տեսական հիմքերը մշակող Ջիյա Գյոքալիը հատուկ ընդգծում էր, որ օսմաներենում «շատ փոքր» էր թուրքերենի ու թուրքական մշակույթի բաժինը և օսմաներենը որակում էր որպես հասարակ թուրք ժողովրդին միանգամայն խորթ «քաղաքակրթության լեզու»¹⁷: Թուրքիայի հանրապետությունում «լեզվական հեղափոխության» (Dil Devrimi) հիմնահարցերի ուսումնասիրողներն Աթաթյուրքի ու քեմալականների՝ լեզվի բնագավառում իրականացրած արմատական բարեփոխումների նպատակներն ավանդաբար փորձում են ամփոփել հետևյալ դրույթներում. թուրքերենը մաքրել օսմաներենի «վնասակար անհարթություններից», լեզվին հաղորդել ազգամիավորիչ բնույթ՝ փակելով օսմաներենի պատճառով ձևավորված ճեղքվածքը մտավորականության ու ժողովրդի գործածած լեզվի, խոսակցական ու գրական լեզուների միջև¹⁸:

¹⁶ Տե՛ս **Ziya Gökalp**, նշվ. աշխ., էջ 10:

¹⁷ Տե՛ս **Ziya Gökalp**, նշվ. աշխ., էջ 23: Լեզվական բարեփոխումները Թուրքիայում ժամանակի հրամայական պահանջն էր, սակայն ինչպես գրել է աղբյուրներից հետազոտող Է. Հասանովան, «իրենց ընդհանուր բնույթով առաջադիմական միջոցառումները հաճախ օգտագործվում էին... պանթյուրքական նպատակներով»: Այդ մասին մանրամասն տե՛ս **Э. Гасанова**, Идеология буржуазного национализма в Турции, Баку, 1966, стр. 94-95:

¹⁸ Մանրամասն տե՛ս **R. Korkmaz**, Dil Bilincimizin Serüveni veya Bir Varlık Alanı olarak Türkçe ve Atatürk, “Türk Dili” (Dil ve Edebiyat Dergisi), Sayı 580, 2000 / I, s. 325-326, ինչպես նաև **Ա. Սաֆարյան**, Քեմալականների լեզվական քաղաքականության ակունքներում. Ջիյա Գյոքալիի լեզվաբանական հայացքները, էջ 52-53:

1928 թ. օգոստոսի 8-ին գործողության մեջ մտավ թուրքական գրերն արաբատառից լատինատառի փոխելու մասին օրենքը: Մուսթաֆա Քեմալը, Ստամբուլում խոսելով «թուրքական գրերի հեղափոխության» (Türk Yazı İnkilâbı) մասին ու ներկայացնելով «Ճշմարիտ-իրական-իսկական»¹⁹ թուրքերեն բառերով, «թուրքական տառերով» իր գրառումները, կոչ արեց հանրապետական Թուրքիայի ընտրանուն ջանք չխնայել հնարավոր ամենակարճ ժամանակահատվածում նոր այբուբենը ժողովրդական լայն զանգվածների սեփականությունը դարձնելու գործընթացում²⁰:

Ժամանակակից գրական թուրքերենի հիմքում ընկած են Ստամբուլի և Անկարայի քաղաքային խոսվածքները (գրական ընդհանուր նորմի ազդեցությունն են կրում նաև մյուս խոսվածքները)²¹:

* * *

Թուրքերենը և օսմաներենը Երևանի պետական համալսարանում դասավանդվում են անցյալ դարի 40-ական թվականներից՝ մեծանուն արևելագետ և հայագետ, ակադեմիկոս Հրաչյա Աճառյանի նախաձեռնությամբ²², սակայն օսմաներե-

¹⁹ Բնագրում՝ *hakikî*:

²⁰ St' u Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, II (1906-1938), İkinci Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1959, ss. 251-253. А. Н. Кононов, Реформа алфавита в Турции (к истории вопроса), История и филология стран Востока, Учен. Зап., Ленинград, 1959, № 282:

²¹ St' u А. Н. Баскаков, Введение в изучение тюркских языков, стр. 226:

²² St' u Գ. Մելիքյան, ԵՊՀ արևելագիտության ֆակուլտետի պատմությունից, Արևելագիտության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու), հ. VIII, Երևան, 2014, էջ 5-8, А. Симонян, А. Сафарян, Об изучении вопросов тюркской филологии в Армении, - Актуальные вопросы отечественной и зарубежной иранистики, Казанский (Приволжский) Федеральный Университет, Казань, 2015, стр. 245-246:

նի դասավանդման համար տասնամյակներ շարունակ մեր դասախոսներն օգտագործել են Թուրքիայում կամ Ռուսաստանում հրատարակված դասագրքեր, ուսումնական ձեռնարկներ, համապատասխան բառարաններ²³։ Անշուշտ, թուրքերեն-հայերեն կամ օսմաներեն-հայերեն (կամ հայերեն-օսմաներեն) բազմաթիվ բառարաններ, օսմանահպատակ հայերի ուսուցման համար նախատեսված տարաբնույթ դասագրքեր են հրատարակվել Օսմանյան կայսրությունում և Թուրքիայի հանրապետությունում²⁴։ Հիշարժան է օսմանագիտության մոսկովյան դպրոցի հիմնադիր, ԽՍՀՄ ԳԱ ակադեմիկոս Վլադիմիր Գորդլևսկու վկայությունն այն մասին, որ ինքը Մոսկվայի Լազարյան ինստիտուտում օսմաներենը սկսել է սովորել օսմանահպատակ հայ գրահրատարակիչ Առաքելի (Թոզլյանի) տպագրած Մուալլիմ Նաջիի դասագրքով²⁵։ Հի-

²³ Մասնավորապես տե՛ս **А. Н., Самойлович**, Краткая учебная грамматика османско-турецкого языка, Ленинград, 1925, **Э. А. Грунина**, Учебное пособие по османско-турецкому языку, **F. Timurtas**, Osmanlı Türkçesi Grameri III, 11. Baskı, İstanbul, 2005, **H. Develi**, Osmanlı Türkçesi Kılavuzu 1-2, İstanbul, 2007:

²⁴ Տե՛ս **Մ. Աբիկեան**, Ընդարձակ բառարան Տաճկերեն հայերեն, Կ. Պոլիս, 1892, **Պ. Զեքի Կարապետյան**, Մեծ բառարան Օսմաներեն Հայերեն, Կ. Պոլիս, 1912, *ünijih*՝ Մեծ բառարան Հայերեն Օսմաներեն, Կ. Պոլիս, 1907, **Պոհճալեան Հ. Արիստակես վրդ.**, Թրքերեն հայերեն առձեռն բառարան, Կ. Պոլիս, 1981, **Bedros Zeki**, Türkçeden Ermeniceye Mükemmel Lügat, Ankara, 2009, *ünijih*՝ Ermeniceden Türkçeye Mükemmel Lügat, Ankara, 2009:

²⁵ Տե՛ս **В. В. Гордлевский**, Избранные сочинения, т. III (История и культура), Москва, 1962, стр. 165-167, տե՛ս նաև **Հ. Աճառյան**, Հայոց դերը Օսմանյան կայսրության մեջ, (աշխատասիրությամբ՝ Պ. Մուրադյանի), Երևան, 1999, էջ 9-22: Սույն հրատարակության հիմքում Հրաչյա Աճառյանի՝ 1943 թ. ԵՊՀ-ի գիտական նստաշրջանում կարդացած զեկուցումն է և առաջին անգամ «Բանբեր Երևանի համալսարանի» հանդեսում (1967, № 1, էջ 157-163) կրճատումներով հրատարակված հոդվածը: Տե՛ս նաև **Բ. Մ. Թուղլաճյան**, Հայկական տպագրությունն Օսմանյան կայսրությունում և հայերու նպաստը թուրքական տպագրական արվեստին, Մերձավոր և Միջին

շարժան է նաև Հրաչյա Աճառյանի վկայությունն Օսմանյան կայսրությունում հայ գործիչների դասագրքաստեղծ ավանդի մասին. «Նույնիսկ տաճկերեն լեզվի համար առաջին եվրոպական ռճով ու նոր մեթոդով դասագրքերը հայերը պատրաստեցին: Այսպես՝ Միհրան Աբիկյանը, Ռեթիկ հոջան, Սարայդարյանը և Զեքի Կարապետյանը, որոնց պատրաստած դասագրքերը տաճկական դպրոցներում գործածության դրվեցին.... Միհրան Աբիկյանը 50 անուն դասագիրք է գրել («Մութավվել սարֆի Օսման»)»²⁶:

Անդրադառնալով խորհրդահայ արևելագիտության պատմությանն՝ ակնածանքով ու հիացմունքով ենք հիշում մեր ականավոր աղբյուրագետների՝ Կոստանդնուպոլսի համալսարանի շրջանավարտ, հայաստանյան օսմանագիտության ակունքներում կանգնած Արամ Սաֆրաստյանի (1888-1966թթ.)²⁷ և պրոֆեսոր Հակոբ Փափագյանի (1919-1997թթ.)²⁸ բացառիկ գի-

Արևելքի ժողովուրդներ XII, Թուրքիա, Երևան, 1985, էջ 98-114, **Գ. Մելիքյան, Ալ. Սաֆարյան**, Ակադեմիկոս Վլադիմիր Գորդլեսկին՝ հայագիտական հիմնահարցերի մասին, Արևելագիտության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու), հ. VII, Երևան, 2012, էջ 148:

²⁶ **Հ. Աճառյան**, Հայոց դերը Օսմանյան կայսրության մեջ, (աշխատասիրությամբ՝ Պ. Մուրադյանի), էջ 21-22: Հատկանշական է, որ այս աշխատության մեջ հեղինակը նաև վկայում է. «Ռեթիկ հոջան այնպիսի հմուտ տաճկագետ էր, որ տաճիկ մոլլաները գալիս էին չոքում նրա մոտ և տաճկերեն սովորում»: Նույն տեղում, էջ 22:

²⁷ Ա. Խ. Սաֆրաստյանի աշխատասիրությամբ հրատարակություններից մասնավորապես տե՛ս Թուրքական աղբյուրները Հայաստանի, հայերի և Անդրկովկասի մյուս ժողովուրդների մասին, հ. Ա, Երևան, 1961, Թուրքական աղբյուրները Հայաստանի, հայերի և Անդրկովկասի մյուս ժողովուրդների մասին, հ. Բ, Երևան, 1961, Թուրքական աղբյուրներ. Էվլիյա Չելեբի, հ. Գ, (կազմ.՝ Ա. Խ. Սաֆրաստյան, Գ. Հ. Սանթրոքյան), Երևան, 1972:

²⁸ **Հ. Դ. Փափագյանի** օսմանագիտական հրապարակումներից մասնավորապես հիշարժան են հետևյալները. Վաղարշապատ գյուղի 1725 և 1728 թթ.

տամանկավարժական վաստակը: Անուրանալի է նաև հայ օսմանագիտության անդաստանում ՀՀ ԳԱԱ Արևելագիտության ինստիտուտի բազմամյա գիտաշխատող Ավետիս Փափազյանի²⁹ և ԵՊՀ արևելագիտության ֆակուլտետում շուրջ երկու տասնամյակ օսմաներեն և թուրքերեն դասավանդած թուրքագետ, գրող, հրապարակախոս Խաչիկ Ամիրյանի³⁰ ավանդը:

Թուրքական հարկացուցակները, «Բանբեր Մատենադարանի», հ. 5, առանձնատիպ, Երևան 1960, էջ 431-464, Կուլբենկի որդիներ Գուլաբիի և Գալուստի 1847 թ. սուլթան Աբդուլ Մեջիդից ստացած արտոնագրերը, - «Բանբեր Մատենադարանի», ՀՍՄՀ ԳԱ հրատ., Երևան, 1984, էջ 212-228, ինչպես նաև նույնի՝ Նոր նյութեր Արևելյան Հայաստանում թուրքական իշխանությունների հարկային քաղաքականության վերաբերյալ, - «Բանբեր Մատենադարանի», Երևան, 1994, № 16, էջ 197-213:

²⁹ Ա. Փափազյանի աշխատասիրությամբ լույս տեսած հրատարակություններից մասնավորապես տե՛ս Հայերի ցեղասպանությունը ըստ երիտթուրքերի դատավարության փաստաթղթերի, (Առաջաբանը, թարգմանությունը, ծանոթագրությունները Ա. Հ. Փափազյանի), Երևան, 1988, Թուրքական վավերագրերը Հայաստանի և հայերի մասին (16-19-րդ դարեր), Երևան, 1999: Ա. Փափազյանը հեղինակել է նաև համեմատաբար համառոտ «Օսմաներենի ձեռնարկ» (Թուրքագիտական և օսմանագիտական հետազոտություններ, հ. VIII, խմբ.՝ Մ. Խաչիկյան, Ռ. Սաֆրաստյան, Երևան, 2012), որն ամփոփում է ներածություն, ընթերցանության կանոններ, քերականական որոշ տեղեկություններ և տեքստեր: Վերոհիշյալ ներածության մեջ հեղինակը օսմաներենը բնութագրում է որպես «արաբատառ թուրքերեն» և «Օսմանյան կայսրության գրագրության պաշտոնական լեզու», տե՛ս նույն տեղում, էջ 6:

³⁰ Արժեքավոր են հատկապես Խ. Ամիրյանի օսմանագիտության, թուրքագիտության և հայագիտության հատման տիրույթի վիճահարույց հիմնահարցեր լուսաբանող «Թուրքալեզու հայ աշուղներ և Մ. Ֆ. Քեոփրյուլուն», «Սովետական գրականություն», 1976, № 73, Թուրքալեզու հայ աշուղներ (Օսմանյան կայսրություն, XVI-XX դարեր), կազմող՝ Խ. Ամիրյան, Փարիզ, 1993 (Հիշյալ գրքի մասին Վ. Ս. Մաղալյանի գրախոսությունը տե՛ս «Բանբեր Երևանի համալսարանի», № 3(93), Երևան, 1997, էջ 193-199):

2008 թ. Երևանի պետական համալսարանում հիմնադրվեց Հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտը, որտեղ գործում են հնագիտական հետազոտությունների, Բարկեն Հարությունյանի անվան Հայաստանի պատմական աշխարհագրության և քարտեզագրության լաբորատորիաները, ցեղասպանագիտության, հայոց պետականության պատմության հիմնահարցերի հետազոտության, վիրտուալ հայագիտության և տեղակատվության, հայ-վրացական առնչությունների, հայ-օսմանական առնչությունների, հայ-քրդական առնչությունների և սփյուռքագիտական հետազոտությունների բաժինները: Նորաստեղծ ինստիտուտի առանցքային-հիմնարար խնդիրներից էր Հայ-օսմանական պատմական, լեզվական ու մշակութային առնչությունների ուսումնասիրությունը: Վերոհիշյալ բաժնի գիտաշխատողների և ԵՊՀ թյուրքագիտության ամբիոնի դասախոսների ջանքերով ստեղծված, ուսանողների ու մասնագետների դատին ներկայացվող սույն գիրքը հայերեն բուհական առաջին դասագիրքն է, որտեղ հաշվի են առնվել հայ ուսանողներին օսմաներենի հնչյունական, քերականական, բառային համակարգերի դասավանդման առանձնահատկությունները, ներկայացվել են այնպիսի համարժեք ձևեր, որոնք չկան ռուսերենում և անգլերենում (մասնավորապես՝ օսմաներենում, ինչպես և թուրքերենում ուղիղ խնդիրը ստանում է հայցական հոլովի վերջածանց, երբ հայերեն թարգմանության մեջ առկա է որոշյալ առումը)³¹: Հիշարժան է,

³¹ Տե՛ս նաև **Լ. Մահակյան, Ա. Մարգարյան, Ալ. Մաֆարյան**, Օսմաներենի դասավանդման սկզբունքները հայալեզու լսարանում, Ժամանակակից լեզվաբանությունը միջգիտակարգայնության լույսի ներքո, Միջազգային գիտաժողով - 4, Երևան, 2016, էջ 58-59, հմմտ

որ թե՛ Խորհրդային Հայաստանում, թե՛ Անկախ պետականության քառորդ դարի ընթացքում համալսարանական արևելագետ-լեզվաբանների կողմից համապատասխան եզրաբանության բյուրեղացման ու դասագրքաստեղծ զգալի աշխատանք է տարվել, հրատարակվել են նաև պարսկերենի, արաբերենի ու թուրքերենի դասագրքեր³² և ձեռնարկներ, որոնք, բնականաբար, օգտագործվել են մեր դասագիրքը կազմելու գործընթացում: Հատկանշական է նաև այն փաստը, որ օսմանագետների պատրաստման մագիստրոսական, ինչպես նաև բակալավրիատում օսմաններենի դասավանդման ծրագրերում հատկապես արդյունավետ է սիրիահայ, լիբանանահայ, պոլսահայ, պարսկահայ ուսանողների արաբերենի, պարսկերենի, թուրքերենի գիտելիքների օգտագործումը:

Սույն դասագիրքը բաղկացած է երեսուներկու դասից (յուրաքանչյուրում ներառված են համապատասխան վարժություններ), օսմաներեն - հայերեն ուսումնական բառարանից, որը կազմելիս առավելապես օգտվել ենք Պետրոս Զեքի Կարապետի վերոհիշյալ արժեքավոր բառարանից: Դասագրքում ներկայացված են նաև տարբեր դարաշրջանների ու տարաբնույթ (այդ թվում՝ արձակ և չափածո ստեղծագործությունների) բնագրերի օրինակներ: Մասնավորապես, ներկայացվում

նաև **Ալ. Սաֆարյան, Ա. Սողոմոնյան, Տ. Լոքմազյոզյան**, Թուրքերենի դասագիրք, Գիրք Ա., վեցերորդ լրամշակված հրատարակություն, Երևան, 2015, էջ 34:

³² Մասնավորապես տե՛ս **Գ. Մ Նալբանդյան.**, Պարսից լեզվի քերականություն, Երևան, 1980, **Ք. Վ. Բախշինյան, Հ. Հ. Բիանջյան, Լ. Վ. Ղազարյան, Գ. Վ. Մելիքյան**, Պարսկերենի դասագիրք, Երևան, 2011, **Ս. Կարաբեկյան, Ս. Տոնիկյան**, Գրական արաբերենի ներածական դասընթաց, Երևան, 2014:

են նմուշներ՝ Բաքիի, Նեդիմի, Մեհմեդ Էմինի, Զիյա Գյոքալփի, Յահյա Քեմալի բանաստեղծություններից:

Համահեղինակները դասագրքի ստեղծման գործընթացում աջակցության համար երախտագիտություն են հայտնում խմբագրին, գրախոսներին, ԵՊՀ ռեկտոր, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, պրոֆ. Արամ Սիմոնյանին, Մարդկային ռեսուրսների զարգացման «Փյունիկ» համահայկական հիմնադրամին և անձամբ պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆ. Լևոն Սարգսյանին, «Գալուստ Գյուլբենկյան հիմնադրամին», ՀՀ Հին ձեռագրերի ինստիտուտ-Մատենադարանի, ԵՊՀ, ՀՀ ԳԱԱ Հիմնարար գիտական և ՀՀ Ազգային գրադարանների աշխատակիցներին: Դասագրքի ձեռագրի փորձաքննությանը նպաստելու համար շնորհակալ ենք նաև ԵՊՀ արաբագիտության ամբիոնի վաստակաշատ դասախոս Երվանդ Մինասյանին, ԵՊՀ թյուրքագիտության ամբիոնի դոցենտ, բ. գ. թ. Լիլիթ Սաֆրասոյանին, ասիստենտ, բ. գ. թ. Անուշիկ Մարտիրոսյանին և դասախոս Մարիամ Մելքոնյանին:

Հեղինակները սպասում են մասնագետների՝ սույն դասագրքի լրամշակմանը նպատակառոտված դիտողություններին և առաջարկներին:

ԴԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

§ 1. Օսմաներենի այբուբենը և գրության առանձնահատկությունները (ընդհանուր տեղեկություններ)

Օսմաներենի այբուբենի հիմքում արաբականն է՝ պարսկերենի այբուբենից մի քանի տառերի հավելումով: Այբուբենում առկա է (*Kâf-i Nuni, Sağır Kef, Nazal ñ*) տառն արտացոլում է նաև թյուրքական քմայնացած ñ հնչյունը:

Ուշադրություն դարձրե՛ք այս հիմնական կանոններին.

- Օսմաներենում գրությունն աջից ձախ է:
- Տառերը լինում են միակողմանի և երկկողմանի կցման:
- Բառակցում, բառամիջում և բառավերջում տառերն ունեն տարբեր գրելաձևեր:
- Փոխառությունները, որպես կանոն, պահպանում են արաբերենի և պարսկերենի համապատասխան գրելաձևերը:
- Յուրաքանչյուր ձայնավորի չի համապատասխանում առանձին տառ:
- Արաբերենում գոյություն ունեցող, սակայն թյուրքական լեզուներում բացակայող որոշ բաղաձայն հնչյուններ օսմաներեն այբուբենում պահպանել են միայն գրության ձևը՝ տառը: Արդյունքում՝ մեկ հնչյունն օսմաներենում արտահայտվում է մի քանի տառերով:

Օսմաներենի այբուբենը

ا	ب	پ	ت	ث
Elif	Be	Pe	Te	Se (the)
ج	چ	ح	خ	د
Cim	Çim	Ha	Hı	Dal
ذ	ر	ز	ژ	س
Zel	Re	Ze	Je	Sin
ش	ص	ض	ط	ظ
Şin	Şad	Dad	Tı	Zı
ع	غ	ف	ق	ك
Aydın	Gayın	Fe	Kaf	Kef
ل	م	ن	و	ه
Lam	Mim	Nun	Vav	He
ی				
Ye				

Տառադարձման աղյուսակ

ا (i)	a, ā	ص	ś, ş
ا (i)	a, e, i, i, u, ü	ض	ž, d', d
ء	'	ط	t, t
ب	b, p	ظ	ž, z
پ	p	ع	'
ت	t	غ	ğ
ث	ś, s	ف	f
ج	c, ç	ق	k, q
چ	ç	ك	k, g
ح	h, h	ك	ñ, ñ
خ	h	ل	l
د	d	م	m
ذ	z, d	ن	n
ر	r	و	v, û, u, ü, ö
ز	z	ه	h, a, e
ژ	j, ž	ی	y, i, i, ī
س	s		
ش	ş, š		

Տառերի կապակցման աղյուսակ

Բառա- վերջում	Բառամիջում	Բառա- սկզբում	Անջատ	Տառի անվանումը
ا	ا ا	ا	ا	Elif
ب	ب	ب	ب	Be
پ	پ	پ	پ	Pe
ت	ت	ت	ت	Te
ث	ث	ث	ث	Se
ج	ج	ج	ج	Cim
چ	چ	چ	چ	Çim
ح	ح	ح	ح	Ha
خ	خ	خ	خ	Hı
د	د	د	د	Dal
ذ	ذ	ذ	ذ	Zel
ر	ر	ر	ر	Re
ز	ز	ز	ز	Ze
ژ	ژ	ژ	ژ	Je
س	س	س	س	Sin
ش	ش	ش	ش	Şin
ص	ص	ص	ص	Sad

Բառա- վերջում	Բառամիջում	Բառա- սկզբում	Անջատ	Տառի անվանումը
ض	ض	ض	ض	Dad
ط	ط	ط	ط	Tı
ظ	ظ	ظ	ظ	Zı
ع	ع	ع	ع	Ayın
غ	غ	غ	غ	Gayın
ف	ف	ف	ف	Fe
ق	ق	ق	ق	Kaf
ك	ك	ك	ك	Kef
ل	ل	ل	ل	Lam
م	م	م	م	Mim
ن	ن	ن	ن	Nun
و	و	و	و	Vav
ه	ه	ه	ه	He
ی	ی	ی	ی	Ye

Օսմաներենում երկկողմանի (աջից և ձախից) կապակցվող տառերը կոչվում են «միացվող» կամ «կցելի» (*muttasıl*). դրանք են բոլոր տառերը բացի հետևյալներից՝ ا, د, ذ, ر, ز, ژ որոնք չեն միանում հաջորդ տառին:

**Ստորև աղյուսակում տրված են օսմաներեն տառերի
կապակցվող և չկապակցվող գրելաձևերը:**

Բառավերջում	Բառամիջում	Բառասկզբում	Անջատ
ا	ا ا	ا	ا
تارلا tarla-դաշտ	بابا baba- հայր	اش eş- ամուսին/կին	
ب	ب	ب	ب
لب leb- շրթունք	ببک bebek-երեխա, տիկնիկ	بش beş-հինգ	
پ	پ	پ	پ
هپ hep –ամբողջը	تپه tepe-զազաթ	پازار pazar-շուկա, կիրակի	
ت	ت	ت	ت
گیت git-զնա՝	بتر beter-շատ վատ	ترک/تورک Türk-թուրք	
ث	ث	ث	ث
میراث miras-ժառանգություն	مثبت müsbet/müspet- հաստատված, ապացուցված, դրական	اثر eser-նշան, հետք, արդյունք	
چ	چ	چ	چ
حج hac-ուխտագնացություն	گیجه gice/gece –գիշեր	جام cam-ապակի	
چ	چ	چ	چ
اغاج ağaç-ծառ	چینچک çiçek-ծաղիկ	چوق çok-շատ	

Բառավերջում	Բառամիջում	Բառասկզբում	Անջատ
ح	ح	ح	ح
صباح sabah-առավոտ	محكوم mahküm-վճռված, դատապարտված	حق hak-ճշմարտություն, իրավունք	
خ	خ	خ	خ
تاريخ tarih-պատմություն, թիվ	بخت baht-բախտ	خان han- խան	
د	د	د	د
اد ad-անուն	كدر keder-վիշտ, ցավ	دیل dil-լեզու	
ذ	ذ	ذ	ذ
لذیذ lezez-համեղ	مذهب mezhep-ուղի, դավանանք, կրոն. ուսմունք	ذکر zikr-հիշատակում	
ر	ر	ر	ر
بر bir-մեկ	بربر berber-վարսավիր	رب rab/reb-Աստված	
ز	ز	ز	ز
قیز kız-աղջիկ	یازی yazı-գիր, գրություն	زور zor-դժվար	
ژ	ژ	ژ	ژ
بژ bej-բեժ	مژده müjde –ավետիս	ژاله jale-ցող	
س	س	س	س
سس ses-ձայն	انسان insan-մարդ	سن sen –դու	

Բառավերջում	Բառամիջում	Բառասկզբում	Անջատ
ش	ش	ش	ش
بش beş-hինգ	تشکر teşekkür-շնոր- հակալություն	شَب şeb-qիշեր	
ص	ص	ص	ص
رقص raks –պար	قصه kıs-aկարճ	صو su-ջուր	
ض	ض	ض	ض
ارض arz-պահանջ	حضرت hazret-սրբություն, մեծություն, վսեմություն	ضیا ziya-լույս	
ط	ط	ط	ط
خط hat-զիծ	وطن vatan-հայրենիք	طاش taş-քար	
ظ	ظ	ظ	ظ
حافظ hafiz-պահապան, պաշտպան	منظوم manzum-բանա- ստեղծություն	ظفر zafer-հաղթանակ	
ع	ع	ع	ع
جامع cami-մզկիթ	بعض bazı-որոշ	عشق ışk /aşk-սեր	
غ	غ	غ	غ
باغ bağ-խաղողի այգի	اغیر ağır-ծանր	غرب garp-արևմուտք	
ف	ف	ف	ف
صف saf-կարգ	وفات vefat-մահ	فلک felek-ճակատագիր	

Բառավերջում	Բառամիջում	Բառասկզբում	Անջատ
عاشق aşık – սիրահար, աշուղ	عقرب akrep-կարիճ	قار kar-ձյուն	ق
چيچک çiçek-ծաղիկ	اکمک ekmek-hաց	کدی kedi-կատու	ك
گل güzel-զեղեցիկ	گۆملک gömlek-վերնաշա- սլիկ	لب leb-շրթունք	ل
موم mum-մոմ	کەمک kemik-նսկոր	مال mal-ապրանք	م
بن ben-էս	آننه anne-մայր	نور nur-լույս	ن
و alev-բոց	سوکی sevgi-սեր	ولی veli-տեղ, հոգաբարձու	و
دوه deve-նուտ	تتها tenha-ամայի	هر her-յուրաքանչյուր	ه
ی ayı-արջ	یشیل yeşil-կանաչ	یاش yaş-տարիք	ی

ԴԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

§ 2. 1 1 1 1 (*Elif*) տառի գրության և արտասանության կանոնները

1 տառը միակողմանի կապակցվող է. բառասկզբում գրվում է՝ 1, բառամիջում՝ և, բառավերջում՝ և: 1 գրվում է տողի վրա:

Օսմաներենում յուրաքանչյուր տառ ունի իր թվային արժեքը (ا, երեղ), օրինակ՝ ا (elif)-ն արտահայտում է «1» մեկ թիվը:

Լ-ն ունի արտասանության հետևյալ տարբերակները՝ a-ä, e-ä, u-ü, i-1.

- 1) բառասկզբում, բառամիջում և բառավերջում արտասանվում է որպես [a] ձայնավոր: Օրինակ՝ **اتش (ateş)** - կրակ, **درحال (derhal)** – իսկույն, անմիջապես, **بابا (baba)** - հայր.
- 2) Լ-ն արաբապարսկական փոխառյալ բառերում բառասկզբում արտասանվում է որպես [i], [i] ձայնավոր: Օրինակ՝ **اعتراض (itiraz)** - մերժում, **اختیار (ihtiyar)** - ծեր, **اسکله (iskele)** - կայարան, **اصرار ایتمک (ısrar etmek)** – պնդել.
- 3) Լ-ը բառասկզբում արտացոլում է նաև [e] ձայնավորը: Օրինակ՝ **افندی (efendi)** - պարոն (ղիմելաձև), **1. اک (en), 2. (ek)** 1.ամենա, 2. վերջածանց, **اشیا (eşya)** - իրեր - հոգ. թիվ **شی (sey)** - իր.

- 4) ¹ -ը միայն փոխառյալ բառերի բառասկզբի դիրքում (մասնավորապես արաբական ծագման բառերում) արտասանվում է [u], [ü] ձայնավոր: Օրինակ՝ **أصول (usûl)** - մեթոդ, **أسلوب (üslup)** - ոճ, **ألف (ülfet)** - ընկերություն, սիրալիություն, **أُمِد (ümit)** - հույս:

§ 3. Ձայնանիշեր (հարեքներ)

Օսմաներենում առկա է կարճ և երկար ձայնավորների տարբերակումը՝ ըստ որի երկար ձայնավորները գրվում են, իսկ կարճերը՝ ոչ: Բառերը ճիշտ ընթերցելու համար օգտագործվում են **հարեքե** կոչվող օժանդակ նշանները: Ժամանակի ընթացքում՝ օսմաներենի ուղղագրական կանոնների ամրապնդմանը զուգընթաց, այս նշանների կիրառությունը նվազեց, և վերջիններս սկսեցին օգտագործվել միայն բառարաններում, լեզվաբանական աշխատություններում և այլ օժանդակ գրքերում:

Օսմաներեն բառերում ¹-ն արտահայտում է **[a]** և **[e]** ձայնավորները: Դրանց տարբերակման համար բառասկզբում օգտագործվում է ~ **մեդ (մադդա)** կոչվող ձայնանիշը, որն արտահայտում է հետնալեզվային **[ā]** երկար ձայնավորը: Օրինակ՝ **أنت (at)** - ձի, **آدام (adam)** - մարդ, **أش (aş)** - ուտելիք, **أَو (av)** - որս:

§ 4. Հեմզեի (ء) կիրառությունը

Արաբերենին բնորոշ է յուրատեսակ կոկորդային պայթյունը, որն արտահայտվում է հատուկ նշանով և կոչվում «*հեմզե*»՝ ء: *Հեմզեն* դրվում է ¹ (elif), و (vav) և ى (ye) տառերի վրա: Էլիֆ-հեմզե ունեցող արաբական փոխառություններն օսմաներենում հաճախ կորցրել են հեմզեն՝ պահպանելով միայն ձայնավորի բնույթը: Օրինակ՝ أَحَبَّاب (ahbāb) - ընկերներ, سُؤَال (su'āl) - հարց, فَائِدَة (fāi'da) - օգուտ: *Հեմզեն*, ինչպես ցանկացած արաբերեն բաղաձայն հնչյուն, ուղեկցվում է ձայնավոր հնչյուններով: Եթե բառակցքում *հեմզեն* հանդես է գալիս *էս-թենով*, որն արտահայտում է [i] հնչյունը, ապա այն դրվում է ¹ – ի տակ, օրինակ՝ إِخْرَاج (ihrāc) - արտահանում: (*մանրամասն տե՛ս* § 6.):

Օսմաներենում առկա արաբական փոխառություններում *հեմզեն* կարող է պահպանվել նաև բառամիջում: Օրինակ՝ تَأْثِير (te'sir) - ազդեցություն, تَأْكِيد (te'kid) - հաստատում: Երբեմն *հեմզեի* կոկորդային պայթյունի հետ կիրառվում է նաև ձայնավոր վանկի երկարացում, օրինակ՝ تَأْسِيس (te'sis) - հիմք: Արաբերեն բառերում հեմզեն հանդես է գալիս առանձին՝ սովորաբար երկար ձայնավորից հետո, օրինակ՝ دُعَا (dua) – աղոթք, شَى (sey)-իր: Այդպիսի փոխառություններում կոկորդային պայթյունը հիմնականում անհետացել է, բայց գրության ժամանակ հեմզեն կարող է պահպանվել՝ գրվելով دُعَا, شَى և առանց հեմզեի دُعَا, شَى:

Օսմաներենի ուղղագրությունում *հեմզեն* կիրառվում է պարսկական իզաֆեթներում (գոյականական կապակցություններում) (*մանրամասն տե՛ս* § 72), այն դեպքում, երբ իզա-

Ֆեթի առաջին անդամը՝ ձայնավորով ավարտվող որոշիչ է **نامه** **name-i Hünkār** - սուլթանի/ կայսեր նամակը:

Բառարան

آت (at) - ձի	اميد (ümit) - հույս
آتش (ateş) - կրակ	او- (av) - որս
أحباب (ahbāp/-bı) - ընկերներ	اختيار (ihtiyar) - ծեր
إخراج- ihrāc - արտահանում	آدام (adam) - մարդ
اصرار ايتmek (ısrar etmek) - պնդել	بابا (baba) - հայր
اسکله (iskele) - կայարան	تأثير (te‘sir) - ազդեցություն
اسلوب (üslup) - ոճ	اشيا (eşya) - իրեր (եզ. թիվ شى (şey)
افندی (efendi) - պարոն (դիմելաձև)	اک 1. (en), 2.(ek)-1. ամենա,
	2. վերջածանց
آش (aş) - ուտելիք, ճաշ	سؤال (su‘āl) - հարց
تأكيد (te‘kid) - հաստատում	تأسيس (te‘sis) - հիմք
درحال (derhal) - միանգամից	اعتراض (itiraz) - դիտողություն,
	առարկություն
دُعا (dua) - աղոթք	اصول (usûl) - մեթոդ
فائدة (fāi‘da) - օգուտ, շահ	الفت (ülfet) - ընկերություն
نامه-i Hünkār (name-i Hünkār) - սուլ-	
թանի / կայսեր նամակը	

ԴԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

§ 5. Բ Բ Բ Բ (Be) տառի գրության և արտասանության կանոնները

Բ տառն ունի երկկողմանի կապակցում. գրությունը՝ բառակցում՝ Բ, բառամիջում՝ Բ, բառավերջում՝ Բ: Տառի հիմնական մասը գրվում է տողի վրա: Բ տառն արտահայտում է [b] հնչյունը, իսկ բառավերջում, կցվելով խուլ բաղաձայններին, արտահայտում է [p] հնչյունը: Թվային արժեքը՝ «2»: Օրինակ՝ Բ (ā¹b) - ջուր, Բ (bā) - բա, ԲԲ (ābb) - աբբ, ԲԲԲ (bābā) - հայր, ԲԲԲ (bāb) - դուռ:

§ 6. Ձայնանիշեր (հարեքներ)

Օսմաներենի ճշգրիտ ընթերցանության կարևոր ձայնանիշերից են հետևյալները՝

◌ Üstün (արաբ. **fetha**) - դրվում է տառի վրա և արտահայտում է /a/, /e/ ձայնավորները՝ Բ

◌ Ötre (արաբ. **zamme /damme**) - դրվում է տառի վրա և արտահայտում է /o/, /ö/, /u/, /ü/ ձայնավորները՝ Բ

◌ Esre (արաբ. **kesre**) - դրվում է տառի տակ և արտահայտում է /ı/, /i/ ձայնավորները՝ Բ

¹ ā արտահայտում է երկար ¹ ձայնավորը:

Վարժություններ

1. Հետևյալ բառերը գրե՛լ օսմանատառ:

bābā _____

āb _____

bāb _____

bbā _____

2. Հետևյալ տառային կապակցությունները գրե՛լ օսմաներեն՝ տեղադրելով ձայնանիշերը:

Ba_____, bo_____, be_____, bu_____,
bi_____, bü_____, bı_____, bö_____, āb_____,
eb_____.

3. Գրե՛լ հետևյալ տառերի համատասխան թվանիշը:

ا _____, ب _____, ت _____

Բառարան

آب (āb) - ջուր

باب (bābā) - հայր

باب (bāb) - դուռ

ԴԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

§ 7. ت ت ت ت (Te) տառի գրության և արտասանության կանոնները

Շնչեղ խուլ ت [t] հնչյունն օսմաներենում իր գրության ձևով նման է ب-ին, այն տարբերությամբ, որ ت տառի հիմքի վրա դրվում է երկու կետ, կապակցումը երկու կողմից է: Գրվում է տողի վրա և ունի գրության հետևյալ ձևերը՝ բառասկզբում՝ ت, բառամիջում՝ ت, բառավերջում՝ ت: Թվային արժեքը՝ «400»: Օրինակ՝ آت (āt) - ձի, ات (et) - միս, بات (bāt) - վերջնական, կտրուկ, بت (bet) - դեմքի գույն, تب (teb) - տենդ, تاب (tāb) - կարողություն, ուժ, համբերություն, تات (tāt) - համ, آتآ (ātā) - հայր, պապ, նախահայր, بیت (ինչպես նաև بیت) (bit) – ոջիլ:

Վարժություններ

1. Հետևյալ բառերը գրե՛լ օսմանատառ:

tāb _____
bet _____
tāt _____
ātā _____
āt _____
bit _____
bet _____

teb _____
et _____

Բառարան

آت (āt) – ձի

بات (bāt) - վերջնական, կտրուկ

بيت (ինչպես նաև بیت) (bit) - ոջիլ

تات (tāt) - հաւ

تب (teb) - տենդ

أت (et) - միս

بت (bet) - դեմքի գույն

آتا (ātā) - 1. հայր, 2. պապ, 3. նա-
խահայր

تاب (tāb) - կարողություն, ուժ,
համբերություն

ԴԱՍ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

§ 8. ڊ ڊ ڊ ڊ (*Dal*) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ڊ միակողմանի կցվող տառ է: Գրվում է տողի վրա և ունի գրության հետևյալ ձևերը՝ բառասկզբում՝ ڊ, բառամիջում՝ ڊ, բառավերջում՝ ڊ: Թվային արժեքը՝ «4»: Օսմաներեն բառերում ڊ արտահայտում է [d] ձայնեղ հնչյունը: Օրինակ՝ ڊ (**bad**) - քամի, ڊ (**bed**) - վատ, ڊ (**edeb/edep**) - նրբանկատություն, բարեկերթություն, ڊ (**adab/ adap/-bi**) - ավանդույթ, կարգ, ڊ (**ad**) - անուն:

Վարժություններ

1. Հետևյալ բառերը գրե՛լ օսմանատառ:

ād _____
āb _____
bād _____
bed _____
edeb _____
ādāb _____

2. Հետևյալ թվանիշները գրե՛լ օսմանատառ:

4_____, 1_____, 2,_____:

Բառարան

اَدَب (edeb/edep) - նրբանկատություն, բարեկրթություն	آداب (adab/adap/-bi) - ավանդույթ, կարգ
اَد (ad) - անուն	بَد (bed) - վատ
بَد (bad) - քամի	

ԴԱՍ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

§ 9. ر ر ر ر (Re) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ر տառը միակողմանի կապակցվող է: Ունի գրության հետևյալ ձևերը՝ բառասկզբում՝ ر , բառամիջում՝ رر, բառավերջում՝ تر: Տառի առաջնային մասը գրվում է տողի վրա: Համապատասխանում է ձայնորդ [r] հնչյունին: Թվային արժեքը՝ «200»: Օրինակ՝ ر (rā), رَب (reb, rab) - Աստված, دار (dār) - նեղ, بیر (bir) - մեկ, بار (bār) - բեռ, պտուղ, تار (tār) - թել, լար, մուր, առեջ, رَد (red) - հեռացում, վանում, մերժում, آرا (āra) - միջև, մեջ, ار (er) - զինվոր, برابر (berāber) - միասին, بiber (biber) - պղպեղ, نرت (dört) - չորս, درد (dert) - վիշտ, برد (berd) - ցուրտ, بر باد (berbād) - աղտոտ, ավերված, برادر (birāder) - եղբայր:

Ի տարբերություն ժամանակակից թուրքերենի՝ օսմաներենում չի գործում ձայնավորների ներդաշնակության և բաղաձայնների առնմանության¹ օրենքը: Այսպես օրինակ՝ անվանական ստորոգյալ կազմող եզակի թվի երրորդ դեմքի -**dir/-dir**, -**dur/-dür**, -**tir/-tir** -**tur/-tür** ստորոգման ածանցներն արտահայտվում են در հնչյունական կապակցությամբ՝ անկախ բառահիմքի վերջին վանկի ձայնավորից և բաղաձայնից: Օրինակ՝ آتدر – (սա) ձի է, اردر – (սա) զինվոր է:

¹ Եթե խուլ բաղաձայնով վերջացող բառին կցվում է ձայնեղ բաղաձայնով սկսվող ածանց, ապա խուլ բաղաձայնի ազդեցությամբ ձայնեղ բաղաձայնը խլանում է: Այս երևույթը կոչվում է բաղաձայնների առնմանություն:

§ 10. Չայնանիշեր (հարեքներ)

Օսմաներենի ճշգրիտ ընթերցանության կարևոր ձայնանիշերից է **cezm** (արաբ. **sükûn**)-ը: Այն դրվում է տառի վրա, և ցույց է տալիս տառին հաջորդող ձայնավորի բացակայություն: Օրինակ՝ **بَرْد** (**berd**) - ցուրտ, **بَرْبَاد** (**berbad**) - աղտոտ, ավերված:

Վարժություններ.

1. Հետևյալ բառերը և նախադասությունները գրե՛լ օսմանատառ ու թարգմանե՛լ:

ābār _____
bir _____
dört _____
biber _____
berāber _____
er _____
dert _____
red _____
rab _____
bar _____
tar _____
berbād _____
birāder _____
berd _____

Adam berberdir. _____
Erdir. _____

Attir. _____
 Biberdir. _____
 Berddir. _____
 Dört biraderdir. _____

Բառարան

اَر (er) - զինվոր	بِرَابِر (berāber) - միասին
آرَا (āra) - միջև, մեջ	بِرَبَاد (berbād) - 1. աղտոտ, 2. ավերված
بَار (bār) - բեռ, պտուղ	دُورْت (dört) - չորս
بِرَادِر (birāder) - եղբայր	دِرْت (dert) - վիշտ
تَار (tār) - 1. թել, 2. լար, 3. մուր, 4. առէջ	بِر (bir) - մեկ
دَار (dār) - նեղ	بِیَر (biber) - պղպեղ
رَب (reb, rab) - Աստված	بِرْد (berd) - ցուրտ
رِد (red) - 1. հեռացում, վանում, 2. մերժում	

ԴԱՍ ՅՈԹԵՐՈՐԴ

§ 11. و و و (Vav) տառի գրության և արտասանության կանոնները

Արաբերենում و-ն արտահայտում է շրթնատամնային [v] բաղաձայն կամ շրթնային նեղ ձայնավոր [ü] հնչյունները: Թվային արժեքը՝ «6»: Օսմաներենում و -ն օգտագործվում է հետևյալ հնչյուններն արտահայտելու համար.

1. շրթնատամնային [v]

وار (var) – կա, او (av) – որս, او (ev) – տուն, وارید (varid/varit/-di) – հասնող, եկող, وبا (veba) – ժանտախտ, համաճարակ, دور (devr/ devir) – փուլ, ժամանակահատված, դարաշրջան, اوت (evet) – այր:

2. բառամիջում և բառավերջում շրթնային [o], [ö], [u], [ü] ձայնավորներ

بو (bu) – սա, այս, دور (dur) – կանգնի՛ր - «կանգնել» բայի հրամայական եղանակի երկրորդ դեմքի եզակի թիվ, بورا (bora) – մրրիկ, փոթորիկ, توت (tut) – թուրթ, توت (tüüt) – ծխի՛ր, «ծխել» բայի հրամայական եղանակի երկրորդ դեմք եզակի թիվ, دور¹ (dört) – չորս:

Բառասկզբում ا և و համակցումն արտահայտում է շրթնային հետևյալ ձայնավորները. او- [o], [ö], [u], [ü]: Օրինակ՝ اود (ինչպես նաև՝ اوت) (od) – կրակ, اوت (ot) – խոտ, اوت (öt) – երգի՛ր, դայլայլի՛ր, «երգել» բայի հրամայական եղանակի

¹ Հաճախ հանդիպում է նաև دور գրությամբ:

երկրորդ դեմքի եզակի թիվ, اور (ur-vur) - խփի՛ր (հրամ. եղ.) اوتو (ütü) - արդուկ և այլն:

Մեթ. *Բառակցքի շրթնային ձայնավորը միայն /-ով արտահայտվում է նմանօրինակ բառերում՝ اردو (ordu) - բանակ, اغور (uğur) - երջանկություն, հաջողություն, բախտ:*

Վարժություններ

1. Տառադարձե՛լ հետևյալ բառերն ու թարգմանե՛լ հայերեն:

وار	اوت	دود	اوداء	دوات	ار
دود	دوار	بوبو	بوار	رود	روبا
تاب	اورتو	تورات	اردو	اوتو	دور

2. Հետևյալ կապակցությունները գրե՛լ օսմանատառ:

dö	tö	do	tu	bö
tü	tut	du	ru	vu
bu	o	bo	öt	üt
vur	tör	ör	tüt	vö

3. Հետևյալ նախադասությունները գրել օսմանատառ և տեղադրել ձայնանիշերը.

Bu evdir. _____
Ev berbaddır. _____
Ab vardır. _____
Davet vardır. _____
Ordu vardır. _____
O oturur. _____
Ütüdür. _____

Բառարան

آ (av) - որս	اوت (öt) - երգի՛ր, դայլայլի՛ր, (հրամ. եղ.)
أ (ev) - տուն	اردو (ordu) - բանակ
أوت (evet) - այո	اغور (uğur) - 1. երջանկություն, 2. հաջողություն, բախտ
اوت (ot) - խոտ	اورتو (örtü) - ծածկոց
اود / اوت (od) - կրակ	بوار (bevar) - կործանում, ավերում
بو (bu) - սա, այս	دور (dur) - կանգնի՛ր (հրամ. եղ.)
بورا (bora) - մրրիկ, փոթորիկ	دود (dud) - 1. (պ.) ծուխ, մուխ, 2. (ար.) որդ
توت (tut) - թուրթ	اوداء (evidda) - բարեկամներ, մտերիմներ

توت (tüt) - ծխի՛ր (հրամ. եղ.)

تورات (Tevrat) - 1. Աստվածաշունչ,
2. Հնգամատյան, 3. Հին կտակա-
րան

دورت/دورت (dört) - չորս

وبا (veba) - 1. Ժանտախտ, 2. համա-
ճարակ

روبا (rubá) - հագուստ, զգեստ

وار (var) - կա

وارد (varid/varit/-di) - հասնող, եկող

دوات (devat) - թանաքաման

بویو (bubu) - հոպոս

دوار (devar/duvar) - գլխապտույտ

رود (rud) - գետ

اور (ur-vur) - խփի՛ր (հրամ. եղ.)

اوتو (ütü) - արդուկ

دور (devr/devir) - 1. փուլ, ժամա-
նակահատված, 2. դարաշրջան

ԴԱՍ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

§ 12. ل ل ل ل (Lâm) տառի գրության և արտասանության կանոնները

Այս տառն օսմաներենում արտահայտում է ձայնորդ [l] հնչյունը: ل տառն ունի երկկողմանի կապակցում. բառասկզբում لب, բառամիջում بلى, բառավերջում بال: Տառն իր գրությամբ համապատասխանում է /-ի բարձրությանը: ل-ը գրվում է տողի վրա, սակայն բառավերջում և առանձին գրության դեպքում տառի ներքևի հատվածն իջնում է տողից ներքև՝ بل: /-ի և ل համակցումը հիմնականում գրվում է այսպես՝ لا: Թվային արժեքը՝ «30»: Օրինակներ՝ ابلا (abla) - ավագ քույր, بال (bal) - մեղր, بلب (bülbü) - սոխակ, تارلا (tārā) - դաշտ, بول (bül) - գտի՛ր («գտնել» բայի հրամ. եղ. երկրորդ դեմքի եզ. թիվ), بول (böl) - բաժանի՛ր (բաժանել» բայի հրամ. եղ. երկրորդ դեմքի եզ. թիվ), لب (leb) - շրթունք, دل (dil) - սիրտ, دلبر (dilber) - գեղեցկուհի, սիրելի, սրտակեր, دلالت (delālet) - ապացույց, دلال (delāl) - միջնորդ, دلاور (delāver) - քաջ, դուրսագն, կտրիճ, دلدار (dildār) - սիրուհի, دل (dāl) - ապացույց, ճյուղ:

§ 13. Չայնանիշեր (հարեքեներ)

Օսմաներենի ճշգրիտ ընթերցանության կարևոր ձայնանիշերից է օ şedde-ն (արաբ. teşdit), որը դրվում է արաբական

ծագման բառերում կրկնակի բաղաձայնն արտահայտելու համար: Օրինակ՝ **اُۆ** (evvel)¹ - առաջ: Թյուրքական ծագման բառերում կրկնակի բաղաձայնները գրվում են երկու տառով, ձայնանիշը չի դրվում: Օրինակ՝ **بلى** (belli) - հայտնի, **الى** (elli)- հիսուն: Տպագիր տեքստերում *շեղդեն* մեծ մասամբ չի օգտագործվում: Եթե բառի վերջին հնչյունը **ۆ** է կրում, ապա տվյալ տառը կրկնակի չի կարդացվում. **سِر** (sir) - գաղտնիք, **فَن** (fen) - գիտություն, **حَق** (hak) - իրավունք, **حَس** (his) - զգացմունք և այլն: Երբ արաբական ծագման այս բառերը ստանում են ձայնավորով սկսվող վերջածանց, **ۆ** կրող բաղաձայնները հնչում են կրկնակի. **sırri** - գաղտնիքը, **fennî** - գիտական, տեխնիկական, **hakki** - իրավունքը, **hissi** - զգայական և այլն:

§ 14. Հոգնակերտ վերջածանցի գրությունը

Օսմաներենում թուրք. հոգնակերտ -lar, -ler ածանցներն արտահայտվում են **لر** տառակապակցությամբ: Օրինակ՝ **اِولر** (erler) - զինվորներ, **اِولر** (evler) - տներ, **اِاتلر** (atlar) - ձիեր, **تارلار** (tarlalar) - դաշտեր:

¹ **اول** տառակապակցությունն օսմաներենում ընթերցվում է հետևյալ ձևերով. **اول** (ol) - եղի՛ր (հրամ. եղ.), **اول** (öl) - մեռի՛ր (հրամ. եղ.), **اُۆ** (evvel) - առաջ, և **اول** - (ol) - այն (ցուց. դեր.):

Վարժություններ

1. Գրե՛լ հետևյալ բառերի օսմաներեն տարբերակը:

bal _____
tarlalar _____
adamlar _____
dil _____
leb _____
delālet _____
atlar _____
tel _____
telāl _____
televüt _____
evvel _____
bul _____
bel _____
belādet _____
belād _____
belli _____
belür _____
beled _____
delāl _____
delāver _____
veled _____
velādet _____
dildār _____
dāllar _____
ol _____

2. Թարգմանե՛լ հետևյալ նախադասությունները:

بو اودر. دلالت بودر. تارلالر وار. ارلر دلاوردرلر. بو ادام دلاوردر. تارلالرير ياددر.
او دلبردر.

Բառարան

ابلا (abla) - ավագ քույր

1. اول (ol) - եղի՛ր (հրամ. եղ.), 2. اول (öl) -
մեռի՛ր (հրամ. եղ.) 3. اۆل (evvel) - առաջ,
4. اول (ol) - այն (ցուց. դեր.)

بال (bal) - մեղք

بلبل (bülbü) - սոխակ

بول (bö) - բաժանի՛ր (հրամ. եղ.)

بول (bül) - գտի՛ր (հրամ. եղ.)

حسن (his/-ssi) - զգացմունք

دلاور (delāver) - քաջ, դյուցազն, կտրիճ

دلبر (dilber) - 1. գեղեցկուհի, սիրելի,

2. սրտակեր

فن (fen) - գիտություն, արվեստ

لب (leb) - շրթունք

دلالت (delāl) - միջնորդ

دلدار (dildār) - սիրուհի

دلالت (delālet) - ապացույց

تارلا (tārā) - դաշտ

اللي (elli) - հիսուն

دل (dāl) - 1. ապացույց,

2. ճյուղ

حق (hak/-kki) - իրավունք

بلی (belli) - հայտնի

دل (dil) - սիրտ

سر (sir/rı) - գաղտնիք

ԴԱՍ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

§ 15. م م م م (Mim) տառի գրության և արտասանության կանոնները

Այս տառն արտահայտում է [m] հնչյունը: Այն կապակցվում է երկու կողմից՝ հետևյալ կերպ. բառասկզբում՝ مال, բառամիջում՝ تمل, բառավերջում՝ ألم: Թվային արժեքը՝ «40»: Օրինակներ՝ دم (dem) - շունչ, պահ, مامور (memur) - պաշտոնյա, ծառայող مار (mār) - օձ, آلت (ālet/ ālt) - գործիք, տակ, ստորին, المادام (almādīm) - չվերցրեցի, مال (māl) - ապրանք, آدم¹ (ādām¹) - մարդ, تمل (temel) - հիմք, مراد (murād) - ցանկություն, موم (mūm) - մում, دام (dām) - որդայթ, ծուղակ, թակարդ, دوام (devām) - շարունակություն, آمر (amir) - ամիր, հրամայող, գլխավոր պաշտոնյա, ملت (millet) - ազգ:

§ 16. م տառի կիրառությունը քերականական գործառույթներում

م-ի գրությամբ արտահայտվում է առաջին դեմքի եզակի թվի պատկանելության ածանցը: Օրինակներ՝ آتم (atim) - իմ ձին, آدم (adim) - անունս, اوم (evim) - տունս, بابام (babam) - հայրս, تارلام (tarlam) - իմ դաշտը:

¹ آدم (ādām) բառն ունի գրության նաև ادام տարբերակը:

«م» գրությամբ արտահայտվում է սահմանական եղանակի անցյալ կատարյալ ժամանակաձևի առաջին դեմքի եզակի թվի ստորոգման ածանցը (մանրամասն տե՛ս «Տասնչորսերորդ դաս»): Անկախ բառի վերջին վանկի ձայնավոր (-ı, -i, -u, -ü) կամ բաղաձայն (d-t) հնչյունների փոփոխությունից՝ այս վերջածանցի գրությունն անփոփոխ է: Օրինակներ՝ **آلدم (aldım)** - ես վերցրեցի, **آتدم (attım)** - ես գցեցի, **اولدم (oldum)** - ես եղա, **بولدم (böldüm)** - ես բաժանեցի:

Վարժություններ.

1. Հետևյալ բառերն ու նախադասությունները գրե՛լ օսմանատառ:

Armut _____
 Mor _____
 Dam _____
 Dem _____
 Durmadım _____
 Mum _____
 Madam _____
 Mader _____
 Mar _____
 Murad _____
 Millet _____
 Evim _____
 Mumum _____
 Ölüm _____
 Er oldum. _____
 Atlarım budur. _____
 Bu memurdur. _____

Tarlam budur. _____

Milletim budur. _____

Arabam odur. _____

Baba araba arar. _____

Babam amirdir. _____

Murad dur. _____

Malım budur. _____

Memur oldum. _____

Tatardır. _____

Alet budur. _____

Ümmet. _____

Millet. _____

2. Հնարե՛լ ճիշտ գույգը:

دال	tarla
مراد	mar
مار	memur
لب	leb
دلبر	dilber
دلدار	madam
مامور	murad
مادام	mermer
ارلر	dal
تارلا	alem
بول	armut
ارمود	erler
مور	mor
مرمر	dildar
آلم	bul

3. Հետևյալ բառերը թարգմանել հայերեն:

آب	امر	داماد	امّت
الم	اوت	آبلا	آل
ملّت	آرا	تاتار	ادا

Բառարան

دم (dem) - 1.շունչ, 2.պահ	مامور (memur) - պաշտոնյա, ծառայող
مار (mār) - օձ	آلت (alet) - գործիք
مillet (millet) - ազգ	آلت (alt) - տակ, ստորին
آرمود (armut/-du) - տանձ	مال (mal) - ապրանք
آدم/ آدم (adam) - մարդ	مور (mur) - մրջյուն
تمل (temel) - հիմք	مادام (madam) - տիկին, մադամ
مراد (murad) - ցանկություն	مادر (mader) - մայր
الم (alim) - 1.գնում, 2. տեսողություն	آده/ آدا (ada) - կղզի
دوام (devam) - շարունակություն	داماد (damat/-di) - փեսա
موم (mum) - մոմ	آرا (ara) - 1. մեջ, միջև, միջոց, 2. պահ, առիթ
آمر (amir) - ամիր, հրամայող, գլխավոր պաշտոնյա	امّت (ümmet) - կրոնական համայնք
مور (mor) - մանուշակագույն	دام (dam) - 1. որդայթ, ծուղակ, թակարդ
	2. տանիք, կտուր
	آلمادم (almadım) - չվերցրեցի

ԴԱՍ ՏԱՄՆԵՐՈՐԴ

§ 17. ز ز ز ز (Ze) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ز տառն օսմաներենում արտահայտում է [z] հնչյունը: Ունի ۛ տառի հիմքը, բայց վերջինից տարբերվում է տառի վրա դրվող (վերադիր) կետով: ز –ն կապակցվում է միակողմանի, գրության ձևերը՝ բառակցքում՝ زور, բառամիջում՝ مزبور, բառավերջում՝ بز: Թվային արժեքը՝ «7»: Օրինակներ՝ بز (biz) - մենք, آ (az) - քիչ, بازار (bazar/pazar) - շուկա, ز (zer) - ոսկի, بوز (buz) - սառույց, موز (muz)-բանան, زور (zor) - դժվար, ذوال (zeval) - անկում, زلا م (zelam) - ջրավոր, زلزال (zelzal) - շարժում, زمر د (zümrüt) - զմրուխտ, ذل (zil) - ծնծղա, برز (berz) - երկրագործություն:

§ 18. ز տառի կիրառությունը քերականական գործառնություններում

Եթե անվանական ստորոգյալի վերադրի վերջին հնչյունը բաղաձայն է, ապա թուրքերենի առաջին դեմքի եզակի (-im, -im, -um, -üm) և հոգնակի (-iz, -iz, -uz, -üz) թվերի ստորոգման վերջածանցներն արտահայտվում են համապատասխանաբար م և ز տառերի գրությամբ: Օրինակներ՝ ارم (erim) - [ես]

զինվոր եմ, ارز (eriz) - [մենք] զինվոր ենք, بربرم (berberim) - [ես] վարսավիր եմ, بربرز (berberiz) - [մենք] վարսավիր ենք:

Հոգնակի թվի առաջին դեմքի պատկանելության վերջածանցն արտահայտվում է مز գրությամբ: Օրինակներ՝ ارلرمز (erlerimiz) - մեր զինվորները, اومز (evimiz) - մեր տունը, بابامز (babamız) - մեր հայրը:

Վարժություններ

1. Հետևյալ բառերը գրե՛լ օսմանատառ:

zümrüt _____
zor _____
zeval _____
zelam _____
zelzal _____
bazar _____
zil _____
zer _____
muz _____
berz _____

2. Կարդա՛լ և թարգմանե՛լ հայերեն:

دوز، لامبامز، دامادمز، ارز، اومز، ادمز يز، يز، دلالتمز
بريز. ارز. روزدر. موزمز و ارمودمز وار. اومز و تارلارمز وار. مزبور ادم بودر.

Բառարան

بیز (biz) - մենք	زلام (zelam) - չքավոր
آز (az) - քիչ	زوال (zeval) - անկում
بازار (bazar/pazar) - շուկա	زلزال (zelzal) - շարժում
زیر (zer) - ոսկի	ذؤمر (zümrüt) - զմրուխտ
بوز (buz) - սառույց	ذیل (zil) - ծնծղա
زور (zor) - դժվար	برز (berz) - երկրազորություն
موز (muz) - բանան	

ԴԱՍ ՏԱՄՆՄԵԿԵՐՈՐԴ

§ 19. ڪ ڪ ڪ ڪ (Kef) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ڪ - և երկկողմանի կապակցվող տառ է, ունի գրության հետևյալ ձևերը. բառասկզբում՝ ڪول, բառամիջում՝ ڪرار, բառավերջում՝ ڪي: Թվային արժեքը՝ «20»: ڪ-ն արտահայտում է [k], [g], [ā], [y], [v] հնչյունները: Թուրքերենում բառասկզբում գրվող ڪ - ի գլխավոր առանձնահատկությունն այն է, որ նրանով արտահայտվում է ձայնեղ [g] հնչյունը: Պարսկերեն բառերում [g] հնչյունի արտահայտման համար օգտագործվում է հատուկ گ ձևը (հանդիպում է նաև առանց գծիկի գրության ձևը): Kâf-ı farsî ձևն օսմանական ուղղագրության մեջ օգտագործվել է հազվադեպ: Օսմաներենի ժամանակակից բառարաններում և դասագրքերում گ ներկայացվում է որպես առանձին տառ: Պատմականորեն գոյություն ունեցող թյուրքական հետնատամնային ռնգային [ā] հնչյունն արտահայտելու համար ڪ - ի վրա դրվում է երեք կետ՝ گ, սակայն (ā>n) հնչյունն արտահայտվում է նաև առանց այդ կետերի գրության, օրինակ՝ ڊنيز Կամ ڊنيز (deniz) - ծով: Ժամանակակից թուրքերենում այս հնչյունը պարզեցվել է՝ դառնալով հետնատամնային [n], ուստի օսմաներեն տեքստերում հանդիպող այս տառի ընթերցանությունը որոշակի դժվարություններ է ստեղծում: ڪ - տառը չպետք է շփոթել օսմաներենի այբուբենում առկա թյուրքական համանման հնչողությամբ մեկ այլ ڪ տառի հետ: Պետք է հի-

շել, որ եթե բառում կան լայն ձայնավորներ, ապա [k]-ն արտահայտվում է ق տառով, իսկ եթե ձայնավորները նեղ են, ապա [k]-ն արտահայտվում է ك տառով: Որպես բացառություն՝ ك տառակապակցությունը պետք է կարդալ [kâ]: Օրինակներ՝ قار (kar) - ձյուն, كار (kâr) - շահույթ, كتاب (kitap) - գիրք, كاتب (kâtip) - քարտուղար, تكرر (tekrar) - կրկնություն, كمال (kemal) - կատարելություն, اكرام (ikram) - հյուրասիրություն, مركب (merkep) - ավանակ, تك (tek) - միակ, كول (göl) - լիճ, كول (kül) - մոխիր, كرك (gercek) - անհրաժեշտ, كرچك (gerçek) - իրական, ترك (Türk) - թուրք, دنز (deniz) - ծով, آكلات (anlat) - բացատրիր, دگل (değil) - ժխտական «ոչ» մասնիկ, بی (bey) - պարոն:

Ժամանակակից թուրքերենում [v] տառով գրվող որոշ բառեր օսմաներենում հին ուղղագրությամբ գրվել են گ-ով (արտասանության համար կոչվել է Kâf-ı vav): Օրինակ՝ گوی (güveği/güvey)-փեսա, փեսացու, اوی (üveği/üvey) - խորթ, دوگمک (dövmek) - ծեծել, کوگرجین (güvercin) - աղավնի:

§ 20. ك տառի կիրառությունը քերականական գործառնություններում

К տառն օգտագործվում է երկրորդ դեմքի եզակի և հոգնակի թվերի պատկանելության ածանցների գրության համար՝ անկախ բառի ձայնավորով կամ բաղաձայնով վերջանալու հանգամանքից (մանրամասն տե՛ս § 35.): Օրինակներ՝ اوك (evin)- քո տունը, اوكن (eviniz) - ձեր տունը, باباك (baban) - հայրդ, باباكن (babanız)- ձեր հայրը:

Կ տառն օտագործվում է նաև բաղաձայն հնչյունով վերջացող բառերին կցվող սեռական հոլովի ածանցի գրության համար Կ (-in, -in, -un, -ün), իսկ ձայնավոր հնչյունով վերջացող բառերին կցվող սեռական հոլովի ածանցը գրվում է հետևյալ կերպ՝ նկ (nin, -nin, -nun, -nün): Օրինակներ՝ **اوك (evin)** - տան, **آتک (atın)** - ձիու, **گۆلۈن (gölün)** - լճի, **کتابک (kitabın)** - գրքի և այլն:

Կ տառն օգտագործվում է նաև անցյալ կատարյալ ժամանակի երկրորդ դեմքի եզակի և հոգնակի թվերն արտահայտող ածանցի գրության համար (մանրամասն տե՛ս § 28.): Օրինակներ՝ **آلدىک (aldın)**-[դու] վերցրեցիր, **آلدىکىز (aldınız)** - [դուք] վերցրեցիք, **گەلدىک (geldin)** - [դու] եկար, **گەلدىکىز (geldiniz)** - [դուք] եկաք:

Վարժություններ

1. Կարդա՛լ հետևյալ բառերը և թարգմանե՛լ:

کوک	اڭ	کمر	اڭک	کتاب
امک	بکار	کور	تکر	تورک
کول	کوزل	کل	کراز	کوک
روزکر	کدا	اورکو	کوملک	کوئو
کوز	بکزر	اوک	دکز	کوکل
دوکوم	مکر	کوکوم	کول	اوکرتمک
کور	اوکی	دکل	بک	دوکمک
کورک	کول	کړک	بکا	اوکا
اڭ	اوک	اوکوت	مکتوب	مکتب
دکز	کلمز	کولمز	اکر	تک

2. Հետևյալ բառերը թարգմանե՛լ ու գրե՛լ օսմաներեն:

Լիճ, վիշտ (տխրություն), արժեք, քո ձին, [դուք] գտաք, ձեր ձեռքը, ձեր գիրքը, ծով, ձեր աչքերը, վերնաշապիկ, թուրք, մոխիր, հյուրասիրություն, ամպ, ինձ, նրան, ձեր տունը, միակ, հայրդ, վարսավիրդ, քո գեղեցկուհին, ձեր ծնծղան, վաստակ, ամուրի, եթե, անհրաժեշտ, նման:

3. Հայերեն թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

بک، دکمک، اوک ، اکلات، اوک، بکز، تک، مکر، کدر، برگ، کمال،
کبرتمک، اکرام، کتاب، کورک، کلام، اکمک ، اکر، اوکا، دکز.

Բառարան

اکر (eğər) - եթե	اکرام (ikram) - հյուրասիրություն
اکمک (ekmek) - հաց	الك (elek) - մաղ
امک (emek) - վաստակ	اورکو (örkü) - հյուսք, հյուսվածք
اوک (ön) - առաջ	اوکا (ona) - նրան
اوگرتمک (öğretmek) - սովորեցնել	اوگی (üveği/üvey) - խորթ
آکلات (anlat) - բացատրիր	برگ (berg) - տերև
بک (bey) - պարոն	بکز (benz) - երես, երեսի գույն
بکار (bekâr) - չամուսնացած	بکزر (benzer) - նման
ترک (Türk) - թուրք	تک (tek) - միակ
تکرار (tekrar) - կրկնություն	تکر (teker) - անիվ
دکز (deniz) - ծով	دگل (değil) - ժխտական «ոչ» մասնիկ
دوکمک (dökmek) - թափել, ցանել, մանրել	دکمک (değmek) - դիպչել, հպվել, կպնել
مرکب (merkep) - ավանակ	دوکوم (döküm) - ձուլում
کاتب (kâtip) - քարտուղար	دوگمک (dövmek) - ծեծել
کبرتیمک (gebertmek) - սատկեցնել, տանջել	روزگر (rüzgar) - քամի
کتاب (kitap) - գիրք	کدا (geda) - մուրացկան
کدر (keder) - վիշտ, ցավ	کراز (kiraz) - կեռաս
گەرچک (gerçek) - իրական	گەرک (gerek) - անհրաժեշտ
کلام (kelam) - 1. խոսք, 2. նախա- դասություն	کوتو (kötü) - վատ, գեշ
گول (göl) – լիճ	کمال (kemal) - կատարելություն
کمال (kemal) - կատարելություն	گوگرجین (güvercin) - աղավնի
گوگی (güveği/güvey) - փեսա, փե- սացու	

كول (küil) - մոխիր

گل (gel) - արի՛ (հրամ. եղ.)

معر (meğer) - մինչդեռ, եթե ոչ,
մի՞թե

گوز (göz) - աչք

كوك (gök) - երկինք

گونول (gönül) - սիրտ

گوملك (gömlek) - վերնաշապիկ

كار (kâr) - շահույթ

کمر (kemer) - գոտի, մեջք

کور (kôr) - կույր, բուր

گوزل (güzel) - գեղեցիկ

كوك (kök) - արմատ

گۆگۆم (güğüm) - կաթի բիդոն,
թիթեղաման

ԴԱՍ ՏԱՍՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ

§ 21. ن ن ن ن (Nun) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ن-ը երկկողմանի կապակցվող տառ է, գրությունը հետևյալն է. բառասկզբում՝ نور, բառամիջում՝ بنا, բառավերջում՝ بن: Բառավերջում և առանձին գրության դեպքում տառի մի մասը գրվում է տողի ներքևում: Թվային արժեքը՝ «50»: Օրինակներ՝ بن (ben) - ես, بنا (bina) - շենք, انكار (inkâr) - ժխտում, كون (gün) - օր, اولان (olan) - եղող, نور (nur) - լույս:

§ 22. ن տառի կիրառությունը քերականական գործառնություններում

ن տառն օգտագործվում է բացառական հոլովի վերջածանցի գրության ժամանակ՝ دن (-dan, -den, -tan, -ten), օրինակներ՝ اودن (evden) - տնից, اودن (avdan) - նրսից, کتابدن (kitaptan) - գրքից, ترکدن (Türkten) - թուրքից, گوکدن (gökten) - երկնքից:

Վարժություններ

1. Հետևյալ բառերն ու բառակապակցությունները թարգմանե՛լ և գրե՛լ օսմաներեն:

Քիթ _____

այս անտառը _____

մեր մայրը _____

լույս _____

ցախ _____

նուռ _____

ես _____

զուռնա _____

շենք _____

տանից _____

որսից _____

գրքից _____

թուրքից _____

գերմանացուց _____

այն օրվանից _____

ժխտում _____

երկնքից _____

տասը _____

անեծք _____

սրանից _____

ավագ քրոջից _____

երկար _____

ինձնից _____

գեղեցկուհուց _____

2. Թարգմանե՛լ հայերեն:

اوندن بر کتاب الدم. ابلامدن کول الدم. بن مکتبدن کلام. بر ترکدن بن اودن الدم. تارلادن کلامک. بز کلامک.

Բառարան

انکار (inkâr) - ժխտում

اولان (olan) - եղող

بن (ben) - ես

بنا (bina) - շենք

کون (gün) - օր

نور (nur) - լույս

ԴԱՍ ՏԱՄՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ

§ 23. ی ی ې ږ (Ye) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ی տառն արտահայտում է երկար [i], [i], [u], [ü] ձայնավոր և [y] բաղաձայն հնչյունները: ی-ն երկկողմանի կապակցվող տառ է և գրվում է հետևյալ կերպ. Բառասկզբում` یدی, բառամիջում` بیل, բառավերջում` آتی: Թվային արժեքը` «10»: Բառասկզբում և բառավերջում ی տառն արտահայտում է [y] բաղաձայն հնչյունը: Օրինակներ` یاز (yaz) - ամառ, یان (yan) - կողք, یاردم (yardım) - օգնություն, یول (yol) - ճանապարհ, یوز (yüz) - հարյուր, ییل (yıl) - տարի, یر (yer) - գետին, ییلدیز / یلدیز (yıldız) - աստղ, یدی (yedi) - յոթ, یل (yel) - քամի, یایا (yaya) - ուսքով, ای (ay) - լուսին, ամիս:

Բառասկզբում Կ+ی տառերը (միասին) արտահայտում են [i] հնչյունը: Օրինակ` ایت (it) - շուն, ایکی (iki) - երկու:

Բառամիջում ی տառն արտահայտում է [y] բաղաձայն հնչյունը և [u], [ü], [ı], [i] ձայնավոր հնչյունները: Օրինակներ` زیارت (ziyaret) - այգ, بیوک (büyük) - մեծ, میدان (meydan) - հրապարակ, دنیا (dünya) - աշխարհ, زيتون (zeytun/zeytin) - զեյթուն, مدیر (müdür/müdür) - տնօրեն, دین (din) - կրոն, بیل (bil) - իմացի՛ր (հրամայական եղանակ), آلین (alın)-ճակատ, اری (arı)-մեղու, دیز (diz)-ծունկ:

- Մի շարք թյուրքական ծագում ունեցող բառերի [e] ձայնավորը (kapalı e) բառամիջում արտահայտվում է **ı** տառով և ընթերցվել նաև որպես [i]։ Օրինակ՝ el /il, (ایل) - ձեռք, gece/gice (کیجه) - գիշեր, ertesi / irtesi, (ایرتسی) - նախորդ, yer/yir (ییر) - վայր, demek / dimek (دیمک) - ասել, vermek / virmek (ویرمک) - տալ, yemek / yimek (ییمک) - ուտել։
- Ինչպես նշել ենք, արաբերեն բառերում ¹ տառն արտահայտում է երկար [â] հնչյունը, իսկ **ı** տառը՝ երկար [î] հնչյունը։ Որոշ բառերի բառավերջի դիրքում **ı** տառն արտահայտում է [â] հնչյունը։ Այդ դեպքում այս տառն անվանվում է *elif-i maksûre*։ Օրինակներ՝ دعوی (dava) - դատական հայց, բողոք, فتوی (fetva) - հրամանագիր։

§ 24. **ı** տառի կիրառությունը քերականական գործառնություններում

ı տառն օգտագործվում է սահմանական եղանակի ներկա-շարունակական ժամանակաձևի **-(ı)yor** ածանցի գրության համար (մանրամասն տե՛ս «Տասնութերորդ դաս»)։ Օրինակներ՝ **کلیور (geliyor)** - [նա] գալիս է, **آلمیور (almıyor)** - [նա] չի վերցնում։

Եթե բառահիմքն ավարտվում է բաղաձայն հնչյունով, երրորդ դեմքի եզակի թվի պատկանելության ածանցը **-(ı, -i, -u, -ü)** գրվում է **ı-nı**։ օրինակներ՝ **اوی (evi)** - նրա տունը, **دیلی (dili)** - նրա լեզուն, **آتی (atı)** - նրա ձին։

ı տառը կիրառվում է նաև հայցական հոլովի ածանցների գրության համար։ Օսմաներենում, ինչպես և թուրքերենում,

որոշյալ առումով դրված ուղիղ խնդիրը ստանում է հայցական հոլովի վերջածանց: Եթե բառահիմքը վերջանում է բաղաձայնով, հայցական հոլովի վերջածանցը գրվում է՝ **ى** (**-i, -i, -u, -ü**), իսկ եթե բառահիմքը վերջանում է ձայնավոր հնչյունով, նրա և հոլովական վերջածանցի միջև դրվում է **[y]** ձայնակապը և գրվում է՝ **يى** (**-yi, -yi, -yu, -yü**): Օրինակներ՝ **اوى (evi)** - տունը (հայց. հոլ.), **ارى (eri)** - զինվորին (հայց. հոլ.), **بابايى (babayi)** - հայրիկին (հայց. հոլ.), հորը:

ى տառով է գրվում սահմանական եղանակի անցյալ կատարյալ ժամանակաձևի երրորդ դեմքի ածանցը՝ **دى** (**-di, -di, -du, -dū, -ti, -ti, -tu, -tū**) (*մանրամասն տե՛ս § 28*): Օրինակներ՝ **آلدى (aldi)**-վերցրեց, **كردى (girdi)** - մտավ, **كولدى (güldü)** - ծիծաղեց, **بولدى (buldu)** - գտավ, **كالدلى (geldiler)** - եկան:

ى տառով են գրվում թուրքերենի հարցական ածանցները (**mi, mi, mu, mü**), որոնք օսմաներենում ունեն գրության մեկ ձև՝ **مى**: Օրինակներ՝ **آلدىمى (aldi mı?)** - նա վերցրե՞ց, **بولدىمى (buldu mu?)** - նա գտա՞վ:

§ 25. Բառակազմական ածանցներ

-li/-li, -lu/-lü բառակազմական վերջածանցներն օսմաներենում գրվում են հետևյալ կերպ. եթե բառն ավարտվում է լայն ձայնավոր հնչյունով, ապա գրվում է **لى**, իսկ եթե նեղ ձայնավոր հնչյունով՝ **لو**: **-li/-li, -lu/-lü** ածանցն առավել վաղ շրջանում գրվել է **لو** ձևով: Հին ուղղագրության այս ձևը, հասկապես, պահպանվել է պաշտոնական գրագրության մեջ. **سعادتلو** (saâdetlü/saâdetli) - երջանիկ, երանելի, վսեմափայլ, **عزتلى** (izzetli/

izzetli) - ազնվաշուք, վսեմափայլ, دولتو (devletlü/ devletli) - վսեմաշուք և այլն:

Վարժություններ

1. Հետևյալ վանկերը գրե՛լ օսմաներեն:

bi	di	ri	kit	ni
vi	zi	bu	kil	mı
ir	gı	zı	bil	kin
iri	ti	nil	iz	bin
li	mi	zu	mil	biz

2. Հետևյալ բառերը թարգմանե՛լ հայերեն:

ایکی	ایت	آبی	دیل
دین	دیب	دیز	دیری
یدی	یازی	ایراد	میل
یمک	دادی	ایری	اری
کویلو	کندی	آدی	یادکار
الین	بیلا ن	دلیک	تاکری

3. Հետևյալ բառերի վրա դնել համապատասխան ձայնանիշերը, թարգմանն էլ հայերեն:

بيلى	بيت	يىلدىز	ايليك
ديك	بيك	بيلىت	دولت
يالى	كير	ايلرى	مدير

4. Հետևյալ բառերին կցել *-li/-li*, *-lu/-lü* բառակազմական ածանցները և գրել օսմաներն:

toz _____
 devlet _____
 et _____
 yüz _____
 izzet _____

5. Կարդա՛լ և թարգմանն էլ հայերեն:

بو کیم؟ بو بنم بابامدر. بو کیم؟ بو بنم انامدر. بابام بریر دکل، اردر. باباک نردن کلیور؟ بابام المانیالی. اناک نردن کلیور؟ انام ایزمرلیدر. بابامک ادی ادنان بکدر. انامک ادی ناز. برادرک وار می؟ اوت برادرم و ایلان وار. کوپکز بیوک می؟ کوپمز بیوک دکل، اما مکتبی وار. اوکز وار می؟ اوت بر بیوک اومز و تارلامز وار. اومزی تارلامزی کوردکزی می؟ اوت کوردک. بو ار کیمی بکلیور؟ بیلم اما کاتیپ اونی بکلیور. اکمک دکز می؟ اوت الدم. ایلان اوتور. بن یورولدم. برادرم اوتور بر مکتوب یاز. بن دورت کون اول یازدم و کوندردم. مراد بکک کتابلرینی دک می؟ المادم و کورمدم.

Բառարան

ارى (arı) - մեղու

يالى (yalı) - ծովեզր, ծովեզերք

ايت (it) - շուն

ايرى (ayrı) - առանձին, անջատ

ايلرى (ileri) - առաջ

يازى (yazı) - 1. գիր, 2. տառ,
3. գրություն, 4. հոդված,
փաստաթուղթ

بيل (bil) - իմացի՜ր (հրամ. եղ.)

بيت (beyt) - բեյթ, բանաստեղծ.
երկտող

بيلت (bilet) - տոմս

دادى (dadı) – դայակ

دليك (delik) - անցք

دولت (devlet) - պետություն

الين (alin) - ճակատ

ای (ay) - լուսին, ամիս

ايراد (irat/-dı) - եկամուտ

ايكى (iki) - երկու

ايليك (ilik) - օդակ, կոճակի անցք

آيى (ayı) - արջ

بيوك (büyük) - մեծ

بيك (bin) - հազար

تاكرى (Tanrı) - Աստված

دعوى (dava) - դատական հայց, բողոք

دنيا (dünya) - աշխարհ

دولتو (devletlü/ devletli) - վսեմաշուք
ճնթ. Օսմանյան կայսրությունում
վեզիրների (նախարարների և բարձ-
րագույն զորահրամանատարների)
տիտղոսավորում:

ديب (dip/-bi) - տակ, հատակ

دیز (diz) - ծունկ

دیل (dil) - լեզու

دین (din) - կրոն

سعادتلو (saâdetlû/saâdetli) - 1. երջա-
նիկ, երանելի, 2. վսեմափայլ,
գերազանցություն (Ձերդ,

Նորին) *ծնթ. Օսմանյան*

*կայսրությունում զորահրամա-
նատարների և քաղաքացիա-
կան բարձրաստիճան պաշ-
տոնյաների տիրոջսավորում:*

فتوى (fetva) - հրամանագիր

کویلو (köylü) - գյուղացի

مدیر (müdir/müdir) - տնօրեն

میل (mil) - սլաք, ասեղ

یاردیم (yardım) - օգնություն

یان (yan) - կողք

ییلدیز/یلدیز (yıldız) - աստղ

یل (yel) - քամի

یدی (yedi) - յոթ

یول (yol) - ճանապարհ

یادگار (yadigar) - ընծա, հիշատակ

دیری (diri) - ողջ, կենդանի, առույգ

دیک (dik) - 1. աքաղաղ, 2. կոպիտ,
3. ուղղաձիգ, թեք, զառիվեր

زیارت (ziyaret) - այց

زیتون (zeytun/zeytin) - զեյթուն

عزتلو (izzetlû/izzetli) - ազնվաշուք,
վսեմափայլ (տիրոջսավորում)

کندی (kendi) - ինքը, իր, անձնական,
սեփական

کیر (kir) - աղտ, կեղտ

میدان (meydan) - հրապարակ

ییلان (yılan) - օձ

یاز (yaz) - ամառ

یايا (yaya) - ուրքով

یر (yer) - գետին

یemek (yemek) - 1. ուտել, 2. ճաշ,
ուտելիք

یوز (yüz) - հարյուր

ییل (yıl) - տարի

ԴԱՍ ՏԱՄՆՉՈՐՍԵՐՈՐԴ

§ 26. ق ق ق (Kaf) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ق-ն երկկողմանի կապակցվող տառ է, գրվում է բառակզում قول, բառամիջում نفل, բառավերջում يوق: Թվային արժեքը՝ «100»: Արաբերենում ق-ն արտահայտում է [q], պարսկերենում արտասանվում է ինչպես իրանական լեզվաքմային, ձայնեղ շփական [ɣ] հնչյունը, իսկ օսմաներենում՝ ետնալեզվային [k] խուլ բաղաձայն հնչյունը: Օրինակ՝ قدر (kadar) - չափ, قات (kat)-հարկ, دقت (dikkat) - ուշադրություն, قرار (karar)- որոշում, فرق (kirk) - քառասուն, قدرت (kudret) - ուժ, فار (kar) - ձյուն, وقت (vakit) - ժամանակ, يوق (yok)- չկա, اوقومق (okumak) - կարդալ, տվորել, قول (kol) - թև, فوزو/ فوزى (kuzu) - գառ, قاز (kaz) - սագ:

§ 27. ق տառի կիրառությունը քերականական գործառնություններում

Անորոշ դերբայի - mak/- mek վերջածանցն օսմաներենում գրվում է مق - կամ مك - ի միջոցով: Եթե բայահիմքն ավարտվում է լայն ձայնավոր հնչյունով, ապա գրվում է مق, իսկ նեղ ձայնավորով վերջանալու դեպքում՝ مك: Օրինակ՝ يازمق (yazmak) - գրել, قالمق (kalkmak) - վեր կենալ, گلمک (gelmek)- գալ, کورمک (görmek) - տեսնել:

§ 28. Մահմանական եղանակի անցյալ կատարյալ Ժամանակաձևի կազմությունը

Մահմանական եղանակի անցյալ կատարյալ ժամանակաձևը կազմվում է (-di/di, -du/dü, -ti/ti, -tu/tü) վերջածանցների միջոցով, որտեղ միաձուլված են անցյալ ժամանակի և ստորոգման ածանցները: Այս ժամանակաձևը ցույց է տալիս ավարտուն գործողություն և հաղորդում է տեղեկություն կատարված փաստի մասին: Թուրքերենում անցյալ ժամանակի ցուցիչը և ստորոգման ածանցները ենթարկվում են ձայնավորների ներդաշնակության կանոնին, բայց օսմաներենում վերջածանցն ունի գրության մեկ քարացած տարբերակ՝ دی (-di, -di, -du, -dü, -ti, -ti, -tu, -tü):

Անցյալ կատարյալ ժամանակաձևի ածանցն օսմաներենում ունի ուղղագրության հետևյալ առանձնահատկությունները՝

- լայն ձայնավոր ունեցող բայահիմքերին կցվող անցյալ կատարյալ ժամանակաձևի և առաջին դեմքի հոգնակի թվի ածանցները գրվում են հետևյալ կերպ. **دی (-dik, -duk)**, իսկ նեղ ձայնավոր ունեցող բայահիմքերին կցվողները՝ հետևյալ կերպ. **دیک (-dik, -dük)**: Նույն կերպ (**دیک**) գրվում են անցյալ կատարյալ ժամանակաձևի եզակի թվի երկրորդ դեմք արտահայտող (**-din, -dün**) վերջածանցները: ک -ով արտահայտվող քմային [ñ] հնչյունը կարդացվում է որպես սովորական [n]:
- Եթե բայահիմքի ձայնավորը նեղ է, ապա անցյալ կատարյալ ժամանակաձևի երկրորդ դեմքի եզակի և հոգնակի թվերի ածանցների գրությունը միանման է՝ **دک**: O-

ըինակ՝ سن اوہ گلدک (Sen eve geldin) - Դու տուն եկար, بز اوہ
گلدک (Biz eve geldik.) - Մենք տուն եկանք:

Անցյալ կատարյալ ժամանակի ժխտական ձևը կազմվում է բայահիմքին ما، م ժխտական վերջածանցների կցման միջոցով.

***Անցյալ կատարյալ ժամանակաձևի հաստատական
և ժխտական խոնարհման աղյուսակ***

گلمدم gelmedim չեկա	آلمادم almadım չստացա	گلدم geldim Եկա	آلدم aldım ստացա
گلمدى gelmedin չեկար	آلمادى almadın չստացար	گلدى geldin եկար	آلدى aldın ստացար
گلمدى gelmedi չեկավ	آلمادى almadı չստացավ	گلدى geldi եկավ	آلدى aldı ստացավ
گلمدىك gelmedik չեկանք	آلمادىك almadık չստացանք	گلدىك geldik եկանք	آلدىك aldık ստացանք

گلمدينز gelmediniz չեկաք	آلمادينز almadınız չստացաք	گلدiniz geldiniz եկաք	آلدiniz aldınız ստացաք
گلمديلىر gelmediler չեկան	آلماديلر almadılar չստացան	گلدiler geldiler եկան	آلدiler aldılar ստացան

§ 29. Թերի օժանդակ բայի անցյալ կատարյալ ժամանակաձևի միջոցով կազմվող անվանական ստորոգյալը

Թերի օժանդակ բայի անցյալ ժամանակաձևը կազմվում է ʾi (i) բայահիմքի, անցյալ ժամանակի ʾı (-dı, -di, -du, -dū, -tı, -ti, -tu, -tū) ածանցների և դիմորոշ ստորոգման ածանցների միջոցով: Անցյալ կատարյալ ժամանակով դրված թերի օժանդակ բայը ստորոգյալի անվանական մասի հետ կարող է գրվել և արտաբերվել ինչպես միասին, այնպես էլ՝ առանձին: Նման գրության դեպքում օժանդակ բայը չի ենթարկվում ձայնավորների ներդաշնակության կանոնին: Միասին գրության դեպքում, եթե ստորոգյալի անվանական մասը վերջանում է բաղաձայն հնչյունով, ապա օժանդակ բայի -i (ʾı) հիմքը դուրս է մնում, իսկ եթե անվանական մասը վերջանում է ձայնավորով, ապա օժանդակ բայի -i (ʾı) հիմքը հնչյունափոխվում է y-ի (ı):

اولى ايدم / اولييدم Evli idim/Evliydim. Ամուսնացած էի:	ار ايدم / اردم Er idim/Erdim. Զինվոր էի:
اولى ايدك / اولييدك Evli idin. /Evliydin Ամուսնացած էիր:	ار ايدك / اردك Er idin/Erдин. Զինվոր էիր:
اولى ايدى / اولييدى Evli idi./Evliydi. Ամուսնացած էր:	ار ايدى / اردى Er idi/Erди. Զինվոր էր:
اولى ايدك / اولييدك Evli idik. /Evliydik. Ամուսնացած էիք:	ار ايدك / اردك Er idik/Erдик. Զինվոր էիք:
اولى ايدكز / اولييدكز Evli idiniz./Evliydiniz. Ամուսնացած էիք:	ار ايدكز / اردكز Er idiniz/Erдинiz. Զինվոր էիք:
اولى ايديلر / اولييديلر Evli idiler./Evliyдiler. Ամուսնացած էին:	ار ايديلر / ارديلر Er idiler/Erдiler. Զինվոր էին:

Ժխտականը կազմվում է دغل (değil) անվան, թերի օժանդակ բայի համապատասխան ժամանակաձևի միջոցով:

ار دکل ایدم. اردکلم Er değıl idim. Er değıldim. Զինվոր չէի:
ار دکل ایدک. ار دکلدک Er değıl idin. Er değıldin. Զինվոր չեիր:
ار دکل ایدی. ار دکلدی Er değıl idi. Er değıldi. Զինվոր չեր:
ار دکل ایدک. ار دکلدک Er değıl idik. Er değıldik. Զինվոր չեինք:
ار دکل ایدکز. اردکلکز Er değıl idiniz. Er değıldiniz. Զինվոր չեիք:
ار دکل ایدیلر. اردکلدیلر Er değıl idiler. Er değıldiler. Զինվոր չեին:

Հարցական ձևը կազմվում է می (mi, mi, mu, mü) մասնիկների միջոցով: Միասին գրության դեպքում օժանդակ բայի հիմքը հնչյունափոխվում է ی (-y)-ի. ار مییدی? (Er miydi?) - Զինվոր է՞ր:

§ 30. Բառակազմական ածանցներ

lik/lik, luk/lük բառակազմական (գոյականակերտ) ածանցներն օսմաներենում գրվում են հետևյալ կերպ. եթե վերջաձանցը կցվում է լայն ձայնավորով վերջացող անվան, ապա գրվում է لق (lik/luk), իսկ եթե կցվում է նեղ ձայնավոր ունեցող անվան՝ لك (-lik/lük): Այս բառակազմական վերջաձանցի ձայնավորը չի գրվում. Օրինակ՝ كوزلك (güzellik) - գեղեցկություն, اننه لك (annelik) - մայրություն, دوستلک (dostluk) - ընկերություն, բարեկամություն և այլն:

Վարժություններ

1. Կարդա՛լ և հայերեն թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

اقتور	قاز	مقام
قول	يازمق	قورت
قان	قرار	قازمق
قويون	قالقمق	قاباق
دوستلک	قير	قار
آق	قارتال	باقمق

**2. Հետևյալ բառերը թարգմանե՛լ, կցե՛լ գոյականակերտ
(-lik/-lik, -luk/-lük) վերջածանցները և գրե՛լ օսմաներեն:**

Գեղեցիկ (գեղեցկություն), գիրք (գրապահարան,
գրատուն), բարեկամ (բարեկամություն):

**3. Անցյալ կատարյալ ժամանակի հաստատական և ժխտա-
կան ձևերով խոնարհե՛լ دونمک (dönmek) - վերադառնալ, آکلامق
(anlamak) - հասկանալ բայերը:**

4. Հետևյալ անուններն օգտագործելով անցյալ ժամանակի հաստատական և ժխտական ձևերով դրված անվանական նախադասություններում՝ مامور، كاتب:

5. Հայերեն թարգմանելով հետևյալ նախադասությունները:

قازلر قيرده اوينويورلر. قازلر تارلاده درلر.
بايراق بنمدر. بو قوزو اقدر. بابام بنی ارادی و بولمادی. یوز قدر کتابم وار.بو
کتابلری اوقودق. بو ادامک قوزو و ایتی یوق.بو کتابی یازان کیمدر؟ بيلمیورم اما ایی بر
کتابدر. اومزک ایکی قاتی وار. اوک مکتبدن اوزاقمی؟ اوت، اوزاقدر. مدیر بنی قابول
ایتمدی. بکا یاردم ایت. وقتم یوق.

Բառարան

آق (ak) - սպիտակ	اقتور (aktör) - դերասան
او قومي (okumak) - կարդալ	باقمق (bakmak) - նայել
بايراق (bayrak) - դրոշակ	دقت (dikkat) - ուշադրություն
قاباق (kabak) - դդմիկ, դդում	قات (kat) – հարկ
قار (kar) - ձյուն	قارتال (kartal) - արծիվ
قاز (kaz) - սագ	قازمق (kazmak) – 1. փորել, 2. պեղել
قالقمق (kalkmak) - վեր կենալ	قرار (karar) - որոշում, վճիռ
قدرت (kudret) - ուժ	فرق (kırk) - քառասուն
قورت (kurt) - գայլ	قوزو/ قوزى (kuzu) - գառ
قول (kol) - թև	قويون (koyun) - ոչխար
قير (kır) - դաշտ, մարգագետին	گلمک (gelmek) - գալ
گورمک (görmek) - տեսնել	مقام (makam) - 1. վայր, 2. աստիճանակարգ, պաշտոն
وقت (vakit) - ժամանակ	يازمق (yazmak) - գրել
يوق (yok) - չկա	

ԴԱՍ ՏԱՄՆՀԻՆՖԵՐՈՐԴ

§ 31. Ե Է Ը Թ (He) տառի գրության և արտասանության կանոնները

Ե տառն օգտագործվում է բաղաձայն [h] և ձայնավոր [a] և [e] հնչյուններն արտահայտելու համար: Թվային արժեքը՝ «5»: Բաղաձայն Ե-ն երկկողմանի կապակցվող տառ է: Ունի գրության հետևյալ ձևը. բառասկզբում՝ هم, բառամիջում՝ نهر, բառավերջում՝ ماه: Ձայնավոր հնչյուն արտահայտելիս (ha-i resmiye) միակողմանի է կապակցվում՝ ունենալով գրության հետևյալ պատկերը. բառամիջում՝ دوه يه, բառավերջում՝ اوده: Ձայնավոր Ե-ն բառասկզբում չի կիրառվում:

Օրինակներ՝ قرة (kara) - սև, دوه (deve) - ուղտ, نه (ne) - ի՞նչ, هله (hele) - նույնիսկ, هر (her) - ամեն, همان (hemen) - անմիջապես, هپ (hep)-բոլոր, مهم (mühim) - կարևոր, نهر (nehir) - գետ, هلال (hilâl)-լուսին, له (leh) - լեռ, լեռական, ماه (mah) - լուսին, هم (hem) - նաև, رهبر (rehber) - ուղեցույց, առաջնորդ, هيندى (hindi) - հնդկական, հնդկահավ, قهوه (kahve) - սուրճ, هوا (hava) - եղանակ, بهار (bahar) - գարուն:

Նշենք, որ هانكى (hangi) - ո՞ր և هانى (hani) - որտե՞ղ դերանունները վաղ շրջանում գրվել են հետևյալ կերպ՝ قانى (hıfın. kani), قانغى (hıfın. kangı):

§ 32. • տառի կիրառությունը քերականական գործառույթներում

- Տրական **ء, يه** (-a/-e, -ya/-ye) և ներգոյական հոլովական ածանցներում **ء (da/-de, -ta, -te)** առկա ձայնավոր հնչյունները գրվում են **ا** տառով՝ անկախ բառահիմքի վերջին ձայնավորներից: Օրինակներ՝ **قره ده (karada)**- ցամաքում, **اوده (evde)** - տանը, **يره (yere)** - գետնին, **دوه يه (deveye)** - ուղտին:
- Ներգոյական հոլովով կազմված անվանական ստորոգյալի ներկա և անցյալ ժամանակների 1-ին դեմքի եզակի և հոգնակի թվերը, որոնց գրության համար գործածվում է **ا** տառը, ստորոգման ածանցին կապակցվում են **ى**-ի տառի միջոցով: Օրինակներ՝ **اوده يم (evdeyim)** - տանն եմ, **اوده يد (evdeydim)** - տանն էի, **اوده يز (evdeyiz)** - տանն ենք, **اوده يدک (evdeydik)** - տանն էինք:
- Պարսկերենի **که** շաղկապն օսմաներենում ընթերցվում է **ki**: Օրինակ՝ **چونکه (çunkü)** - որովհետև, **سانکه (sanki)** - կարծես, **مگرکه (meğerki)** - նույնիսկ, մինչդեռ: Պետք է միմյանց հետ չշփոթել արտասանությամբ նման **که** շաղկապը և **كى** վերջածանցը: Օրինակ՝ **يولده كى (yoldaki)** - ճանապարհին գտնվող, **اوده كى (evdeki)** - տանը գտնվող:
- **يله (ile)** - հետ հետադրության միջոցով կազմվում է միջոցի անուղղակի խնդիրը: Բաղաձայնով վերջացող բառերում գրվում է **له**, իսկ ձայնավորով վերջացող բառերում՝ **يله**: Օրինակ՝ **بنمله (benimle)** - ինձ հետ, **آرايه يله (arabayla)** - կառքով:

Վարժություններ

1. Կարդա՛լ հետևյալ տառային կապակցությունները:

بی	بو	به	با
تی	تو	ته	تا
دی	دو	ده	دا
ری	رو	ره	را
زی	زو	زه	زا
قی	قو	قه	قا
کی	کو	که	کا
گی	گو	گه	گا
لی	لو	له	لا
می	مو	مه	ما
نی	نو	نه	نا
وی	وو	وه	وا
هی	هو	هه	ها
یی	یو	یه	یا

2. Տառադարձե՛լ և թարգմանե՛լ:

دره	دکز	دوه	آننه
مناره	قامه	کوزهل ¹	قره
لکه	نانه	لاله	اوردهک
آنقره	قونیه	میوه	کوره
اداره	ماده	اویه	لامبه
تانه	ترن	قوردهله	ماکنه
کولکه	لقمه	نزله	اورته
نامه	رتبه	روستا	بوyle

3. Հետևյալ բառերը գրե՛լ օսմաներեն՝ ներգոյական և տրական հոլովներով. տուն, ուղտ, ճանապարհ, գետ:

¹ Այս բառը հաճախ հանդիպում է նաև کوزل տարբերակով:

4. Թարգմանն լ տեքստը:

هایدی قیرلره کیده لم و کزوب اوینییه لم. بو کون هوا کوزلدر. کوک ماویدر. بهار کلدی. بو قره کوزلو قیز نره یه کیدیور؟ ایزمره کیدور. نه ايله کیدیور؟ بيلمم بلکه ترنله. یولده کوزل یرلری کوردکمی؟ اوت،البت کوردم و بکندم. باباک و اننه ک نره ده اوتوریورلر؟ ایزمرده اوتوریورلر. بن ده اونلرله اون ییل قالدم. ایزمرده اقرباک وار می؟ اوت، وار. بن او کون اورمانه کیتدم، یورودم اما یورولمادم. اورمان کویمزدن اوزاق.

Բառարան

آنه (anne) - մայր

اورته (orta) - կենտրոն, մեջտեղ,

միջին

بهار (bahar) - գարուն

تانه (tane) - հատ, հատիկ

دره (dere) - 1. ձոր, 2. հովիտ, 3. վտակ

دوه (deve) - ուղտ

روستا (rusta) - գյուղ, ագարակ

اوبه (oba) - մեծ վրան

اوردهك (ördek/-ği) - բաղ

بويله (böyle) - այսպես

ترن (tren) - գնացք

هيندى (hindi) - 1. հնդկական,

2. հնդկահավ

رتبه (rütbe) - 1. չափ, 2. զին.

3. աստիճանակարգ

رهبر (rehber) - 1. ուղեցույց,

2. առաջնորդ

قامه (kama) - հասակ
 قوردله/قوردهله (kordela) - ժապավեն
 قهوه (kahve) - սուրճ
 كوزل/كوزل (güzel) - գեղեցիկ
 لاله (lale) - կակաչ
 لقمه (lokma) - 1. պատառ,
 2. քաղցրավենիքի տեսակ
 له (leh) - լեհ, լեհական
 ماكينه (makine) - հաստոց
 مناره (minare) - մինարետ, աշտարակ
 ميوه (meyva/meyve) - միրգ, պտուղ
 نانه (nane) - անանուխ
 هانگی (hangi) - ո՞ր
 هپ (hep) - բոլոր
 هلال (hilâl) - լուսին
 هم (hem) - նաև
 هوا (hava) - եղանակ
 نهیر (nehir) - գետ

قاره/قاره (kara) - սև
 قونیه (Konya) - Քոնյա
 كوره (göre) - համաձայն
 گولگه (gölge) - ստվեր
 لامبه (lamba) - լամպ
 لکه (leke) - բիծ, արատ, աղտ

 ماده (made) - մատակ, հովատակ
 ماه (mah) - լուսին
 مهم (mühim) - կարևոր
 نامه (name) - նամակ, գիր
 نزله (nezle) - հարբուխ
 هانی (hani) - որտե՞ղ
 هر (her) - ամեն
 هله (hele) - նույնիսկ
 همان (hemen) - անմիջապես
 نه (ne) - ի՞նչ

ԴԱՍ ՏԱՄՆՎԵՑԵՐՈՐԴ

§ 33. س س س (Sin) տառի գրության և արտասանության կանոնները

س - ն երկկողմանի կապակցվող տառ է. ունի գրության հետևյալ ձևերը՝ բառասկզբում՝ سبب, բառամիջում՝ ايسته مك, բառավերջում՝ سس: Տառի ատամնավոր մասը գրվում է տողի վրա: Թվային արժեքը՝ «60»: Թյուրք. ծագում ունեցող բառերի գրության համար س [s]- ը հիմնականում կիրառվում է [e, i, ö, ü] ձայնավորների հետ:

Օրինակներ՝ اساس (esas) - հիմք, سبب (sebeḡ) - պատճառ, درس (ders) - դաս, سرىست (serbest) - ազատ, استاد (üstad) - վարպետ, سس (ses) - ձայն, سر (sir) - գաղտնիք, سرت (sert) - խիստ, سز (siz) - դուք, سن (sen) - դու:

§ 34. Ըղձական-պայմանական եղանակի ներկա ժամանակաձևի կազմությունը

س-ով գրվում է ըղձական - պայմանական եղանակի՝ سه -sa/-se ածանցը: Խոնարհման այս ձևը մատնանշում է պայման, ցանկություն, թեականություն և ունի ժխտական, հարցական ձևեր: Լայն ձայնավորով վերջացող բայահիմքին կցվող պայմանական եղանակի վերջածանցի (I դեմք հոգ. թ.) գրությունը հետևյալն է՝ سهق (-sak), իսկ նեղ ձայնավորով վերջացող բայա-

հիմքին կցվելիս այս վերջածանցի գրությունն է **سَمَكْ (-sek)**: Օրինակ՝ **السَمَق (alsak)** - եթե վերցնենք, երանի վերցնենք, **ویرسَمَك (versek)** - եթե տանք, երանի տանք:

- Նեղ ձայնավորով վերջացող բայահիմքերին կցվող այս եղանակաժամանակային ածանցի գրությունը II դեմքի եզ. և I դեմքի հոգ. թվում նույնական է. **ویرسَمَك (versen)** - եթե տաս, երանի տաս, **ویرسَمَك (versek)** - եթե տանք, երանի տանք: Վերոհիշյալ գրությամբ ածանցներով արտահայտված իմաստային տարբերությունն ի հայտ է գալիս տեքստի (խոսքի) մեջ՝ շնորհիվ անձնական դերանունների կիրառության.

(Դու).....եթե գաս: **كَلَسَمَك.....(سن)**

(Մենք)եթե գանք: **كَلَسَمَك.....(بز)**

Ըղձական-պայմանական եղանակի ներկա ժամանակի խոնարհման աղյուսակ

ویرسَه م versem եթե տամ, երանի տամ	آلسَه م alsam եթե վերցնեմ, երանի վերցնեմ
ویرسَه ك versen եթե տաս, երանի տաս	آلسَه ك alsan եթե վերցնես, երանի վերցնես

ویرسه verse եթե տա, երանի տա	آلسه alsa եթե վերցնի, երանի վերցնի
ویرسه ک versek եթե տանք, երանի տանք	آلسه ق alsak եթե վերցնենք, երանի վերցնենք
ویرسه کز verseniz եթե տաք, երանի տաք	آلسه کز alsanız եթե վերցնեք, երանի վեցնեք
ویرسه لر verseler եթե տան, երանի տան	آلسه لر alsalar եթե վերցնեն, երանի վերցնեն

- Ըղձական-պայմանական խոնարհման ժխտական ձևը կազմվում է լայն ձայնավոր ունեցող բայահիմքին ավելացնելով՝ ما (-ma) իսկ նեղ ձայնավորի դեպքում՝ مه (-me) ժխտական ածանցները. Օրինակ՝ کورمه سه ک (görmesek) - եթե չտեսնենք / երանի չտեսնենք, الماسه م (almasam) - եթե չվերցնեմ / երանի չվերցնեմ, کلمه سه کز (gelmeseniz) - եթե չգաք / երանի չգաք:

**Ըղծական – պայմանական ներկա ժամանակի ժխտական ձևի
խոնարհման աղյուսակ**

کلمه سه م Gelmesem, եթե չգամ, երանի չգամ	آلماسه م Almasam, եթե չվերցնեմ, երանի չվերցնեմ
کلمه سه ک gelmesen, եթե չգաս, երանի չգաս	آلماسه ک almasan, եթե չվերցնես, երանի չվերցնես
کلمه سه gelmese, եթե չգա, երանի չգա	آلماسه almasa, եթե չվերցնի, երանի չվերցնի
کلمه سه ک gelmesek, եթե չգանք, երանի չգանք	آلماسه ق almasak, եթե վերցնենք, երանի չվերցնենք
کلمه سه کز gelmeseniz, եթե չգաք, երանի չգաք	آلماسه کز almasanız, եթե չվերցնեք, երանի չվերցնեք
کلمه سه لر gelmeseler, եթե չգան, երանի չգան	آلماسه لر almasalar, եթե չվերցնեն, երանի չվերցնեն

Ըղձական-պայմանական եղանակաժամանակային վեր-
ջածանցի գրությունը հնարավոր է նաև առանց ձայնավոր
հնչույթ արտահայտող տառի: Որոշ տեքստերում հանդիպում
ենք նաև հետևյալ ուղղագրությանը. **بکله مسکز (beklemesiniz)** -
երթ չսպասեք, երանի չսպասեք, **دونمسلر (dönmeseler)** - երթ չեն
վերադառնա, երանի չվերադառնան, **اولسنز (olsanız)** - երթ լի-
նեք, երանի լինեք, **گلمسم (gelmesem)** - երթ չգամ, երանի չգամ:

§ 35. Պատկանելության ածանցներ

Պատկանելությունն արտահայտվում է դերանունների և
պատկանելության հատուկ ածանցների միջոցով: Թուրքերե-
նում պատկանելության ածանցներն արտաբերվում են անվան
հետ՝ ենթարկվելով ձայնավորների ներդաշնակության օրեն-
քին, սակայն օսմաներենում այս վերջածանցների գրությունը
վերոհիշյալ օրենքի համաձայն տարբերակված չէ :

Առաջին դեմքի եզակի թվի պատկանելության ածանցը (-m,
-ım/-im, -um/-üm) օսմաներենում գրվում է բ-ով. **بابام (babam)** -
հայրս, **kitabım (kitabım)** - գիրքս:

Երկրորդ դեմքի եզակի թվի պատկանելության ածանցը
(-n, -ın/-in, -un/-ün) գրվում է քմային [ñ] ցույց տվող ک տառով.
باباک (baban) - հայրդ, **kitabın (kitabın)** - գիրքդ:

Երրորդ դեմքի եզակի թվի պատկանելության վերջա-
ծանցները գրվում են հետևյալ ձևերով՝ -ու (-i/-ı, -u/-ü) և -ս-
ով (-sı/-si, -su/-sü). **باباسی (babası)** - նրա հայրը, **kitabı (kitabı)** -
նրա գիրքը:

Առաջին դեմքի հոգնակի թվի պատկանելության վերջածանցը (-mız/-miz, -muz/müz, -ımız/-imiz, -umuz/-ümüz) գրվում է -م-ով. **بابامز (babamız)** - մեր հայրը, **kitabımız** - մեր գիրքը:

Երկրորդ դեմքի հոգնակի թվի պատկանելության ածանցը (nız/niz, nuz/nüz, ınız/iniz, unuz/ünüz) գրվում է -ن-ով. **بابanız (ba-banız)** - ձեր հայրը, **kitabınız** - ձեր գիրքը:

Երրորդ դեմքի հոգնակի թվի պատկանելության ածանցը (-ları/-leri) գրվում է -ل-ով՝ **babaları (babaları)** - նրանց հայրերը, **kitapları (kitapları)** - նրանց գրքերը:

Երբ անվանը կցվում են երրորդ դեմքի եզակի կամ հոգնակի թվերի պատկանելության, այնուհետև համապատասխան հոլովական ածանցներ, այդ դեպքում երկու ածանցների միջև ի հայտ է գալիս ո բաղաձայնը, որը գրվում է ن-ով: Պետք է ուշադրություն դարձնել հետևյալ կանոններին.

- կապակցվող տառերից հետո երրորդ դեմքի եզակի թվի պատկանելության ածանց արտահայտող -ی-ն չի գրվում. **kitabımı (kitabımı)** - նրա գիրքը (հայց. հոլ.):
- չկապակցվող տառերից հետո երրորդ դեմքի եզակի թվի պատկանելության ածանց արտահայտող -ی-ն գրվում է. **kitaplarımı (kitaplarımı)** - նրանց գրքերը (հայց. հոլ.):

§ 36. Բառակազմական ածանցներ

-sız/-siz, -suz/-süz ժխտական իմաստ ունեցող ածանցները, կցվելով գոյական անուններին, կազմում են ժխտական իմաստ արտահայտող ածականներ: Այս բառակազմական վերջածանցներն օսմաներենում ունեն հետևյալ գրությունը سز:

Ձայնավորն օսմաներենում չի գրվում, սակայն թուրքերենի ձայնավորների ներդաշնակության կանոնի համաձայն արտասանությունը պահպանվում է: اوسز (evsiz) - անտուն, سسز (sessiz) - անձայն باباسز (babasız) - անհայր, առանց հոր:

Վարժություններ

1. Տառադարձե՛լ և թարգմանե՛լ հայերեն:

درس	آسیا	سنه	سبب
دیرسك	سیس	سودا	دانس
سوس	هندستان	سوز	اسرار
ترس	سرت	سود	بسته
تأسيس	سینهما	دوست	سكى
سيناك	سكز	استار	استاد

2. Ըղձական-պայմանական ներկա ժամանակով խոնարհել հետևյալ բայերը՝ دورمق، بکله مک:

3. Հետևյալ բառերին կցե՛լ պատկանելության ածանցներ.

سوز، اننه

4. Կարդա՛լ և թարգմանե՛լ հետևյալ բառերն ու նախադասությունները:

اوراق، سونوك، دونوك، تورك، اوركى، سوزكى، اوزكون، قابوق، بورو، قوراق،
دوزكون، يورومك، سوركون، سورو، قورو، كورك، بولو، دولو، اوركتمك، اورت،
اولكون، اويوق، بويوك، كورت، قوروم، يوروم، قورت، كوركى، يورت، اويقى.

* * *

Կոյլո տարլասնի սորույոր. տարլադե Գաւոն ար. ԴոլաբԴե ալա, արիկ ար. Բն աԿմկ
 աիսթե րմ. առնե մե սույլե Կլսոն. Տլալ ալ. Տլալ ար. աԲլասի ԿոլԴըր. ԲաԲաԿ աւմԴ Դե. Նե
 շմաՆ աՏաՆիւլե ԿիԴիւրՏԿ? Բն Դե ԿիՏմկ աիՏՏիւրմ. Բնմլե Կլմկ աիՏՏր միՏԿ? աւՏ,
 ՏնԿլե Դր ԿիԴրմ. Բորե Դե Կշմկ ա Կլնմկ աիՏՏիւրմ. ՏԿա մԿՏոԲ ԿաշիւրԴր մի?
 աւՏ, ԲԿա ԿաշԴի, ՏԿա ԿաշԴիմի? աւՏ, ԲԿա ԿաշԴի ալա Բն աւԿա ԿաշմաԴմ. Տն աւԿա Տլալ
 սույլե.

Բառարան

اساس (esas) - հիմք

اريك (erik) - սալոր

درس (ders) - դաս

سريست (serbest) - ազատ

استاد (üstad) - վարպետ

سس (ses) - ձայն

سود (sud) - օգուտ, շահ

سينك (sinek) - ճանճ, մԺեղ

سكز (sekiz) - ութ

سرت (sert) - 1.խիստ, 2.կարծր,

պինդ, ամուր

سرّ (sir) - գաղտնիք

سز (siz) - դուք

سن (sen) - դու

سينه‌ما (sinema) - կինո

بيسته (beste)-կապված, փակված

دوست (dost) - բարեկամ, ընկեր

سكى (seki) - անկյունաքար

سوزكى (süzgü) - ուռկան, ձկն. ցանց

گۆرگۈ (görgü) - փորձ

سەنە (sene) - տարի

قوراق (kurak) չոր, ցամաք -

قابوق (kabuk) - կեղև, կճեպ

اوزگون (üzgün) - տխուր

اوراق (evrak) - 1. տերևներ,

2. փաստաթղթեր

يورومک (yürümek) - քայլել

سورو (sürü) - 1. հոտ, 2. նախիր,

3. երամակ, 4. ումակ

دونوک (dönük) - 1. փոխված,

փոփոխական, 2. մեջքով շուր

եկած մարդ, 3. ռենեգատ

کورک (kürek) - բահ, թի

ترس (ters) - 1. հակառակ, 2. սխալ

يورت (yurt/-du) - հայրենիք

اولگون (olgun) - հասուն

بويوک (büyük) - մեծ

هندستان (Hindistan) - Հնդկաստան

قاوون (kavun) - սեխ

دانس (dans) - պար

سودا (sevda) - 1. սեր, 2. իղձ,

3. տանջանք

سيس (sis) - մառախուղ

قوروم (kurum) - հաստատություն

اويقى (uyku) - քուն

استار (estar) - ծածկոց

آسيا (Asya) - Ասյա

سبب (sebeþ/-bi) - պատճառ

بورو (boru) - 1. խողովակ, 2. շեփոր

سونوک (sönük) - 1. մարած, 2. աղոտ,

3. անփայլ

سورگون (sürgün) - արքար,

արքարավայր

دوزگون (düzgün) - հարթ, կարգին

تورک / ترک (türk) - 1. թուրք, 2. թյուրք

قورو (kuru) - չոր, ցամաք

يوروم (yorum) - մեկնաբանություն

بول (bol) - լայն, ընդարձակ,
առատ, շատ

دولو (dolu) - 1. լի, լիքը, 2. կարկուտ

اورکتمک (örkütme) - վախեցնել

اسرار (ısrar) - գաղտնիքներ

سوز (söz) - խոսք

سلام (selam) - ողջուն, բարև

سوس (sus) - լուռ

اويوق (uyuk) - փորված, խոռոչ

ديرسك (dirsek) - արմունկ,

قورت (kurt) - 1. գալլ, 2. որդի

كورت (kürt) - քուրդ

ԴԱՍ ՏԱՄՆՅՈԹԵՐՈՐԴ

§ 37. ش ش ش (Sin) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ش տառի գրությունը -ից տարբերվում է տառի վրա երեք կետերի առկայությամբ: Այն նույնպես կապակցվում է երկու կողմից. Գրությունը բառասկզբում՝ شدت, բառամիջում՝ أشمق, բառավերջում՝ بش: Թվային արժեքը՝ «300»: Արտահայտում է [š] հնչյունը: Օրինակներ՝ باش (baš) - գլուխ, بش (beš) - հինգ, شراب (šarap /-bı) - գինի, شدت (šiddet) - ուժ, آتش (ates) - կրակ, تراش (tıras) - ածիլում, սափրում, قاش (kaš) - հոնք, قیش (kiš) - ձմեռ, یاش (yaš)-տարիք, بوش (boš) - դատարկ, أشمق (aşmak) - անցնել, հաղթահարել, شیشه (šiše) - շիշ, شان (šan) - փառք, համբավ, պատիվ, قوش (kuš) - թռչուն:

§ 38. مش (-mıš) ածանցով անվանական ստորոգյալը

Կազմվում է անվան, օժանդակ բայի ای (i) հիմքի, مش (-mıš/-mıš/-muš/-müš) վերջածանցի և դիմորոշ վերջածանցի միջոցով: مش (-mıš)-ով անվանական ստորոգյալը կարող է արտահայտել վիճակ, դրություն, ինչպես անցյալ, այնպես էլ ներկա ժամանակում: Այս ձևը կիրառվում է այն դեպքերում, երբ խոսողն անձամբ ականատես չի եղել, վստահ չէ, կասկածում է և երևույթի մասին խոսում է՝ տեղեկություն ստանալով ուրիշից, կամ եթե տվյալ երևույթը խոսողի համար անսպասելի է կամ

կապված է նրա ենթադրության, վարկածի հետ: Օժանդակ բայի հիմքը և նրան կցվող ածանցները ստորոգյալի անվանական մասի հետ կարող են գրվել և արտաբերվել թե՛ առանձին, և թե՛ միասին: Առանձին գրության դեպքում օժանդակ բայը չի ենթարկվում ձայնավորների ներդաշնակության կանոնին: Միասին գրության դեպքում, եթե ստորոգյալի անվանական մասը վերջանում է բաղաձայն հնչյունով, ապա օժանդակ բայի -i (ای) հիմքը դուրս է մնում, իսկ եթե անվանական մասը վերջանում է ձայնավորով, ապա օժանդակ բայի -i (ای) հիմքը հնչյունափոխվում է y- ի (ی): Հայերեն թարգմանելիս օգտագործվում է «լինել» բայի վաղակատար - ներկա ժամանակաձևը (եղել եմ, եղել ես...) և եղանակավորող ձևերը (ասում են թե, կարծես թե...):

Օրինակներ՝

اوزگون ایمشیم. اوزگونمیشیم. Üzgün imişim. Üzgünmüştüm. (Ես) տխուր եմ եղել:
اوزگون ایمشسک. اوزگونمیشسک. Üzgün imişsin. Üzgünmüştün. (Դու) տխուր ես եղել:
اوزگون ایمش. اوزگونمیش. Üzgün imiş. Üzgünmüştü. (Նա) տխուր է եղել:

اوزگون ايمشز. اوزگونمیشز. Üzgün imişiz. Üzgünmüşüz. (Մենք) տխուր ենք եղել:
اوزگون ايمشسكز. اوزگونمیشسكز. Üzgün imişsiniz. Üzgünmüşsünüz. (Դուք) տխուր եք եղել:
اوزگون ايمشلر. اوزگونمیشلر. Üzgün imişler. Üzgünmüşler. (Նրանք) տխուր են եղել:

Ժխտականը կազմվում է անվան, دگل (değil) բառի, مش (-miş) ածանցի և դիմորոշ ածանցների միջոցով:

Օրինակներ՝

اوزگون دگل ايمشم. اوزگون دگلمشتم. Üzgün değil imişim. Üzgün değilmişim. (Ես) տխուր չեմ եղել:
اوزگون دگل ايمشسك. اوزگون دگلمشسك. Üzgün değil imişsin. Üzgün değilmişsin. (Դու) տխուր չես եղել:
اوزگون دگل ايمش. اوزگون دگلمش. Üzgün değil imiş. Üzgün değilmiş. (Նա) տխուր չի եղել:

اوزكون دكل ايمشز. اوزكون دكلمشز. Üzgün değil imişiz. Üzgün değilmişiz. (Մենք) տխուր չենք եղել:
اوزكون دكل ايمشسكز. اوزكون دكلمشسكز. Üzgün değil imişsiniz. Üzgün değilmişsiniz. (Դուք) տխուր չեք եղել:
اوزكون دكل ايمشلر. اوزكون دكلمشلر. Üzgün değil imişler. Üzgün değilmişler. (Նրանք) տխուր չեն եղել:

Հարցական ձևը կազմվում է անվան, می (mı, mi, mu, mü) հարցական ածանցի, թերի օժանդակ բայի և եղանակաժամանակային ու դիմորոշ ածանցների միջոցով: Միասին գրության դեպքում օժանդակ բայի -i (ی) հիմքը հնչյունափոխվում է ى (-y)-ի. اوزكون ميمشسك؟ (Üzgün müymüşsün?) - Դու տխու՞ր ես եղել:

§ 39. Անորոշ անցյալ ժամանակի կազմությունը

Մահմանական եղանակի անորոշ անցյալ ժամանակը (հայերեն համարժեք է վաղակատար ներկա ժամանակին) կազմվում է բայահիմքին (mış/miş, muş/müş) ածանցների կցմամբ, որն օսմաներենում ունի գրության մեկ ձև՝ مش: Ածանցի ձայնավոր հնչյունը չի գրվում:

Անորոշ անցյալ ժամանակ. խոնարհում.

کسمیشم Kesmişim. (Ես) կտրել եմ:	آلمیشم Almışım. (Ես) վերցրել եմ:
کسمیشکی Kesmişsin. (Դու) կտրել ես:	آلمیشکی Almışsın. (Դու) վերցրել ես:
کسمیش Kesmiş. (Նա) կտրել է:	آلمیش Almış. (Նա) վերցրել է:
کسمیشیز Kesmişiz. (Մենք) կտրել ենք:	آلمیشیز Almışız. (Մենք) վերցրել ենք:
کسمیشسینیز Kesmişsiniz. (Դուք) կտրել եք:	آلمیشسینیز Almışsınız. (Դուք) վերցրել եք:
کسمیشلر Kesmişler. (Նրանք) կտրել են:	آلمیشلر Almışlar. (Նրանք) վերցրել են:

Պետք է ուշադրություն դարձնել հետևյալ կանոններին.

- Երկրորդ դեմքի եզակի և հոգնակի թվերի դիմորոշ ածանցները գրվում են ک տառի միջոցով:

- Ժխտական ածանցը միանում է բայահիմքին և լայն ձայնավորով վերջացող բառերում գրվում է ٴ, իսկ նեղ ձայնավոր ունեցող բայերում՝ ٴ ր:

كلممشم Gelmemişim. (Ես) չեմ եկել:	آلمامشم Almamışım. (Ես) չեմ վերցրել:
كلممشكى Gelmemişsin. (Դու) չես եկել:	آلمامشكى Almamışsın. (Դու) չես վերցրել:
كلممش Gelmemiş. (Նա) չի եկել:	آلمامش Almamış. (Նա) չի վերցրել:
كلممشز Gelmemişsiz. (Մենք) չենք եկել:	آلمامشز Almamışız. (Մենք) չենք վերցրել:
كلممشكىز Gelmemişsiniz. (Դուք) չեք եկել:	آلمامشكىز Almamışsınız. (Դուք) չեք վերցրել:
كلممشلر Gelmemişler. (Նրանք) չեն եկել:	آلمامشلر Almamışlar. (Նրանք) չեն վերցրել:

Վարժություններ

1. Տառադարձե՛լ և թարգմանե՛լ հայերեն:

بشر	ماشا	آش	قاش
شیشه	شکر	شان	پوش
یش	قیش	شدت	باش

2. Հետևյալ բառերը գրե՛լ օսմաներեն:

..... şan	 baş	 diş	 şal	 beş
..... kaş	 şer	 şab	 şaka	 koş
..... şu	 şevk	 şen	 şad	 şekil
..... ateş	 şimşek	 yaşa	 yaş	 aşmak

3. Հետևյալ անուններն օգտագործե՛լ անորոշ անցյալ ժամանակի հաստատական և ժխտական ձևերով դրված անվանական նախադասություններում : ار، مامور، ياشلى :

4. Անորոշ անցյալ ժամանակի հաստատական և ժխտական ձևերով խոնարհե՛լ آتق دونمک، ڦայتەر ۛ ڦارڦمانن ۛ ھայերեն:

5. Կարդա՛լ և թարգմանե՛լ հետևյալ նախադասությունները:

ڦوش نره ده؟ ڦوش دالده دورویور. ڦارده شک نه ایشی کورییور؟ ڦارده شم ایشسر. ڦارده شکه یارديم ایت. بو شیشه لر بوشمی دولو می؟ او شیشه لردن بری بوشدر. رشید دالدن دوشویور. نوری ایله سامی یارشویور. دوز یولده ڦوشویورلر. شیمدی شادی ڦوشدی دوشدی. باشی، دیشی ڦانادی. شو ڦیزه باق، یره دوشدی. یازیمه باشلادم. بن ده ڦوشارم. استانبول تورکیه نک اک کوزل اک قدیم شهرلریندنر. بوراسی شادینک اوی. شادینک باباسی آدنن بک. شیمدی اونک اونى کیم ارییور؟ شوکت بک ارییور. بن ده او زمان کوستره یم. تشکر ایدرم.

Բառարան

باش (baş) - գլուխ

قارده ش (kardeş) - եղբայր

قیش (kış) - ձմեռ

قوش (kuş) - թռչուն

شراب (şarap/-bı) - գինի

شدت (şiddet) - ուժգնություն,

սաստկություն

آش (aş) - ճաշ

بشر (beşer) - հնգական

بوş (boş) - դատարկ

شیشه (şişe) - շիշ

بش (beş) - հինգ

شیمدی (şimdi) - այժմ

یاش (yaş) - տարիք

تراش (tırış) - ածիլում, սափրում

قاش (kaş) - հոնք

آتش (ateş) - կրակ

ماشا (maşa) - ունեղի, արքան

شکر (şeker) - շաքար

آشماق (aşmak) - անցնել,

հաղթահարել

شان (şan) - փառք, համբավ,

պատիվ

ԴԱՍ ՏԱՄՆՈՒԹԵՐՈՐԴ

§ 40. Շ ܥ ܐ ܐ (Cim) տառի գրության և արտասանության կանոնները

Շ տառը երկկողմանի կապակցվող է՝գրությունը բառասկզբում՝ ܥܐ, բառամիջում՝ ܥܬܝܪܗ, բառավերջում՝ ܥܠܝܝܝܬܐ: Շ տառը, որպես կանոն, արտահայտում է ժամանակակից թուրքերենի c (հայ. ջ) հնչույթը: Թվային արժեքը՝ «3»: Օրինակներ՝ ܥܐ (cep/-bi) - գրպան, ܥܐܢ (can) - կյանք, հոգի, ܥܢܬ (cennet) - դրախտ, ܥܬܢܡ (cehennem) - դժոխք, ܥܠܐܥܐܟܝܬܐ (koca) - մեծ, ծեր, ܐܠܥܐܟܝܬܐ (alacak) - վերցնելու է, ܬܥܝܬܐ (taç) - թագ, ܒܥܐܝܬܐ (bac) - մաքս, տուրք, ܒܝܪܢܥܝܬܐ (birinci) - առաջին:

§ 41. Անձնական և ցուցական դերանունների հոլովումը

Եզակի թվի անձնական դերանուններին կցվող տրական հոլովի վերջածանցում առկա թյուրքական [ñ] քմային հնչյունն օսմաներենում գրվել է տառով՝ ܒܐ (baña), ܪܥܐ (saña), ܐܠܐ (oña):

Անձնական դերանունների հոլովման աղյուսակ

Բացա- ռական հոլով	Ներգո- յական հոլով	Հայցա- կան հոլով	Տրա- կան հոլով	Մեռա- կան հոլով	Ուղղա- կան հոլով
بندن benden ինձնից	بنده bende ինձ մոտ	بنی beni ինձ	بکا bana ինձ	بنم benim իմ	بن ben ես
سندن senden քեզնից	سنده sende քեզ մոտ	سنى seni քեզ	سکا sana քեզ	سنگ senin քո	سن sen դու
اوندن ondan նրանից	اونده onda նրա մոտ	اونى onu նրան	اوکا ona նրան	اونک onun նրա	او o նա
بزدن bizden մեզնից	بزده bizde մեզ մոտ	بزی bizi մեզ	بزه bize մեզ	بزم bizim մեր	بز biz մենք
سزدن sizden ձեզնից	سزده sizde ձեզ մոտ	سزى sizi ձեզ	سزه size ձեզ	سزک sizin ձեր	سز siz դուք
اونلردن onlardan նրանցից	اونلرده onlarda նրանց մոտ	اونلرى onlari նրանց	اونلره onlara նրանց	اونلرک onlari նրանց	اونلر onlar նրանք

Ցուցական դերանունների հոլովման աղյուսակ

Բացա- ռական հոլով	Ներգո- յական հոլով	Հայցա- կան հո- լով	Տրական հոլով	Մեռա- կան հոլով	Ուղղա- կան հոլով
بوندن bundan սրանից	بونده bunda սրա մեջ	بونی bunu սա, սրան	بوکا buna սրան	بونک bunun սրա	بو bu սա
شوندن şundan դրանից	شونده şunda դրանում	شونی şunu դա, դրան	شوکا şuna դրան	شونک şunun դրա	شو şu դա, այդ
بونلردن bunlardan սրանցից	بونلرده bunlarda սրանց մոտ	بونلری bunları սրանց	بونلره bunlara սրանց	بونلرک bunların սրանց	بونلر bunlar սրանք
شونلردن şunlardan դրանցից	شونلرده şunlarda դրանց մոտ	شونلری şunları դրանք	شونلره şunlara դրանց	شونلرک şunların դրանց	شونلر şunlar դրանք

§ 42. Ներկա - շարունակական ժամանակաձևի կազմությունը

Սահմանական եղանակի ներկա շարունակական ժամանակաձևը (համապատասխանում է հայերենի անկատար ներկային, անգլ. *Present Continuous-ին*) կազմվում է –yor-(ıyor, -ıyor, –uyor –üyor) վերջածանցի կցմամբ։ Վերջածանցն օսմաներե-

նում գրվում է **يور** (ձայնավորով վերջացող բայահիմքերից հետո) կամ **ييور** (բաղաձայնով վերջացող բայահիմքերից հետո) ձևերով:

Ներկա-շարունակական ժամանակաձևի հաստատական խոնարհում.

کوریورم Görüyorum. (Ես) տեսնում եմ:	کلیورم Geliyorum. (Ես) գալիս եմ:	آلیورم Alıyorum. (Ես) վերցնում եմ:
کوریورسک görüyorsun (Դու) տեսնում ես:	کلیورسک geliyorsun (Դու) գալիս ես:	آلیورسک Alıyorsun. (Դու) վերցնում ես:
کوریور Görüyor (Նա) տեսնում է:	کلیور Geliyor. (Նա) գալիս է:	آلیور Alıyor. (Նա) վերցնում է:
کوریورز Görüyoruz. (Մենք) տեսնում ենք:	کلیورز Geliyoruz. (Մենք) գալիս ենք:	آلیورز Alıyoruz. (Մենք) ստանում ենք:
کوریورسکز Görüyorsunuz. (Դուք) տեսնում եք:	کلیورسکز Geliyorsunuz. (Դուք) գալիս եք:	آلیورسکز Alıyorsunuz. (Դուք) ստանում եք:
کوریورلر Görüyorlar. (Նրանք) տեսնում են:	کلیورلر Geliyorlar. (Նրանք) գալիս են:	آلیورلر Alıyorlar. (Նրանք) ստանում են:

• Եթե բայահիմքն ավարտվում է այնպիսի բաղաձայն հնչյունով, որը գրվում է չկապակցվող տառով, սահմանական եղանակի ներկա շարունակական ժամանակաձևի **يور** վերջածանցի գրությանն ավելանում է **ى**։ Օրինակ՝ **ويرييور** (veriyor) – տալիս է, **كوررييور** (görüyor) – տեսնում է։ Եթե բայահիմքը վերջանում է այնպիսի բաղաձայնով, որը գրվում է կապակցվող տառով, ապա հավելյալ **ى** չի գրվում։ Օրինակ՝ **دوشييور** (düşüyor) – ընկնում է, **باقييور** (bakıyor) – նայում է, **الييور** (alıyor) – վերցնում է։

• **ايكله مك** (beklemek) – սպասել, **ديكله مك** (dinlemek) – լսել, **ايكله مك** (işlemek) – գործել և նման բայերի հիմքերի գրությունն օսմաներենում մնում է անփոփոխ՝ **يور** վերջածանցից առաջ (ինչպես հայտնի է, ժամանակակից թուրքերենում սահմանական եղանակի ներկա-շարունակական ժամանակաձևի կազմության դեպքում բայահիմքի **a, e** լայն ձայնավորները **yor**-ից առաջ հնչունափոխվում են համապատասխանաբար **ı, i** նեղ ձայնավորների՝ **–iyor, iyor**)։ Օրինակ՝ **ايكله ييور** – աշխատում է, գործում է, **ديكله ييور**, լսում է, **بكله ييور** – սպասում է։

Ներկա- շարունակական ժամանակի ժխտական ձևի գրության համար գործածվում է **م** տառը։

- Որոշ տեքստերում հանդիպում են **يازمايور/ yazmayor/ yazmıyor**- չի գրում), **كلمهييور** (gelmeyor/gelmiyor- չի գալիս) գրության ձևերը։

**Ներկա-շարունակական ժամանակի ժխտական ձևի
խոնարհման աղյուսակ**

ديكله ميورم dinlemiyorum չեմ լսում	آلميورم almiyorum չեմ ստանում
ديكله ميورسك dinlemiyorsun չես լսում	آلميورسك almiyorsun չես ստանում
ديكله ميور dinlemiyor չի լսում	آلميور almiyor չի ստանում
ديكله ميورز dinlemiyoruz չենք լսում	آلميورز almiyoruz չենք ստանում
ديكله ميورسكز dinlemiyorsunuz չեք լսում	آلميورسكز almiyorsunuz չեք ստանում
ديكله ميورلر dinlemiyorlar չեն լսում	آلميورلر almiyorlar չեն ստանում

§ 43. Չայնանիշեր (հարեքներ)

Օսմաներեն գրության մեջ օգտագործվող ձայնանիշերից է *թենվինը*, որն արտահայտվում է բառերի վերջում [n]-ի արտասանությամբ: Այն հանդիպում է միայն արաբական փոխառությունների գրության մեջ:

◌ (Üstünlü **tenvin**) - դրվում է բառի վերջին տառի՝ հիմնակա-
նում ^۱, ^۲, երբեմն էլ՝ ^۳ տառերի վրա և կարդացվում է an/en (◌-ն օգ-
տագործվում է միայն արաբերեն բառերի որոշ կադապարաձևե-
րում: Օսմաներենում այս տառը հանդես է գալիս ت կամ ^۴ ձևով):

Օրինակ՝ رسماً (resmen) - պաշտոնապես, اساساً (esasen) - հիմ-
նականում, նախապես:

◌ (Esreli **tenvin**) - դրվում է բառի վերջին տառի ներքևում, և
այդ տառից հետո կարդացվում է m/in: Օրինակ՝ لھیکمە (lihikmeten) - իմաստությամբ:

◌ (Ötreli **tenvin**) - դրվում է բառի վերջին տառի վրա, և այդ
տառից հետո կարդացվում է un/ün: Օրինակ՝ مۇشار (müşarün) -
նշյալ, մատնանշված:

Վերոնշյալ ձայնանիշները հանդիպում են արաբերեն փո-
խառություններում (դարձվածքներում) և մեծ մասամբ չեն
գրվում:

Վարժություններ

1. Կարդա՛լ և թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

آجی	جام	باجی	جزا
مجهول	جلد	آجل	جانباز
زوج	تاج	سامان	جاده
وجد	یازجی	جلوه	رجا
جهاز	سنباب	قارینجا	جانی
جمال	جدول	جمهوریت	قوجه

2. Հետևյալ բառերն արտահայտե՛լ ձայնանիշերով և թարգմանե՛լ հայերեն:

جلاد	تربيه	مقدر	دكان
آواره	قشله	جهنم	محترم
جنت	مكتب	آرقداش	انور
متشكر	می	ادمان	كرم
تشكر	شرت	شكران	كونش
سلام	قلم	منور	تجار
وجود	كل	ادب	ببك
شمس	سنباب	شدت	ملت
احسان	امت	دولت	مسجد
دقيقه	زياده	وجدانا	مقدس

3. Հետևյալ բայերը խոնարհե՛լ ներկա-շարունակական ժամանակաձևի հաստատական և ժխտական ձևերով
 قيرمق، بيتيرمک
 دويمق، دونمک:

4. Հովվէ՛լ հետևյալ դերանունները, «شو بو، پز، سن بن،

5. Կարդա՛լ և թարգմանէ՛լ հետևյալ նախադասությունները:

دوه جی بابامه کلدی. بابام اوکا دور دیدی. او دوردی و بکله دی. او جاقده اودون وار می؟ اوت وار. او جاق یاتیور. باجاده دومان وار. سن تورکجه بیلیر میسک؟ اوت بن تورکجه اوقور یازارم. جمال ایله ناجی قوشماجه اوینایورلر. اج ایی اویناماز. بو شکرچی اوجوز شکر ویریور. بیک بشیکده اویودی. ابلاسی شیمدی اویاندی. ایکی قوش بر داله قوندی. ارتیق افشام اولدی. قوزولر، قویونلر، اینکلر، اوکوزلر دونویورلر. جمال قیرده قوشدی. کامل یولده بر دودوک بولدی. نوری کویدن دوندی. قارده شک اوراده قالدی. او اتلرینه اوت ارادی. لامیایی سوندور مومی یاق. بو یولجی یابانجیمی؟ اوت روسدر. بن اونکله قونوشدم. المانیا ده اون سنه یاشادی. بوراده نه ایشی وار. بنمله کزمله کلدی. او قادر کورله چک شیرلر وار.

Բառարան

أَجَى (acı) - 1. ցավ, վիշտ, 2. կծու, դառը, մոռու

أَرْكَدَاش (arkadaş) - ընկեր

أَوَّارَه (avare) - թափառական, անգործ, շրջիկ

بَاج (bac) - մաքս, տուրք

بَاجَم (cam) - 1. գավաթ, 2. հայելի,

3. ապակի

بَدُول (cedvel) - 1. ջրմուղ, 2. կանոն,

3. ցանկ, ցուցակ

بَدَلَد (cellad) - դահիճ

بَمَّال (cemmal) - 1. գեղեցկություն, 2. ուղտապան

بَنَّت (cennet) - դրախտ

بَب (cep/-bi) - գրպան

بَزَا (ceza) - պատիժ

بَهَاز (cihaz) - հանդերձանք, օժիտ, գործիք

بَدَل (cilt/-di) - 1. մաշկ, 2. գրքի կազմ, 3. հատոր

بِلَوَه (cilve) - պչրանք, նազանք

اِدَمَان (idman) - վարժություն, մարզանք

قَارِينْجَا (karınca) - մրջյուն

قَوَّجَه (koca) - 1. ամուսին, 2. մեծ, տարեց

بَانَبَاز (canbaz) - 1. լարախաղաց, 2. ձիավաճառ

اَنُور (enver) - ամենալուսավոր, լուսնափայլ

قَشْلَه (kısla) - 1. զորանոց, 2. ձմեռանոց

بِرَنْجَى (birinci) - առաջին

بَاجَى (bacı) - քույր

بَمُهوریت (cumhuriyet) - հանրապետություն

مُحْتَرَم (muhterem) - հարգելի, պատվական

دُكَان (dükkan) - խանութ

بَهَنَم (cehennem) - դժոխք

بَان (can) - կյանք, հոգի

لُحْکَمَه (lihikmeten) - իմաստությամբ

سِنْجَاب (sincap/-bı) - սկյուռ

أَجَل (acil) - շուտափույթ, անհետաձգելի

رِجَا (rica) - խնդրանք

مَكْتَب (mektep/-bi) - դպրոց

بَانَى (canı) - ոճրագործ, եղեռնագործ

تَاج (taç) - թագ

مجهول (mechul) - անծանոթ

مَلْت (millet) - ազգ, ժողովուրդ

مُقَدَّر (mukadder) - կանխորոշված, ճակատագիր

مُقَدَّس (mukaddes) - նվիրական

مُنُور (münevver) - լուսավորյալ, լուսավորիչ

مُتَشَكِّر (müteşekkir) -

շնորհակալություն

رِسْمًا (resmen)-պաշտոնապես

شَمْس (şems) - արև

شُكْرَان (şukran) - շնորհակալություն, երախտագիտություն

تَشْكُر (teşekkür) -

շնորհակալություն

تُجَّار (tüccar) - վաճառականներ, առևտրականներ

دَقِيقَه (dakika) - րոպե

وُجُود (vücut/-du) - մարմին, գոյություն

يَازِجِي (yazıcı) - գրագիր

زَوْج (zevc) - այր, ամուսին, կին, կողակից

زِيَادَه (ziyade) - ավելի, շատ

جَادَه (cadde) - ճանապարհ, պողոտա

بَبِك (bebek) - երեխա, մանկիկ

تَرْبِيَه (terbiye) - դաստիարակություն

وِجْدَانًا (vicdanen) - խղճով,

խղճմտորեն

شَرَت (şirret) - 1. չարություն,

2. չարագործ

مَي (mey) - գինի

اَسَاسًا (esasen) - հիմնականում

مَسْجِد (mescid) - մզկիթ

كِرَم (kerem) - ազնվություն

كُونَش (güneş) - արև

شَدَت (şiddet/-ti) - ուժ

اِحْسَان (ihsan) - շնորհ, պարգև

قَلَم (kalem) - 1. գրիչ,

2. պաշտոնատուն, դիվան

وَجْد (vecd) - հափշտակություն, զմայլանք

سَامَان (saman) - հարստություն, հանգիստ

ԴԱՍ ՏԱՄՆԻՆՆԵՐՈՐԴ

§ 44. Շ Ը Դ Զ (*Çim*) տառի գրության և արտասանության կանոնները

Արաբական այբուբենում բացակայող և պարսկական այբուբենից փոխառյալ Շ -տառը մտնում է այն տառերի խմբի մեջ, որոնք ունեն Շ հիմքը: Շ-ի գրության համար օգտագործվում են ներքևում դրվող տարբերակիչ երեք կետեր: Արտահայտում է [č] հնչյունը: Շ -ն երկկողմանի կապակցվող տառ է. գրությունը բառասկզբում՝ چارشى, բառամիջում՝ آچه, բառավերջում՝ ايج:

Շ տառի գրության օրինակներ՝ ՇԱ(aç)-քաղցած, چارشو կամ چارشى (*çarşı*) - շուկա, چاره (*çare*) - միջոց, ճար, بیچاق (*bıçak*) - դանակ, آچه (*akçe*) - արքե (օսմ. դրամական միավոր), قاچ (*kaç*) - քանի՞, سرچه (*serçe*) - ճնճղուկ, ايج (*iç*) - ներս կամ «խմի՛ր» (հրամ. եղանակ, եզակի թիվ):

Հատկապես հին տեքստերում [č] հնչյունն արտահայտելու համար երբեմն օգտագործվել է Ը տառը: Օրինակ՝ تركچه (*Türkçe*) - թուրքերեն:

§ 45. Ընդարձակ - ներկա ժամանակաձևի կազմությունը

Մահմանական եղանակի ընդարձակ - ներկա ժամանակը կազմվում է համապատասխան դերբային ստորոգման ածանցի կցման միջոցով: Թուրք. ընդարձակ-ներկա դերբայը կազմվում է. ա. ձայնավոր հնչյունով վերջացող բայահիմքին –r ածանցի կցմամբ. բ. Բաղաձայն հնչյունով վերջացող բայահիմքերին -ır/-ir, -ur/-ür ածանցների կցմամբ, գ. Բաղաձայն հնչյունով վերջացող միավանկ բայահիմքերին -ar/-er ածանցների կցմամբ, դ. Բաղաձայն հնչյունով վերջացող հետևյալ 16 միավանկ բայահիմքերին -ır/-ir, -ur/-ür ածանցների կցմամբ. (almak-alır, bilmek-bilir, bulmak-bulur, denmek-denir, durmak-durur, gelmek-gelir, görmek-görür, kalmak-kalır, konmak-konur, olmal-olur, ölmek-ölür, sanmak-sanır, varmak-varır, vermek-verir, vurmak-vurur, yenmek-yenir): Ընդարձակ-ներկա ժամանակաձևի ածանցները (-r, -ar/-er, -ır/-ir, -ur/-ür) օսմաներենում գրվում են հետևյալ ձևերով՝ ر, ار, ير, ور:

Ընդարձակ - ներկա ժամանակաձևի խոնարհման աղյուսակ

بولمق (bulmak) - գտնել	اولمق (olmak) - լինել اولمك (ölmek)- մահանալ	بيلمك (bilmek) - իմանալ	آلمق (almak) - վերցնել	بكله مك (beklemek) - սպասել	آتمق (atmak) - նետել
بولورم bulurum գտնում եմ, կգտնեմ	اولورم olurum/ölürüm լինում եմ, կլինեմ, մեռնում եմ, կմեռնեմ	بيليرم bilirim գիտեմ, կիմանամ	آليرم alırım վերցնում եմ կվերցնեմ	بكله رم beklerim սպասում եմ կսպասեմ	آتارم atarım նետում եմ, կնետեմ

بولورسک bulursın գտնում ես, կգտնես	اولورسک olursın/ölürsün լինում ես, կլինես, մեռնում ես, կմեռնես	بيليرسک bilirsın գիտես, կիմանաս	آليرسک alırsın վերցնում ես կվերցնես	بکله رسک beklersın կսպասես	آتارسک atarsın նետում ես, կնետես
بولور bulur գտնում է, կգտնի	اولور olur/ölür լինում է, կլինի, մեռնում է, կմեռնի	بيلير bilir գիտի, կիմանա	آلير alır վերցնում է, կվերցնի	بکله ر bekler սպասում է, կսպասի	آتار atar նետում է, կնետի
بولورز buluruz գտնում ենք, կգտնենք	اولورز oluruz/ölürüz լինում ենք, կլինենք, մեռնում ենք, կմեռնենք	بيليرز biliriz իմանում ենք, կիմա- նանք	آليرز alıruz վերցնում ենք, կվերց- նենք	بکله رز bekleriz սպասում ենք, կսպասենք	آتارز atarız նետում ենք, կնետենք
بولورسکز bulursunuz գտնում եք, կգտնեք	اولورسکز olursunuz/ölürsünüz լինում եք, կլինեք, մեռնում եք, կմեռնեք	بيليرسکز bilirsınız գիտեք, կիմանաք	آليرسکز alırsınız վերցնում եք, կվերցնեք	بکله رسکز beklersınız սպասում եք, կսպասեք	آتارسکز atarsınız նետում եք, կնետեք
بولورلر bulurlar գտնում են, կգտնեն	اولورلر olurlar/ölürler լինում են, կլինեն, մեռնում են, կմեռնեն	بيليرلر bilirlər գիտեն, կիմանան	آليرلر alırlar առնում են, կառնեն	بکله رلر beklerler սպասում են, կսպասեն	آتارلر atarlar նետում են, կնետեն

Հարկ է նկատի առնել՝

- եթե բայափիմքի վերջին ձայնավորը լայն է, ընդարձակ ներկա ժամանակաձևի ածանցը գրվում է ր ձևով, իսկ եթե նեղ է, ապա գրվում է յ -ով. دوشر (**düſer**) - ընկնում է, կընկնի, اچر (**içer**) - խմում է, կխմի, كيدر (**gider**) - գնում է, կգնա, باقار (**bakar**) - նայում է, կնայի, ياتار (**yatar**) - պառկում է, կպառկի, اتار (**atar**) - նետում է, կնետի,
- մինչև 18-րդ դարի երկրորդ կեսը գրված օսմաներեն տեքստերում -ır/-ir ածանցների տարբերակված գրությունն առկա չէ. հանդիպում է ածանցի ور (-ır/-ür) գրությունը: Օրինակ՝ ويرور (**verür**) - կտա, տալիս է, آلور (**alur**) - կվերցնի, վերցնում է, كلور (**gelür**) - կգա, գալիս է, بيلور (**bilür**) - կիմանա, գիտի և այլն:

Ընդարձակ - ներկա ժամանակի ժխտական ձևը

Ընդարձակ - ներկա ժամանակի ժխտական ձևը կազմվում է ընդարձակ-ներկա ժամանակի դերբայի ժխտական ձևի և ստորոգման ածանցների օգնությամբ: Եզակի և հոգնակի թվերի առաջին դեմքում դերբայական **-r** (ر) ածանցը դուրս է ընկնում: Եզակի թվի առաջին դեմքի ստորոգման ածանցը, կորցնելով իր նեղ ձայնավոր հնչյունը, անմիջականորեն կցվում է –ma (ما) /-me (م) ժխտման ածանցին:

Հոգնակի թվի առաջին դեմքում ժխտման և ստորոգման ածանցների միջև դրվում է y հնչյունը, որն օսմաներեն գրվում է ى տառով:

Հոգնակի և եզակի թվերի երկրորդ ու երրորդ դեմքերում դերբայական -r (ر) ածանցը փոխվում է -z-ի (ز), և այսպիսով, երրորդ դեմքում almar, gelmer ձևերի փոխարեն կիրառվում են آلماز (almaz), كلمز (gelmez), իսկ երկրորդ դեմքի եզակի թվում՝ آلمازسك (almazsin), كلمزسك (gelmezsın), հոգնակի թվում՝ آلمازسكز (almazsınız), كلمزسكز (gelmezsınız) ձևերը:

Պետք է նկատի ունենալ հետևյալը՝

- Որոշ տեքստերում ընդարձակ - ներկա ժամանակաձևի առաջին դեմքի եզակի և հոգնակի թվերում հանդիպում ենք maz/mez ածանցը. كلمزم - (gelmezem) – չեմ գալիս, չեմ գա, ويرمزم (virmezem) - չեմ տալիս, չեմ տա, ايستمزك (iste-mezük) - չենք ցանկանում, չենք ցանկանա և այլն:

Ընդարձակ-ներկա ժամանակի ժխտական ձևի խոնարհման աղյուսակ

كلمم gelmem չեմ գալիս, չեմ գա	آلمام almam չեմ վերցնի, չեմ վերցնում
كلمزسك gelmezsın չես գալիս, չես գա	آلمازسك almazsın չես վերցնի, չվերցնես
كلمز gelmez չի գա	آلماز almaz չի վերցնի

کلمیز gelmeyiz չենք գա	آلایز almayız չենք վերցնի
کلمز سکز gelmezsiniz չեք գա	آلامز سکز almazsınız չեք վերցնի
کلمز لر gelmezler չեն գա	آلامز لر almazlar չեն վերցնի

§ 46. Հետադրություններ

ایچون (içün/ üçün) - «համար» հետադրությունը, որը ցույց է տալիս նպատակ, հակվածություն, հիմնականում գրվել է օ տառով, սակայն հետագայում տարածվել է նաև ایچین գրության ձևը: Բառին կից գրելու դեպքում հետադրության փ-ն սղվում է: Օրինակ՝ اونکچون (onun içün)- նրա համար, benim için)- ինձ համար, gitmek için)- գնալու համար:

نیچون (niçün / ne+içün/ ne+için`) «ինչու՞» հարցական դերանունը երբեմն գրվում է հետևյալ տարբերակով՝ نیچین (niçin):

Վարժություններ

1. Կարդա՛լ և հայերեն թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

چوملك	چان	كوچوك	كچى
چىلك	ناچار	چاتى	اوچوروم
چهره	سلچوق	چوبان	چاليشقان
ايچمك	چنار	سرچه	سچكين

2. Վանդակում գրված բառերն օգտագործելով՝ լրացնե՛լ բանաստեղծության մեջ բաց թողնված հատվածները:

اوچدى چىقىدى ناچار چىرىپار اوچك اوچوروم

قوشلر

قوشلر

بن ده قوشدم

قوشدم يارى يوله قادار

تائوكمه بر

اوراده قالدِم

قوشلر قاناديني

ايستر سهكز هايدى تكرار

ياريشيرز ... قوشلر.

3. Հետևյալ բայերը խոնարհե՛լ ընդարձակ - ներկա ժամանակաձևի հաստատական և ժխտական ձևերով ու թարգմանե՛լ.
: بکله مک ، دونمک، ویرمک ، اوتورمق

4. Տառադարձե՛լ և թարգմանե՛լ:

آقینجی

بیگ آتلی آقینلرده چوققر کبی شندک
بیگ آتلی او کون دیو کبی بر اوردویی یندک
شیمشک کبی بر سمته آتیلدق یدی قولدن
شیمشک کبی تورک آتترینک کچدیکی یولدن
بر کون دولو دیزکین بو شانان آتلمزله
یردن یدی قات عرشه قاناتلاندق او خیزله...
یحیی کمال

Բառարան

آچ (aç) - քաղցած	چارشوی / چارشو (çarşı) - շուկա
آفچه (akçe) - արշե (օսմ. դր. միավոր)	قاچ (kaç) - քանի՞
چاره (çare) - միջոց, ճար	بیچاق (bıçak) - դանակ
چاتی (çatı) - տանիք, բնակարան	كوچوك (küçük) - փոքր
چيلك (çilek) - ելակ	چهرة (çehre) - 1. դեմք, երես, 2. խոժոռ դեմք
چوبان (çoban) - հովիվ	چالیشان (çalışkan) - աշխատասեր
چوملك (çömlek) - կճուճ, պուտուկ	چان (çan) - զանգ
خيز (hız) - արագ	خيز (hız) - արագություն, ուժգնություն
ايچمك (içmek) – 1. խմել, 2. ծխել	چنار (çınar) - սուսենի
شان (şan) - փառք, պատիվ	عرش ('arş) - գահ (Աստծո), երկնքի բարձրագույն (9-րդ) հարկ
سلچوق / سلچوق (selçuk) - սելջուկ	سچکين (şeçkin) - ընտիր, ընտրյալ
سرچه (serçe) - ճնճդուկ	کچی (keçi) - այծ
شيمشک (şimşek) - կայծակ	آقینجی (akıncı) - 1. հարձակվող, 2. արքնջը (հեծելազորի տեսակ)
اوچوروم (uçurum) - անդունդ	ناچار (naçar) - անճար

ԴԱՍ ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ

§ 47. ح ح ح ح (Ha) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ح-ը երկկողմանի կապակցվող տառ է. գրությունը բառասկզբում` حد, բառամիջում` محكوم, բառավերջում` جح: ح տառի հիմքի վրա են ստեղծվել ح, ح, ح, ح տառերը: Այս տառն արտահայտում է [h-hայ. h] հնչույթը: Թվային արժեքը` «8»:

Օրինակներ` حرب (harp /-bi) - պատերազմ, حاکم (hâkim) - դատավոր, محكوم (mahkûm) - դատապարտյալ, امتحان (imtihan) - քննություն, حرکت (hareket) - շարժում, حرّیت (hürriyet) - ազատություն, راحت (rahat) - հանգիստ, رحمت (rahmet) - զրեմքություն, روح (ruh) - ոգի, ساحة (saha) - բեմ, ساحل (sahil) - ծովեզերք, شرح (şerh) - մեկնություն, բացատրություն:

§ 48. Մակբայական դերբայներ

Օսմաներենը հարուստ է մակբայական դերբայների համակարգով և մակբայական դերբայի նշանակություն ունեցող ձևերով:

وب (ip/ip, up/üp) ածանցը, կցվելով բայահիմքին, կազմում է մակբայական դերբայ և ցույց է տալիս գործողություն կամ վիճակ, որը նախորդում է գլխավոր գործողությանը: Եթե բայահիմքը վերջանում է ձայնավորով, ապա նրա և վերջածանցի (وب-ի) միջև դրվում է y (ی) հնչույթը: Կիրառվել է նաև գրության

يب տարբերակը՝ كليب (gelip) - գալով, اليب (alip) - վերցնելով, اوقويوب (okuyup)-կարդալով:

نجه (-inca/-ince, -unca/-ünce) –ով մակբայական ածանցները բաղաձայնով վերջացող բայերից հետո գրվում են **نجه**, իսկ ձայնավորով վերջացող բայահիմքերից հետո բառի և ածանցի միջև դրվում է y (ى) հնչույթը, և ածանցը գրվում է հետևյալ կերպ՝ **ينجه** . Օրինակ՝ كورنجه (görunce)-տեսնելուն պես, سونجه (sevince)-սիրելուն պես, قوشنجه (koşunca)-վազելուն պես, اوقويونجه (okuyunca)-կարդալուն պես:

ارق, ەرك (-arak/-erek) ածանցը, կցվելով բայահիմքին, կազմում է մակբայական դերբայներ: Եթե բայահիմքը վերջանում է լայն ձայնավորով, գրվում է ارق, իսկ եթե նեղ ձայնավորով՝ ەرك: Օրինակ՝ الارق (alarak) - ստանալով, بيله رك (bilerek) - իմանալով, يوزه رك (yüzerek) - լողալով: Եթե բայահիմքը վերջանում է ձայնավորով, նրա և ածանցի միջև դրվում է y (ى) հնչույթը: Օրինակ՝ اوقويارق (okuyarak) - կարդալով ارق, ەرك, –ով կազմված մակբայական դերբայները ցույց են տալիս գործողություն, որը կարող է նախորդել կամ համընթաց լինել գլխավոր գործողությանը՝ ծավալվելով անցյալում, ներկայում և ապագայում:

دکجه, دقجه (-dikça/-dikçe, -tikça/-tikçe) ածանցների կցմամբ կազմվող մակբայական դերբայներն արտահայտում են համընթաց գործողություն, որի ծավալմանը և աճին զուգահեռ զարգանում է ստորոգյալի գործողությունը: Եթե բայահիմքը վերջանում է լայն ձայնավորով, ապա գրվում է دقجه, իսկ եթե նեղ ձայնավորով՝ دکجه: Օրինակ՝ ياشادقجه (yaşadıkça)-ապրելով, سودکجه (sevdikçe)-սիրելով:

الى, لی (-ali/-eli) ածանցի միջոցով կազմված մակբայական դերբայը ցույց է տալիս բայով արտահայտված գործողության նախնական պահը: Եթե բայահիմքը վերջանում է լայն ձայնավորով, գրվում են الى, իսկ նեղ ձայնավորներ ունեցող բայերում՝ على: Եթե բայահիմքը վերջանում է ձայնավորով, նրա և ածանցի միջև դրվում է y (ی) հնչույթը:

مدن, مادن (**madan/meden**) մակբայական ածանցները, որոնք արտահայտում են «առանց» իմաստը, լայն ձայնավոր ունեցող բայերում գրվում են مادن, իսկ նեղ ձայնավոր ունեցող բայերում՝ مدن : Օրինակ՝ باقماذن (bakmadan) - առանց նայելու, بويومدن (büyümeden) - առանց մեծանալու:

ایکن/کن **iken/ken** - ք, չենթարկվելով ձայնավորների ներդաշնակության կանոնին, կցվում է ոչ թե բայահիմքին, այլ ժամանակային ածանցին՝ կազմելով մակբայական դերբայ: Այս կառույցն արտահայտում է գործողության ժամանակը կամ հակադրում է մեկ գործողությունը մյուսին: Օրինակ՝ چالیشیرکن (çalışırken) - աշխատելիս, աշխատելու ժամանակ, کلیرکن (gelirken) - գալիս, գալու ժամանակ: ایکن/کن-ը կցվում է բայի ժամանակային բոլոր ածանցներին՝ բացառությամբ անցյալ կատարյալ ժամանակաձևի:

Վարժություններ

1. Կարդա՛լ և թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

روح	حال	تمساح	شرح
قدح	حرب	احتمال	حکمدار
امتحان	حکايه	مزاح	ناحيه
حکومت	حرمت	حلوا	رحمت
مجروح	حاكم	حلقة	لوحه
تلميح	حيوان	حسرت	نوح

2. Կազմե՛լ մակբայական դերբայներ՝ օգտագործելով հետևյալ աղյուսակում ներկայացված վերջածանցները և բայահիմքերը:

iken/ ken	-dikça/ -dikçe	-arak/ -erek	-alı/ -eli	-ınca/ -ince	-madan/ -meden	ıp/-üp	
							کیرمک
							آچمق
							دورمق
							اوتورمق

							ویرمک
							بولمق
							آکلامق
							بکله مک

3. Կարդա՛լ և թարգմանե՛լ հետևյալ նախադասությունները:

حيوان برحمله ده يره ييقيلدی. حاجی مکه ده درویش تکه ده یاقیشیر. نرده حرکت اورده برکت. حسرت مسنولیت دیمکدر. حمامه کیرن ترلر. حالبوکی سیاحته بیوک بر امید ایله چیقمشلردی. بکا حلوا آل. حاکم یزه بر حکایه اکلاتدی.

4. Հետևյալ նախադասությունները թարգմանել ու գրել օսմաներեն:

Տասն օր է, ինչ չեմ տեսել մայրիկիս, կարոտել եմ: Պարոն Արամն աղջկան հավվա տվեց: Այս պատմությունը ես տատիկիցս լսեցի: Ուզում էի ծովափ գնալ պապիկիս հետ, սակայն ժամանակս քիչ էր: Ես սիրում եմ կենդանիներին, սակայն վախենում եմ դրանցից:

Բառարան

حرب (harp /-bi) - պատերազմ

محكوم (mahkûm) - դատապարտյալ

حركة (hareket) - շարժում

راحت (rahat) - հանգիստ

روح (ruh) - ոգի

ساحل (sahil) - ծովեզերք, ծովափ

حاكم (hâkim) - դատավոր

امتحان (imtihan) - քննություն

حریت (hürriyet) - ազատություն

رحمت (rahmet) - զրասրտություն

ساحة (saha) - քեմ

شرح (şerh) - մեկնություն,

բացատրություն

حال (hal) - վիճակ, արարք	تمساح (timsah) - կոկորդիլոս
احتمال (ihtimal) - հավանականություն	حکمدار (hükümdar) - միապետ, կառավարիչ
قَدَح (kadeh)-զավաթ	ناحية (nahiye) - կողմ, գավառակ
حكاية (hikaye) - պատմություն	مزا (mizah) - կատակ
لوحه (levha) - հուշատախտակ, ցուցատախտակ	حلوا (helva) - հավվա
مجرور (mecruh) – 1.վիրավոր, 2.մերժված, հերքված	حرمت (hürmet) - հարգանք, պատիվ
حکومت (hükümet) - կառավարություն	حلقه (halka) - օղակ, շրջանակ
حسرت (hasret) - կարոտ	نوح (Nuh) - Նոյ
تلميح (telmih) - ակնարկ	حيوان (hayvan) - կենդանի
حاجی (hacı) - ուխտավոր	حملة (hamle) - ջանք, հարձակում
سياحت (seyahat) - ուղևորություն	درویش (derviş) - դերվիշ
مکه (Mekke) - Մեքքա	مسئولیت (mesuliyet) - պատասխանատվություն
تکه (tekke) - թեքքե, դերվիշ.	حالبوكى (halbuki) - մինչդեռ
կացարան	
حمام (hamam) - բաղնիք	

ԴԱՍ ՔՍԱՆՄԵԿԵՐՈՐԴ

§ 49. خ خ (Hi) տառի գրության և արտասանության կանոնները

خ-ն արաբերենում արտահայտում է ետնալեզվային խուլ [x] հնչույթը (հմմտ. հայ.՝ խ), որը բացակայում է ժամանակակից թուրքերենում (օսմաներենում բոլոր երեք ا, ح, خ տառերը հնչում են [h], սակայն خ-ով գրվող որոշ բառեր շարունակվել են [x]-ի արտասանվել բարբառներում. یو - yoh- «yok» - չկա, دخی - dahi - «dahi» - նույնիսկ և այլն): Լայն ձայնավորներ ունեցող բառերում, երբ բառասկզբի [x]-ն փոխակերպվում է [h] հնչյունի, սովորաբար գրվում է خان (han) - տուն, خانم (hanım) - տիկին: خ-ն երկկողմանի կապակցվող տառ է՝ գրությունը բառասկզբում خبر, բառամիջում بخت, բառավերջում شیخ: Թվային արժեքը՝ «600»: Օրինակներ՝ بخت (baht) - երջանկություն, تخت (taht) - գահ, خاچ (haç) - խաչ, خبر (haber) - լուր, خارج (hariç) - արտաքին, خراب (harap) - ավերում, خز (hız) - արագություն, شیخ (şeyh) - շեյխ, مداخله (müdahale) - միջամտություն, فراخ (ferah)-բարօրություն, ուրախություն, անդորր, خاته (hane) - տուն, շենք, շինություն:

§ 50. Հրամայական եղանակ

Հրամայական եղանակի երկրորդ դեմքի եզակի թիվն արտահայտվում է բայահիմքի միջոցով. Օրինակ՝ اوتور (otur) - նստի՛ր, բնակվի՛ր, كل (gel) - արի՛, ե՛կ:

Եզակի թվի երրորդ դեմքում բայահիմքին կցվում են سون (-sun, -sün) ածանցները.

Օրինակ՝ اوتورسون (otursun) –թող նստի՛, թող բնակվի՛, ويرسون (versün) - թող տա՛:

Նոր օսմաներենի շրջանի տեքստերում հանդիպում են նաև հրամայական եղանակի երրորդ դեմքի եզակի թվի سین (-sin, -sin) գրության տարբերակը: Օրինակ՝

السین (alsin) - թող վերցնի՛

ويرسين (versin) - թող տա՛:

Հրամայական եղանակի երկրորդ դեմքի հոգնակի թիվը կազմվում է բայահիմքին կցվող ك (-ınız, -iniz, -unuz, -ünüz) ածանցի միջոցով: Գեղարվեստական գրականության մեջ հրամայական եղանակի երկրորդ դեմքի հոգնակի թվի ածանցը հաճախ կիրառվում է ك (-ın, -in, -un, -ün) ձևով: Ձայնավոր հնչյունով վերջացող բայահիմքի և վերոհիշյալ ածանցների միջև առաջանում է ی (-y) հնչյունը: Օրինակ՝ اوتوركز/اوتورک (oturunuz/oturun) - նստե՛ք, բնակվե՛ք, يورويکز/يورويک (yürüyünüz/yürüyün)- քայլե՛ք:

Հրամայական եղանակի երրորդ դեմքի հոգնակի թիվը կազմվում է բայահիմքին կցվող سونلر/سينلر ածանցների միջոցով:

Օրինակ՝

آلسینلر/آلسونلر (alsınlar/alsunlar) - թող վերցնե՛ն

ويرسينلر/ويرسونلر (versinler/versünler) - թող տա՛ն

Հրամայական եղանակի ժխտական ձևը կազմվում է բայահիմքին ما (-ma) ժխտման վերջածանցի կցմամբ, եթե բայահիմքը վերջանում է լայն ձայնավորով, և مه (-me) վերջածանցի կցմամբ, եթե բայահիմքը վերջանում է նեղ ձայնավորով:

آلما (alma) - մի՛ վերցրու

آلماسون/آلماسین (almasun/almasın) - թող նա չվերցնի՛

آلمايک/آلمايکز (almayın, almayınız) - մի՛ վերցրեք

آلماسونلر/آلماسینلر (almasunlar/ almasınlar) - թող չվերցնե՛ն

کلمه (gelme) - մի՛ արի

کلمه سون/کلمه سین (gelmesün/gelmesin) - թող չգա՛

کلمه يکز/کلمه يک (gelmeyiniz/ gelmeyin) - մի՛ եկեք

کلمه سونلر/کلمه سینلر (gelmesünler/ gelmesinler) - թող չգա՛ն:

§ 51. Ըղծական եղանակ

Ըղծական եղանակն արտահայտում է իդձ, ցանկություն, ինչպես նաև երկընտրանք և կասկած: Ըղծական դերբայը կազմվում է բաղաձայն հնչյունով վերջացող բայահիմքին ¹ (–a), ◦ (–e) և ձայնավոր հնչյունով բայահիմքին ې (-ya), ٜ (-ye) վերջածանցների կցմամբ: Ըղծական եղանակն ունի երկու ժամանակաձև՝ ներկա-ապառնի և անցյալ: Ըղծական ներկա-ապառնի ժամա-

նակաձևը կազմվում է համապատասխան դերբայի և ստորոգման ածանցների միջոցով:

اوتورایم (**oturayım**) - (եւ) նստեմ, բնակվեմ
اوتوراسک (**oturasın**) - (դու) նստես, բնակվես
اوتورا (**otura**) - (նա) նստի, բնակվի
اوتورالم (**oturalm**) - (մենք) նստենք, բնակվենք
اوتوراسکز (**oturasınız**) - (դուք) նստեք, բնակվեք
اوتورالر (**oturalar**) - (նրանք) նստեն, բնակվեն

كله یم (**geleyim**) - (եւ) գամ
كله سک (**gelesin**) - (դու) գաս
كله (**gele**) - (նա) գա
كله لم (**gelelim**) - (մենք) գանք
كله سکز (**gelesiniz**) - (դուք) գաք
كله لر (**geleler**) - (նրանք) գան

Հարցական ձևը կազմվում է համապատասխան դերբայի, ստորոգման ածանցների և می (-mı, - mı, -mu, -mü) հարցական մասնիկի միջոցով:

اوتورایم می؟ (**oturayım mı?**) - նստե՞մ

Այս ժամանակաձևի ժխտականը և՛ օսմաներենում, և թե՛ ժամանակակից թուրքերենում կիրառվում է միայն առաջին և երկրորդ դեմքերում.

آلمايایم (**almayayım**) - չվերցնեմ
گیتمه یه یم (**gitmeyeyim**) - չգնամ

Վարժություններ

1. Կարդա՛լ և թարգմանե՛լ հայերեն:

خرقه	فرسخ	بخت	خبر
خاچ	چوخه	بخار	خاقان
تخليه	شيخ	خيال	تاختا
خاله	نسخ	اخشاب	خزينه
خاتون	تاريخ	آناختار	خارمان
خورما	خامور	كستاخ	اخلاق
خرابه	خيرسز	شوخ	ساخته

2. Հրամայական եղանակի հաստատական և ժխտական ձևերով խոնարհե՛լ բայերը:

آتمق

ديكله مك

بیلیمک

بولمق

3. Հղձական եղանակի ներկա-ապառնի ժամանակաձևով խոնարհե՛լ հետևյալ բայերը:

قونوشمق

ويرمک

قالچمق

4. Կարդա՛լ և թարգմանե՛լ հետևյալ նախադասությունները:

Տիշե Կամորի օւհ Կոտորդի.

Խանմ Գիշլր Կամարատ օւլոր.

Բաբասի օխտիար, յալ Բր Աճամր.

Րօմալիլր օխլալ ԴօշԿօնլկլրի Րօմայի Բսլե յե Ն Կօլե լր ԱրասնԴե

Խօշնօտսնլլ ԿօլիԴ ԳիԴիօրԴի.

* * *

Բօ Տիահ Կիյե ԳիԴի...օւլե Բր Կիյե Կե Կօիա Տմաօտ Բօտօն ԳնԴիլլրինի Տօնիրե ՐԿ
ԴԿշլրԴե Խֆայի Յշմ ԳիԴի ԴօԿմԿ Գիյօն Խաշրլանմշ ԳիԴի. յիլԿշ ԳիլրիԴե ԴիրԿլրլե
Բիյե ՆԿ Բրր ՏրՏրի Ե լիալ ՏԿլնԴե յօրօին ԿօլԿե լրինե ՓլլմտլրիյնԴե ՐեԲրլԿ ԳիԴն
ՎիօրԿ Գրմշի Գնարի Բօ ՏիահլլԿլրԿ ԳրասնԴե Այիլմշ օշիլ Բր Գրմշի Կօշ Կիի
ԲարլիօրԴի. Բօ ՏիահլլԿլր...
«Միի Վ Տիահ» լն
Եշիլի ՅաԴե ԽալԴ Տիի

Բառարան

بخت (baht) - երջանկություն

خاچ (haç) - խաչ

خارج (hariç) - արտաքին, դուրս

خز/ خيز (hız) - արագություն

مداخله (müdahale) - միջամտություն

خانه (hane) – 1. տուն,

շենք, 2. շինություն

خرقه (hırka) - վերնազգեստ (դերվիշ.

հագուստ), քուրձ

بخار (buhar) - գոլորշի

چوخه (çuha) - մահուղ

تخليه (tahlıye) - բեռնաթափում

حاله (hala) - հորաքույր

اخشاب (ahşap/-bı) - փայտեր,

փայտաշեն

نمش (nesh) - ընդօրինակում

آناhtar (anahtar) - բանալի

تاریخ (tarıh) - պատմություն,

տարեթիվ

خامور (hamur) - խմոր

خورما (hurma) - արմավ

خیرسز (hırsız) - ավազակ

خرابه (harabe) - ավերակ

تخت (taht) - գահ

خبر (haber) - լուր

خراب (harap) - ավերում

شیخ (şeyh) - շեյխ

فراخ (ferah) - բարօրություն,

ուրախություն

خبر (haber) - լուր

فرسخ (fersah) - 1.պարսկ.

երկայնության չափի միավոր՝

۵۰۰۰ (5004.30մ.), 2.առատ

خاقان (hakan) - կայսր, թագավոր

خاچ (haç) - խաչ

تاхта (tahta) - տախտակ, փայտ,

ատաղձ

خیال (hayal) - պատրանք, ցնորք

خزینه (hazine) - գանձարան

خارمان (harman) - կալ, կալատեղ,

խառնուրդ

خاتون (hatun) - տիկին

اخلاق (ahlak) - բարոյականություն

کستاه (küstah) - անամոթ, անկիրթ

ساخته (sahte) - կեղծ, շինծու

شوخ (şuh) - զվարթ, համարձակ

جاهل (cahil) - տգետ, անգետ

خوشنودسزلق (hoşnutsuzluk) -

դժգոհություն

گویا (güya) - իբրև թե

خفایای (hafaya) - գաղտնիքներ

ظلمت (zalimet) - բռնապետություն,

դաժանություն

مختلف (muhtelif) - տարբեր,

տեսակ- տեսակ

سماوات (semavat) - երկինք

حاضر لانمق (hazırlanmak) -

պատրաստվել

پارلامق (parlamak) - փայլել

ԴԱՍ ՔՍԱՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐ

§ 52. غ غ غ (Gayın) տառի գրության և արտասանության կանոնները

غ տառն արտահայտում է ժամանակակից թուրքերենում [ğ] կամ [g] տառադարձվող հնչյւթները: Արաբերեն փոխառություններում բառասկզբում արտահայտում է պայթական [g] բաղաձայն հնչյունը. արաբերենում غտառի բաղաձայնը հնչում է ճիշտ այնպես, ինչպես հայերենի դ-ն: غ-ն երկկողմանի կապակցվող տառ է՝ գրությունը բառասկզբում՝ غدا, բառամիջում՝ بغداد, բառավերջում՝ تیغ: Թվային արժեքը՝ «1000»: Օրինակներ՝ آغاچ (ağaç) - ծառ, أغیز (ağız) - բերան, أغیر (ağır) - ծանր, դժվար, داغ կամ طاغ (dağ) - լեռ, الدیغی (aldığı) - նրա վերցրած, ألمغه (almağa) - վերցնելու համար, غدا (gıda) - կերակուր, սնունդ, غرب (garb) - արևմուտք, غدار (gaddar) - դաժան, غربت (gurbet) - օտարություն, بغداد (Bağdad) - Բաղդադ, غاچ (çağ) - դար:

§ 53. Ապառնի ժամանակի կազմությունը

Մահմանական եղանակի ապառնի ժամանակը կազմվում է ապառնի դերբայի հիմքին ավելացնելով ստորոգման ածանցները: Ապառնի դերբայը կազմվում է اچق (-acak) վերջածանցի կցմամբ, եթե բայահիմքի վերջին վանկի ձայնավորը լայն է, կամ جک (-ecek) վերջածանցի կցմամբ, եթե բայահիմքի վերջին վանկի ձայնավորը նեղ է: Ձայնավոր հնչյունով

վերջացող բայահիմքի դեպքում դերբայակերտ ածանցից առաջ ի հայտ է գալիս **ى (-y)** հնչյունը:

**Սահմանական եղանակի ապառնի ժամանակի
խոնարհման հարացույց**

کوره جکم göreceğim տեսնելու եմ	اوقویاجغم okuyacağım կարդալու եմ
کوره جکسک göreceksin տեսնելու ես	اوقویاجقسک okuyacaksın կարդալու ես
کوره جک görecek տեսնելու է	اوقویاجق okuyacak կարդալու է
کوره جکز göreceğiz տեսնելու ենք	اوقویاجگز okuyacağız կարդալու ենք
کوره جکسکز göreceksiniz տեսնելու եք	اوقویاجقسکز okuyacaksınız կարդալու եք
کوره جکلر görecekler տեսնելու են	اوقویاجاقلر okuyacaklar կարդալու են

Եզակի և հոգնակի թվի առաջին դեմքում **احق (-acak)** ածանցի վերջին **ق** հնչույթի գրությունը փոխվում է **غ-ի**:

Ապառնի ժամանակի ժխտական ձևը կազմվում է բայա-
հիմքի, ما (-ma), مه (-me) ժխտման ածանցի, ى հնչյունի,
դերբայական և ստորոգման վերջածանցների միջոցով:

کورمه یه جکم görmeyeceğim չեմ տեսնելու	او قومایا جغم okumayacağım չեմ կարդալու
کورمه یه جکسک görmeyeceksin չես տեսնելու	او قومایا جقسک okumayacaksın չես կարդալու
کورمه یه جک görmeyecek չի տեսնելու	او قومایا جاق okumayacak չի կարդալու
کورمه یه جکز görmeyeceğiz չենք տեսնելու	او قومایا جگز okumayacağız չենք կարդալու
کورمه یه جکسکز görmeyeceksiniz չեք տեսնելու	او قومایا جقسکز okumayacaksınız չեք կարդալու
کورمه یه جکلر görmeyecekler չեն տեսնելու	او قومایا جکلر okumayacaklar չեն կարդալու

Վարժություններ

1. Թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

ياغ	بوغاز	اغا	غاز
غدا	باغ	أغیر	غاغا
دوغ	آغ	آغاچ	غار
مغایر	غرور	غالب	غرب
غیرت	دالغہ	اوغلاق	مغارہ
غار دیان	غزل	بغدادی	باغلامہ
غازوز	غارسون	آغاچ	غربت

2. Խոնարհե՛լ ապառնի ժամանակի հաստատական ու ժխտական ձևերով:

باغیرمق

کوندرمک

3. Թարգմանէ՛լ հետևյալ նախադասութիւնները:

طاغدن كليپ باغده كنى قوغمق.
بيوك باشك بيوك اولور اغريسى.
اوغوز او قوديغى غزتهنك كلمه لريني بر كاغده يازدى.
اوغوز سوينچ ايچينده باغيردى .
قارغا غاغاسى ايله دارى يهدى.
يازدغك مکتوبلرى کوندردمى؟ اوت کوندردم اما جواب ويرمدى.
ارمود اغاجندن اوزاق دوشمز.

* * *

بر کون خواجه قيرده کز رکن قارشيدن کندينه بر قاچ آتلينک کلدکنى کورنجه
چابوجاق بر مزارلق ياننه کلوب بر مزارک ايچنه کيرمش . آتليلر ياننه ياقلاشنجه کنديسنى
کوروب :بره آدم ! بوراده نه ياپييورسک ديمشئر. خواجه ده بر لاف بولامه يوب «اوليلردن
ايديم بورايه اکلنمکه چيقدم» ديمش .

Բառարան

آغاچ (ağaç) - ծառ

آغیر (ağır) - ծանր, դժվար

غرب (garb) - արևմուտք

غدار (gaddar) - դաժան

بغداد (Bağdad) - Բաղդադ

ياغ (yağ) - յուղ

اغا (ağa) - աղա

باغ (bağ) - այգի

دوغ (duğ) - շիճուկ

غار (gar) - 1. քարայր, 2. դափնի

غرور (gurur) - հպարտություն

مغایر (mugayir) - հակառակ

غیرت (gayret) - եռանդ, ջանք

غزل (gazel) - գազել

بغداى (buğday) - ցորեն

غاردیان (gardiyan) - բանտապահ

غارسون (garson) - մատուցող

قارغا (karga) - ագռավ

آغیز (ağız) - բերան

داغ/طاغ (dağ) - լեռ

غدا (gıda) - կերակուր, սնունդ

غربت (gurbet) - օտարություն

چاغ (çağ) - դար

بوغاز (boğaz) - 1. նեղուց,

2. կոկորդ

غاز (gaz) - գազ

غاغا (gaga) - կտուց

آغ (ağ) - ուռկան

غازوز (gazoz) - գազավորված

ըմպելիք

غالب (galip-/bi) - հաղթող

مغاره (mağara) - քարայր

دالغه (dalga) - ալիք

اوغلاق (oğlak) - ուլ

باغلامه (bağlama) - կապ, միացում

قوغمق (koğmak/kovmak) - վռնել

غزته (gazete) - թերթ

ԴԱՍ ՔՍԱՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ

§ 54. ص ص ص ص (Sad) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ص - ը երկկողմանի կապակցվող տառ է՝ գրությունը բառակցվում՝ صول, բառամիջում՝ حصار, բառավերջում՝ شخص: Օսմաներենում ص արտահայտում է [s] հնչույթը, այս տառը կիրառվում է ետնային շարքի ձայնավորներ հետ: Թվային արժեքը՝ «90»: Օրինակ՝ صو (su) - ջուր, باصق (basmak) - ձնշել, صول (sol) - ձախ, صاحب (sahip/-bi) - տեր, صحت (sihhat) - առողջություն, صحرا (sahra) - անապատ, صدا (seda) - ձայն, صباح (sabah) - առավոտ, صحبت (sohbet) - զրույց, صبر (sabr) - համբերություն, حصار (hisar) - ամրոց, شخص (shahis /-hsi) - անձ, անհատ, դեմք:

§ 55. Օսմաներենի բայասեռի տեսակները

Օսմաներենում առկա են ինչպես հին թյուրքական ծագման, այնպես էլ արաբերենի բայի սեռի ուրույն ձևաբանական դրսևորումները: Թուրքերենում բայն ունի հետևյալ սեռերը՝ հիմնական (ներգործական), կրավորական, անդրադարձ, փոխադարձ, պատճառա-հարկադրական: Հիմնական սեռի բայերը ցույց են տալիս ենթակայի կատարած այնպիսի գործողություն, որի կատարման համար պահանջվում է որևէ առարկա, օրինակ: Բայերի անցողական կամ անանցողական լինելն արտահայտվում է բայի և հայցական հոլովով դրված

ուղիղ խնդրի հարաբերությամբ, այսինքն՝ ուղիղ խնդիր պահանջող և ստացող բայն անցողական է, իսկ այդ հատկությունից զուրկ բայը՝ անանցողական: Օրինակ՝ ایشی اغاچی کسیونر. (İşçi ağacı kesiyor.) - Բանվորը ծառն է կտրում:

Մյուս սեռերը կազմվում են համապատասխան ածանցների կցմամբ: Կրավորական սեռը ցույց է տալիս, որ տրամաբանական սուբյեկտը կրում է ստորոգյալով արտահայտված գործողության ազդեցությունը: Այն կազմվում է անցողական և անանցողական բայահիմքերին կրավորական ածանցների կցմամբ (բայի քերականական ձևափոխությամբ, անցողական ներգործող բայերով արտահայտված գործողությունն ու եղելությունը ներկայացվում է հակադարձ ուղղությամբ): Կրավորական սեռը կազմվում է հետևյալ ածանցներով՝ բաղաձայն հնչյունով վերջացող բայահիմքերին (բացառությամբ ۱ [I]) կցվում են կրավորական սեռի -il, -il, -ul, -ül ածանցները, որոնք օսմաներենում գրվում են ۱ տառով: Օրինակ՝ yazılmak (yazılmak) - գրվել, açılmak (açılmak) - բացվել: Օսմաներենի ուշ շրջանում -ul, -ül ածանցների դեպքում գրվել է նաև ۱: Օրինակ՝ kurulmak (kurulmak) - հիմնադրվել, ստեղծվել, kurulmek (görülmek) - տեսնվել: Եթե բայահիմքը վերջանում է ۱ [I] բաղաձայնով, կրավորական սեռը կազմվում է -in, -in, -un, -ün ածանցների կցմամբ, որոնք օսմաներենում գրվում են ۱ տառով: Օրինակ՝ alınmak (alınmak) - վերցվել, ստացվել, bulunmak (bulunmak) - գտնվել: Եթե բայահիմքը վերջանում է ձայնավորով, ապա կրավորականը կազմվում է ۱ (-n) կամ ۱ (-nıl, - nil, - nul, - nül) ածանցների միջոցով: Օրինակ՝ okunmak (okunmak) - կարդացվել: Կրավորական սեռի ածանցը կարող է հաջորդել այլ սեռերի ածանցներին, սակայն կրավորական սեռի ածանցին այլ սեռային ա-

ծանցներ չեն հաջորդում: Կրավորական սեռի բայը անանցողական բայերից կազմվելու դեպքում նախ՝ در (-dir, -dir, -dur, -dür), ت (-t) պատճառական ածանցների կցմամբ վերածվում է անցողականի, հետո միայն ավելանում է կրավորական սեռի ածանցը: Օրինակ՝ اوياندرلماق (uyan+dir+il+mak) - արթնացվել, اووقتلمق (oku+t+ul+mak) - ընթերցվել:

Վարժություններ

1. Թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

صاقلسى	صمد	تحصيص	مصال	صالون
صول	صو	اوص	اصرار	صاغير
صحنه	صباح	شخص	صابون	صاكن
صدا	حصار	مخصوص	أصقى	صوغان

2. Հետևյալ բայերը գրե՛լ կրավորական սեռով՝ چالمق، يازمق ، چوزمک، کورمک:

3. Թարգմանն ի հետևյալ նախադասությունները:

صادق صانديقه چاماشير صاقلار.
 صاچي نه قادار قيصه كسر سكر او قادار چوق اوزار.
 صحرا صاچمه صاپان شيلره ايناتيردي.
 بر سوره صوكرا بر صوك بهاره صباحي يوله چيقدی.
 آي صولرك قابار مسنه ناصل سبب اولور؟

Բառարան

صو (su) - ջուր	باصمق (basmak) - ճնշել
صول (sol) - ձախ	صاحب (sahip-bi) - տեր
صحت (sihhat) - առողջություն	صحرا (sahra) - անապատ
صدا (seda) - ձայն	صباح (sabah) - առավոտ
صحبت (sohbet) - զրույց	صبر (sabr) - համբերություն
حصار (hisar) - ամրոց	شخص (shahis-/hsi) - անհատ, անձ, դեմք
صاقي (saksi) - ծաղկաման	صمد (samed) - շատ բարձր, հայտնի
تحصيل (tahsis) - հատկացում, նշանակում	مصال (masal) - հեքիաթ, առասպել

صاغير (sağır) - խուլ
 اوص (us) - խելք, ուշիմություն
 صحنه (sahne) - բեմ
 مخصوص (mahsus) - հատուկ,
 միտումնավոր
 آصقى (askı) - 1. կախված զարդ,
 2. կախիչ
 ناصل (nasıl) - ինչպե՞ս
 صاچ (saç) - մազ
 هاووج (havuç/-cu) - գազար
 صوڪرا (sonra) - հետո

صالون (salon) - սրահ
 اصرار (ısrar) - պնդում
 صابون (sabun) - օճառ
 صاقن/صاقين (sakin) - զգույշ,
 զգուշացիր
 صوغان (soğan) - սոխ
 صاقينمق (sakinmak) - զգուշանալ
 صادق (sadık) - հավատարիմ
 قيصه (kısa) - կարճ
 نصيب (nasip) - բաժին, վիճակ

ԴԱՍ ՔՍԱՆԶՈՐՍԵՐՈՐԴ

§ 56. **پ پ ڤ ڀ (Pe)** տառի գրության և արտասանության կանոնները

پ տառը پ, ث, ت տառերի հետ ունի գրության նույն հիմքը, սակայն տարբերվում է նրանցից կետերի քանակով և դիրքով: **پ**-ն գրվում է տառի հիմքի տակ երեք կետով: Արաբերեն այբուբենում այս տառը բացակայում է, այն օսմաներեն է անցել պարսկերենի այբբենական համակարգից: Արտահայտում է [p] (հայ. փ) հնչույթը: **پ**-ն երկկողմանի կապակցվող տառ է, գրությունը բառասկզբում` پای, բառամիջում` قپاق, բառավերջում` ايبپ: Հին օսմանյան գրավոր հուշարձաններում ժամանակակից թուրքերենում [p] հնչույթով տառադարձվող առանձին բառերի սկզբում գրվել է **پ** տառը, օրինակ` بازار կիրակի (հմմտ., թուրք. pazar): Բառավերջում [p] հնչույթը, որն առաջ է եկել [b]-ի խլացման հետևանքով, գրվել է **پ** տառով: Օրինակներ` پای (pay) - մաս, բաժին, չափաբաժին, پارمق (parmak) - մատ, پاره (para) - փող, դրամ, پاشا (paşa) - փաշա, قپاق (kapak) - կափարիչ, قپو (kapu) - դուռ, ايبپ (ip) - պարան, پرده (perde) - վարագույր, تپه (tepe) - զազար:

§ 57. Բայի փոխադարձ-համատեղ և պատճառական սեռերի կազմությունը

Թուրքերենում փոխադարձ - համատեղ սեռը ցույց է տալիս մեկից ավելի սուբյեկտների կողմից կատարվող գործողություն, որը փոխադարձաբար տարածվում է նրանցից յուրաքանչյուրի վրա: Փոխադարձ - համատեղ սեռը կազմվում է ձայնավոր հնչյունով վերջացող բայահիմքին՝ -ş (օսմաներենում գրվում է ش տառով), իսկ բաղաձայն հնչյունով վերջացող բայահիմքերին՝ -ış, -iş, -uş, -üş ածանցների կցման միջոցով (օսմաներենում գրվում են համապատասխանաբար՝ ویش, ویش):

Օրինակ՝ بولوشماق (buluşmak) - հանդիպել, իրար գտնել, باقیشماق (bakışmak) - իրար նայել:

Բայի պատճառական սեռը ցույց է տալիս մեկի կողմից մյուսին պարտադրվող գործողություն: Պատճառական սեռը կազմվում է անցողական և անանցողական բայահիմքերին՝ -dir, -dir, -dur, -dür, -tir, -tir, -tur, -tür (օսմաներենում գրվել է առավելապես՝ در, բայց նաև՝ دیر) կամ -t (ت) ածանցների կցմամբ:

Օրինակ՝ یاپدirmek (yaptırmak) - ստիպել անել, անել տալ, گولدirmek (göldürmek) - ծիծաղեցնել:

Վարժություններ

1. Թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

پری	کوپ	چوپ	پول
کپک	پای	پاستا	قای

پچہ	ایپلک	پینر	پدر
قارپوز	پاموق	تلسقوپ	واپور
پازار	قلب	پارماق	قوپیه
پنبه	پترول	قاب	پارچه
پاپاتیہ	پوستہ	پانجار	یادراق

2. Հետևյալ բայերը թարգմանել օսմաներեն, կցել պատճառական և փոխադարձ համատեղ սեռերի համապատասխան վերջածանցները. *զրել, վազել, իմանալ, թռնել, թռչել ժպտալ:*

3. Թարգմանել հետևյալ նախադասությունները:

پارا پارايه چکر.
مکتوبی پوستايه ویردم.
آرسلان حیوانلری پارچالار.
قوش قانادنی چارپار.
پادشاه اودانک قابوسنی آجدی.

بر کون خواجه قونیه یه کیدر، چارشوده کزرکن برخلواجی دکاننه کیره رک همان
 حلوا ییمکه باشلار. حلواجی بویله پاراسز ماراسز حلواسنک ییندکنه قیزارق خواجه نک
 یاقاسندن طوتوب اورماغه، دوکمکه باشلادغی صیره ده خواجه «آ بوراسی نه کوزل
 برشهر ایمش ! آدمه دوکه دوکه کوچ ایله حلوا ییدیریورلر» دیمش .

Բառարան

پای (pay) - մաս, բաժին,
 չափաբաժին

پارمق (parmak) - մատ

قباق (kapak) - կափարիչ

ایپ (ip) - պարան

تپه (tepe) - 1. բլուր, 2. գագաթ

پری (peri) - փերի

چوپ (çöp) - աղբ

كپك (kepek) - թեփ

پینر (peynir) - պանիր

پاره (para) - փող, դրամ

پاشا (paşa) - փաշա

قاپی/قبو (kapu) - դուռ

پرده (perde) - վարագույր

پول (pul) - 1. զարդ, 2. զանգ, 3. թեփ,
 4. դրոշմանիշ, 5. փող

كوپ (küp) - կարաս

پای (pay) - ոտք

پدر (peder) - հայր

ایplik (iplik) - թել

پچه (peçe) - քոյ

قارپوز (karpuz) - ձմերուկ

پامبوق / پاموق (pamuk) - բամբակ

قلب / قلب (kalp/-bi) - սիրտ

چيرپمق (çirpmak) - հարվածել

قاپ (kap) - անոթ, աման

پنبه (penbe/pembe) - վարդագույն

پانجار (pancar) - բանջար

پاپاتيه (papatya) - երիցուկ

پادشاه (padişah) - փառիշահ

واپور (vapur) - շոգենավ

تلسكوب (teleskop) - հեռադիտակ

قوپيه (kopya) - պատճեն

بازار / بازار (pazar) - 1. շուկա, 2. կիրակի

پارچه (parça) - 1. կտոր, մաս, 2. նշխար

پترول (petrol) - նավթ, բենզին

ياپراق (yaprak) - տերև, թերթ

پوسته (posta) - թղթաբեռ, թղթատար

پارچهلامق (parçalamak) - մասնատել

ԴԱՍ ՔՍԱՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

§ 58. ط ط ط ط (Ta) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ط-ն երկկողմանի կապակցվող տառ է, գրությունը բառասկզբում՝ طرز, բառամիջում՝ خطا, բառավերջում՝ خط : Թվային արժեքը՝ «9»: Թուրքերեն բառերում առավելապես հանդես է գալիս բառասկզբում, իսկ արաբական փոխառություններում՝ ցանկացած դիրքում: ط տառը, արաբերենին բնորոշ հնչույթ լինելու հետ մեկտեղ, կիրառվում է թուրքական լայն ձայնավորներ ունեցող բառերում՝ արտահայտելով [t] կամ [d] հնչյունը (արաբերենում ط տառն ունի էմֆատիկ հնչում և տառադարձվում է որպես [t], հմմտ. հայ. [տ]): ط տառն օսմաներենի գրության համակարգում ունեցել է երկու գործառույթ՝ ցույց տալով բառի կազմում հետին շարքի ձայնավորների առկայությունը և արտահայտելով առավելապես բառասկզբի [d] հնչույթը: Օրինակ՝ دور/طور (dur) - «կանգնի՛ր» («կանգնել» բայի հրամ. եղանակի երկրորդ դեմքի եզակի թիվը), دار/طار (dar) - նեղ, طپ (tip) - բժշկություն, طرز (tarz) - ձև, ոճ, خطا (hata) - սխալ, خط (hat) - գիծ, خطاب (hitap /-bi) - դիմում, خاطر (hatır) - հիշողություն, հարգանք, شرط (şart) - պայման, سطر (satır) - տող, سطح (satih) - մակերես, طاش (taş) - քար, طاق (tavuk) - հավ, طایق (dayak) - ծեծ, հենարան, փայտ, طایی (dayı) - քեռի, طالمق (dalmak) - սուզվել, طاقم (takım) - խումբ, طاع (dağ) - սար, طوغمق (doğmak) - ծնվել, طورمق (durmak) -

կանգնել, آده (ada) - կղզի, طوغرى (doğru) - ուղիղ, طونوق (donuk) - սառած:

§ 59. Անդրադարձ սեռի կազմությունը

Բայի անդրադարձ սեռը ցույց է տալիս գործողության վերադարձը սուբյեկտին (սուբյեկտը իր վրա է կրում իր իսկ կատարած գործողության ազդեցությունը): Անդրադարձ սեռը կազմվում է հետևյալ ածանցներով՝ -il, -il, -ul, -ül, որոնք օսմաներենում գրվում են լ տառով և -in, -in, -un, -ün ածանցների կցմամբ, որոնք գրվում են լ տառով:

Օրինակ՝ طوتتمق (tutunmak) - բռնվել, گیزلنمک (gizlenmek) - թաքնվել, اوزلمک (üzülmek) - տխրել, վշտանալ, հուզվել, çekilmek (çekilmek) - ամաչել, քաշվել:

Ըստ էության, այս ածանցները նույն կրավորական սեռի ածանցներն են: Անդրադարձ և կրավորական սեռերն ունեն որոշ ընդհանրություններ: Դրանք ցույց են տալիս, որ գործողությանը ենթարկվում է գործող անձը: Երբեմն կրավորական և անդրադարձ բայերը միմյանց հետ շփոթում են: Պատճառն այն է, որ շատ բայեր իրենց կազմության ձևով նման են և՛ կրավորականին, և՛ անդրադարձ սեռին (տարբերակումը հնարավոր է միայն կոնկրետ նախադասության մեջ):

Օրինակներ՝ دفتر ائتدی. (Defter atıldı.) - Տետրը նետվեց (ինչ-որ մեկի կողմից):

ادنان ایلرویه ائتدی. (Adnan ileriye atıldı.) - Ադնանն առաջ նետվեց:

Անդրադարձ սեռը կազմվում է նաև - laş/leş (لاش / لش), - lan/len (لان / لن) ածանցներով:

Օրինակներ՝ زورلاشمق (zorlaşmak) - դժվարանալ, كوزللاشمق (güzelleşmek) - գեղեցկանալ, قوللانمق (kullanmak) - օգտագործել, اولنمق (evlenmek) - ամուսնանալ:

Որոշ անցողական բայեր, ընդհանուր անդրադարձ բովանդակություն են ստանում համապատասխան դիմորոշ և հայցական հոլովի վերջածանցներ ստացող kendi (کندی/کندو) դերանվան հետ գործածվելով:

Օրինակներ՝

کورونمق (korunmak), کەندینی کورومق (kendini korumak) - պաշտպանվել / ինքն իրեն պաշտպանել:

Վարժություններ

1. Կարդա՛լ և թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

طاش	شرط	قوتو	طات
طباق	خلاق	آطه	طیغ
طوق	بسيط	وطن	طاوا
قطران	طابان	سقط	نقطه
طابور	مطراق	قاطير	طلبه
يومورطه	چانطه	احتياط	طيرناق
طورون	سطر	سلطان	طاقیم

2. Հետևյալ բայերը թարգմանել՝ օսմաներեն և գրել՝ անդրադարձ սեռով. *վեր կենալ, լինել, հասնել, զարգանալ, զարդարել, լվանալ, հագնել, բռնել, հոգնել, վշտանալ, կտրել, ձգվել, զրոսնել, զովել, պաշտպանել, խոսել:*

3. Կարդա՛լ և թարգմանել՝ հետևյալ նախադասություններն ու տեքստը:

کدی فارہیی طوتدی.
قاطر یوک طاشیر.
طوپالرله یاشایان آقصامقدن باشقه بر شی اوکرنمز.

* * *

كوچك باليقجيلر

يارامازلر قيرق پارەيه اوتاجق،
ايپ قاميش، بر ده مانطار ايدينمشلر،
قونوشهرق صو بوينه اينمشلر.
يرلشدیلر، طوتهجقلر شيمدی بالیق.
يم طاقيلدی، اولتا صويه آتلدی.
بكله نمزن قوجه بالیق طوتولدی.
باليقجيلر قهقهدهن قاتیلدی ...
ديرکن بالیق آللرندن قورتولدی.

(Karakılıç C., Osmanlı Türkçesi İlk Öğrenme Kitabı, Ankara, 2007., s.45)

Բառարան

طار/دار (dar) - նեղ
طرز (tarz) - ձև, ոճ
خط (hat) - գիծ

طپ (tıp) - բժշկություն
خطا (hata) - սխալ
خطاب (hitap/-bı) - դիմում

(hatır) – 1.հիշողություն, 2. հարգանք
خاطر

سطر (satır) - տող

طاش (taş) - քար

(dayak) 1.- ծեծ, 2.հենարան, փայտ
طاياق

طالمق (dalmak) - սուզվել

طاغ (dağ) - սար

طوغمق (doğmak)- ծնվել

آطه (ada) - կղզի

طونوق (donuk) - սառած

مانطار (mantar) - 1.սունկ, 2.լոռան
(կարթի)

خلاط (halat) - մալուխ, ճուպան

طاوا (tava) - թավա

بسيط (basit) - հարթ, պարզ

سقط (sakat) - 1. հաշմանդամ,
2. վնասված

قطران (katıran) - ձյութ, կուպր

مطراق (matrak-/ğı) - գավազան

طابور (tabur) - վաշտ

چانتاه (çanta) - պայուսակ

سلطان (sultan) - սուլթան

يومورطه (yumurta) - ձու

طورون (torun) - թոռ

قامیش (kamış) - եղեգ

شرط (şart) - պայման

سطح (satih) - մակերես

طاوق (tavuk) - հավ

طایی (dayı) - քեռի

طاقم (takım) - խումբ, հավաքական

طوپال (topal) - կաղ

طورمق (durmak) - կանգնել

طوغری (doğru) - ուղիղ

طات (tat-/dı) - համ

تیغ (tığ) - շուղեր (գուլպա

գործելու), մախաթ, բիզ

طباقي (tabak-/ğı) - համաձայնեցում,
համակերպում

وطن (vatan) - հայրենիք

نقطه (nokta) - կետ

طابان (taban)-1.ափսե, 2.ներքան,
3.պատվանդան

طلبه (talebe) - աշակերտ, ուսանող

قاطر (katır) - ջորի

طیرناق (tırnak) - եղունգ

احتیاط (ihtiyat) - նախազգուշություն,
զգուշություն

قوتو (kutu) - տուփ

اولتا (olta) - կարթ

آقصامق (aksamak) - կաղալ

ԴԱՍ ՔՍԱՆՎԵՑԵՐՈՐԴ

§ 60. ض ض ض ض (Dat) (արաբ. *dad*, պարսկ. *zad*) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ض տառն ունի այն նույն հիմքը, ինչ ص տառը, բայց վերջինից տարբերվում է տառի հիմքի վրա դրվող կետով՝ ض: Այն երկկողմանի կապակցվող տառ է. գրությունը բառասկզբում՝ ضرر, բառամիջում՝ حضرت, բառավերջում՝ بعض: Այս տառին բնորոշ հնչյունական առանձնահատկություններն օսման երեսում արտահայտվել են հետևյալ կերպ. ض տառով գրվող որոշ փոխառություններ արտասանվում են [z], իսկ մյուսները՝ [d] հնչյունով: ض տառը հանդիպում է միայն արաբապարսկական փոխառություններում: Թվային արժեքը՝ «800»: Օրինակներ՝ ضرر (*zarar*) - վնաս, حضور (*huzur*) - ներկայություն, հանգստություն, حاضر (*hazir*) - պատրաստ, ضبط (*zabit*) - գրավում, ض (*zit* / -ddi, -tti) - հակոտնյա, հակառակ, հակադիր, حضرت (*hazret*) - սուրբ, մարգարե (նաև՝ դիմելու ձև), ضرب (*darb*) - հարված:

§ 61. Հարկադրական եղանակ

Հարկադրական եղանակի ներկա ժամանակաձևը կազմվում է բայահիմքին مالی (-malı), ملی (-meli) և ստորոգման ածանցների կցման միջոցով: Ածանցը լայն ձայնավորներով վերջացող բայահիմքերից հետո գրվել է նաև՝ مالی, իսկ նեղ ձայնա-

վորներով վերջացող բայսահիմքերից հետո՝ ملى ձևով: Առաջին դեմքի եզակի և հոգնակի թվերի ստորոգման ածանցի և եղանակային ածանցի միջև ի հայտ է գալիս *ی* (-y) հնչյունը: Շեշտն ընկնում է եղանակային ածանցի վրա:

**Հարկադրական եղանակի ներկա ժամանակի հաստատական
ձևի խոնարհման աղյուսակ**

کچملييم geçmeliyim պետք է անցնեմ	آچمالییم açmalıyım պետք է բացեմ
کچمليسين geçmelisin պետք է անցնես	آچمالیيسين açmalısın պետք է բացես
کچملي geçmeli պետք է անցնի	آچمالی açmalı պետք է բացի
کچملييز geçmeliyiz պետք է անցնենք	آچمالیيز açmalıyız պետք է բացենք
کچمليسينيز geçmelisiniz պետք է անցնեք	آچمالیيسينيز açmalısınız պետք է բացեք
کچمليلر geçmeliler պետք է անցնեն	آچمالیلر açmalılar պետք է բացեն

Հարկադրական եղանակի ժխտական ձևը կազմվում է բա-
յախիմքին ما (-ma), مه (-me) ժխտական ածանցների կցման միջո-
ցով. آچمامالییم (ačmamalıyım) - չպետք է բացել, گچمه ملییم (geçme-
meliyim) - չպետք է անցնել:

Վարժություններ

1. Կարդա՛լ և թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

ضبط	ارض	رضا	ضبط
ضربه	بياض	ماضى	ضيا
غضب	رمضان	صاغ	ضيق
قاضى	حاضرات	غرض	ضمير
قضا	ضرر	مضبوطه	مضبوط
حضرت	ضد	صاغلاق	ضرورت

2. Հարկադրական եղանակի հաստատական և ժխտական ձևերով խոնարհել բայերը:

صورمق

3. Կարդա՛լ և թարգմանե՛լ հայերեն:

Ժոյովեր Գիրմիշ Բիւս Կլրտն յիւր յիւրեր.
 Տիւ Բիւմ Եալոնտտ Եր Կոն աոնԿ աիյոն Կալրաոնաո Բիւմ Կալր Բոլտ.
 աոսաո աալիւ ավտիյոնտոն տա Բարալա Կորր.
 Տորտոն Արտաո Կոշտ Կորտ ԿաԲար.
 Տատտ Ետ Բտտոն տոնոն Կտարր.
 Տալա Կաաա Կաոշմշ աոսաո աոսաո Կաոշոր.
 Խտտ Լա Եաալա Բշմ աիյոն.

4. Թարգմանե՛լ և գրե՛լ օսմաներեն:

Ես պիտի գնամ: Նա պարտավոր է գալ: Նա պետք է պատրաստ լինի:

Բառարան

ضرر (zarar) - վնաս

حاضر (hazır) - պատրաստ

ضد (zit-/ddı, ttı) - հակոտնյա, հակառակ

ضرب (darb) - հարված

ارض (arz) - երկիր, հող, գետին

ضربه (darbe) - հարված,

Հեղաշրջում

چلنگ (çelenk) - 1.աղամանդե

թագ, 2.պսակ

رمضان (ramazan) - ռամազան (մուս. օրգ. 9-րդ ամիսը)

قاضی (kadı) - քադի (կրոնական դատավոր)

حضور (huzur) - ներկայություն, հանգստություն

ضبط (zabıt) - գրավում

حضرت (hazret) - սուրբ, մարգարե

رضا (rıza) - համաձայնություն, հավանություն

ضیا (ziya) - լույս

بیاض (beyaz) - սպիտակ

ماضی (mazi) - անցած, անցյալ

غضب (gazap/-bı) - ցասում, զայրույթ

حاضرات (hazaret) - ներկայություն

غرض (garaz) - նպատակ,

Մտադրություն

مضبوطه (mazbata) - տեղեկագիր

ضرورت (zaruret) - կարիք,

անհրաժեշտություն

قضا (kaza) - դատ. գործընթաց,

պատահար, գավառ

ضمير (zamir) - սիրտ, խիղճ, ներքին

مضبوط (mazbut) - զբաղված,

արձանագրված

ضييق (ziyyık) - շատ նեղ

فضله (fazla) - ավելի, առավել

ضرب (zabb) - մողես

ԴԱՍ ՔՍԱՆՅՈԹԵՐՈՐԴ

§ 62. ع ع ا ʿ (Ayin) (արաբ. ayn, պարսկ. eyn) տառի գրության և արտասանության կանոնները

Ճ բաղաձայն հնչյուն է, որը դրվելով [a], [e], [o] ձայնավորներից առաջ, արտահայտում է կոկորդային դադար: (Թուրքիայում լատինական այբուբենին անցնելուց հետո այս հնչյունը նշագրելու համար օգտագործվել է « ʿ » նշանը. Օրինակ՝ **baʿzen** - երբեմն, **maʿna** - իմաստ): Ճ տառը երկկողմանի կապակցվող է. գրությունը բառասկզբում՝ عرب, բառամիջում՝ سعادت, բառավերջում՝ رابع: Ճ տառն ունի նույն հիմքը, ինչ ճ: Թվային արժեքը՝ «70»: Փոխառություններում Ճ տառի հետ կիրառվում են ետնային [a], [ɪ], [u] և առաջնային շարքի [i] ձայնավորները: Օրինակներ՝ ساعت (**saʿat**) - ժամացույց, عجا (**ʿaceba**) - մի՞թե, عبات (**ʿibaret**) - բաղկացած, عدد (**ʿaded**) - թիվ, քանակ, سعادت (**saʿadet**) - երջանկություն, سرعت (**sürʿat**) - արագություն, عادت (**ʿadet**) - սովորույթ, عبرت (**ʿibret**) - խրատ, عرب (**ʿarab**) - արաբ և այլն:

Վարժություններ

1. Թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

عناد	سريع	دعوى	عرب
عاصی	منبع	معدن	عشق
علوم	مانع	معلوم	عدد
عجله	عثمان	عرق	اعلان
عمر	عصيان	عراق	عموم
موضع	اجتماع	بايع	اعمار
معبد	مرجع	موضوع	جمعه
علت	عمارت	تعيين	عريان
عمومی	عودت	علم	عهده

2. Ընտրե՛լ ճիշտ տարբերակը:

عوام	‘unvan
عنوان	‘inayet
عنايت	‘acil
عاجل	‘ası
عود	ud
عبادت	şa‘ir
شاعر	‘ibadet
اعتنا	‘adi

عموم	‘arbede
اعتبار	i‘tina
عريده	‘itibar
عادي	‘avamm
عرض	‘arz
عاصي	‘umum

3. Գրե՛լ օսմանատառ կամ լատինատառ:

عربستان	‘arbede	عرض	تعديل	علاوه	علاج
اعتدال	اعتقاد	تعليم	وداع	تعيين	sa‘adet
عشیرت	‘aşere	معاینه	mu‘avin	اعتراض	معاش ...
تعقيب	مطبوع	جزع ...	‘arab	ساعت	عدد
معادل ...	‘adalet	معقول	تابع	ممنوع	mevdu‘
عشر	طالع	عداوت	‘unvan	مشبوع	شاعر

4. Կարդա՛ւ և թարգմանէ՛ւ հայերէն:

حكاية

سنگ دوداقلرک پمبه
اللرک بياض
آل طوت اللرمدن بیک
طوت براز
بنم دو غديغم کویلرده
جويز آغاچلری یوقدی
بن بو یوزدن سرینلکه حسرتم
اوقشا براز
بنم دو غديغم کویلرده
بوغداى طارلالری یوقدی
داغيت صاچلریکی بیک
صاوور براز
بنم دو غديغم کویلری
آقشاملر اشقیالر باصاردی
بن بو یوزدن یالکزلفی هیچ سومم
قونوش براز
بنم دو غديغم کویلرده
انساتلر کولمه سنی بیلمزدی
بن بو یوزدن بویله ناچار قالمشم
کول براز
بنم دو غديغم کویلرده
شمال روزکارلری اسردی
هپ بو یوزدن دوداقلرم چاتلاقدر
اوپ براز...

جاهد کوله بی

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Բառարան

ساعت (sa‘at) - ժամացույց	عبارت (‘ibaret) - բաղկացած
عجبا (‘aceba) - մի՞թե	عدد (‘aded) - թիվ, քանակ
ساعات (sa‘adet) - երջանկություն, բարօրություն	سرعت (sür‘at) - արագություն
عادت (‘adet) - սովորույթ	عبرت (‘ibret) - խրատ
عرب (‘arab) - արաբ	اشقيا (eşkiya) - ավազակներ, ապստամբներ
دعوى (da‘va) - հայց	سريع (seri‘) - արագ
عناد (‘inad) - համառություն	عشق (ışk/ aşk) - սեր
معدن (ma‘den) - 1. հանք, 2. մետաղ, 3. աղբյուր	منبع (menba‘) - ալ, աղբյուր
عمر (‘ömür) - կյանք	معلوم (ma‘lüm) - հայտնի, ծանոթ

ماتع (m‘ani) - արգելք, խոչընդոտ

علوم (‘ulum) - գիտություններ

عرق (‘irk) - 1. երակ, 2. արմատ,
3. սերունդ

عجله (‘acele) - շտապողականություն

عراق (‘irak) - Իրաք

موضع (mevzi) - տեղ, դիրք

بايع (bayi‘) - վաճառող

موضوع (mevzu) - թեմա, խնդիր

معبد (m‘abid) - տաճար,

աղոթատեղի

تعين (tayin) - նշանակում, որոշում

علت (‘illet/‘illet) - հիվանդություն,
թուլություն

علم (ilm) - գիտություն,

տեղեկություն, ուսում

عمومی (umumi) - ընդհանուր,

հանրային

عنوان (‘unvan) - տիտղոս,

մականուն

عاجل (‘acil) - շտապ, շատ արագ

عبادت (‘ibadet) - 1. աղոթք,

2. պաշտամունք

اعتنا (i‘tina) - ուշադրություն

اعتبار (itibar) - հարգանք,

պատիվ, նկատառում

اعلان (i ‘lan) - հայտարարություն

اعمار (i ‘mar) - բարեկարգում

عثمان (Osman) - Օսման, օսմանյան

عموم (umum) - ընդհանրություն,
ժողովուրդ

عصيان (isyan) - ապստամբություն

اجتماع (ictimai) - նիստ,

հասարակական

جمعه (cuma) - ուրբաթ

مرجع (merci‘) - վայր (վերադառնալու),
աղբյուր (ընդօրինակման)

عمارت (‘imaret) - շենություն,

բարգավաճություն

عريان (uryan/üryan) - մերկ

عهده (uhde) - պարտավորություն,
ստանձնում

عودت (‘avdet) - վերադարձ

عوام (‘avamm) - ռամիկ, հասարակ
ժողովուրդ

عنایت (‘inayet) - շնորհ,

ողորմություն

عود (ud) - ուղ (երաժշտ. գործիք)

شاعر (şair) - բանաստեղծ

اعتقاد (itikad) - հավատք,

հավատալիք

عريده (‘arbede) - կռիվ, վեճ,

զոռում-զոչում

عادى ('adi) - սովորական,

հասարակ

عاصى ('ası) - անհնազանդ,

ապստամբ

علاوه ('ilave) - հավելում, հավելված

معاش (ma'aş) - ապրուստ, թոշակ,
ամսական

طالع (tali') - Բախտ, ճակատագիր,
հաջողություն

اعتراض ('itiraz) - դիտողություն,
առարկություն

معاينه (muayene) - զննում,
քննություն

معاون (mu'avin) - օժանդակ, օգնական

تعقيب (ta'kip) - հետապնդում

تابع (tabi') - հետևորդ, հետևող,
հպատակ

وداع (veda') - հրաժեշտ

معدل (mu'adil) - համագոր, նման

مشبوع (meşbu') - կշտացած,
հագեցած

عداوت ('adavet) - թշնամություն,
ատելություն

عرض ('ırz) - պատիվ

علاج (ilâç/-cı) - դեղ

عربستان ('Arabistan) - Արաբստան

تعديل (ta'dil) - բարեփոխում,
չափավորում

اعتدال ('itidal) - հավասարակշռություն

عشيرة ('aşiret) - ցեղ

عشره ('aşere) - տասը, տասնավոր

عدالت ('adalet) - արդարություն

جزع (ceza') - սաքսափ, ահ

ممنوع (memnu') - արգելված

معقول (ma'kul) - տրամաբանական

مطبوع (matbu') - տպագրված

مودوع (mevdu') - վստահված, ի
պահ տրված

عرض ('arz) - լայնություն

ԴԱՍ ՔՍԱՆՈՒԹԵՐՈՐԴ

§ 63. ف ف ف (Fe) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ف-ն երկկողմանի կապակցվող տառ է. գրությունը բառասկզբում` فقط, բառամիջում` سفر, բառավերջում` صف: Այս տառի «գլխիկը» գրվում է տողի վերևում, իսկ տառը կցվում է տողի վրա: Թվային արժեքը՝ «80»: Օրինակներ՝ فاتح (fatih) - նվաճող, دفتر (defter) - տետր, طرف (taraf) - կողմ, اطراف (etraf) - շրջակա, fırsat (firsat) - առիթ, شرف (şeref) - պատիվ, سفر (sefer) - անգամ, صف (saf) - կարգ, صفت (sifat) - հանգամանք, երես, դեմք, տիտղոս, ածական, مسافر (misafir) - հյուր, نفس (nefes) - շունչ, հոգի, فقط (fakat) - միայն, բայց, սակայն, هفته (hafta) - շաբաթ:

Վարժություններ

1. Թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

قرنفیل	لاف	صاف	فال
شرف	نفس	حرف	دفتر
نفر	صفر	سلف	فس
فیرچا	صنف	فاره	وفات
سفیل	افکار	مسافر	فکر

هفته	فابریقه	تعریف	فدان
صفت	فاتح	الف	فرمان

2. Հետևյալ թվանիշներն արտահայտել լ օսմանատառ:

90____, 10____, 70____, 600____, 1____, 2____,
800____, 1000____, 20____, 30____, 50____:

3. Թարգմանել հետևյալ նախադասությունները:

معلم صنفه كيردى.

لاف لافى آچار.

فرقلى فانض فوق العاده ياكليشدر.

قناريا قفسده بسلنير.

ايلكى يالكز ايبيلر آكلار، فنالغى هر كس.

دنيانك هر طرفنده مختلف جنسده تفتيك كچيلرى بولونور.

فقره

ياهودينک بريسي قاضي کوينه کدر. استانبوله عودت ايده جکی ائشاده صوک آقشام واپوری قاچيرر. چارناچار بر قايعه بنر. بردنبره ظهور ايدن بر فورتنه بيچاره يهودينک رنکنی فنا حالده بوزار. کيتدکچه يوکسلمکه يوز طوتان امواج ارتق فقرانک متانتنی ده کلیا غيب ايتديرر. يهودی تتره مکه ، اغلامغه باشلار و قايقچی يه دير که آمان اولاد سنک پاره کی ويريرم کرى دونه لم. قايقچی معهود کلخن بکی آغيزله (قورقما يهودی بر شی اولماز اه بيوکدر!) دير ينه چلا کورک يولنه دوام ايدر. هر دالغه هجومده بو محاوره قايقچی ايله يهودی آراسنده تکرر ايدر. نهايت ياتدن کلن بر دالغه قايعی فنا حالده صارصار يهودی ينه آمان کرى دونه لم دير. قايقچی اه بيوکدر نفراتنی تکرر ايدر. آرتق بو سفر يهودی دياناماز(اوت بنده بيليورم الله بيوکدر لکن قايق کوچوکدر) جوابنی ويرر.

4. Շրջանակից ընտրել և համապատասխան բառը և տեղադրել տեքստում:

- ۱- بر دلی بر طاش آتار قرق -----چقار امرز.
- ۲- -----طاووق کندينی آرپه انبارنده کورور.
- ۳- -----پاڤليجانی قراغی اورماز.
- ۴- -----دلیل انسانی دیندن چيقاریر،
- دلیل يیلانی دليکندن چيقاریر.
- ۵- ایسته يه نک بر يوزی -----ويرمه يه نک
- ایکی يوزی.

5. Կարդա՛ և թարգմանե՛ և հայերեն:

موسم دونه كن

	افقده پاس طوتدی بردن
	بره یاز
	کون چابوجق کجدی
	آقشام تز اولدی.
	طوز قالدیردی قارشى
	یوللردن پویراز،
	قوپان یول اوچلری
	اکلنمز اولدی.
	آقشام سانکه بوشلوق
	ایچمه دولار،
	داغلرک جلاسی
	کیتدی کچه صولار،
	روزکارده بر قادین
	صاچنی یولار.
	آرتیق بو یوللرده
	بکاتمز اولدی...
	نجیب فاضل

آبی یاوروسنک ضیافتی

بر کون آبی یاوروسی ”امبروز“ قیره چیقدی. کز مهیه چیقان بر عائله صوفراسنی
 یایدقدن صوکرا قارا دوت طوپلامایه کیتمشدی. آمبروز یوله چیقارق بر طاقیم فقیر
 چوجوقلرک اوزاقده دولاشدیقلرینی، اوینادقلرینی کوردی.
 آمبروز چوجوقلره یاقلاشدی.

دفتر (defter) - տետր

اطراف (etraf) - շրջակա, շրջակայք

شرف (şeref) - պատիվ

صف (saf) - կարգ

نفس (nefes) - շունչ, հոգի

فال (fal) - գուշակություն

حرف (harf) - տառ

صفر (sıfır) - զրո

سلف (selef) - նախորդ

صنّف (sınıf) - լսարան

فاره (fare) - մուկ

افكار (efkar) - մտքեր

ظهور (zuhur) – 1. ծագում, երևում,
2. գյուտ

تعريف (t ‘arif) - բնորոշում,
ծանոթացում

فابريقه (fabrika) - ֆաբրիկա

الف (elif) - էլիֆ

كشف (keşf) - հայտնագործում

پويراز (poyraz) - հյուսիսային քամի

فانض (faiz) - զեղում, առատ

اثنا (esna) - ընթացք, պահ

امواج (emvac) - ալիքներ

طرف (taraf) - կողմ

فرصة (firsat) - առիթ

سفر (sefer) - անգամ

صفت (sifat) - երես, դեմք, տիտղոս,
ածական

قرنفيل (karanfil) - մեխակ

لاف (laf) - պարապ խոսք,

սնապարծություն

قطعه (kita) – 1. մայրցամաք, 2. փոքր
գորամաս, 3. քառյակ ոտանավոր

نفر (nefer) - հոգի, անհատ

فس (fes) - ֆես, գդակ

فيرچا (firça) - խոզանակ

وفات (vefat) - վախճան, մահ

سفيل (sefil) - թշվառ, ողորմելի

فكر (fikir/-kri) - միտք, կարծիք,
տեսակետ

فدان (fidan) - տնկի, մատղաշ ծառ

تفتيك (tiftik) - 1. անգոր. այծ, 2. այծի
(անգոր.) մազ, դֆտիկ, 3. ճեղքում

هجوم (hücum) - հարձակում

فرق (fark) - տարբերություն

فوق العاده (fevkalade) - արտակարգ

محاوره (muhavere) - խոսակցություն

ԴԱՍ ՔՍԱՆԻՆՆԵՐՈՐԴ

§ 64. ظ ظ ظ ظ (Zi) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ظ տառի գրությունն ունի նույն հիմքը, ինչ ط տառը՝ վերջինից տարբերվելով միայն տառի հիմքի վրա դրվող կետով՝ ظ: Այս տառը հանդիպում է միայն արաբական փոխառություններում: Օսմաներենում ظ տառի գրությամբ բառերի թիվը շատ չէ: Օսմաներենում ظ տառն արտահայտում է [z] հնչյունը: ظ, ض, ڤ և ڌ տառերի արտահայտած հնչյունական տարբերությունները թյուրքական հնչյունական համակարգին, ըստ էության, խորթ են: ظ-ն երկկողմանի կապակցվող տառ է. գրությունը բառակզում՝ ظرف, բառամիջում՝ نظر, բառավերջում՝ حظ: Թվային արժեքը՝ «900»: Օրինակներ՝ حظ (haz /hazz) - ուրախություն, ظرف (zarf) - ծրար, نظر (nazar) - հայացք, منظره (manzara) - տեսարան:

§ 65. Քանակական և դասական թվականներ

Արաբատառ տեքստերում թվական արտահայտող հատուկ նշանները, ի տարբերություն տառերով գրությանը, գրվում են ձախից աջ: Թուրքերենում դասական թվականները կազմվում են քանակական թվականներից نجى (-nci, -nci, -inci, -inci, -uncu, -üncü) ածանցների կցմամբ: Եթե թվականի գրութ-

յունը վերջանում է -ով, ածանցի կցման դեպքում -ն չի գրվում: Ստորև ցույց է տրված օսմաներենում թուրքերենի քանակական ու դասական թվականների գրությունը՝ հատուկ թվանշաններով և տառերով.

Դասական թվականներ	Թվականների գրելաձևը	Թվականների թվային համակարգը
	صفر	۰
برنجی	بر	۱
ایکجی	ایکی	۲
اوچجی	اوج	۳
دردنجی	درت	۴
بشنجی	بش	۵
آلتنجی	آلتی	۶
یدنجی	یدی	۷
سکزنجی	سکز	۸
طقوزنجی	طقوز	۹
اوننجی	اون	۱۰
اون برنجی	اون بر	۱۱
یکرمنجی	یکرمی	۲۰
اوتوزنجی	اوتوز	۳۰
قرقنجی	قرق	۴۰

اللى	اللى	٥٠
آلتمش	آلتمشجى	٦٠
يتمش	يتمشجى	٧٠
سكسان	سكسانجى	٨٠
طقسان	طقسانجى	٩٠
يوز	يوزنجى	١٠٠
بيك	بيكنجى	١٠٠٠

Վարժություններ

1. Թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

ظلمت	نظر	تقيظ	نظام	نظيره
ظهور	منظره	واعظ	محفظه	عظيم
ظرافت	تظاهر	مظروف	وظيفة	مظاهر
ظلم	مظلوم	مظفر	تعظيم	نظريات

2. Հրացան՝ լ բաց թողնված թվականները՝ համապատասխան նշաններով կամ տառերով գրությամբ:

۳۳۳	یتمش بر	فرق	۴	بش	۹۵
.....					
فرق درت	۹۹۹	۳۵	التي	۸۲۶	یوز بر
.....					
۹۰۱	آلتمش آلتی	اون بر	۱	آلتمش ایکی	۱۷
.....					
سکسان سکز	۴۳۱	۷۷۷	یتمش یدی	۳۲۴	یدی یوز
.....					
۱۱۲	اللی یدی	آلتمش	۱۰	اللی اوچ	۸۸
.....					
طقسان آلتی	۱۰۰۸	طقسان طقوز	یوز	۱۹۵	بیك بش یوز
.....					
۱۵۱	یکرمی ایکی	۲۵۲	طقوز بیك	طقسان	۵۵
.....					
یکرمی سکز	۶۲	بش یوز درت	۸۰۰۰۰	۱۰۱	سکسان بر
.....					
۴۰۴	اون بش	۱۳۴	صفر	اوچ	۴۸۷
.....					

3. Թվականներն արտահայտել՝ համապատասխան նշաններով:

on beş	۱۵
yirmi sekiz	
kırk iki	
doksan dokuz	

Բառարան

حظ (haz /hazz) - ուրախություն

ظرف (zarf) - ծրար

نظر (nazar) - հայացք

منظره (manzara) - տեսարան

تقيظ (teykiz) - աչալքություն

ظلمت (zulmet) - մութ, խավար, մթություն

نظام (nizam) - կարգ, օրենք, կանոն

نظيره (nazire) - 1. նմանակող քանաստեղծություն,
2. պարոդիա, նմանակում,
3. օրինակ, 4. պաշտոնակից,
5. համանմանություն

محفظه (mahfaza) - պահարան, ընդունարան

واعظ (va 'iz) - քարոզիչ

عظيم ('azim) - մեծ, խոշոր, հսկա

مظاهر (muzahir) - 1. ձեռնտու, 2. օգնական

تظاهر (tezahür) - 1. ցուցադրում, 2. հատկանիշ

ظرافت (zarafet) - վայելչություն, շնորհ, վայելչախոսություն

وظيفة (vazife)- պարտականություն

نظريات (nazriyat) - տեսություններ,
կարծիքներ

مظلوم (mazlum) - հարստահարված

مظفر (muzaffer) - հաղթական, հաղթող

إيكاظ (ikaz) - նախազգուշացում

خسيس (hasis) - ժլատ

زيان (ziyan) - 1.վնաս, կորուստ,
2.կենդանի

احمق (ahmak) - տխմար, ապուշ

مظروف (mazruf)-դրված,
ներփակված, պարունակություն
تعظيم (ta‘zim) - մեծարանք

ظلم (zulm) - անիրավություն,
զուլում

ظن (zann) – 1.կարծիք, 2.կասկած

انظار (enzar) – 1.աչքեր, 2.հայացք

طمع (tama/tamah) - ագահություն

محقق (muhakkak) - անկասկած,
անալայման

انتظار (intizar) - սպասում

ԴԱՍ ԵՐԵՍՈՒՆԵՐՈՐԴ

§ 66. ز ز (Zel) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ز տառի գրությունն ունի նույն հիմքը, ինչ ւ տառը՝ վերջինից տարբերվելով միայն տառի հիմքի վրա դրվող կետով՝ ز: Հանդիպում է միայն արաբական փոխառություններում (վաղ թյուրքական հուշարձաններում այս տառը հանդես է եկել միջատամնային ذ հնչյունն արտահայտելու համար): Արտահայտում է [z] հնչյունը: ز միակողմանի կապակցվող տառ է, գրությունը բառասկզբում՝ زه, բառամիջում՝ مذهب, բառավերջում՝ لذیذ: Թվային արժեքը՝ «700»: Օրինակներ՝ ذات (zat) - անձ, زهیره (zahire) - մթերք, պաշար, زکر (zikr) - հիշատակում, زره (zerre) - հատիկ, փոքրագույն մասնիկ, ذوق (zevk) - ճաշակ, مزکور (mezkûr) - հիշյալ, مذهب (mezhep) - ուղղություն, կրոնական ուսմունք, դոկտրին:

§ 67. Արևային և լուսնային տառերը

Արաբական քերականական ավանդույթում տարբերակվում են «արևային» և «լուսնային» տառեր՝ կախված իրենց նախորդող որոշիչ հոդի (ال, թուրք. արտասանությամբ՝ el) և

հնչույթի առնմանության հնարավորությունից. հմմտ. الشمس (al-sams> aš-šams) - արևը, القمر (al-qamar) - լուսինը:

Առնմանող («արևային») են հետևյալ տառերը. ث، د، ذ، ر، ز، س، ش، ط، ظ، ل، ن

«Լուսնային» են հետևյալ տառերը. ا، ب، ح، خ، ج، ع، غ، ف، ق، ك، م، ه، ي

Վերոգրյալի իմացությունը կարևորվում է օսմաներենում արաբական անվանական կապակցությունների ճիշտ ընթերցանության համար: Հարկ է նշել նաև, որ օսմաներեն-թուրքերենում երկար ժամանակ պահպանվել է այն ավանդույթը, ըստ որի ստեղծագործությունների վերնագրերն արտահայտվել են արաբական և պարսկական քերականական կանոնների համաձայն: Օրինակ՝ 17-րդ դարի թուրք պատմագիր Քյաթիբ Չելեբիի երկերի վերնագրերը. تقديم التواريخ (taqdīm al – tevârîh > taqdimut - tevarîh), كشف الظنون (Kešf al - Zünûn > Kešf -üz - Zünûn):

Վարժություններ

1. Թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

مقبول	مذهب	جاذب	ردالت	رديل
اذعان	ذمت	ذكر	ذليل	تذكرة
خدمت	تذلل	اذان	ذوق	ذكا
عذاب	ذات	ذريت	بذل	لذيز

4. Կարդա՛լ հետևյալ բանաստեղծությունը և թարգմանե՛լ
հայերեն:

غزل

سکا سندن کلیر بر ایشده آنجاق داد لازمه
امیدک کس ظفردن غیردن امداد لازمه
حیاتکدن ندن هیچ اشتباه اتمزسک ای غافل
جهانده کوردیکک هر حالی استبعاد لازمه
چو جوقلقدن نیچون دور ایله مش انسانى استعداد
اگر هر مطلبک تحصیله فریاد لازمه
سنگ ابلیسدن فرقک ندر عندکده ای غدار
خدانک نعمتندن هر کس ابعاد لازمه
ذکا بر شعله درکیم شانی عالیدر تیزلدن
بولورسک اهل استغاده استعداد لازمه
قایلما دهرک اغفالاتنه اخلاف بحثنده
سکا اول فنده وجدانک یتیر استاد لازمه
نه رتبه پذل ایدرسه ک آرتار اول نسبتده محصولی
معارفدرجهانده بی نفاذ ایراد لازمه

نامق کمال

Բառարան

ذات (zat) - անձ

ذکر (zikr) - հիշատակում

ذوق (zevk) - ճաշակ

مذهب (mezhep) - ուղղություն, կրոն.
ունսմունք

جاذب (cazib) - գրավիչ, ձգողություն

ردالت (rezalet) - խայտառակություն,
ստորություն

زیمت (zimmet) - ստանձնում, պարտք

تذلل (tezelül) - խոնարհում

تذکره (tezkere)- 1.տոմս, գիր,
հուշագրություն

ذهیره (zahire) - մթերք, պաշար

ذره (zerre) - հատիկ, փոքրագույն
մասնիկ

مذكور (mezkûr) - հիշյալ

مبذول (mebzul) - շնորհված, առատ
շատ

إذعان (iz'an) - հնազանդություն

رذیل (rezil) - խայտառակ, ստոր

ذلیل (zelil) - ստորին, անարգ,
նվաստ

خدمت / خدمت (hizmet) - ծառայություն

نکا (zeka) - խեղամտություն

اذان (ezan) - ազան, իսլամ. Աղոթքի

Կանչ

لذيق (leziz) - համեղ

ذريت (z ürriyyet) - սերունդ,

ժառանգորդներ

امداد (imdat/-dı) - օգնություն

استبعاد (istib‘ad) - հեռատեսություն

شعله (şu‘le) - բոց

مندر (minder) - մինդար, բարձիկ

احتياج (ihtiyaç/-cı) - կարիք, պահանջ,
անհրաժեշտություն

راف (raf) - դարակ

اصلاق (ıslak) - թաց, խոնավ

بذل (bezl) - առատորեն բաշխում,

շնորհում

اغفالات (iğfalat)-պատրանք,

խաբկանք

عذاب (‘azab) - տանջանք,

չարչարանք

غافل (gafil) - անզգույշ, անխոհեմ,
անզետ

مطلب (matleb) - պահանջ,

նպատակ

صوفا (sofa) - բազմոց

صوقاق (sokak) - փողոց

ياصديق (yastık/-ğı) - բարձ

بوروشوق (buruşuk) - կնճռոտ,

ճմրթված

ԴԱՍ ԵՐԵՍՈՒՆՄԵԿԵՐՈՐԴ

§ 68. ث ث ث ث (Se) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ث տառն ունի գրության նույն հիմքը, ինչ ب, ت, پ տառերը՝ վերջիններից տարբերվելով միայն տառի հիմքի վրա դրվող երեք կետով՝ ث: Արաբերենում արտահայտում է միջատամնային [θ] հնչյոթը, որը բացակայում է օսմաներենի հնչյունական համակարգում: ث-ի հնչյունական բովանդակությունը թուրքերենում դարձել է [s]: ث տառն օսմաներենում օգտագործվում է միայն արաբական փոխառությունների գրության համար: ث-ն երկկողմանի կապակցվող տառ է՝ գրությունը բառասկզբում՝ ثابت, բառամիջում՝ عثمانلى, բառավերջում՝ ثالث: Թվային արժեքը՝ «500»: Օրինակներ՝ ثابت (sabit) - կայուն, հաստատուն, ثالث (salis) - երրորդ, عثمانلى (osmanlı) - օսմանյան, تشبث (teşebbüs) - ջանք, նախաձեռնություն:

§ 69. Արաբական քանակական ու դասական թվականները օսմաներենում

Օսմաներենում, բացի թուրք. թվականներից (տե՛ս և հմմտ § 65.) օգտագործվել են նաև արաբ. քանակական ու դասական թվականները.

Քանակական թվ. օր.

واحد/ واحد (vahid/ahad) - մեկ , اثنان/ اثنين (isnān/isneyn) - երկու, ثلاثة (selâse) - երեք, اربعة (erba‘a) - չորս, خمسة/ خمس (hamse/hams) - հինգ, ثمانية/ ثمان (semaniye/seman) - վեց, سبعة/ سبع (seb‘a/ seb‘) - յոթ, عشرة/ عشر (aşre/aşer) - ութ, تسعة (tis‘a) - ինը, ثلاثون/ ثلاثين (selâsin/selâsun) - երեսուն, اربعون/ أربعين (erba‘in/erba‘un) - քառասուն, خمسين/ خمسون (hamsin/hamsun) - հիսուն, ستون/ ستين (sittin/sittun)-վաթսուն, سبعون/ ثمانين (seb‘in/seb‘un) - յոթանասուն, ثمانون/ ثمانين (semanin/semanun) - ութսուն, تسعون/ تسعين (tis‘in/ tis‘un)-իննսուն, الف (elf)-հարյուր, مائة/ مئة (mie)-հարյուր,

Դասական թվ. օր.

اول (evvel) - առաջին, ثانی (sani) - երկրորդ, ثالث (salis) - երրորդ, رابع (rabi‘) - չորրորդ, خامس (hamis) - հինգերորդ, سادس (sadis) - վեցերորդ, سابع (sabi) - յոթերորդ, ثامن (samin) - ութերորդ, تاسع (tasi‘) - իններորդ, عاشر (âşir) - տասներորդ:

Դասական շրջանում օսմանական տարեթվերը թուրք. գրքերում ներկայացվել են արաբ. մոդելով՝ կապակցվելով շաղկապով: Օրինակ՝ Հիջրի 634թ.՝ اربعه و ثلاثين و سته و مئه ده (erba’ ve selasin ve sitte mie’de):

§ 70. Ամիսների անվանումները

Հիջրայի լուսնային օրացույցի ամիսների անվանումներն արաբական են: Օսմանյան արխիվային փաստաթղթերում այս ամսանունները տրվում են կրճատ ձևով տրվել:

Ամսադրություններ	Գրություններ	Կրճատ ձևեր
Muharrem	محرم	م
Safer	صفر	ص
Rebî'ülevvel	ربيع الاول	را
Rebî'ülâhire	ربيع الاخره	ر
Cumâdelûlâ	جمادى الاول	جا
Cumâdelâhire	جمادى الاخره	ج
Receb	رجب	ب
Şa'ban	شعبان	ش
Ramazân	رمضان	ن
Şevvâl	شوال	ل
Zilka'de	ذى القعدة	ذا
Zilhicce	ذى الحجه	ذ

Cumâdelûlâ և cumâdelâhire ամիսների անվանումներն օսմաներեն - թուրքերենում գործածվել են համապատասխանաբար cemâziyelevvel և cemâziyelâhir ձևերով և որոշ տեքստերում գրվել են թուրքական արտասանության համաձայն:

Օսմանյան տեքստերում օգտագործվել են տոմարին առնչվող որոշ քարացած արտահայտություններ, որոնք ներկայացվում են ստորև.

غره (gurre) - Ամսվա առաջին օրը

سلخ (selh) - Ամսվա վերջին օրը

اوائل (evâil) - Ամսվա 1-10 օրերը

اواسط (evâsıt) - Ամսվա 11-20 օրերը

اواخر (evâhir) - Ամսվա 21-30 օրերը

Եռամսյակները կարող են արտահայտվել հետևյալ կերպ.

Muharrem - Safer - Rebî'ülevvel - مصر - masar

Rebî'ülâhire - Cumâdelûlâ - Cumâdelâhire - رجج - recec

Receb - Şa'ban - Ramazân - رشن - reşen

Şevvâl - Zilka'de - Zilhicce - لذذ - lezez

Արաբերենում فى նախադրությունը (ունի հայ. «մեջ» իմաստը՝ համապատ. հայ.՝ ներգոյական հոլովի, թուրք.՝ տեղի հոլովի գործառույթ) օգտագործվել է տարեթիվ նշելու համար.

جانپولاد بك اوغلى حسين موصل بكلربكيسى اولدى، مبالغه التزام و حدايا ايله فى
اوسط شوال سنه ۹۹۵.

Օսմանյան կայսրությունում ֆինանսական փաստաթղթերում օգտագործվել է նաև (365 օր ունեցող) արևային օրացույցի համակարգը, որը հայտնի է Rumî կամ Malî անուններով: Այս օրացույցով տարվա սկիզբ է համարվում մարտի 1-ը.

مارت (Mart) - մարտ

نيسان (Nisan) - ապրիլ
 مايس (Mayıs) - մայիս
 حزيران (Haziran) - հունիս
 تموز (Temmuz) - հուլիս
 آغستوس (Ağustos) - օգոստոս
 ايلول (Eylül) - սեպտեմբեր
 تشرين اول (Teşrin-i evvel) - հոկտեմբեր
 تشرين ثانى (Teşrin-i sâni) - նոյեմբեր
 كانون اول (Kanûn-ı evvel) - դեկտեմբեր
 كانون ثانى (Kanûn-ı sâni) - հունվար
 شباط (Şubat) - փետրվար

Վարժություններ

1. Թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

ثمره	حرث	امثال	ثنا
ثبات	عبث	آثار	ثانى
ثابت	وارث	اثواب	ثروت
تمثال	بحث	عثمان	ثقلت
ميراث	اثبات	ثلاث	مثبت
رمضان	حوادث	حادثة	ثواب
كثرت	اثير	ثالث	تشبث
باعث	تمثيل	تأثير	ثاقب

2. Կարդա՛լ և թարգմանե՛լ հետևյալ նախադասությունները:

بو ادعامزى توثيق ايدن قوتلى بر مثالدر.
دليلكه بويوك حادثه لرك سبب اولديغى سويله نيرسه ده ارثيت دهامهم بر سبيدر.
مثبت مى منفى مى يارين نتيجه يى ايستهرم.
اكثريا بياض بلوز، بياض يلديرمه كيپردي.
ايلك اثرم رشديه ده ايكن يازديغم ”تمثيل و تمثيل“ نامنده بر پيه سدر.
حرب اثناسنده سائر قوتلرك تاثيرى دهام چوق آرتمشدر.
ثاقب بسيط فقط كوزل مثاللرله ايضاحه باشلادي.

3. Կարդա՛լ հետևյալ բանաստեղծությունը և թարգմանե՛լ հայերեն:

سس سز كمى

آرتيق دمير آماق كوني كلميشسه زماندن
مچهوله كيدين بر كمى قالقار بو ليماندن
هيچ بولجيسى يوقمش كبي سس سز جه آير يول
صالانماز او قالقيشده نه منديل نه ده بر قول...

يحيى كمال

4. Հետևյալ քանակական թվականներն արտահայտե՛լ արաբ. համապատասխան նշաններով և գրե՛լ արաբատառ:

- 25 _____
- 36 _____
- 743 _____
- 564 _____
- 452 _____
- 257 _____
- 856 _____
- 925 _____
- 1027 _____
- 365 _____
- 658 _____
- 526 _____
- 358 _____

Բառարան

ثابت (sabit) - կայուն, հաստատուն	ثالث (salis) - երրորդ
عثمانلى (osmanlı) - օսմանյան	تشبث (teşebbüs) - ջանք, նախաձեռնություն
امثال (emsal) - օրինակներ, նմաններ	سنا (sena) - զովեստ, դրվատանք
حراث (hars) - հերկում, մշակում	ثمره (semere) - արդյունք, պտուղ
آثار (asar) - հետքեր, ոսնահետք	ثانى (sani) - երկրորդ
عبث (‘abes) - անօգուտ բան, սնոտիություն, իզուր	ثبات (sebat) - հաստատակամություն
اثواب (esvab)-հազուստներ, զգեստներ	ثروت (servet) - հարստություն
تمثال (timsal) - պատկեր	ثقلت (siklet) - ծանրություն, Նեղություն
ثلت (sülüs) - մեկ երրորդ	بحث (bahis/-hsi) - քննարկում, զրույց, բանավեճ
ايضاح (izah) - բացատրություն	مثبت (müspet) - դրական, Հաստատական
اثبات (ispat) - փաստարկ, ապացույց	ميراث (miras) - ժառանգություն
حادثة (hadise) - դեպք, պատահար, իրադարձություն	ثواب (sevap/-bı) - բարերարություն
حوادث (havadis)-դեպքեր, իրադարձություններ	مجهول/مجهول (meçhul) - անծանոթ, անհայտ
اثير (esir) - (քիմ.) եթեր	كثرت (kesret) - լիություն, բազմություն
تاثير (te‘sir) – ազդեցություն	ثاقب (sakıb) - ծակող, թափանցող
باعث (ba‘is) - պատճառ, կապ, կապակցություն	تمثيل (temsil) - նմանեցում, տպագրում
تأثير (teessür) - վիշտ, ցավ	توثيق (tevsik) - հաստատում

ارثیت (irsiyyet/irsiyet) -
ժառանգականություն
تشبث (teşebbüs) - նախաձեռնություն

احد / واحد (vahid/ahad) - մեկ
ثلاثة (selâse) - երեք
خمس / خمسة (hamse/hams) - հինգ
سبع / سبعة (seb'a/ seb') - յոթ
تسعة (tis'a) - ինը
عشرين (işrin) - քսան

اربعون / اربعين (erba'in/erba'un) -
քառասուն

ستون / ستين (sittin/sittun) - վաթսուն

ثمانون / ثمانين (semanin/semanun) -
ութսուն

مائة / مائة (mie) - հարյուր

اول (evvel) - առաջին

ثالث (salis) - երրորդ

خامس (hamis) - հինգերորդ

سابع (sabi) - յոթերորդ

تاسع (tasi') - իններորդ

وارث (varis) - ժառանգորդ

مثال (misal) - օրինակ, պէս, նման

منفی (menfi) - արքայալ,
բացասական

اثنان / اثنين (isnan/isneyn) - երկու

اربعة (erba'a) - չորս

سته (sitte) - վեց

ثمانية / ثمان (semaniye/seman) - ութ

عشرة / عشر (aşre/aşer) - տասը

ثلاثون / ثلاثين (selâsin/selâsun) -
երեսուն

خمسون / خمسین (hamsun/hamsin) -
հիսուն

سبعين / سبعون (seb'in/seb'un) -
յոթանասուն

تسعين / تسعون (tis'in/ tis'un) -
իննսուն

الف (elf) - հազար

ثاني (sani) - երկրորդ

رابع (rabi') - չորրորդ

سادس (sadis) - վեցերորդ

ثامن (samin) - ութերորդ

عاشر ('aşir) - տասներորդ

ԴԱՍ ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ

§ 71. ژ ژ ژ ژ (Je) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ژ տառն օսմաներենի գրային համակարգ է մտել պարսկերենի միջոցով, արաբերենում այն բացակայում է: Համապատասխանում է ժամանակակից թուրքերենի [j]-ին, հայերենի [ժ]-ին: Օգտագործվել է բավական հազվադեպ՝ միայն պարսկ. և եվրոպ. փոխառություններում: ژ տառն ունի նույն գրության հիմքը, ինչ ج և ز տառերը՝ վերջիններից տարբերվելով միայն տառի հիմքի վրա դրվող երեք կետով՝ ژ: ژ-ն միակողմանի կապակցվող տառ է, գրությունը բառասկզբում՝ **اله** (je), բառամիջում՝ **ب** (je), բառավերջում՝ **ژ**: Օրինակներ՝ **اله** (jale) - ցող, **ژورنال** (jurnal) - զեկույց, զեկուցագիր, մատնագիր, **ژرف** (jerf) - խոր, խորունկ:

§ 72. Գոյականի կապակցման ձևերն օսմաներենում

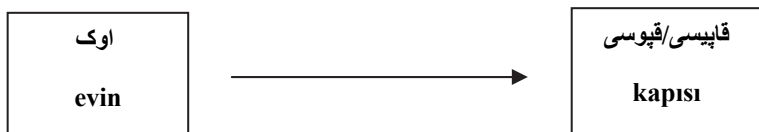
Օսմաներենում կիրառվել են ինչպես թուրքերենի, այնպես էլ պարսկերենի և արաբերենի գոյականների կապակցման ձևերը: Գոյականների՝ թուրք. կապակցության առաջին ձևում հատկացուցիչը ստանում է սեռական հոլովի ածանց՝ **ک** (-in, -in, -un, -ün), **نک** (-nin, -nin, -nun, -nün), իսկ հատկացվող՝ երրորդ դեմքի պատկանելության ածանց **سی** (-i, -i, -u, -ü), **سی**

(-si, -si, -su, -sü): Օրինակ՝ آدمک ادی (adamin adi)- մարդու անունը: Հատկացուցիչը, որպես կանոն, նախորդում է հատկացյալին: Գոյականների կապակցության երկրորդ ձևում գոյականները կարող են գտնվել ինչպես որոշիչ-որոշյալի, այնպես էլ հատկացուցիչ-հատկացյալի հարաբերության մեջ: Այս դեպքում լրացում-գոյականը սեռական հոլովի ածանց չի ստանում, իսկ լրացյալ-գոյականը ստանում է երրորդ դեմքի պատկանելության ածանց: Օրինակ՝ بايرام كونی (bayram günü)- տոնական օր: Գոյականների կապակցության երրորդ ձևում ինչպես լրացյալը, այնպես էլ լրացումն ածանց չեն ստանում: Այս դեպքում ընդգծվում է առարկայի նյութական, որակական հատկանիշը: Օրինակ՝ ديمير قابو (demir kapu/kapı) - երկաթե դուռ:

Օսմաներենում հաճախ օգտագործվող քերականական կառույց է պարսկ. **իզաֆեթը** (اضافه izafet, թրգմ.՝ «ավելացում», «հավելում»): Պարսկերենում և արաբերենում գոյականի կապակցություններում (ի տարբերություն հայերենի, ինչպես նաև Ժամանակակից թուրքերենի) որոշյալը նախորդում է որոշչին, հատկացյալը՝ հատկացուցչին: Պարսկերենի և արաբերենի անվանական (գոյականական և ածականական) կապակցություններում լրացման և լրացյալի կապը ցույց է տրված ստորև.

Ev (տուն) և kapı (դուռ) բառերով թուրքերեն գոյականական կապակցություն կազմելիս կունենանք հետևյալ պատկերը.

Այստեղ հատկացյալը **kapı** բառն է, և դրված է վերջում: **Bâb** «դուռ» և **beyt** «տուն» նույն իմաստ գոյականների պարսկերեն կապակցությունը ունի հետևյալ կաղապարաձևը.

Այս կապակցության մեջ ևս հատկացյալը «դուռ» իմաստն ունեցող **bâb** բառն է, սակայն շարադասությունը ժամանակակից թուրքերենից տարբեր է: Որոշյալը որոշչին, հատկացյալը հատկացուցչին կապակցվում է **اضافه**-ի ցուցիչի (**izafet kesresi** ۾) միջոցով, որն ավելանում է հատկացյալին և շեշտ չի կրում:

Իզաֆեթային կապակցությունն ընթերցվում է առանց ընդհատման: Օրինակ՝

باب بيت (**bâb-i beyt**) - տան դուռ

دين اسلام (**dîn-i İslam**) - իսլամական կրոն

شهر استانبول (**şehir-i İstanbul**) - Ստամբուլ քաղաք

Պարսկ. իզաֆեթի գրության ձևերը

Իզաֆեթային կապակցության մեջ իզաֆեթն արտահայտվում է՝

1. առանց գրավոր խոսքում ցուցիչը նշելու, եթե հատկացյալը վերջանում է բաղաձայնով, օրինակ՝

باب بيت (**bâb-i beyt**) - տան դուռը

شهر استانبول (**şehir-i İstanbul**) - Ստամբուլ քաղաքը

2. ى տառի գրությամբ, եթե հատկացյալը (որոշյալը) վերջանում է و, ا, ʾ ձայնավորներով, ինչպես՝

اعدای دين (**eda-i din**) - կրոնի թշնամիները

اردوی همایون (**ordu-i humayun**) - սուլթանական բանակ

شعراى عثمانیه (**şuara-yı Osmaniyye**) - օսմանյան բանաստեղծներ

3. ء նշանով, եթե հատկացյալը (որոշյալը) վերջանում է ձայնավոր հնչույթ արտահայտող տառով.

دیدهء کریان (**dide-i giryan**) - լացող աչք

خانهء پدر (**hane-i peder**) - հայրական տուն

4. ء նշանով, եթե հատկացյալը (որոշյալը) վերջանում է ձայնավոր հնչույթ արտահայտող ى տառով.

كشتىء نوح (keştî Nûh) - Նոյյան տապանը

مثنوىء مولانا (Mesnevî-i Mevlânâ) - Մեվլյանայի «Մեսնևին»
(Մեվլանայի՝ Ջելալեդդին Ռումիի ստեղծագործությունը՝
«Մեսնևին»):

Արաբերենում թե՛ կապակցական դերանունը, և թե՛ համապատասխան հարակցված անվանաձևը կարող են առդրվել մեկ այլ անվանը՝ վերջինիս հետ կազմելով լծորդական կապակցություն (الاءضافة): «Արաբական իզաֆեթը» (որպես ազատ շարահյուսական բառակապակցություն) առկա է օսմաներեն ստեղծագործությունների անվանումներում, տիտղոսներում և այլն: Օրինակներ՝ دار الفنون (Dar-ül fûnun) - համալսարան (բառացի թրգմ.՝ «գիտությունների տուն»), دار السلطنة (Dar-üs Saltana) - Ստամբուլ (բառացի թրգմ.՝ «սուլթանության տուն»): Ինչպես նշվել է երեսուներորդ դասում, արաբ. ال որոշիչ հոդի ل բաղաձայնը, արտաբերվում է այնպես, ինչպես իրեն հաջորդող «արևային» (առնմանող) բաղաձայնը: Եթե որպես որոշյալ հանդես է գալիս կապական անուն-մակբայ - նախադրություն (ինչպես قبل kabl-մինչև, առաջ, بين beyn-միջև, մեջ), որոշիչ հոդի ձայնավորը պահպանվում է և արտաբերվում է՝ կախված նախորդող բաղաձայնից: Օրինակ՝ قبل التاريخ (kabl-et-tarih)- նախապատմություն, بين الملل (beyn-el-milel) - ազգամիջյան (հմմտ. uluslararası), قبل الملامد (kablelmilad) - Մեր թվարկությունից առաջ (Հիսուս Քրիստոսի Ծնունդից առաջ):

Վարժություններ

1. Թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

ճարձ	ճարձ	ճարձ	ճարձ
ճարձ	ճարձ	ճարձ	ճարձ
ճարձ	ճարձ	ճարձ	ճարձ
ճարձ	ճարձ	ճարձ	ճարձ
ճարձ	ճարձ	ճարձ	ճարձ
ճարձ	ճարձ	ճարձ	ճարձ
ճարձ	ճարձ	ճարձ	ճարձ
ճարձ	ճարձ	ճարձ	ճարձ

2. Հետևյալ անվանական կապակցությունները թարգմանե՛լ և գրե՛լ օսմաներեն:

Օսմանյան պետություն	
Բանաստեղծության իմաստ	
Օսմաներեն լեզու	

Հույն բնակչություն	
Երևակայական աշխարհ	
Պետական աստիճանակարգ	
Պետական դրոշ	
Իսլամական կրոն	
Իզմիր քաղաքը	

3. Կարդա՛լ և հայերեն թարգմանե՛լ հետևյալ նախադասությունները

ژاندارمه‌لر خیرسزى ياقالادیلر .

ژاپونیه بزدن چوق اوزاق بر یردر.

پولیس دون یانغین ایچون بر ژورنال آلدی.

ژاله ژیمناستیک یاپار.

ژولیده مژکانی چوق سور.

4. Կարդա՛լ և թարգմանե՛լ հայերեն:

و سنه ۹۹۲ رجبىك غره سنده طونانماى همايون ايله عاسكر منصوره يه سردار و سپهسالار اولان وزير دلير...

و سلخ جمادى الاوليده، سنه ۹۹۵ ، شيخ الاسلام... چيوى زاده افندى، مرض حمى و بانيه دن آفتيت بولامايوب... دار عقى يه انتقال ايلدى.

أوانل شهر ربيع الاولده ولايت بصره بكلر بكيسى اولان مرحوم محمد پاشالو سنان پاشا رفع بويوريلدى.

و واسطه شهر رمضانده اهل عصيان و هواده دين يوقسوللرى و معصيت مبتلا لرى بدبختلر هدم عرض دين مبین اولادى ميوب علنية فواحشله فسق و فجوره جرأت ايليوب مجلس ايله باصيلمغين بش نفر عورتلر سياست اولونوب دريايه آتيلدى. و بر لوندك بويى اورولدى و ايكي نفر جلب سپاهيلرك علوفه لرى قطع اولونوب حبس اولوندى. و ميخانه لر ده نه دكلو خمر بولونديسه شكست اولوب قابول لرى ميخلاندى.

و اواخر شهر محرمده خزينه محروسهء حلب و شامدن استجال حكم لري له تحصيل ماله كيدن اوزون احمد چاوش و باليقجى زاده مصطفى چاوش كلديلر. مقاطعاتدن بر مقدار فيلورى يتيشدرمكله نيچه بيك مشقتله لذذ علوفه سى ويرلدى.

و سنه ۱۰۰۱ شهر ربيع الاخره سنك يكرمى اوچنجى صالى كوني ايلك ديوان همايونده مصر علوفه سى چيقوب يكيچرى طائفه سى يوز بش كيسه آلوب...

و ايشيو واجب رشن علوفه سى جد و جهد و سعى موفور ايله شب قدرده چيقوب خلق عالمه سبب راحت اولدى. يوز سكسن يوك يالكز يكيچرى طائفه سنه ويرلدى. هيچ بر تاريخده اولمامشدر.

اواخر ذى الحجه ده اسكدارده آچيق تربيه محله سنده حريق وقوعه كلوب روزگار دخی شدتلى اولديغندن بدى ساعت قدر ممتد و پك چوق خانه و دكانلر محترق اولمشلردر.

[illegible]

Բառարան

ژاله (jale) - ցող	ژورنال (jurnal) - զեկույց, զեկուցագիր, մասնագիր
ژرف (jerf) - խոր, խորունկ	ژاپون (japon) - ճապոնացի
آژان (ajan) - գործակալ, լրտես, ոստիկան	پلاژ (plaj) - լողափ
آژانس (ajans) - գործակալություն	ژیوری (jüri) - ժյուրի
باغاج (bagaj) - ուղեբեռ	رئی (reji) - մենավաճառ
رئیم (rejim) - ռեժիմ	ژتون (jeton) - ժետոն
نژاد (nejad) - սերունդ	مؤده (müjde) - ավետիս

مژگان (müjgan) - թարթիչ, արտևանունք	رئیسور (rejisör) - ռեժիսոր
پروژکتور (projektör) - լուսարձակ	ژلاتین (jelatin) - ժելատին
ژونتورک (jöntürk) - երիտթուրք	شاتانژ (şantaj)-շանտաժ, սպառնալիք
ژهاولوژی (jeoloji) - երկրաբանություն	پهیزاژ (peyzaj) - բնանկար, բնապատկեր
اژدرها (ejderha) - վիշապ	ممتد (mümtet) - ձգվող, տևական, տևող
ژولیده (jülide) - թնջուկ	پژمورد (pejmürde) - պատառոտված, զգգգված
پاتیناژ (patinaj) - սահք	ژهنراتور (jeneratör) - գեներատոր
ژیلت (jilet) - ժիլետ	ژهست (jest) - ժեստ
ژهنرال (jeneral)-գեներալ	ژیمناستیک (jimnastik) - մարմնամարզություն
منصوره (measure)- (իզ. սեռ) հաղթական	آژانده (ajanda) - օրագիր, նոթատետր
سیپهسالار (sipeh-salar) - սպարապետ, (հեծել.) հրամանատար	طوناما (donanma) - նավատորմ
همايون (humayun) - կայսերական, օրինյալ	عاسکر ('asakir) - զինվորներ
محترق (muhterik) - հրկիզած, այրած	طائفه (taife) - խումբ, դաս, սեռ, դասակարգ
دار (dar) - երկիր, քաղաք, աշխարհ	انتقال (intikal) - փոխանցում, փոխադրում
بکیر بک (beylerbey) - բեյլերբեյ	رفع (ref 'a) - բարձրացում
اهل (ehl) - ժողովուրդ, բնակիչ	مبتلا (mübtela) - բռնված, գերված, վարակված
معصیت (masiyyet) - մեղք	عقبی ('ukba) - հանդերձյալ աշխարհ
فجور (fücür) - մոլորություն, անզգամություն	فواحش (fevahiş) - ամոթալի (բաներ), անթույլատրելի սխալներ, պոռոնիկներ

عورت ('avret) - կին, կողակից

لوند (levent/-di) - կամավոր, ասպետ,
Զինվոր

ميخانه (meyhane) - գինետուն

خمر (hamr) - գինի

يکچري (yeniçeri) - ենիչերի

مقاطعات (mukadaat) - խզում, ընդհատում

جرات (cüret) - համարձակություն,
հանդգնություն

جلب (celb) - գրավում, կոչում

علوفه ('ulufe) - կեր

ميخلانمق (meyhlanmak) - գամվել, մեխվել

شکست (şikest) - կոտրած, բեկյալ,
պարտություն

مصطفى (Mustafa) - Մուսթաֆա,
Ընտրյալ (Մուհամմեդ Մարգարեի
պատվանուն)

ՕՍՄԱՆԵՐԵՆ ՏԵՔՍԵՐ

نصر الدين خوجه

خواجه يه آى يکى اولدقده اسکيسنى نه ياپارلر ديمشله. خواجه دخى قير پارلر يلديز ياپارلر ديمش.

بر کون خواجه بر کويده اى آدملىر بيلمش اولکز که بو کويک هواسى ايله بزم شهرک هواسى بردر، ديمش. نه دن بيلدک ديبه نلره بزم آق شهرده نه قدر يلديز وار ايسه بو کويده ده او قدر يلديز وار، ديمش.

بر کيجه خواجه يه دوشنده طقوز آچه ويرمشله. خواجه هله اون آچه ايدک ديو غوغا ايدرکن اويانوب باقار که النده بر نسنه يوق. همان کوزلرينى قپايوب النى اوزاته رق کتورک بارى طقوز آچه اولسون ويرک، ديمش.

خواجه بر کون ايرماق کنارنده اوتوررکن اون دانه کور آدملىر کلير. کنديلرينى ايرماقدن کچرمک ايچون خوجه برر پوله پازارلق ايدرلر. خواجه بونلرى کچررکن برينى ايرماق طوپارلايوب کتورر. کورلر باغرمغه ايله باشلاينجه خواجه نيچون باغروب چيغريورسکز؟ بر پول اکسيک ويرک ديمش.

بر کون خواجه اونده اوتوررکن قیویی بر آدم قالفار. کیمدر او؟ دیدکده بر آز آشای کل بر دیه جکم وار، دیر بر دخی آشای اینه رک نه ایستورسک دیر. او آدم زو کوردم یاردم ایسترم دیر. خواجه دخی یوقاری کل دیر. اول آدم کلدکده خواجه تگری ویرسون دیر. اول آدم نیچون آشاییده دیمه رک دیدکده خواجه یا بن یوق. ارده ایکن سن نیچون دیمه دک دیمش.

برکون خواجه اوینه اوچ وقیه ات آله رق قاریسینه بونی پیشور دیو سویلر. قاریسی دخی پیشوره رک بالکز کندیسی یر. آقشام اولوب خواجه کتور شواتی بیه لم دیو قاریسینه سویله ینجه قاریسی دخی اتی کدینک یدیکنی سویلر. خواجه قالفوب کدییی تاتار، کدی اوچ وقیه کلدیکنی خواجه کوره رک قاریسینه آ یالانجی اکر بو کدی ایسه ات نره ده، اکر ات ایسه کدی نره ده در.

بر کون خواجه دکرمنه کیدر. دکرمنده الک چوالرندن بغدای چاله رق کندی چوالنه طولدر مقده ایکن بونی دکرمنجی کورر، نه یاپیورسک دیو بقه سندن طوتار. خواجه دخی آمان دکرمنجی بن شاشقینم، اکسیکمه باقمه دیدکده دکرمنجی شاشقینسک ده نیچون کندی چوالکدن بشقه لرینک چوالنه بغدای قویمزسک دیدکده خواجه بن بر دیدکده شاشقینم، اکر دیدیکنی یاپارسه م ایکی شاشقین اولورم دیمش.

بر کون خواجه یی عورتی اینجیتمک ایستر. صبیاق چوربایی اورته یره قویوب بر قاشیق چوربادن، ایچر بوغازی یانوب کوزلرندن یاش کلور. خواجه آقاری نه اولدک یوقسه چوربا صبیاق می دیدکده عورتی یوق افندی بابام چوربایی چوق سوردی ده کوکلمه او کلدی، آنک ایچون اغلاردم دیر. خواجه دخی کرچک صانوب چوربادن بر قاشیق ایچنجه

بوغازی یانوب اغلامغه باشلار. قاریسی نه اولدک دیدکده خواجه آنک باباک اولوب
چوربادن ده سنک صاغ قالدیغکه آغلارم دیمش.

بر کون بر قادین خواجه یه بر کاغد ویروب خواجه افندی سزه یالواررم که شو کاغدمی
اوقویکز. مکر بو صره ده خواجه دخی اوقومق بیلمز ایمش. اوتانديغندن اوقومق بيلم دییه
میوب قادیندن کاغدی آله رق دولتلوعنايتلو افندم حضرتلری سوزلری ایله بر دوستک بر
دوسته یازه جگی بر کاغد کبی اوقومغه باشلاینجه قادین آ افندی بو اوپله بر سو کیلی کیمسه
دن کلمش کاغد اولمیوب آنجق بزم اوک طاپو کاغدیدر دیدکده آه جانم افندی اوپله سویله سه
ک آ که سکا طاپو کاغدی کبی اوقویه یم دیمش.

بر کون کویدن بر کوپلو خواجه یه بر طاوشان کتورر. خواجه کویلیبی آغریلوب چوربه
یدیرر. بر هفته صکره ینه کلور، خواجه ینه آغلار. بر قاچ کون صکره بر آز آدملر
کلوب قونوق اولمق ایستلر، خواجه سز کیملرسکز دیدکده اونلر بز طاوشان کتورن آدمک
قومشولرییز دیرلر. خواجه بونلره ده آغزلق ایدر. بر قاچ کون صکره ینه بر قاچ آدم کلیر.
خواجه کیملرسکز دیدکده اونلر طاوشانی کتورن آدمک قومشولرینک قومشولرییز دیمش.
خواجه خوش کلدیکز دیوب بونلرک اوکلرینه بر بلقراچ صو کتورر. بو نه در دیدکلرنده
خواجه بو طاوشانک صوینک صویی در دیمش.

بر کون خواجه بر یشیللک باغچه سنه کیره رک بولدیگی حاووج، شلغم، طورپ کبی
اوتلری بولوب قویینه، چواله طولردیگی صره ده باغچه جی کلیر، خواجه یه یاقلاشه رق
بوراده نه کزیورسک دیه صورنجه خواجه نه دیه جکنی شاشیروب باغچه جیه اوغل هانیا
کچن کونلر اسن او قاصرغه یوقمی؟ اشته بنی بورایه آندی ایدی دیر. باغچه جی طوتالم که
اوپله اولسون، یا بونلری کیم یولدی دیدکده اوت اوت بن یولدم، چونکه قاصرغه نک

کوچلی اولوب بنی اورادن اورایه آتدیغندن هر هانکی اوته یاپشدم ایسه المده قالدی دیر.
باغچه جی قزه رق یا بونلری چواله، قوینکه کیم طولدردی دیمه سی اوزرینه اشته
بوراسنی بن ده دوشنیورم یا دیمش.

خواجه اوروج آیی کلدکده ایک قاچی اولدیغنده یاکلما مق ایچون بر چوملکه هر کون برر
طاش آته رق کونلرک صاییسنی بللرمش. خواجه نک اوافق قزی ده باباسنک چوملکه
طاش آتدیغنی کوره رک بر آوج طاش آتمش. اوروج اینک یکرمی بشنجی کونی حریفک
بری خواجه دن بوکون ایک قاچی دیو سورار، خواجه ده آزجق اکلن قاچی اولدیغنی سکا
طوس طوغرو سویلیه یم دیه رک اوه کلیر، چوملکه کی طاشلری برر برر صایوب یوز
یکرمی کورنجه بن اکر بونلرک هپسی سویلسم بکا کولرلر و سن دلی اولمشسک دیرلر.
ایوسی بر آز آشاغی اولسون سویلرم دیه رک کیرو کلوب بو کون ایک قرق بشی اولمش
دیر. اوراده بولنانلر جانم خواجه افندی، ایک هپسی اوتوز کوندر، سن نصل قرق بشی
اولمش دییورسک؟ دینجه خواجه آ قردشلر، آشاغی بیله سویلدم. اکر چوملکه کی
طاشلرک صاییسنه باقارسه کز بو کون ایک یوز یکرمی سیدر دیمش.

حکایهء حلواجی کوزلی

راویان اخبار و ناقلان آثار شویله روایت ایدرلر که زمان اوانلده بر خاتونک دار دنیاده قیمتلو اوغلی ایله بر کریمه سی وار ایدی بونلرک هیچ زوقاقلره چیقارمز ایدی بر کون قوجه سی ایله اوغلی حجازه کتمکه نیت ایدوب یاھو قیزم ایله سنی مؤذنه امانت ایلدم. بر شی اقتضا اولور ایسه مؤذن آلیورسک دیدی اورادن حلالشوب بابا اوغول چیقوب حجازه کیتدیلر بز کله لم مؤذینه برکون مناره یه چیقوب اذان اوکور ایکن امانت اولان قیزی باغچه سنده صو چکرکن کوردکنده اولساعت قیزه عاشق اولوب ارتق تحملی قالمدی اورادن حانه سنه کلوب ساکن اولدی اولکیچه قومشولرندن بر اختیار خاتون چاغروب ختاباً ای والددهه آل شو اون التونیده حجازه کیدن مرقومک قیزی سندن ایسترم دیدی خاتون دخی ختاباً ای اوغلم والدہ سی آنی هیچ بر یره چیقارمز برازمشکلجه در دیدی امان والدہ نه اولور ایسه سندن اولور دیدکده خاتون ختاباً اوغلم یرک وارمی شاید کوکلنی ایدر ایسه م نره یه کتوره یم دیدکده مؤذن ختاباً والدہ یارین بن فلان یرده بر حمام طوتارم ایچنه دخول ایدوب اوراده سزی بکلرم یارین سن قولتوغنه یلانده بر بوغچه آلوب طوغری اول خاتونک خانه سنه کیدرسن بالتقریب خاتونی قانديروب قیزی بکا کوتوره سین دیدی بوراده بوکا قرار قیلدیلر صباح اولدقده مذکور خاتون یلانندن قولتوغنه بر بوغچه آلوب طوغری اول خاتونک خانه سنه کلدی قیزک والدہ سنه ختاباً والدہ بو کون فلان یرده بر حمام کشاد اولمش و خوب اواز چنکیلر و حسن جمال قیزلر کیدوب هم بیقانه جقلر و هم دخی چنکیلری تماشا ایدجکلر مخصوص خاکپای عالیلریکزه تشریف بیوردقکه کریمه کزی آلوب مذکور حمامه کتوره یم تا که امثال و اقرانلری ایله ذوق ایلیوب براز کوکلی آچلسون ینه افشام اولدقده کریمه کزی کوزلجه کتوررم دیدی خاتون ختاباً والدہ بنم قیزم بو آنه قدر هیچ بر یرلره چقمش انسان دکلدر باباسی دخی حجازه کیده لی هنوز بو کون ایله ایکی کوندر صکره خلق دیرلر که قیزک باباسی کیتدیده کندیلری زقاقلره دوشدیلر دیو تعییب ایدرلر دیدی بو جادو ختاباً والدہ سنک کریمه کی حمامه کوتوره یورم دیکر یره دکلکه قومشولر تعییب ایلسون بو قدر قومشولرک قیزلری کیدرلر سزک قیزکز محبوب قالمسون رخصت عالیلرکز اولور ایسه کریمه کز ایله کیدرز دیدی هر نصل ایسه بالتقریب خاتونی

قاندیروب اورادن آلوب طوغری مؤذینک طوتدیغی حمامه داخل اولدیلر ایچرویه دخول ایدوب شمدی قیز چار کوشه یه نظر ایدوب کمسه لر یوق خاتونه ختاباً سز مدح ایتدیککز حمام بو میدر هیچ کمسه لر یوقدر دیدکه خاتون ختاباًه قیزم ده اراکندر شمدن صکره کلورلر سز ایچرو کیروب غلبه لق اولمادن بر یرده منتظر قله سین دیدی قیز دخی صحیح ظن ایدوب اوراده صوینوب ایچرو دخالت ایلدی خاتون دخی اورادن چیقوب اوینه کیدر بز کله لم قیزه سیجاقلغه کیردیکی وقت بر ده بقار که کندی محله سنک مؤذینی اوراده در شمدی قیز بونی کورنجه عقلی باشندن کیتدی همان کندی طویلوب ختاباً مؤذن افندی ایشتدک که بو حمامده چنکیلر اوینایه جق ایمش مدح ایتدیککز حمام بو میدر ده کمسه لر یوق دیدکه مؤذن ختاباً سلطانم کمسه لر کلمز ایسه بز ایکیمز بیقانونب ذوق ایده رز دیدکه شمدی قیز ختاباً اولا سن بنی بیقاده صکره بن سنی بیقارم دیدکه شمدی مؤذن بوکا راضی اولدی مؤذن طوتوب قیزی قورنه باشنده کوزلجه بیقادی صکره قیز ایدر کل بن سنی بیقارم دیدی مؤذن دخی اوکنه اوتوروب قیز بیقامغه شوروع ایلدی صابون ایله باشنی زیاده سیله کوپتدی مؤذینک کوزلری قپالو اورادن قیز قورنارله کیدوب تکمیل صولرینی طشره یه دوکدی نه مقدار موصلق وار ایسه کافه سنک آغزینی برر بز ایله طیقاره رق باق انسان نصل بیقانورمش دیه رک حمامک صغوقلغنه چیقوب نه مقدار نعلین وار ایسه کافه سنی بر پشتمال ایچنه قویوب طوغری مؤذنک یاننه کلدی باشنه کوزینه پات کوت اوپله بر دوکدیکه مؤذنک فریادی آسمانه چیقدی حاصلی کلام مؤذن یره دوشوب بایلدی اورادن قیز طشره چیقوب البسه لرینی کیوب طوغری خانه سنه کلدی شمدی والده سی ختاباً قیزم حمام نصل ایدی دیدکه قیز دخی نیتتی بوزمیوب والده پک کوزل امثالسر بر حمام ایدی دیدی بونلر بوراده ساکن اولسون بز کله لم مؤذنه بر وقتدن صکره آییلوب ایکی کوزی قپالو قورنه نک باشنه کیدر طاسی طالدیروب ذره مقدار صو یوقدر موصلغی آچوب بقار که صو کلمز حاصل کلام تکمیل قورنه لری طولاشوب هیچ بریسنده صو بوله مز بونک اوزرینه حمامچی کلوب بونی بویله کورنجه ختاباً مؤذن افندی نه اولدی سکا بویله باشین کوپک ایچنده قالمش دیدکه مؤذن ختاباً اه حمامچی افندی قورنه لرده اولان صو ایله باشمی بیقارم ایچون کوزی قپالو کیدوب صو ارادم ایسه ده بوله مدم اولدن اونتمشم آچمغه دیدی اورادن حمامچی موصلیغک بریسنی آچدی مؤذن بیقانونب طشره یه چیقدی البیسلرینی

کیوب طوغری حانه سنه کلدی هیچ بر یری طوتمز یاره ایچنده نامزاج یاتندی قیزدی انتقام المق ایچون بر کون قیزک پدرینه تشکی نامه تحریر ایدوب و دروننه قیزک فاحشه و کلبلره وارنجه یه دکین اوزرنندن کچرلر دیو بویلجه یازوب قیزک پدرینه ارسال ایلدی پدرینه وصول بولدقده برده آچوب مطالعه ایدر که ایواه بنم قیز فاحشه اولمش بکا زوال دکلمیدر دیو اوغلنه خشملة ختاباً درعقب خانه یه کیدوب اوراده قیزمک باشنی کسوب و کوملکنی دخی قانه بولایوب تعجلاً بکا کوتوره سین دیدی اورادن اوغلی قالقوب راه روان اولدی بر کون محله سنه داخل اولوب بر باشند بر باشه دکین نه مقدار قومشو وار ایسه تحقیق و سؤال ایدنجه خیر اوغلم بز سنک قرنداشنی زقاقه چیقدیغنی هیچ کورمک دیو اقرار ایلدیلر هایت خانه سنه کلوب قپویی دق ایلدی قیز قرنداشی وای بنم قرنداشم دیو نردباندن اشاغه سکرдоб بابی کشاد ایلدی اورادن یوقارویه الدی قیز سؤال ایدوب نرده پدرم دیدکده قرنداشی ختاباً یولده کلیور کل سنک ایله قارشولیه لم دیدی همان اورادن قیز فراجه سنی کیوب قرنداشیله برابر خانه دن چیقوب بونی طاغه کتوردی ختاباً ای بنم قرنداشم پدریمه نامه یازمشلر که قیزک فاحشه اولدی جمله عالم اوزرنندن کچبور دیو اشعار ایتمشلر پدرم دخی بونی بویله کوش ایدنجه غضبلنوب تیز قیزمق باشنی کسوب قفتاننی قانه بولایوب بکا کتوره سین دیو جواب ایلدی بنم دخی کلدیکمک اصلی بودر قرنداشم دیدی قیز ایشدن آگاه اولوب هیچ بیلدیرمدی هایت قرنداشی پدریمک وعدی یرینی بولسون دیو بر کلب یاوریمی بولوب مذکور حیوانی کسوب و قیزک کوملکنی قانه بولادی آه همشیرم بو کون آیریلق کونیدر سن بورادن سائر دیارلره چیق کیت الله یاردمجک اولسون دیدی اورادن حلاللشوب قیز باشنی الوب اغلیه رق طاغدن طاغه کتدی و اوغلان دخی قانلی کوملکنی الوب راه روان اولدی بر کون حازه داخل اولوب پدرینه کلدی اشته بابا قیزک قانلی کوملکنی کتوردم دیه رک پدرینه تسلیم ایلدی بو دخی حمد اولسون ایل دیلندن قورتلدم دیدی بونلر بوراده اولسون بز کله لم قیزک احوالنه قیز طاغدن طاغه کیده کیده بر حوضک باشنه کلدی اورادن آب لذیذ نوش قیلوب و حوضک یانی باشنده بر اغاج وار ایدی مذکور اغاجک کورکه سنه کلوب اوتوردی بر مقدار استراحتیه واردی اما یرتیجه جناورلر غایتله چوق ایدی وقتده اخشام اولمش شمدی بن نره یه کیده یم دیو تفکر ایدردی هایت خاطرینه بو اغاج کله رک باری شو اغاجه چیقایمده کندیمی حیوانلردن حفظ ایده یم

دیدى اورادن اغاجه صاريلوب يوقارى چيقدى اول كيجه مذکور اغاجده قرار ايلدى صباح اولدقده اول مملکتک پادشاهنک اوغلى مکرسم اول کون آوه چيقمش ايدى حيوانى غايثله صوصايوب کله کله بو حوضک باشنه کلدی شهزاده مذکور حيوانک يولارندن طوتوب صويه کتورنجه حيواندر اغزینی صويه ويروب ايچه جکی وقت اورکر بر درلو صو ايچه مز مکرسم شمس اغاجده اولان قيزه تأثیر ايتمش انک تصويری دخی صويه دوشمش ايدى شهزاده حيوانه نقدر زور ايتدی ايسه ده حيوان بر درلو صويه يناشمدي برده شهزاده باشنى يوقارى قالدیروب باقدقه قیزی کورنجه عقلی باشندن کندی قيزه ختاباً انسميسين جنميسين ديدکده قيز دخی بنی آدم ديدى هایت قزی اشاغی يه اينديروب بو کون بنم آويم بو ايمش ديوب اورادان قیزی آلوب طوغرو سرايه کلدی اورادن پدرينه خبر ويروب اول قزی اللهک امريله پيغمبرک سنت شريفی اوزره کندينه نکاح ايلدى قرق کون قرق كيجه دوکون درنک اولوب قرق برنجی کونی کردکه کردی خیلی زماندنصرکه شهزاده نک بو قزدن اوچ ذريتی ظهور ايتدی بو چوققر بشکده بيومه ده اولسون بر کون والده سی خاطرينه کلدیکی کبی کوزندن ياغمور دانه سی کبی ياش روان اولدی بونک اوزرينه شهزاده کلوب قزک زار ايتديکني کورنجه ای سلطانم نيچون بويله زار ايدرسين ديدکده قز دخی آه افندم بو کون اوترير ايکن والده م خاطریمه کلدی انک حسرتلکنه زار ایده يورم دیدی شهزاده سلطانم والده کز حیاتده می يوقسه وفاتمی ديدکده آه افندم حیاتده در زیرا خیلی وقتدرحسرت قالدم شمدی آرزو ایده يورم دیدی شهزاده سلطانم بو آنه قدر بکا نيچون سويلمدک بن سکا هيچ اذن ويرمزيم يا والده يی بورايه کتوريرز و ياخود والده که کيدوب قاوشه سين باق جانک نصل استر ايسه اويله يپالم دیدی قز افندم حق عمرکزی افزون وجودیکزه صحت و عافيت ويرسون بو جاريه کزه رخصت کرمیکز کرمیکز اولور ايسه چوققرليميده الوب يارين والده مه کيدوب دنيا کوزيله بر کره کوره يم و همدخی چوققرليميده کوستره يم دیدی شهزاده سلطانم پک کوزل اوور يارينن سنک ياننه بر مقدار آدم قاتوب چوققرک ايله کيدوب والده که قاوشه سين دیدی هایت اولکيجه ياتوب صباح اولدقده شهزاده لاله سنی چاغروب سلطان خانم ايله چوققرليني لاله سنه تکرى امانتی ايلدی سلطان خانم چوققريله برابر عربيه يه بنوب ولاله سی دخی بر اسبه سوار اولوب و معيئته دخی بر طابور عسکر آلدی بونلر سرايدن چيقوب ره روان اولديلر برزماندن

صكره وزير باشنى عربيه يه اوزادوب قيزه ختاباً بكا تسليم اولورميسين يوخسه چوققرينى اولديره يمي ديدكه قيز شاشيروب امان نصل شيدر او هيچ اويله شئ اولورمى ديدكه وزير ختاباً اوت سلطانم مطلقاً بكا تسليم اوله جقسين دينجه بيچاره قيز رام اولميوب مذكور چوجغك بريسنى طوتوب وزيره ويردى وزير دخى اولوب بوغازلايوب يره آتدى بر مقدار دها كيدوب ينه عربيه يه باشنى صوقوب قز بكا رام اوله جقمسين يوخسه بو چوققريله قتل ايده يمي ديدكه قز دخى خير تسليم اولمام وار چوققرى اولدير ديدى وزير النى اوزادوب مذكور چوجوگك بريسنى دها الوب آنيده اوراده قتل ايلدى حاصل كلام بر مقدار دها يول كيدوب اولكى منوال اوزره چوجوگك بريسنى دخى بوغازلادى چوققر تمام اولوب سلطان خانم عربيه ده يالكز قالدى بونلر بر مقدار دها يول يوريوب وزير حيوانك باشنى چكوب دوردى باشنى عربيه يه صوقوب ختاباً اى قيز چوققرينك اوچنيده قتل ايتدم سنيده قتل ايدرم يوقسه كل بكا تسليم اول دينجه قيز ختاباً ياهو بكا يارم ساعت مهلت وير ده ابدست آلوب ايكي ركعت نماز قيلاييم اندن صكره سكا تسليم اولورم ديدى وزير دخى بو قيزه يارم ساعت مساعده ويردى قيز عربيه دن چيقوب وزير دخى قاچمسون ديو قيزك بلنه بر ايپ باغلايوب اورادن ساليوريردى قيز بر مقدار ايلرويه كيدوب بالتقريب بلندن ايپى چوزوب اوچنى اوراده بر اغاجه باغلادى بعده قيز باشنى آلوب طاغدن طاغه قاچدقندن صكره وزير ايپى چكر باقار كه بوشه كلمز قيز ابدست اليور ديو بكلر و كندى كندينه تفكر ايدر كه بو قيز كيده لى يارم ساعتى كچدى نه توكنمز ابدستدر كيدوب شو قيزه بقايم ديه اورادن بر مقدار يوريوب برده بكار كه مذكور ايپك اوچنى بر اغاجه باغلامش و كندى فرار ايتمش ايواه المزدن قاچيردق ديو صاچلرينى يولدى همان اورادن عسكرلريه كيرونه دونوب سرايه كلديلر و شهزاده نك ياننه كلوب ختاباً شهزاده م بز يولده كيدركن سلطان خانم اوغللرينى الوب بزكورمكسزين عربيه دن چيقوب فرار ايتمش و شهزاده م طاغدن كلان قيز هيچ خير ايدرمى طاغدن كلوب ينه طاغه كيدر دينجه اولوقت شهزاده بونى بويله ايشدنجه عقلى باشندن كيدوب اولديغى محله دوشوب بايلدى يوزينه كلاب صاچديلر آييلوب مزبوره قيز ياس ماتمك جكردى بونلر بوراده اولسون كله لم بو قيزك احوالنه قيز طاغدن طاغه اغليه رق كيده كيده باباسنك مملكتته داخل اولدى و اوزرنده اولان البسه لرينى تبديل ايدوب چارشويه واردى اوراده بر اختيار پير و دكانى

ویرانه حلواجینک دکانه کلوب سلام ویردکن صکره بابا یاننه بنی چراق آلورمیسین دیدکده حلواجی ختاباً آه اوغلم بن اخشامه اکمک پاره سنی چیقاره میورم سنی چراق آلوده نصل سکا یومیه ویره یم و هم دخی بن حلوا یاپمه یی اونتمشم دیدی قیز ختاباً بابا سندن بر شی ایستم بن انجق بر بوغاز طوقلغنه اولسون چالیشیورم مولا نه احسان ایدر ایسه انک ایله رزقنورز دیدی بو اختیار قیزک بویه طاتلی کلامنی ایشدنجه خاطرینی قیرمیوب پک ایو اوغلم کل دیدی اورادن قز اوسته نک النی پوس ایله کچوب دکانک بر طرفنه اوتوردی بر ایکی کوندن صکره قیز قوللرینی صوویوب اورادن اوجاغک باشنه کلوب حلوا یاپمغه مباشرت ایلدی کوزلجه بر حلوا یاپه رق اوسته سنک اوکنه بر مقدار نمونه لک حلوا قودی اوسته سی حلوایه صونوب بر مقدار یدکده لذتی دماغنده قالنجه ختاباً آه اوغلم پک ایو حلوا یاپمشمسین اننه صاغلاق الله نظردن صاقلاسون دیدی اورادن قیز طاشی بیقایوب اوزرینه ساقز کبی حلوایی قویدی مشتریلر کلوب بو کوزل یکیدی کورنجه حیران قالورلردی و حلوا المیه جق اولسه دخی دکانه کلوب حلوا الورلر ایدی و بر الان بر دخی دونوب حلوا الوردی حاصل بو حلواجی کوزلی جمله برلره اعلان اولندی بو حلواجی کوزلی بوراده ایشی ایله مشغول اولسون کله لم شهزاده بر کون بو قز ایله چوجقلری خاطرینه کلنجه آه ایدوب کوزلرندن یاغمر دانه سی کبی یاش روان اولدی اولساعت لاله سینی چاغروب ختاباً سلطان خانمی بن ایسترم ارایوب الا آنی بولمالی یم یوخسه کندیمی هلاک ایدرم دیدی وزیر دخی ختاباً شهزاده م اول قیز سنی ایسته میوب طاغه قاچدی شمدی سن آنی نصل ایسترسین دیدی ایسه ده بر درلو خیر ایتمدی هر نصل ایسه شهزاده وزیری یاننه الوب سرایدن چیقوب قیزی آرامغه طاغلره دوشدیلر بونلر کیده کیده قزک اولدیغی مملکته داخل اولدلر بونلرک زیاده سیله قارنلری آجقمش اولدیغندن اوراده بر چوجغه سؤال ایله اوغلم بورالرده هیچ بر اشجی دکانی واری دیدکلرنده چوجق دخی جواب ایدوب افندم بورالرده هیچ بر اشجی دکانی یوقدر فقط ایلروده یالکز بر حلواجی کوزلرینک دکانی واردر یاپدیغی حلوایه دویم اولماز پک کوزل حلوا بیار دیدی شهزاده دخی بو حلواجینک مدحنی ایشدنجه صبره تحملی قالمیوب وزیری ایله طوغری مذکور حلواجی کوزه لینک دکانه کلدیلر شمدی قیز شهزاده ایله وزیرک کلدیکنی کورنجه طانیدی اما کندینی اظهار ایلدی شهزاده ختاباً حلواجی شورادن بزه بر قاچ پاره لق حلوا ویرسنه دیدکده قیز ختاباً افندیلرم

بو کیجه بوراده مسافر قالور ایسه کز سزلره بر کوزل حلوا یاپارم و همده سزلره تحف بر حکایه سویلیوب اکلنوریز دیدی شهزاده دخی حلواجی کوزه لینک بویله کلاملر ایله ایندیکی حسن التفاتنی ایشیدنجه یوزینه باقوب حیران و شهزاده نک صبر مجالی قالمیوب پک کوزل اولور یکیم قالوریز دیدی اورادن شهزاده ایله وزیر دکانه کیروب بر طرفنده قرار ایلدیلر بونلر بوراده اوطور مقده اولسون بز کله لم محله نک اهالیسنه اولکون محله ده ده حلوا صحبتی یایمق دیلدیلر بریسی ایدر امان بو حلوایی کیمه یاپدیره لم فلان یرده بر حلواجی کوزه لی واردر پک کوزل حلوا یاپیور آکا یاپدیره لم دیه رک ایچلرندن بر قاچ آدم قالقوب طوغری مذکور حلواجینک دکانه کلدیلر ختاباً حلواجی بو کیجه بزه کلوب بر کوزل حلوا پیارمیسین زیر امله نک اهالیسنی دعوت ایدوب بر کیجه بر حلوا ضیافتی ایده جکز دیدیلر بو حلواجی کوزه لی ختاباً باش اوستنه اغالر اما بنم مسافرم واردر کیده مم صکره یالکز قالورلر دینجه بونلر حلواجی یه ختاباً امان حلواجی مسافریکزیده کتور برابر باشمزمک اوستنده یری وار دیدیلر حلواجی کوزه لی دخی دونوب مسافرینه ختاباً افندیلم بزلی حلوا صحبتنه چاغرمشلر بیورک برلکده کیده لم اوراده اکلنوریز دیدی شهزاده پک کوزل اولور دیوب وزیرینی الوب حلواجی کوزلی بونلر اوچی بردن دکاندن چیقوب بو کلان آدملر ایله طوغری تعریف ایلدقلری خانه یه داخل اولدیلر نردباندن یوقاری چیقوب شهزاده ایله وزیر بر اوطه ده قرار ایلدیلر حلواجی کوزه لی دخی اشاغیده حلوا یاپمغه مباشرت ایلدی هایت یاقوب اولا اشاغی اطه لره اولان مسافرلری حلوا ایله آغریلوب صاودی و نوبت یوقاروغی اوطه یه کلدی اورادن تنجره ایله مانغه لی آلوب طوغری یوقاروکی اوطه یه کلدی قپودن ایچرویه کیروب بر ده بقار که اهالیسی و کندی پدری و قرنداشی و مؤذن و شهزاده ایله وزیر جمله سی مذکور اوطه ده موجوددر همان حلواجی کوزه لی مانغه لی اوطه نک اورتاسنه قویوب حلوا یاپمغه مباشرت ایلدی و ختاباً افندیلم نه سکوت ایدیورسکز هر کس باشنه کلان وقوعاتی سویلسون اکلنوریز مادمکه بورایه کلدک انجق اکلنمک ایچون دیدی اهالی ایسه دنیادن بی خبر بونلر باشلدی باشلرینه کلان وقوعاتی بر بر سویلیوب تکمیل اولدقده ختاباً ای حلواجی کوزه لی بزه سویلنتک سنده بر حکایه سویله دیکلیه لم دیدیلر حلواجی کوزه لی دخی ختاباً افندیلم بن هر نه وقت حکایه سویلر ایسه م اخلاق بودر که قاپودن طیشارویه کمسه لری صالیویرمم طیشارویه چیقاجق

وار ایسه شمیدین چیقسون دیدی جماعت دخی خیر کیمسه یوقدر دیدیلر حلواجی کوزه لی دخی قاپونک اوکنه کلدی اوتوروب حکایه سویلمکه ناشلادی اولامده اولان حکایه یی سویلدکده مؤذن دخی قولاق وروب دیکلر ایدی بونی بویله ایشیدنجه وای قرنم امان قرنم اغریبور دیو فریاده باشلدی حلواجی کوزلی اوتور یرنده حریف دیدی اورادن وزیرک یولده کسدیکی چوجقلری سویلدکده شهزاده دخی ایجنی چکوب کوزلری طلو طلو اولدی صکره پدری ایله قرنداشی و شهزاده و وزیر ایله مؤذن جمله سی بو ایشدن آگاه اولدیلر قیز ختاباً ای جماعت بیلیمش اولوکز که خصم مؤذن ایله وزیر ایشته پدرم ایشته قرنداشم ایشته بنم زوجم شهزاده م دیوب یاننه کلوب اتکینک التنه کیردی شهزاده دخی قیزی ستر ایتدی جمله جماعت پارمق ایصیروب سکوت اولدیلر هایت صباح اولدقده وزیر ایله مؤذنینی انواع عذاب ایله هلاک ایلوب اورادن هر کس یرینه تقسیم اولوب قیز دخی پدرینک والده سنک النی پوس ایدوب اورادن شهزاده ایله برابر سرايه داخل اولوب یکیدن نکاح اولوب قرق کون قرق کیجه دوکون درنک اولوب قرق برنجی کونی شهزاده کرده که کیردی انلر دخی مرادلرینه نائل اولدیلر .

والسلام

چناق قلعه ماصالی

هلال شونی نقل ایدر هر کوکه چیقیشنده:
بوندن بیلرجه اوّل استانبولک دیشنده
اوچ دکیزی سیر ایدن بر اسکی قلعه واردی؟
ایچنده پک مبارک بر اولیا یاتاردی.
یالچین دیوارلرینی آیدینلاتیرکن غروب
اوزاقدن باقیلنجه بو قلعه باغداش قوروب
تپه لره اوتوران بر دیوی آنديریردی،
اک جسور یورکلرده قورقو اوپانديریردی.
نور اینرکن سمان قارانلق مازغاللره
یشیل صاربقلی بر پیر بورونرک آلله
کوکسنده بر آی یلدیز هر کیجه ذکر ایدردی.
بوراسی مقدّسدر، کمسه کیره مز! دیردی.
ولینک قدرتنه اینانمیان دورت چاپقین
بو قلعه یه ایتدیلر کوله لرله آقین.
صانکه بر آن ایچنده چالقالندی بر دکیز
ایچدن کلن بر دعا دولاشدی دهلیز دهلیز
کوستر بو کافرلره قدرتی یاربی!
بردن بره بیقلدی قلعه داغ کوچی کبی
دورت چاپقین کوله لرله طاشلر آلتنده قالدی.
قارانقلر بو شلفده صاللانارق آچالدی!
او کیجه اولیانک روحی اوچدی الله!
هیچ کمسه یاقلاشمادی بو قلعه یه بر دها...

استانبولی دیکله یورم

استانبولی دیکله یورم، کوزلرم قاپالی
او کیجه حیفدن بر روزکار اسبور
یاواش یاواش صاللانیر
یاپراقلا آغاچلرده
اوزاقلرده، چوق اوزاقلرده،
صوحیلرک هیچ دورمایان چینغیراقلری
استانبولی دیکله یورم، کوزلرم قاپالی
استانبولی دیکله یورم، کوزلرم قاپالی
قوشلر کچیور، دیرکن
یوکسکلردن، سورو سورو، چینغلق چینغلق
اغلر چکیلیر دالیانلرده
بر قادینک صویه دکیور آیاقلری
استانبولی دیکله یورم، کوزلرم قاپالی
استانبولی دیکله یورم، کوزلرم قاپالی
برقوش چیرپینیور اتکلرنده
آلنک صیجاقمی، دکلمی، بیلمیورم
دوداقلرک اصلاقمی، دکلمی، بیلمیورم
بیاض بر آی دوغیور فیستقلرک آرقاسندن
قلبک وور یشندن آکلا یورم
استانبولی دیکله یورم.

(1911-1975) رحمی بدری

پارام پارچه

آغاچ بوتون
میوه بوتون،
ایشیق بوتون
بنم دنیام پارام پارچه.
بر بویوک آینه قیریلمش
قیریلوب یره دوکولمش،
کائنات ایچنه دوشمش
دوشمش اما پارام پارچه.
یاپراق یاپراق یاپشدردم،
دیار دیار دولاشدردم،
بر آلودر طوتشدردم،
یاندم اما پارام پارچه.

(1910-1956) طارانجی صدقی جاهد

یالان دنیا

ایلك كوندن آلیشدیعمز امدار آیدینلق،
آننه یوزینده، دوست یوزینده اولاد یوزینده.
هر صباح یکین باشلایان شینة دویمادق،

دوشمز، کرچکمز نه وارسه کوک یوزینده.
 کوک یوزی بلله دک شو اورپرن ماویلکی،
 باشمز دارده قالنجه ال آچدیغمز یر.
 کوک یوزیدر آو وتان عقلی بی ده لی بی،
 کوک یوزینده بولوطلر، اوچورتمالر، امیدلر.
 هر موسمیله انسانی آیری آیری صاران
 بونجه کوزللی ناصل قویوب کیده جکز؟
 یامان چالاجق او چالما یاسی ساعت، یامان،
 کچمش اولا بر کز یومولدیمی کوزلرمز.

(1876-1924) ضیا کوک آلب

آلا کییک

چوجوقدم، اوافجقدم،
 طوب اوینادم، آجقیدم.
 بولدم یرده بر آریک،
 قاپدی بر آلاکییک.
 کییک قاچدی اورمانه،
 بیندم بر آق طوغانه.
 طوغان یولی شاشیردی،
 قاف طاغندن آشیردی.
 آتدی بنی بر کوله،
 کولدن چیقدم بر چوله.
 چولده بولدم ایزینی،

قوشدم، طوتدم ديزینی.
 کيک بني کورونجه،
 دوشدی بويوک سوينجه.
 ويردی بکا بر ألما،
 ديکلنمه، طورمه «: دیدی
 طاغدن يورو، قيردن کيت،
 چابوق يت، « آلتون کوشکه»
 سنی بکلر أزلی
 اورده دنيا کوزلی
 !«يک ييللق چله طولدی»
 بونی دیدی سر اولدی.
 يدم سرلی ألما يی،
 کوردم کزلی دنيايی.
 کوندوز اولدی کيجه لر؛
 آق صاقاللی جوجه لر،
 قورقونج ديولر خورتلادی.
 جينلر جريد اوينادی.
 کسيک باشلر يوروردی،
 صاچلرينی سوروردی.
 برده باقدم ملکلر
 باشلرنده چيچکلر،
 ديولر أل باغليور،
 کيزلی کيزلی اغليور،
 قليجی چيقاردم،
 پريلری قورتاردم.
 قورتارديغم پريلر

آدیم آدیم کریلر،
 قانادینی آچاردی،
 سلام ویرر قاچاردی.
 آز اوز کیتدم!.. طولاشدم،
 آلتین کوشک ه اولاشدم
 بر قابیسی آچیتدی،
 اوته کی قاپانیتدی...

ضیا کوک آلپ

تنبل احمد

بر پادشاهک عشق یوزوندن دلیرمش بر او غلبه اوچ قیزی واردی. قیزلرک دوکون زمانی کچمکه باشلامشدی. بر کون بو اوچ سلطان بوستانجی باشییی چاغیردیلر. هر بری بر قاریوز ایصمارلادی. بویوکی چوق کچمش بر قاریوز، اورتاجه سی آز کچمش بر قاریوز، کوچوکی تام کمالنده بر قاریوز ایسته دی. بوستانجی باشی ایسته نیلن قاریوزلری کتیردی. سلطانلردن هر بری کندیککنه آدینی یازه رق، قاریوزلری پادشاهه کوندردیلر. پادشاه، قاریوزلری برر برر کسدی. قیزلرینک بو بيلمجه لرنده کی معنالی آکلادی .

پادشاه، ابتدا بویوک قیزی چاغیردی. «سنی بر کنجه می ویره یم، ایرکین و اولغون بر ادامه می ویره یم؟» دییه صوردی. بویوک سلطان «سز بیلیرسکز، پادشاهم!» دییه جواب ویردی. پادشاه، بونی صاغ وزیرک اوغلنه ویردی، دوکونلرینی یاپدی. صوکرا، اورتانجه قیزی چاغیره رق عینی سؤالی صوردی و عینی جوابی آلدی. بونی ده صول وزیرک اوغلنه ویردی. صیرا کوچوک قیزینه کلنجه اونی چاغیردی، اوکاده عینی سؤالی صوردی. فقط، کوچوک سلطان سراپله مخصوص نازکانه ریایه لزوم کورمدی: «شوکتلی باباجغم ! بنی کنجه ویریکز !» دیدی. پادشاه بو جوابدن اوفکه لندی. همان تلالر چاغیره

رق نره ده تنبل ، عاجز ، خیمیل بر کنج وارسه خبر ویریلمه سنی اعلان ایتدیردی. مکر، فقیر بر قادینجغزک «تنبل احمد» آدلی بر اوغلی وارمش. یرندن قالمغه بیله اوشه نیردی. بونک قولوبه سنی پادشاهه خبر ویردیلر. پادشاه کوچوک قیزینی، جزا اولمق اوزره، بو کنجه ویردی. بونلرک ده دوکونی یاپیلدی .

تنبل احمد، بر کون اوک باغچه سنده هوا آلمق ایسته دی. آننه سی اونی آرقه سنه آله رق باغچه یه کوتوردی. سلطان خانم، قایناناسنه دیدی که «سن اونی باغچه یه کوتوردک، اورادن کتیرمک ده بکا دوشر». قایناناسی «آه سن اونی ناصیل کتیره بیلیرسک؟» دیمه سیله «قوجه م دکلمی؟ البته کتیر یرم» دیدی و همان موطباغه قوشدی، آتشی بر اودون آله رق تنبل احمدک یاننه کیتدی. «سن هیچ اوتانماز میسک؟ آننه ک سنی باغچه یه صیرتنده کتیروب کوتوریبور. داها نه زمانه قادار اوده قاله جقسک. هایدی کیت، چالیش. پاره قازان! سن ده بر آدام اول. یوقسه بو اودونله سکا اعلا بر ضیافت چکرم» دیدی، تنبل احمد، بو حالی کورنجه قورقوسندن سواقغه فیرلادی، چارشویه کیتدی. اوراده اونک بونک اشیاسنی طاشیمغه باشلادی. آقشامه قادار بش اون غروش قازاندی. آقشام اولونجه اوه کلدی. یاواشجه قاپویی چالدی .

تنبل احمد- طاق طاق!

آننه سی- کیم او؟

تنبل احمد- بنم، تنبل احمد

- کیر ایچری!

- خانم اوده می؟

- اوده!

- اودون النده می؟

- النده!

- اوپله ایسه ایچری کله مم. آل بو پارایی، بن ینه قازانمغه کیدیورم.

آننه سی هر نه یاپدیهسه تنبل احمد ایچری کیرمدی. ایرته سی کون ینه بش اون غروش قازاناراق آقشام قاپویه کلدی.

-طاق طاق!

-کیم او؟

-بنم، تنبل احمد

- ایچری کلسه که او غلم!

- خانم اوده می؟

- اوده!

- اودون النده می؟

- النده!

- اوپله ایسه ایچری کله مم. آل بو پارایی، بن ینه قازانمغه کیدیورم. ارته سی کون ، بر تجار، تنبل احمده بش یوز غروش ویردی. «بو پارایی خرچلق اوله رق عائله که بیراق! سنی کروان باشی تعیین ایدیورم. بنمله برابر بغداده کیده جکسک. حیوان باشنه سکا یوز غروش ویره جکم» دیدی. تنبل احمد بو تکلیفی قبول ایتدی. بش یوز غروش آله رق اوه کلدی.

-طاق طاق!

-کیم او؟

-بنم، تنبل احمد

- ایچری کلسه که او غلم!

- خانم اوده می؟

- اوده!

- اودون النده می؟

- النده دکل!

- آل بو بش یوز غروشی، بن تجارت ایچین بغداده کیدیورم.

- او غلم ایچری کل ده بر آز یوزیکی کوره یم.

- خانم اوده در کله مم اللهه ابصمار لادق!

تنبل احمد کروان ايله برابر يوله چيقدی. کروان، بر کون اصسز، آعاجسز، صوسز، بر چوله راست کلدی. آرایه آرایه، تپه لر آراسنده کیزلی بر قویو بولدیلر. تجار، تنبل احمده قووا ايله قویویه اینمه سنی و اوراده قووايي صو ايله دولدورمه سنی امر ایتدی. بو ایشک

اجرتی اوله رق حیوان باشنه بر لیرا آلنه جقدی. تنبل احمد ، قویویه ایندی، قوایی صو ایله دولدیردی. کروان حلقی قوایی یوقاری چککچه حیوانلره صو وویریورلردی. حیوانلر صوییه بئترنجه تکرار قوایی صالایورلر. تنبل احمد اونی یکیدن دولدوریوردی. فقط، تنبل احمد یالکز بو ایشله مشغول دکلدی. قویونک ایچنده بر قابو کوردی. بو قابودن ایچرییه کیرنجه کندیسینی بر کوشک ایچنده بولدی. بو کوشکده قاره کوزلو بر قیز اوطورمش، محزون محزون دوشونیوردی. قارا کوزلو قیز، تنبل احمدی کورونجه «آمان الله عشقنه اولسون! بنی قویودن قورتار!» دییه یالوارمغه باشلادی. تنبل احمد، «شمدی سنی چیقاررسه م دیشاریده کی آرقداشلرم بلکه سکا بر فنالق ایدرلر. داهای بر قاچ کون صبر ایت. ایلک اوغرا دیغمز شهرده کرواندن آیرله رق ایکی آتله بر ایپ مردیوانله بورایه کله جکم، سنی قورتاره جغم» دیدی. قیز، کندیسینی اونوتماسین دییه، یوزوکنی پارماغندن چیقاره رق تنبل احمدک پارماغنه طاقدی. تنبل احمد، کوشکک باغچه سنه چیقنجه اوراده یمشلی طبیعی نارلردن فرقسز صنعی نار آغاچلری کوردی. تنبل طبیعی صاندیغی بو نارلردن قوپاره رق اوموزنده کی هکبه سنک ایکی کوزینی دولوردی و قیزه وداع ایده رک قویودن چیقدی. یولده کندی مملکتته کیدن بر کروانه راست کلدی. بو کروانک ایچنده اسکی بر آرقداشینی کوردی. هکبه یی بو آرقداشینه تسلیم ایده رک اوینه کوندردی. بر کون آقشامه دوغری تنبل احمدک اونده قاریسیله آننه سی قونوشیورلردی. قابو چالندی «تنبل احمد سزه کوندردی» دییه ایچرییه نارلرله دولو بر هکبه ویریلدی. کوچوک سلطان «نه کوزل نارلر!» دییه رک هکبه یی کیلاره کوتوردی. بر کیجه، کلین خانم، قایناسنه «بو کوزل نارلردن بر دانه سنی کسه لم ده ییه لم» دیدی. بر نار کتیره رک کسیدی. نارک یاپمه اولدیغنی، ایچنک اینجی، الماس، یاقوت و زمردلرله دولو اولدیغنی کوردیلر. «بو نارلری صاقلایه لم» دیدی. ایرتسی کون، کسکلری ناردن چیقان مجوهرلری صاتدیلر. بونک پاره سیله پادشاهک سراینه قارشی کوزل بر سرای یاپدیردیلر. ایچنده تکه کبی بوتون یولجیلرک و سیاحلرک مسافر ایدیه جکنی، اعلا یمکلر ویریه جکنی اعلان ایتدیلر. پادشاه وزیرینه «بو سرایک صاحبی بیلیمک ایسته یورم. قیاقتمزی تبدیل ایده رک اورایه کیده لم. بر چوربا ایچه لم. بلمه صاحبیرینی ده کورورز.» دیدی. درویش قیاقتمنه کیره رک یکی سرایه کلدیلر. آداملردن هیچ برینی طانیه مادیلر. تنبل

احمدک کروانی بغداده اولاشنجه، تجار، اوکا بر آلتون تپسی ویردی. «بو تپسییی موصل پادشاهنه کوتورورسه ک سکا چوق بخشش ویره جکدر» دیدی. تنبل احمد موصله کیده رک تپسییی پادشاهه تقدیم ایتدی. پادشاه تنبل احمدک پارماغنده کی یوزوکی کورنجه درت سنه دن بری غائب اولان قیزینک یوزوکی اولدیغنی طانیدی. پادشاه، یوزوکی نه صورتله الیه کچدیکنی صورتی. تنبل احمد، قویو ماجراسنی آکلاتدی. پادشاه «او بنم قیزمدر. سزک مملکتک ولی عهدینه نشانلیدر. بر کون قیزم اورته دن غائب اولدی. چوق آرادق بوله مادیق. نشانلیسی ده اوغرا دیغی فلاکتدن چیلدیردی. شیمدی قیزی می قویودن قورتاریرسه ک هم بندن، هم کندی پادشاهندن چوق احسانلره نائل اولورسک» دیدی. تنبل احمد بش اون آرابه ایله بر طابور عسکر ویردی. تنبل احمد، قویونک یانته کلنجه ایچنه ایندی. قارا کوزلو سلطانک بوتون اشیاسنی دیشاری چیقاردقن صوکره سلطانیه دیدی که «شیمدی سن ده چیقمغه حاضرلان! فقط، او کجه بن چیقاجم چونکه، سن ده اول چیقارسه ک بنی بوراده برا قوب کیتمه لری احتمالی وار!» تنبل احمد قویودن چیقاردقن صوکره، سلطانیه ده چیقار دی. موصله باباسنک یانته کوتوردی. قیز باباسیله، آنهسیله کورشدکدن صوکره ، نیشانلیسنک یانته کیتیمک ایسته دی. تنبل احمد، نیشانلیسنک انشته سی اولدیغینی، کندیسی ده مملکته کیتیمک اوزره اولدیغندن برابر کوتوره بیله جکنی سویله دی. سلطان ممنونیتله برابر کیتیمکه راضی اولدی. قافله، شهره بر ساعت مسافه ده کی بر کویه اولاشنجه، تنبل احمد؛ «سز بوراده قوراجمیز چادیرده بکله یکز بن کیدوب کلدیکی کزی خبر ویره یم.» دیدی. تنبل احمد قولویه سنک قاپیسنه کلدی. سلطان خانم تنبل احمد کلنجه طانیابیلین دییه قولویه یی بیقدر مامشدی. تنبل احمد قاپییی چالادی؛

- طاق طاق!

- کیم او؟

- بنم، تنبل احمد!

- ایچری کلسه که او غلم!

- خانم اوده می؟

- اوده!

- اودون النده می؟

- النده دکل!

تنبل احمد ایچری کلدی. بر ده نه کورسون، اولرینک ایچی محتشم بر سرای اولمش. قاریسی، کوندردیکی نارلرک مجوهراتله دولو اولدیغنی یالکز بر دانه سنی صاتمقله بر سرای یاپ دیردقلمینی آکلاتدی. تنبل احمد دیدی که «بونلرک پریسینی ده کتیردم. دورت سنه دن بری دلی اولان قرده شک بو پری یی کورنجه یکییند عقلانه جق چونکه، بو پری، اونک او قادار درین بر عشقله سودیکی نیشانیلسیر». سلطان او خبردن چوق ممنون اولدی. تنبل احمد «سن حمامه کیت، البسه کی دکیشدیر، بن اونی کتیریرم». دیدی همان آلتون آربه لری حاضرلاره رق قارشولامغه کیتدی. قارا کوزلو سلطانی بیوک بر دبدبه ایله سرایه کتیردی.

ایرته سی اقسام پادشاهله اوغلانه بر ضیافت چکدی. پادشاه ایستر ایسته مز دلی شهزاده یی ده برابر کوتورمکه راضی اولدی. دلینک هیچ کیمسه یه بر ضرری یوقدی. یالکز درین بر قسوت ایچنده یاشیور، اطرافنده سویله ن سوزلردن هیچ خبردار اولمیوردی. پادشاه تنبل احمدی طانیامادی. او صره ده کوچک قیزی، یاسمین چوبوغنی کتیره رک کندیسنه تقدیم ایدینجه اونی طانییدی.

پادشاهم! بنی تنبللکدن قورتاروب هیچ یورولماز بر آدام حالنه قویان قیزیکزدر. او بنی کندیسنه لایق بر قوجه یاپدی. بن ده اوکا و سزه غایت بر قیمتلی بر هدیه کتیردم. بو آنده، دورت سنه لک عشق حسرتیله یانان قارا کوزلو سلطان ایچری کیره رک شهزاده یه دوغرو قوشدی. شهزاده بونی کورونجه النی الینه کوتوردی. کوزلری جانلانمغه باشلادی حالندن، طورندن، یاواش یاواش خاطره لرینک اوپاندیغی، حافظه سنک بیرینه کلدیکی آکلاشلیوردی. بر قاچ ثانیه کچدکن صوکرا تمامیله عقلی باشنه کلدی. «آه سوکیل!» دییه رک نشانیلسنه صاریلدی. پادشاه، قیزینه و دامادینه تشکرلر ایتدی. قرق کون قرق کیجه دوکون یاپیله رق شهزاده ایله قارا کوزلو سلطان مرادلرنه ایردیلر.

پدر بر عید اضحانک ایلک کونی صباحلین نمازدن عودتنده کندیسيله والده ایچون آماده بولنان ایکی قرباندن برینی ذبح ایتدی. دیکلنیر کبی برآز طوردی. دیکرینی ذبح ایتمکسزین وجودنده بر طاقتسزلک حسّ ایتمکده اولدیغنی بیان ايله یوقاری صفّه یه چیقه رق مندرک اوزرینه اوزاندی. حمّی ایمش، دوشکه یاتمغه مجبور اولدی. طبیبیلر کتیرلدی، باقدیرلدی، مفید اولمدی. اون بر کون صکره ارتحال ایلدی. ادرنه قپوسی خارجه دفن ایدلدی.

کیفسز لکی اثناسنده بر کون بنی دوشکنک یاننه چاغیردی. الیه پاکاغمی اوقشادی. صکره بر قولمی دیرسکمه قدر صیوادی. دقتله باقدی. یانمزده بولنان والده یه خطاباً:
- نه قدر ضعیف!

دیدى. والده:

- چوجق.

جوابی ویردی.

او یاقیشقلی یوز صاپ صاری اولمش ایدی. کوزلرینک بیاضنده ده صاریلق کوریلوردی. بردن بره باشی اوجنده اصیلی بولنان بیوک قامایی ایستدی. والده قالدی، کتیردی، ویردی. پدر صول الیه قینک آشاغی طرفندن طوته رق صاغ الیه قامایی کوچک چکه رک صییردی. بز متحیرانه سیر ایدیور ایدک. قامایی هوایه طوغری قالدیره رق بر پارچه اویناتدی:
- بن شهید اولمق ایستردم!

دیدى. والده آغلامغه باشلادی. بن ده آغلايه رق قالدقم، آشاغی ایندم.

او بایرام تصادفی اوله رق داییمز استانبولده بولندی.

پدر ارتحالندن بر کون اوّل داییمزی یاننه چاغیره رق کیملرده نه مقدار آله جغی اولدیغنی، حتی بالاده ذکر اولنان دولکر قلفه سنه قاچ غروش ویره جکی بولندیغنی سولددکن صکره شو وجه ايله وصیت ایتمش:

- بن وفات ایتدیکم کبی ادرنه قپوسی خارجه کوتورک. والده م فاطمه ايله والده مک والده سی شریفه زاهده نک قیرلری اوراده در. بنی ده آنلرک یاننه دفن ایدک... وجودم اغیرجه

در. کوتورنلر زحمت چکرلر. قوتلی آرقداشلرمدن فلان و فلان آغالری چاغیرک. آنلر بنی کوتوریورلر. سن ده بولنورسین... اوغلرمله همشیره کی آل، وارنه یه کوتور. برلکده اوطورک. آنلر بوراده کندیلرینی اداره ایده مزلر. او ایله دکائی کرایه ویررسکز. اوغلرمله بابالق ایت. سندن باشقه کیمسه لری یوق...

کندیسی کیفسز ایکن بنی ینه مکتبه کوندرلردی.

بر کون ارکندن مکتبه کیتمش ایدم. ییمک ییمک ایچون اوکله وقتی عودت ایتدم. صوقاغک کوشه سنی طولاشنجه بزم قاپونک اوکنده بر غلبه لک کوردم. تلاش ایله ایلر یله دم. یاقلاشنجه غلبه لکک آره سندن خیال میال پدرک تابوتتی کوردم. قاپونک اوکنده کی یوکسک یره وضع اولنمش ایدی. دنیایه کله لی اوپله بر یورک آجیسی حس ایتدم. فریاد و بکایه باشلادیغم صیره ده قارشیکی اوک قاپوسی آجلدی، آره لقدن بر قادین کورندی.

- بورایه کل اوغلم، بورایه کل!

دیددی. کیتدم. بنی آلدی، یوقاری کوتوردی. بو او چ قاتلیدر. ایکنجی قاتنده صوقاغه ناظر بر اوطه یه چیقدق. اوراده بولنانلرله برابر پنجره لردن باقدق. تابوتی کوتوریورلردی. شمدی یه قدر اوپله فاجع بر منظره کوردم. کوزمک اوکندن کیتمیور! تابوت کوشه باشنی طولاشنجه یه قدر متّصل یاش آقتمقده اولان کوزلرمله تعقیب ایلدم. آه باباجغم!

شمدی کندی کندمه دییورم که:

- اورادن بنی باقدرماملی ایدیلر. مقصدلری بنی آوتمق دکل می ایدی؟ مع مافیله آنلری معذور طوتارم. هانکی یابانجی قادین بولنه بیلیر که بویله مراقلی بر تماشادن کفّ نظر ایتسون ده بر چوجغی آوتمقله مشغول اولسون؟

بو قومشومزک منتّداری یم. تابوتی احاطه ایتمش اولان غلبه لکه طوغری زیاده ایلر یله مش اولسه ایدم بلکه دهفا فنا بر حاله کلیردم.

صکره بنی اوک آرقه جهتنه کوتوردیلر. اورادن بر پارچه دکیز کورینیوردی.

- عمر، هله باق، قایقلار نصل کچیور!

یوللو سوزلرله یورکمه صو سرپمکه چالشدیلر.

او کیجه یی بزم اوده نصل کچیردیکمزی تعریفه چالشمق فائده سزدر.

وسيله خانمک کریمه سی ربیعہ، اون آلتیسنده قدر، اسمرجہ، قوروجہ، اوفاجق سیاه کوزلی بر قیز. تحصیل و تربیہ نامنه بر قاچ سنه مکتب ابتدائیدن باشقه بر شی کورمامش... محله لری اولان قوم قپو سمتنده بیودلمش، یاری اوده یاری سوقاقده آلیشدیرلمش... اطفال ذکورہ مخصوص، قایدیراق، بردربر، جویز طوپ اویونلرنده ملکہ پیدا ایتمش. میز یقجیلقدہ بین الاطفال سؤ شهرت قازانمش، قیص قیص قیص تشویقلہ کوپکلی آزیشدرمق، اسکيجی یهودی پی طاشلامق، یغورتجینک طابله سنه طاش آتمق، کاغد حلواجیسنک جاملی محفظه سنی قیرمق، آل چابلقغیلہ طابله دن کوفه دن کباب کستانه، الما فندق آشیرمق، ویرانه لرده باللی بابا، ایصیرغانلر آره سنده اوچورتمه هو الاندرمق خصوصاتنده اوغلانلردن هیچ آشای قالماز. هانکی بر جهته حمله ایچون قوشمق ایجاب ایتسه طاقونیه لرینی ایکی قولتوغنک آلتنه صیقیشدیرر، چپیلاق آیاق همان سیرتیر، سبکبار اولمق لازم کلیرسه آیاق قابلرینی محله بقالانک پیکه سی آلتنه بر اقیر، پک عجله زمانلرده سوقاغه، راست کله بر یره فیرلاتیوبرر، صوکره بوله ماز، اقشام خانه سنه یالین آیاق عودت ایدر، اولا بر فصل آناسندن، بعده بر ایکنجی فصل ده باباسندن طایاق یر. صباح اولنجه طایاگک آجیسنی اونوتور، چوملکدن بر از اکمک، دولادین بر دلیم پیئیر کسر، مطبخ نعلینلرینی آیاقلرینه کچیرنجه پنه سوقاغه فیرلار، جامع حولیسنده کی اویونک برنجی فصلنه بیتیشیر...

والده سی باقار که اوده قیز یوق... یوق اولان یالکز اوندن ده عبارت دکل، مطبخ نعلینلری ده نابدید اولمش... خاتونجغز بو امرده تجربه دیدہ در. ایش همان آکلایه رق:

- آ دوستلر اون کونک ایچنده بر چیفت قوندوره ایکی چیفت طاقونیه... اک صوکنده مطبخک نعلینلری ده می کیتدی؟

فریادیلہ باشنی اورتر، صولوگی طوغری جامع ایچنده آلیر. بر ده باقار که کریمه سی چوققلرله اویونه دالمش:

- آ قرده شم حسین ایکی دفعه «بوقسو» اولدی. بن بونی صایمام... دیبه حایقرییور.

- سنی کیدی چنکانه قیزی سنی! هانی یا نعلینلر؟...

فریادیده آناسی بر و اوایلدر قویاریر...

نعلینلر می؟ قیزک آیاغنده اوویه شی یوق. ینه بر طرفه فیرلا تمش. صاغه باقارلر صوله باقارلر، نعلینلری قویدکسه بول...

وسيله خانم ربیعه پی اوه کتیرر. بو یاراماز قیزی او کون مکتبه کوندره بیلیمک ایچون آیاغنه بر شی بولوب کیدرمک لازم. وسیله آرتق دولابلری، مردیوه ن آلتلرینی قارشیدیرر. یا کندی اسکی قوندوره لرندن، اسقار پینلرندن، یاخود قوجه سنک اسکی ترلکلرندن بر شی بولور. بولنان شی قیزک آیاغنه پک بیوک، پک شابسال کلیر اما نه چاره! نه اولورسه اولسون، چوجق آیاغنه بر شی کیسون ده مکتبندن قالمسون...

ربیعه قوجه آیاق قابلرینی سوروکله یه سوروکله یه مکتبه کیدر. آواز قرائنلریله مکتبی طولیدران رفیقه لری میانه قاتیلیر.

قیز بیور، اولاباش اورتوسنه صوکره چارشافه کیرر. مکتبندن فیضیاب اوله بیلدیکی ملکه قرائتی «بیکسیون بنین» خودینی پک آشاماز. او درجه ده که مکتبه درت بش سنه لک مداومتی کان لم یکن حکمنده قالیر. ایکی سطرلق بر عباره اوقومق رسوخنی پیدا ایده مز. مکتبک یادکار تحصیلی اوله رق قیزک خاطرنده یالکز بعض الهیلر قالمشدی.

اوت، ربیعه نک یادکار تحصیلی ایشته بولنردی. ارکک چوجقزلره زیاده اوینامسی، دوشوب قالماسی قیزک طبیعت، اخلاق اطوارجه انلره بکزه مسنی انتاج ایتمشدی که برینه حدتلندیکی زمان محروم تربیه محله چوجقزلرن ایشیدلیدیکی کبی شتوم غلیظه استعمال ایدردی.

وسيله خانمک یکنی مفتون بکه ویرمک ایسته دیکی ربیعه ایشته بویله بر قیزدی. ربیعه نک کوچک قرده شی حسنه... یاش درت درت بچق. فقط بعضاً صرف ایتدیکی تعبیراتی بیوک انسانلر بیلمز. بو ده تربیه جه بیوک همشیره سنک نسخه ثانیه سی... ده مکتبه کیتیمک یوق. او یاشده بو قدر میر کلام اولیش او عائله یه مخصوص بر موهبه... والده سی وسیله خانمه:

- ماشاله قیزکز نه قدر دیللی؟ ... ربم نظردن اسیرکسون، دیسه کز:

- چایق سویله سون دیه ده قونداقده ایکن بن اوکا قناریه نک آرتق صوینی ایچیردم. اونک ایچون ایشته بویله بلبل کبی ولدی.

جوابنی آلیرسکز. چوجغک، صوبندن خوینه چکدیکي او هانکی قناریه ایسه طوغریسی
آغزی بوزوق بر قوش ایمش.

وسيله خانمک چوجقلرینک ایلک مکتب تربیه لری سوراق قاپیسنک اوکیدر. اوزون
چارشیده ساتارلر هنوز یوریماش چوجقلره مخصوص آلتلری دلیکلی، اوکلری
سورکولی کوچک اسکمله لری واردر. ایشته وسیله خانم اونک ایچنه چوجقلرینی
اوطورتور. اللرینه ده یا بر دیلم اکمک یاخود موسمه کوره الما، پورتقال نوعندن بر یمش
طوتوشدیرر. سوراق قاپیسنک تک قنادینی آچار:
- باق یاوروم شمدی بورادن داه داهلر کچه جک.

نوازشيله اسکمله یی اورایه یرلشدیرر. کندی کیدر او ایشيله مشغول اولور. چوجغک آلتنده
لازملیسی، آلتنده بیه جکی، اوکنده مکمل بر سوراق پانوراماسی. کلن کچن قیامت...
یاوروجق آرتق هر بر احتیاجدن وارسته دیمک... چوجق ساعتلرله اوراده اوطورر، اکله
نیر. بعضاً کوپکلر لندن اکمکنی چوره کنی قاپارلر. بوزینه؟ آغزینه یاغلیجه، سودلیجه بر
شیلر بولاشمش ایسه اونلری ده یالارلر... قیز حایقیرر:
- آننه... قوجوقوچو بنم اکمکی هاپ...

آننه سی جواب ویرر:

- کیدی یرامازلر کیدی. بن شمدی کلیرسه م او قوچو قوچولری هپ دوکر کیرتیرم.
فقط وسیله خانمک قوچو قوچولر علیهنده کی بو تهدیداتی چوجغی آوتمق ایچون قورو
لاقدن عبارتدر. ایشنی بر اقوب حسنه نک یاننه چیقماز. قیز حایقردقجه والده سی اونک بو
فریادلرینه قارشی تسلی بخش اوله جق جوابلر ویرر. قیز ده اوپله آوونور کیدر.
ارکک چوجقلرک قایدیراق، بردریر، اوزون اشک، جوز، حمام قیزدی اوپونلری هپ
حسنه نک اوکنده اوپنانیر. بو اوپونلر اثناسنده اطفالک بالتهور یکد یکرلرینه قارشی
بولندقلری تجاوزات لسانیه یی، تعبیرات غلیظه یی هپ ایشیدیر. یالکز ایشتمکله قالماز. بر
فونوغراف کیی ضبط ایدر. اقسام سفره باشنده باباسنه اوپله اطالۀ لسانده بولنور که آدمجغز
بعضاً زوجه سنه:

- شو یمورجاغی یانمنن قالدیر. شمدی بر یومروق اوروب چکه سنی طاغیده جغم... باقسه
ک آ سوکویور. کیمدن اوکره نیور بو پیسلکلری...

زوجه سی - کیمنن اوکره نه جک آ قوجه جغم؟ یا سندن یا بندن... دها مکتبه کیتمدی که...
او قدر جق چوجغک لاقیر دیسنه قیز بیلیر می؟ او سوکمی نه ببله جک؟ ...
- نصل نه ببله جک؟ سوکیور. هم ده بر طلومباجی کبی قویو قویو... ایشتمیور میسک؟
- او قدر جق چوجق سویلدیکی سوزک معناسنی ببله بیلمز...
حسنه عارسز عارسز صریته رق:
- نیچین بیلیمیه جکم؟ ... پک اعلا بیلیرم... سنی کیدی آناسنی عورتتی...
باباسی همان النی اوز اتوب حسنه نک دوداقلرینی طوته رق قویاره جقمش کبی صاغه
صوله صیقیجه بورار. قیز بو غوق بو غوق حایقرمغه باشلار.
وسيله خانم تلاشله:
- براق آیول... قیزک نفسی کسيله جک...
- کسلیسون! طویمیور میسک اولمش آنامه سوکیور. عورتمه یعنی سکا، آناسنه قارشی
آغزینی بوزیور.
- افندی سویلیور اما معناسنی بیلمه دن سویلیور. یتشمیه سیجه پیچ قوروسی...
حسنه ایکی النی کوزلرینه کوتوروب او غوشدیره رق:
- نه یه پیچ قوروسی اوله یم؟ بنم بابام ایشته...
باباسی - کوریور میسک؟ سن بیلمز دییورسک اما پیچک نه دیمک اولدیغنی سندن بندن
ایی بیلور...
وسيله خانم - (استغرابله) قیز، پیچ نه دیمک؟
حسنه - باباسی بیانجی اولورسه...
وسيله خانم - (پارمغنی آغزینه کوتوره رک) امان زمانه یمور جاقلری... قیز، نره دن
اوکر نیورسک سن بونلری...
حسنه - کچن کون سواقده عمر صادقه پیچ دیدی ده او ده بنم بابام بیانجی دکل... بن
بابامک او غلویم دیدی.
آناسی، باباسی حسنه یی دها اینجه دن اینجه یه امتحانه قالدیشیرلر، اطفال سفيله ایچون بر
مکتب ابتدائی اولان سواقده ایدندیکی معلومات واسعه فقط غیر مؤدبه یه حیرتده قالوب
جدا پارماق ایصیررلردی.

بن اسكى ادبباتدن ايكي يولده آيرلدم. بونلرك برنجيسى يازيش، ايكنجيسى وزندر. يازيشده اونلرله برله شه مدم، چونكه عموم تركلره قارشى شمدويه قدر كجيكن بر ايشى آنق بو يولده يازارسه م كوره بيله جكم. اونلرله وزنده آيرلدم، چونكه بو يولده يازيلان شعرلرك پارمق حسابندن باشقه بر يولده سويله مكه ديلي دونميور. بر پارچه آكلاته يم.

اسلوب ياخود يازيش نه در؟ طبيعتك و انسانلغك روخده ياخود بين و يوركده اويانديرديغي بر طاقم دوشونجه لر و دويغولرى باشقه لرينه آكلاتمق صنعتيدر كه بو هر شاعرك ياراديليشنه و ايچنده بولونديغي عالمك كنديسنة كوسترديكى شيلرى طويوشنه كوره اولور. او حالدده بن نه يولده يازملى ايدم؟ كوزلرى ايلك آچيليشده بر بالقچى قولوبه سنك ايسلس چاتيلرينه ايليشن و ننه سنك سويله ديكى نيتى سسلرينى دالغالرك اوغولتيلرى بوغان بر بالقچى اوغلنه ناصل يازى يازمق ياراشيرسه ايشته اويله! اهالينك دوشونجه لربنى كندى بينندن، طويغولرينى كندى يوركنده بولان و او جاهل آنا بابا آره سنده الينه آلوب اووقومق ايچون يازلمش بر كتاب بولامايان و يوزبنى اوقتاشمق ايچون اوزانمش بر ال و ضعيف روخه قوت ويرمك ايچون قارشيسينده بر قوت بولوب كوره مه ين بر عوام اولادينه ناصل يازى يازمقسه ايشته اويله!

بر دلى قانلى يه

اوت كنجسك، سن ده اسكى جهانلرى بيقارسك
هر كون جوشقون بر دكيزدن بر قومسالة چيقارسك
حتى سنك او قارا كلق كيجه لرك پاريلدار
سكا قيشلر زانباق صاچار، سنى هر شى آلفيشلار.

اوت کنجسک، سن ده یکی دنیالرده یاشارسک
هر کون نیجه دوغمایه جق چوجوقلری اوقشارسک
بلکه سنک کوکلک ایچین هپ کوزلر چیرکندر
سکا ملک قوجاق آچار، سنی کوکه یوکسه لئیر.

لکن سن بر اوچورمه دوشمه یه یم دیر ایسه ک
بر آز آچال او یوکسه لمک ایسته دیکک کوکلردن
او روحکی بولوتلرک سینه سنده اویوتما!
طبیعتی بویوک طانی، فقط یره «دار» دیمه
سوکیک ایچین بر یووا یاپ، فقط ملک ایسته مه
سن طوپراغک اولادیسک بونی اصلا اونوتما!

(1884-1958) یحیی کمال بیاتلی

رندلرک اولومی

حافظک قبری اولان باغچه ده بر کل وارمش،
یکیدن هر کون آچارمش قانایان رنکیله.
کیجه بلبل آغاران وقته قدر آغلارمش،
اسکی شیرازی خیال ایتدیره ن آهنکیله.

اولوم آسوده بهار اولکه سیدر بر رنده؛
کوکل هر یرده بخوردان کبی بیلرجه توته ر.
وسرین سرویلر آلتنده قلان قبرکده
هر سحر بر کل آچار، هر کیجه بر بلبل اوتر.

(ایکنجی مجلس) صدقی بک - بر قاچ ضابط

ضابطلر (ایچری کیره رک): بک، دشمن چادرلرینی بیقمغه باشلادی! کیجه طونه یه کوپریسنی قورمش، هر طرفدن چکیلیور!

صدقی بک: بن ده کوردم.

برنجی ضابط: امر ایتسه کز آ، دیشاری چیقالم! بلکه بر قاچ طوپ، بر ایکی بابراق بر اقدیررز.

صدقی بک: یوز چورمش خصمک ارقه سنه دوشمک نه یه لازم؟

ایکنجی ضابط: سبحان الله! بورادن چکیلدی ایسه دولتله صلح ایتمدی یا. عسکرینی طونه نک بشقه طرفنه کوندره جک دکلمی؟ اورده کیلر ده بزم قرداشمز! ده بر قاچ کشی یی بو طوپراقلرده الیقویسه ق نه اولور؟

صدقی بک: یوزینی کری چویرتمیه لم.

برنجی ضابط: چویررسه نه اولمق احتمال وار؟ کلدیکی زمان نه یاپدی که کیدرکن نه یاپه جق؟ دشمن بزدن قاچپور. بز می دشمندن قورقالم؟ یوزندن بیلمدق، ارقه سندن می بیله جغز؟ امر ایت، چیقالم! ؟ امر ایت، طوپلر ایشه سن! او بر طابیه لر طوپه باشلادی، هر طرفدن طیشاری عسکر دوکیلیور.

(اوچنجی مجلس) اولکیلر - عبدالله چاوش (قوشه رق کلیر)

صدقی بک: عبدالله !

عبدالله چاوش: افندم !

ایکنجی ضابط: بک، امر ایدک، طوپ آتسونلر! یولجیلری سلاملاسونلر! عسکر مزله تشییعه چیقالم. باری دوستمز عثمانلیلر رعایت بلزمش دیمسونلر.

صدقی بک: پک اعلا پک اعلا، سزک دیدیکز کبی اولسون. کینک! یاپک! بن ده ارقه
کز دن یتشیرم. (ضابطلر چیقار).

(دردنجی مجلس) صدقی بک - عبدالله

صدقی بک: عبدالله!
عبدالله چاوش: بیور!
صدقی بک: چوجق نره ده؟
عبدالله چاوش: چوجق می؟ نره ده اوله جق؟ اسلام بکک یاننده.
صدقی بک: ای اسلام نره ده؟
عبدالله چاوش: طیشاریده.
صدقی بک: صاغ می؟
عبدالله چاوش: بن بر اقدیغ زمان صاغدی، ایکیسی ده صاغدی، اما شمدی بیلیم.
صدقی بک: سویله بقایم، نه یاپدیکز؟ نه اولدی؟
عبدالله چاوش: اسلام بک میدر؟ نه در؟ او آدم دکل، اللهک غضبی. چوجوق عادتا کولکه.
او بر یره کندی می، بو یاننه یاپشیور. از قالدی هم کندیلرینی تلف ایده جکلردی هم بنی!
ایشه کوندرمکه اما آدم اره مشسکز! لکن بن ایکیسندن ده خشنودم، الله ده خشنود اولسون.
اسلام شیلر دلی قانلیلر!
صدقی بک: ای نه یاپدیکز؟ انی سویله! نه یاپدیکز؟
عبدالله چاوش: بورادن چیققد، اوچ کیجه بر کویده یاتقد. بر درلو اوردونک یاننه یناشه
مدق. صکره بر کیزلی یول بولدق. سورینه سورینه تا شو تپه نک آلتنه کتدک. اوراده بر
مغاره وار. بن آوجیق زمانندن بیلیرم. او مغاره ده صاقلندق. دشمن باشلادی کیجه یاریسی
چادرلرینی یقمغه. اسلام بک بونی کوردی می، حدک وارسه ضبط ایت! او دیر «بن البته
چیقاجغم». کولکه «بن ده البته چیقارم». بن «ایتمیک» دیدم، اولمدی. «لازم دکل» دیدم،
اولمدی. «دشمن کیدیور» دیدم، اولمدی. «ای هایدی چیقالم! قیامت می قوپار؟» دیدم،
چیققد. سورینه سورینه کیزلنه کیزلنه جبخانه نک یاننه بر خیلی یاقلشدق. یاقلشدق اما نه

فائده؟ جبخانه نک اطرافنی قره قول ایچنده قره قول صارمش. دوشندک چالشدق، بر درلو استدیکمز یره صوقیله مدق. بن «هایدی سلامتله بورادن چیقالم» دیرکن اسلام بک جبخانه یره قارشو بر طبانجه اتمسون می؟ مکر قیونک اوکنه بر باروت صندیغی ایندیرمشلر. قورشون ده تا واردی انی بولدی!

صدقی بک (سوزینی کسه رک): صکره؟

عبدالله چاوش: صکره نه اوله جق! بر کورلدیدر قویدی تفنکه صاریلان صاریلانه... باشلادی اوزریمزه طولی کبی قورشون یاغمغه... اسلام بک صانکه اولومه عاشق ایمش کبی قورشونلری قوجاقلامغه چالیشیردی. کولکه سی ذاتی یانندن ایرلمز. صانکه اولومی کوزمله کوردم دیسه م اینانک! برکت ویرسون، اسلام بک اوچ یرندن یاره لندی ده - او مبارک ده هپ اوک طرفندن یاره لنیر - بایلدی، یره یقلدی. بن اوموزلرندن طوتم، چوجق ده ایقارلرینه صارلادی، مغاره نک کنارنده کی چالیلغه کیردک، اونو ده برابر چکدک. قارغه شالقدده ایزمزی بوله مدیلر! یواش یواش مغاره مزه صوقلدق. او اراده ایکی قورشون ده بنم قسمتمه دوشدی. بری صاغ کورکمک اوستنده ایدی، چیقاردم. اوته کی ده بوطمده، هم اوک طرفده، حالا طوربیور.

صدقی بک: مغاره دن نصل قورتلدیکز؟

عبدالله چاوش: اولطرفده کی دشمن عسکری طونه پی کیجه کچمش. بن صباحلین مغاره دن باشمی چیقاردم، اطرافمه باقدم، کیمسه یوق. یولداشلرله قالدق، کیتدیکمز صاپه یوله کیردک، چالی اره لرنده کیزلنه کیزلنه قلعه یه یاقلاشدق. صباح آچیلیر آچلمز، باقدق که عزب طابیه سندن عسکر چیقیور. اسلام بک بونلری کوردی می ینه یلدرم کبی صیچرادی، «اللهه عهدم اولسون که بر جبخانه صندیغی ده یاقمه دن قلعه یه کیرمیه یم» دیه بر کره باغردی، دوشدی عسکرک اوکنه... اوته کی ذاتی کولکه دیدک آ... بن ده یانلرینی بر اقامق استدم. یا اسلام بک جهنمک اغزینه آتیلیور... دشمنه چاتدق. بر النده طبانجه، بر النده قلیچ... یاش دیدی، بر جبخانه عربیه سنه طوغری فرلادی... بر قورشونده نه عربیه قالدی نه بارکیر نه یاننده عسکر... هر برینک هر پارچه سی کوکک بر گوشه سنه فرلادی. والله بک، عربیه ایله اره سی بنمله سزک اره مز قدر یا واردی یا یوقدی.

صدقی بک: ارسلان دلی قانلی!

عبدالله چاوش: انی ده بزی ده الله صاقلادی! «بک، الویرر، هایدی کیده لم! میرالای بک بزی بکلر» دیدیم. غوغا باروت، او آتش، حدک وارسه برینی برندن آیر! باقدم، اولمیه جق... دشمنک ذاتی یوزی دونمش. «بر آدم اکسلمکله قیامت می قوپار» دیدیم، سزه خبر ویرمکه کلدیم.

صدقی بک: آفرین، الله هپکزدن راضی اولسون. وطنک اتمکی هپکزه حلال اولسون... عبدالله چاوش (طابیه دن طیشاری باقه رق): باق باق، بک! قاچیرلر به! ده یارم ساعت اولمدی، عجله کز نه!

صدقی بک: دشمنک کتدیکنه می قزییورسن؟

عبدالله چاوش: باق، بن دشمنک ده اوقدر قورقاغنی سومم. صانکه بر ساعت ده آتش قارشوسنده طورلرسه قیامت می قوپار؟ ... بک اسلام بک کلیور! الله الله! ینه النده قیلجی قیرلمش قلعه یه کلیرکن صانکه مزاره کیدر کبی کلیور! (اسلام بکه باغره رق): بورایه کلسه ک آ! میرالای بک بکلیور! صانکه قلعه یه کیورسه ک قیامت می قوپار؟ صدقی بک: چوجوق یاننده یوقمی؟

عبدالله چاوش: کولکه ارقه سندن آیریلور می هیچ؟ هله ایجری کیره بیلدی! مبارک آتشک اغزینه کیدرکن ده بر از بویله یواش یورورسه ک آ! نه اولور، قیامت می قوپار؟ صدقی بک: جناب حقه بیک کره شکر اولسون! شونلرک بیهوده یره تلفنه سبب اولدیم البته یا چلديردم یا کندیمی اولدرمکه مجبور اولوردیم... هله ینه الهک عنایتی یتشدی.

لب دریاده قوم اوزره آسوده حال کیدرکن اوکیمز صیره هنوز کتمش بر پاره باصلمش آت ایاغی ایزی کوردنی اما اول ایز کیده کیده دخی بیوک ایز اولدی حاصل اوچ قارش انلی ایز اولدی حقیر غلامریمه ایتدم بیرره اوغلانجقار شول ایزی تماشای ایتدیکز می دیدیکمه فرهاد و خسر و ایتدیلر واللهی سلطانم عجایب بیوک آدم ایزی دیو یولک صول جانبنه بقرلر بیرره اوغلانلر بو صاغ طرفه بقک نیجه آدم ایزیدر اشته بو آت ایزیدر دیدیکمه اوغلانلر آت ایزن کوروب اشته سلطانم بو طرفه بر آدم ایزیده وار دیدیلر مکر آت ایزینک صولنده برابر آتلیله کیدر بر یایان وار همان حقیر آتدن اینوب بسم الله دیوب آدم ایزن قارشلدم کعبه حقیچون آدم ایزی کامل دورد قارش کلوب دخی یری حرارت اوزره اصیجاق ایدی عقمز باشمزدن کیدوب آیا بو نه حال و نه حکمتدر که دیو مشاوره ایدوب نه چاره ایده لم اول ایزلر اوکیمز صیره لب دریاده قوملق اوزره کیده یور اللهه صیغنوب غلامر و رفیقار ایله آیه الکرسی و معوذتینه مداومت ایده رک ایاق ایاق کیده رک یول اوزره بعض اوج سمایه سرچکمش چنار و قواق و مشه اغاجلرینک آدم بلی قالنلغی داللری کویا اوصطره ایله کسوب بیرره بر اقمشدر دیبه لک حقیره دخی زیاده دهشت حاصل اولوب تلاش ال ویردی اما نه چاره یولمز اولدر کری دونمک ممکن دکل حاصل کامل بو حال اوزره داغلر و اورمانلر ایچره ۳ ساعت کیدوب پیره وزه دریاسی کنارن کچوب دخی بیوک چنکستان اورمانلره کردکده جان باشمزه صجرا یوب کیدرکن همان اون عدد پر سلاح حایدود حرامی کفره لری بزی کوردکلرنده الأمان مدد توبه سلطانم دیوب توفنکلری و قلیجلی اورمانلر ایچره آتوب آغلاشراق آتلیرمزک ایاقلرینه صارلدیلر حقیر بونلردن ینه الارقه بیرره ندر ملعونلر دیو حاللرن سوال ایتدم بر الای یولجی کفره لرز لطف ایللک سزک ایلریده کیدن بیوک آتلو و بر بیوک یاین آدم یولداشلیریکز باشلری اغاجلره برابر اولوب اول بیان آدمک النده بر صویا دیه نکى و بر النده قلیجی وار و آتلینک النده بر قلیجی وار یوللر اوزره اغاجلری کسه کسه کیدرلر بز سزک اول یولداشلیریکزی کوروب عقمز باشمزدن کیدوب بر کنارده قالدق و اول یایان النده کی صویا ایله بریمزک باشنه نجه اوردی ایسه خورد خشخاش ایتدی اشته لشی دیو لشی کوستردیلر حقیقه الحال کفره یه

اویله لبوط اورمشکم آدم وجودیدر دیه جک یری قالمیوب جمله خورد اولمش انجاق کفره
 نک لشنی لباس ایچنده تفتک تفتک ایدوب بز دخی کفره یی بو حال ایله کوريجک دیبه لک
 عقمز باشمزدن کندی اما کفره لر حرامیلر ایش مرد اولنلری باشلری ایش بو کفره لردن
 دخی خوف ایدوب اورمانلر ایچره آتدقلری سلاحرلن جمله آلوب اشته ملعونلر آنلر بزم
 ایلریده یولداشلریمزدن تیز بر دخی سلاح ایله یوله چقماک و حرامیلکه توبه جرأت ایدوب
 بر خیلی تکملر ایلدم اما خدا بلر کم بیجان اوله یازدم غلامرم طقوز عدد سلاحرلن آلوب
 طقوز کفره کافرلر اورمانده عالم حیرته قلوب انده براقیق اما حقیر دخی ایلری کتمکه
 اصلا درمانم قالمیوب ینه توکلنت علی خالق دیبه رک یوله روانه اولوب ینه پره وزه
 دریاسی کنارجه کیدرکن ینه ایزلرینه راست کلیردک اما ایزلری کوچلمکه باشلیوب یانیه
 لی ارسلان پاشا اوغلی قیلان پاشا چفتلکی یاننده ایزلرن غائب ایتدک اما یوزلرن کورمدک
 و بو محللرده یولجیلره قرشو راست کلدکده سؤال ایتدک ذره مقداری خبرلری یوق ایدی
 همان بو عبد کمتر آنی ملاحظه ایتدکمه جمیع زمانده آته سوار اولدقده حضرت قرآن
 عظیمه و فرقان کریمه حفظاً مداومت ایدوب کیدردم بو یولده اول حرامی کفره لره راست
 کلسک کرک ایدک و بر عظیم عربده مز کچوب بلکی برقاچمز تلف نفس ایده لردی اما
 حضرت قرآن حرمتنه جناب الله بزلری حفظ ایتدک ایچون اوکمز صره محافظه جی
 رفیقذر کوندروب حرامی باشی یی لبوط ایله قتل ایدوب کفره لر دخی بزی آنلردن ظن
 ایدوب آمان دیوب توبه ایدوب سلاحرینه مالک اولوب قرآن عظیم حرمتنه حرامیلردن
 خلاص اولدق.

سینه می دلدی بو کون بر آفت چارپاره لی
کل یکاقلی کلکلی کرّا که لی مور خاره لی
چفته بکلی سیم کردنلی کنش رخساره لی
کل یکاقلی کلکلی کرّا که لی مور خاره لی
بر جوان قاشی صاریق صارمشم افندم باشنه
سرمه چکمش عطر شاهیلر سورنمش قاشنه
شمدی کیرمش داخی تخمینده اون بش یاشنه
کل یکاقلی کلکلی کرّا که لی مور خاره لی

شهنشینلر زینتی آغوشلر پیرایه سی
داخی بر بیلدر یانندن آیریلالی دایه سی
سودیکم کوکلم سروری عمریمک سرمایه سی
کل یکاقلی کلکلی کرّا که لی مور خاره لی

شیوه سی نازی اداسی خنده سی پک بی بدل
کردن پوسکرمه بکلی کوزلری غایت کوزل
صیرمه کا کل سیم کردن زلف تل تل اینجه بل
کل یکاقلی کلکلی کرّا که لی مور خاره لی
اول پری رویک جفای چشم جلا

ساقی زمان عیش می خوشکواردر
بوی نسیم و رنگ گل و رونق بهار
غافل کچورمه فرصتی کم باغ عالمک
ایام زهد و موسم زرق و ریا دکل
ضایع کچورمه عمری بودم کنج غمده کم
دل زورقینی لجّه غمدن هوای عشق
باقی نهال معرفتک میوه تری
بر قچ پیاله نوش ایده لم نوبهارد
آثار فضل و رحمت پرورد کاردر
کل دوری کیبی دولتی ناپایداردر
هنکام عیش و عشرت و کشت و گذاردر
منزل کنار باغ و لب جویباردر
البته بر کناره آتر روزکاردر
عارف قتنده بر غزل آبداردر

بر لبی غنجه یوزی کلزار دیرسک ایشته سن
خار غمده عندلیب زار دیرسک ایشته بن
لبلری مل صاچلری سنبل یاکاغی برک کل
بر سمنبر سرو خوش رفتار دیرسک ایشته سن
پاینه یوزلر سورر هر سرو دلجونک روان
صو کیی بر عاشق دیدار دیرسک ایشته بن
زلفی ساحر طره سی طرار شوخ شیوه کار
چشمی جادو غمزه سی مکار دیرسک ایشته سن

Ի

آب (āb) - ջուր

ابلا (abla) - ավագ քույր

آت (at) - ձի

أت (et) - միս

آتا (ātā) - հայր, պապ,
նախահայր

آتش (ateş) - կրակ

آثار (asar) - հետքեր, ոսնա-
հետք

اثبات (ispat) - փաստարկ,
ապացույց

اثنا (esna) - ընթացք, պահ

اثواب (esvab) - հազուստներ,
զգեստներ

اثير (esir) - (քիմ.) եթեր

اجتماع (ictimai) - 1. նիստ,

2. հասարակական

آجل (acil) - շուտափույթ,
անհետաձգելի

آجی (acı) - 1. ցավ, վիշտ,

2. կծու, դառը, մոռու

آچ (aç) - քաղցած

أحباب (ahbāp/-bı) - ընկերներ

احتمال (ihtimal) - հավանա-
կանություն

احتياج (ihtiyaç/-cı) - կարիք,
պահանջ, անհրաժեշ-
տություն

احتياط (ihtiyat) - նախազգու-
շություն, զգուշություն

احسان (ihsan) - շնորհ, պարգև

احمق (ahmak) - տխմար,
ապուշ

اختيار (ihtiyar) - ծեր

إخراج (ihrāc) - արտահա-
նում

اختشاب (ahşap/-bı) - փայտեր,
փայտաշեն

اخلاق (ahlak) - բարոյական-
նություն

آد (ad) - անուն

آداب (adab/adap/-bi) -
ավանդույթ, կարգ

آدام (adam) - մարդ

آدب (edeb/edep) - նրբանկա-
տություն,
բարեկրթություն

آدمان (idman) - վարժություն,
մարզանք

آذان (ezan) - ազան, իսլամ.
աղոթքի կանչ

آذعان (iz'an) - հնազանդու-
թյուն

آر (er) - զինվոր

آرا (āra) - միջև, մեջ

آربعه (erba'a) - չորս

آربعون/اربعين (erba'in/erba'un) -
քառասուն

آرثييت (irsiyyet/irsiyet) -
ժառանգականություն

آردو (ordu) - բանակ

ارض (arz) - երկիր, հող,
գետին

آرکداس (arkadaş) - ընկեր

آرى (arı) - մեղու

آريك (erik) - սալոր

آز (az) - քիչ

آژان (ajan) - 1. գործակալ,
լրտես, 2. ոստիկան

آژانده (ajanda) - օրագիր,
նոթատետր

آژدرها (ejderha) - վիշապ

آژانس (ajans) - գործակալու-
թյուն

آساس (esas) - հիմք

آساساً (esasen) - հիմնականում

آستاد (üstad) - վարպետ

آستار (estar) - ծածկոց

آستبعاد (istib'ad) - հեռատե-
սություն

آسرار (ısrar) - զաղտնիքներ

آصرار (ısrar) - պնդում,
համառություն

اصرار ایتمک (ısrar etmek) -
պնդել

اسکله (iskele) - կայարան

اسلوب (üslup) - ոճ

آسیا (Asya) - Ասյա

آش (aş) - ուտելիք, ճաշ

اشقيا (eşkiya) - ավազակներ,
ապստամբներ

آشماق (aşmak) - անցնել,
հաղթահարել

ایشان / ایشان (ışnan/isneyın) - երկու

اشيا (eşya) - իրեր (եզ. թիվ
شی (şey))

آسقى (askı) - 1. կախված
զարդ, 2. կախիչ

اصلاق (ıslak) - թաց, խոնավ

اصول (usûl) - մեթոդ

اطراف (etraf) - շրջակա,
շրջակայք

آطه (ada) - կղզի

اعتبار (itibar) - 1. հարգանք,
պատիվ, 2. կատառում

اعتدال ('itidal) - հավասար-
րակշռություն

اعتراض ('itiraz) - դիտողու-
թյուն, առարկություն

اعتقاد (itikad) - հավատք,
հավատալիք

اعتنا (i'tina) - ուշադրություն

اعلان (i 'lan) - հայտարարու-
թյուն

امار (i 'mar) - բարեկարգում

آغ (ağ) - ուռկան

اغا (ağa) - աղա

آغاچ (ağaç) - ծառ

اغفالات (iğfalat) - պատրանք,
խաբկանք

اغور (uğur) - 1. երջանկու-
թյուն, հաջողություն,
2. բախտ

آغير (ağır) - ծանր, դժվար

آغيز (ağız) - բերան

افكار (efkar) - մտքեր

افندی (efendi) - պարոն
(ղիմելաձև)

آق (ak) - սպիտակ	امثال (emsal) - օրինակներ, նմաններ
اقتور (aktör) - դերասան	امداد (imdat/-dı) - օգնություն
آقچه (akçe) - արշե (օսմ. դր. միավոր)	امک (emek) - վաստակ
آصامق (aksamak) - կաղալ	امواج (emvac) - ալիքներ
آقینچی (akıncı) - 1. Հարձակ- վող, 2. աքընջը (հեծելագործի տեսակ)	امید (ümit) - հույս
اکمک (ekmek) - հաց	آناhtar (anahtar) - բանալի
اک (en) - 1. ամենա, 2. (ek) - վերջածանց	انتظار (intizar) - սպասում
اكر (eğer) - եթե	انتقال (intikal) - փոխանցում, փոխադրում
اکرام (ikram) - հյուրասիրու- թյուն	انظار (enzar) - 1. աչքեր, 2. հայացք
آكلات (anlat) - բացատրիր	انكار (inkâr) - ժխտում
الف (elif) - էլիֆ	آنه (anne) - մայր
الف (elf) - հազար	انور (enver) - ամենալուսա- վոր, լուսնափայլ
الك (elek) - մաղ	اهل (ehl) - ժողովուրդ, բնակիչ
الین-(alın) - ճակատ	آو (av) - որս
اللی (elli) - հիսուն	آو (ev) - տուն
امتحان (imtihan) - քննություն	آواره (avare) - թափառական, անգործ, շրջիկ

اوبه (oba) - մեծ վրան
 اوت (evet) - այո
 اوت (öt) - երգի՛ր,
 դալլալի՛ր, (հրամ. եղ.)
 اوت (ot) - խոտ
 اوتو (ütü) - արդուկ
 اوچوروم (uçurum) - անդունդ
 اود (od) (اوت (ինչպես նաև՝
 արակ
 اوداء (evidda) - բարեկամներ,
 մտերիմներ
 اور (ur-vur) - խփի՛ր (հրամ.
 եղ.)
 اوراق (evrak) - տերևներ,
 փաստաթղթեր
 اورته (orta) - կենտրոն,
 մեջտեղ, միջին
 اورتو (örtü) - ծածկոց
 اوردهك (ördek/-ği) - բադ
 اوركو (örkü) - հյուսք,
 հյուսվածք
 اوركتمك (örkütme) - վախեց-
 նել

اوزگون (üzgün) - տխուր
 اوص (us) - խելք,
 ուշիմություն
 اوغلاق (oğlak) - ուլ
 اوقومق (okumak) - կարդալ
 اوکا (ona) - նրան
 اوكرتمك (öğretmek) - սովո-
 րեցնել
 اوک (ön) - առաջ
 اويغي (üveği/üvey) - խորթ
 اول (evvel) - առաջ, առաջին
 اول (ol) - այն (ցուց. դեր.), اول
 1. (ol) - եղի՛ր (հրամ.
 եղ.), 2. اول (öl) - մեռի՛ր
 (հրամ. եղ.)
 اولان (olan) - եղող
 اولتا (olta) - կարթ
 اولگون (olgun) - հասուն
 اويقى (uyku) - քուն
 اويوق (uyuk) - փորված,
 խոռոչ
 اى (ay) - 1. լուսին, 2. ամիս

ایپ (ip) - պարան

ایپلیک (iplik) - թել

ایت (it) - շուն

ایچمک (içmek) - 1.խմել, 2.ծխել

ایراد (irat/-dı) - եկամուն

ایری (ayrı) - առանձին,
անջատ

ایضاح (izah) - բացատրու-
թյուն

ایقاز (ikaz) - նախազգուշա-
ցում

ایکی (iki) - երկու

ایلری (ileri) - առաջ

ایلیک (ilik) - օղակ, կոճակի
անցք

آیی (ayı) - արջ

ب

باب (bāb) - դուռ

بابا (baba) - հայր

بات (bāt) - վերջնական,
կտրուկ

باج (bac) - մաքս, տուրք

باجی (bacı) - քույր

باد (bad) - քամի

بار (bār) - բեռ, պտուղ

بازار / بازار (pazar) - շուկա,
կիրակի

باش (baş) - գլուխ

باصمق (basmak) - ճնշել

باعث (ba‘is) - 1. պատճառ,
2. կապ, կապակցություն

باغ (bağ) - այգի

باغاژ (bagaj) - ուղեբեռ

باغلامه (bağlama) - կապ,
միացում

باقمق (bakmak) - նայել

بال (bal) - մեղր

بايراق (bayrak) - դրոշակ

بايع (bayi‘) - վաճառող
 بiber (biber) - պղպեղ
 بيبك (bebek) - երեխա, ման-
 կիկ
 بيت (bet) - դեմքի գույն
 بيت (ինչպես նաև بيت) (bit) -
 ոջիլ
 بحث (bahis/-hsi) - քննար-
 կում, զրույց, բանավեճ
 بخار (buhar) - գոլորշի
 بخت (baht) - երջանկություն
 بد (bed) - վատ
 بزل (bezl) - առատորեն
 բաշխում, շնորհում
 بر (bir) - մեկ
 بر ابر (berāber) - միասին
 بر ادر (birāder) - եղբայր
 برباد (berbād) - աղտոտ,
 ավերված
 برد (berd) - ցուրտ
 برز (berz) - երկրագործու-
 թյուն

برگ (berg) - տեղև
 برنجی (birinci) - առաջին
 بز (biz) - մենք
 بسته (beste) - կապված,
 փակված
 بسيط (basit) - հարթ, պարզ
 بش (beş) - հինգ
 بشر (beşer) - հնգական
 بغداد (Bağdad) - Բաղդադ
 بغدادی (buğday) - ցորեն
 بكار (bekâr) - չամուսնացած
 بکر (benz) - երես, երեսի
 գույն
 بکرز (benzer) - նման
 بك (bey) - պարոն
 بکربک (beylerbey) - Բեյլերբեյ
 بلبلی (bülbul) - սոխակ
 بللی (belli) - հայտնի
 بن (ben) - ես
 بنا (bina) - շենք
 بهار (bahar) - գարուն

بو (bu) - սա, այս
 بوار (bevar) - կործանում,
 ավերում
 بوبو (bubu) - հոսքով
 بورا (bora) - մրրիկ,
 փոթորիկ
 بورو (boru) - խողովակ,
 շեփոթ
 بوروشوق (buruşuk) - 1. կընճ-
 ռոտ, 2. ճմրթված
 بوز (buz) - սառույց
 بوش (boş) - դատարկ
 بوغاز (boğaz) - նեղուց,
 կոկորդ
 بول (böl) - բաժանի՛ր (հրամ.
 եղ.)

بول (bol) - լայն, ընդարձակ,
 առատ, շատ
 بول (bul) - գտի՛ր (հրամ. եղ.)
 بويله (böyle) - այսպես
 بويوك (büyük) - մեծ
 بياض (beyaz) - սպիտակ
 بيت (beyt) - բեյթ,
 բանաստեղծ. երկտող
 بيچاق (biçak) - դանակ
 بيك (bin) - հազար
 بيل (bil) - իմացի՛ր (հրամ. եղ.)
 بيلت (bilet) - տոմս
 بيوك (büyük)-մեծ

پ

پاپاتيه (papatya) - երիցունկ
 پاتيناج (patinaj) - սահք
 پادشاه (padişah) - փառիշահ

پارچه (parça) - կտոր, մաս,
 նշխար
 پارچه لاق (parçalamak) - մաս-
 նատել

پارلامق (parlamak) - 1. փայլել,

2. գայրանալ

پارمق (parmak) - մատ

پاره (para) - փող, դրամ

پاشا (paşa) - փաշա

پاموق / پاموق (pamuk) - բամբակ

پانجار (pancar) - բանջար

پای (pay) - մաս, բաժին,
չափաբաժին

پای (pay) - ոտք

پترول (petrol) - նավթ, բենզին

پچه (peçe) - քող

پدر (peder) - հայր

پرده (perde) - վարագույր

پروژکتور (projektör) - լուսար-
ձակ

پری (peri) - փերի

پژمورده (pejmürde) - պատա-
ռոտված, զգգգված

پلاژ (plaj) - լողափ

پنبه (penbe/pembe) - վարդա-
գույն

پهیزاژ (peyzaj) - բնանկար,
բնապատկեր

پوسته (posta) - թղթաբեռ,
թղթատար

پول (pul) - 1. զարդ, 2. զանգ,
3. թեփ, 4. դրոշմա-
թուղթ, 5. փող

پویراز (poyraz) - հյուսիսային
քամի

پینر (peynir) - պանիր

ت

تاب (tāb) - 1. կարողություն,
ուժ, 2. համբերություն

تابع (tabi') - հետևորդ,
հետևող, հպատակ

تات (tāt) - համ

تأثر (teessür) - վիշտ, ցավ

تأثیر (te'sir) - ազդեցություն

تاج (taç) - թագ

تاхта (tahta) - տախտակ,
 փայտ, ատաղձ
 تار (tār) - 1. թել, 2. լար, 3.
 մութ, 4. առեջ
 تارلا (tārlā) - դաշտ
 تاريخ (tarih) – 1.
 պատմություն, 2.
 տարեթիվ
 تأسيس (te‘sis) - հիմք
 تانرى (Tanrı) - Աստված
 تأكيد (te‘kid) - հաստատում
 تانه (tane) - հատ, հատիկ
 تب (teb) - տենդ
 تپه (tepe) - բլուր, գագաթ
 تجار (tüccar) - վաճառական-
 ներ, առևտրականներ
 تخصيص (tahsis) -
 հատկացում,
 նշանակում
 تخت (taht) - գահ
 تخليه (tahliye) - բեռնաթա-
 փում

تذكره (tezkere)- 1. տոմս, 2.
 գիր, 3. հուշագրություն
 تذل (tezelül) - խոնարհում
 تراش (tıraş) - անիւն,
 սափրում
 تربيه (terbiye)-դաստիարա-
 կություն
 ترس (ters) - 1. հակառակ,
 2. սխալ
 ترك / تورک (türk) - 1. թուրք,
 2. թյուրք
 ترن (tren) - զնացք
 تسعه (tis‘a) - ինը
 تسعين/ تسعون (tis‘in/ tis‘un) -
 ինսուն
 تشبث (teşebbüs) - ջանք,
 նախաձեռնություն
 تشكر (teşekkür) - շնորհակա-
 լություն
 تظاهر (tezahür)-ցուցադրում,
 հատկանիշ
 تعديل (ta‘dil) - բարեփոխում,
 չափավորում

تعريف (t ‘arif) - բնորոշում,
 ծանոթացում
 تعظيم (ta ‘zim) - մեծարանք
 تعقيب (ta ‘kip) - հետապնդում
 تعيين (tayin) - նշանակում,
 որոշում
 تفتيك (tiftik) - 1. անգոր. այծ,
 2. այծի (անգոր.) մազ,
 դժտիկ, 3. ճեղքում
 تکر (teker) - անիվ
 تک (tek) - միակ
 تکرار (tekrar) - կրկնություն
 تکه (tekke) - թեքքե, դերվիշ.
 կացարան

تلسكوب (teleskop) - հեռադի-
 տակ
 تلميح (telmih) - ակնարկ
 تمثال (timsal) - պատկեր
 تمثيل (temsil) - նմանեցում,
 տպագրում
 تمساح (timsah) - կոկորդիլոս
 توت (tut) - թուրթ
 توت (tüt) ծխի՛ր (հրամ. եղ.)
 توثيق (tevsik) - հաստատում
 تورات (Tevrat) - 1. Աստվա-
 ծաշունչ, 2. Հնգամատ-
 յան, 3. Հին կտակարան
 تيقظ (teykiz) - աշալրջություն

ث

ثابت (sabit) - կայուն, հաս-
 տատուն
 ثاقب (sakib) - 1. ծակող,
 2. թափանցող
 تاسع (tasi ‘) - իններորդ

ثالث (salis) - երրորդ
 ثانی (sani) - երկրորդ
 ثامن (samin) - ութերորդ
 ثبات (sebat) - հաստատակա-
 մություն

ثروت (servet) - հարստություն

ثلاثة (selâse) - երեք

ثقلت (siklet) - 1. ծանրություն,
2. նեղություն

ثلاثين/ ثلاثون (selâsin/selâsun) -
երեսուն

ثمانين/ ثمانون (semanin/
semanun) - ութսուն

ثمانية/ ثمان (semaniye/seman) -
ութ

سُلُوس (sülüs) - մեկ երրորդ

ثمره (semere) - արդյունք,
պտուղ

سنا (sena)-գովեստ,
դրվատանք

ثواب (sevap/-bı) -
բարերարություն

ج

جلب (celb) - 1. գրավում,
2. կոչում

جاذب (cazib)-գրավիչ,
ձգողություն

جاده (cadde)- ճանապարհ,
պողոտա

جام (cam) - 1. գավաթ, 2.
հայելի, 3. ապակի

جان (can) - կյանք, հոգի

جانباز (canbaz) - 1. լարախա-
ղաց, 2. ձիավաճառ

جانی (cani)-ոճրագործ,
եղեռնագործ

جاهل (cahil) –տգետ, անգետ

چپ (cep/-bi)-գրպան

جدول (cedvel)-1. ջրմուղ, 2.
կանոն, 3. ցանկ,
ցուցակ

جراث (cüret) -համարձա-
կություն,
հանդգնություն

جزا (ceza)-պատիժ

جزع (ceza‘) - սարսափ, ահ

جلاد (cellad) - դահիճ

جلد (cilt/-di) - 1. մաշկ, 2.
գրքի կազմ, 3. հատոր

جلوه (cilve) - պլանք,
նազանք

جمال (cemmal) -
1. գեղեցկություն, 2.
ուղտապան

جمعه (cuma) - ուրբաթ

جمهوريت (cumhuriyet) - հան-
րապետություն

جَنَّت (cennet) - դրախտ

جهاز (cihaz) - 1. հանդեր-
ձանք, 2. օժիտ, 3.
գործիք

جهنم (cehennem) - դժոխք

ج

چاتی (çatı) - 1. տանիք,

2. բնակարան

چارشی/ چارشو (çarşı) - շուկա

چاره (çare) - միջոց, ճար

چاغ (çağ) - դար

چalışقان (çalışkan) - աշխատասեր

چان (çan) - զանգ

چانطه (çanta) - պայուսակ

چلنك (çelenk) - 1. ադամանդե
թագ, 2. պսակ

چنار (çınar) - սոսենի

چهره (çehre) - 1. դեմք, երես,
2. խոժոռ դեմք

چوبان (çoban) - հովիվ

چوپ (çöp) - աղբ

چوخه (çuha) - մահուղ

چوملك (çömlek) - կճուճ,
պուտուկ

چيرپمق (çirpmak) - հարվածել

چيلك (çilek) - ելակ

Հ

حاجی (hacı) - ուխտավոր
 حادثه (hadise) - դեպք, պա-
 տահար, իրադարձու-
 թյուն

حاضارت (hazaret) - ներկա-
 յություն

حاضر (hazır) - պատրաստ

حاضر لانمق (hazırlanmak) -
 պատրաստվել

حاکم (hâkim) - դատավոր

حال (hal) - վիճակ, արարք

حالبوكی (halbuki) - մինչդեռ

حرب (harp /-bi) - պատե-
 րազմ

حرث (hars)-հերկում,
 մշակում

حرف (harf) - տառ

حرکت (hareket) - շարժում

حرمّت (hürmet)-հարգանք,
 պատիվ

حریت (hürriyet) - ազա-
 տություն

حسّ (his/-ssi) - զգացմունք

حسرت (hasret) - կարոտ

حصار (hisar) - ամրոց

حضرت (hazret) - սուրբ,
 մարգարե

حضور (huzur) -
 ներկայություն,
 հանգստություն

حظ (haz /hazz) - ուրա-
 խություն

حقّ (hak/-kkı) - իրավունք

حکایه (hikaye) - պատմութ-
 յուն

حکمدار (hükümdar) - միա-
 պետ, կառավարիչ

حکومت (hükümet) - կառավա-
 րություն

حلقه (halka)-օղակ, շրջանակ

حلوا (helva) - հալվա

حمام (hamam) - քաղնիք

حملة (hamle) - 1. ջանք,
2. հարձակում

حوادث (havadis) - դեպքեր,
իրադարձություններ

حيوان (hayvan) - կենդանի

خ

خاتون (hatun) - տիկին

خاچ (haç) - խաչ

خارج (hariç) - արտաքին,
դուրս

خارمان (harman) - 1. կալ,
կալատեղ, 2. խառ-
նուրդ

خاطر (hatır) - հիշողություն,
հարգանք

خاقان (hakan) - կայսր,
թագավոր

خامس (hamis) - հինգերորդ

خاله (hala) - հորաքույր

خامور (hamur) - խմոր

خانه (hane) - 1. տուն, շենք,
2. շինություն

خبر (haber) - լուր

خدمت / خدمت (hizmet) - ծառա-
յություն

خراب (harap) - ավերում

خرابه (harabe) - ավերակ

خرقه (hırka) - վերնագգեստ,
քուրձ (դերվիշ-
հագուստ)

خزینه (hazine) - գանձարան

خسيس (hasis) - ժլատ

خط (hat) - գիծ

خطا (hata) - սխալ

خطاب (hitap/-bı) - դիմում

خفایای (hafaya) - գաղտնիք-
ներ

حالات (halat) - 1.մալուխ, 2.
ճոպան

خمسة/ خمس (hamse/hams) -
հինգ

خمسين/ هامسون (hamsin/hamsun)
- հիսուն

خمر (hamr) - գինի

خورما (hurma) - արմավ

خوشنودسزلق (hoşnutsuzluk) -
դժգոհություն

خیال (hayal) - պատրանք,
ցնորք

خیرسز (hırsız) - ավազակ

خیز (hiz)-ալիք

خیز/ خز (hız) - արագություն,
ուժգնություն

د

دادی (dadı) - դայակ

دار (dar) - 1. երկիր, քաղաք,
2. աշխարհ

دار (dār) - նեղ

طاغ / داغ (dağ) - լեռ

دال (dāl)-1. ապացույց,
2. ճյուղ

دالغه (dalga) - ալիք

دانس (dans) - պար

دُرت (dört) - չորս

درحال (derhal) - միանգամից

درد (dert) - վիշտ

درس (ders) - դաս

دره (dere) - ձոր, հովիտ,
վտակ

درویش (derviş) - դերվիշ

دعا (dua) - աղոթք

دعوى (dava) - դատական
հայց, բողոք

دفتر (defter) - տետր

دقت (dikkat) - ուշադրություն

دقیقه (dakika) - րոպե

دكان (dükkan) - խանութ
 دگمک (değmek) - դիպչել,
 հպվել, կպնել
 دکز (deniz) - ծով
 دگل (değil) - ժխտական «ոչ»
 մասնիկ
 دل (dil) - սիրտ
 دلال (delāl) - միջնորդ
 دلالت (delālet) - ապացույց
 دلاور (delāver) - քաջ,
 դյուցազն, կտրիճ
 دلبر (dilber) - 1. գեղեցկուհի,
 սիրելի, 2. սրտակեր
 دلدار (dildār) - սիրուհի
 دلیک (delik) - անցք
 دنیا (dünya) - աշխարհ
 دوات (devat) - թանաքաման
 دوار (devar/duvar) - զլխա-
 պտույտ
 دود (dud) - 1. (պ.) ծուխ,
 մուխ, 2. (ար.) որդ

دَور (devr/devir) - 1. փուլ,
 ժամանակահատված,
 2. դարաշրջան
 دور (dur) - կանգնի՛ր (հրամ.
 եղ.)
 دورت/درت (dört) - չորս
 دوزگون (düzgün) - հարթ,
 կարգին
 دوست (dost) - բարեկամ,
 ընկեր
 دوغ (duğ) - շիճուկ
 دوگمک (dökmek) - թափել,
 ցանել, մանրել
 دوکوم (döküm) - ձուլում
 دوگمک (dövmek) - ծեծել
 دولت (devlet) - պետություն
 دولتو (devletlü/ devletli) -
 վսեմաշուք ծնթ. Օս-
 մանյան կայսրու-
 թյունում վեզիրների
 (նախարարների և
 բարձրագույն զորա-
 հրամանատարների)
 տիտղոսավորում:

دولو (dolu) - 1. լի, լիքը,
2. կարկուտ

دونوک (dönük) - 1. փոխված,
փոփոխական, 2.
մեջքով շուր եկած, 3.
ռենեգատ

دوه (deve) - ուղտ

ديب (dip/-bi) - տակ, հատակ

ديرسك (dirsek) - արմունկ

ديرى (diri) - 1. ողջ, կենդանի,
2. առույգ

دیز (diz) - ծունկ

ديک (dik) - 1. արքադադ,
2. կոպիտ, 3. ուղղաձիգ,
4. թեք, գառիվեր

دیل (dil) - լեզու

دين (din) - կրոն

ذ

ذات (zat) - անձ

ذره (zerre) - հատիկ,
փոքրագույն մասնիկ

ذريت (züriyyet) - սերունդ,
ժառանգորդներ

ذکا (zeka) - խելամտություն

ذکر (zıkr) - հիշատակում

ذلیل (zelil) - ստորին,
անարգ, նվաստ

ذمت (zimmet) - 1. ստանձ-
նում, 2. պարտք

ذهيره (zahire) - մթերք,
պաշար

ذوق (zevk) - ճաշակ

رابع (rabi‘) - չորրորդ
 راحت (rahat) - հանգիստ
 راف (raf) - դարակ
 رَب (reb, rab) - Աստված
 رتبه (rütbe) - 1. չափ, 2. զին.
 աստիճանակարգ
 رجا (rica) - խնդրանք
 رحمت (rahmet) - զթասրտու-
 թյուն
 رد (red) - հեռացում,
 վանում, մերժում
 رذالت (rezalet) - խայտառա-
 կություն, ստորություն
 رذیل (rezil) - խայտառակ,
 ստոր
 رژی (reji) - մենավաճառ
 رژیسور (rejisör) - ռեժիսոր

رژیم (rejim) - ռեժիմ
 رسماً (resmen) - պաշտոնա-
 պես
 رضا (rıza)-համաձայնութ-
 յուն, հավանություն
 رفع (ref ‘a)-բարձրացում
 رمضان (ramazan)-ռամազան
 (մուս. օրգ. 9-րդ ամիսը)
 رهبر (rehber)-1. ուղեցույց,
 2. առաջնորդ
 روبا (rubā) - հագուստ,
 զգեստ
 روح (ruh)- ոգի
 رود (rud)- գետ
 روزگار (rüzgar)-քամի
 روستا (rusta) - գյուղ,
 ագարակ

ز

زر (zer) - ոսկի
 زل (zil) - ծնծդա
 زلام (zelam) - չքավոր
 زلزال (zelzal) - շարժում
 زمرد (zümrüt) - գնդուխտ
 زوال (zeval) - անկում
 زوج (zevc) - այր, ամուսին,
 կին, կողակից

زور (zor) - դժվար
 زياده (ziyade) - ավելի, շատ
 زيارت (ziyaret) - այց
 زيان (ziyan) - 1. վնաս,
 կորուստ, 2. կենդանի
 زيتون (zeytun/zeytin) - զեյ-
 թուն

ژ

ژاپون (japon) - ճապոնացի
 ژاله (jale) - ցող
 ژتون (jeton) - ժետոն
 ژرف (jerf) - խոր, խորունկ
 ژلاتين (jelatin) - ժելատին
 ژهولوژی (jeoloji) - երկրաբա-
 նություն
 ژهست (jest) - ժեստ

ژنراتور (jeneratör) - զենե-
 րատոր
 ژنرال (jeneral) - զեներալ
 ژورنال (jurnal) - 1. զեկույց,
 զեկուցագիր, 2. մատ-
 նագիր
 ژوری (jüri) - ժյուրի
 ژولیده (jülide) - թնջուկ

ژون تورک (jöntürk) - երիտ-
թուրք

ژilet (jilet) - ժիլետ

ژيمناستیک (jimmastik) -
մարմնամարզություն

س

سابع (sabi) - յոթերորդ

سادس (sadis) - վեցերորդ

ساحل (sahil) - ծովեզերք,
ծովափ

ساحه (saha) - բեմ

ساخته (sahte) - կեղծ, շինծու

ساعت (sa'at) - ժամացույց

سامان (saman) - 1. հարստությ-
յուն, 2. հանգիստ

سبعه/ سبع (seb'a/ seb') - յոթ

سبب (sebep/-bi) - պատճառ

سبعين/ سبعون (seb'in/seb'un) -
յոթանասուն

ستين/ ستون (sittin/sittun) - վաթ-
սուն

سپهسالار (sipeh-salar)-
սպարապետ, (հեծել.)
հրամանատար

سچکين (şec'kin)-ընտիր,
ընտրյալ

سرّ (sir) - գաղտնիք

سربست (serbest) - ազատ

سرت (sert) - 1. խիստ, 2. կարծր,
պինդ, ամուր

سرچه (serçe) - ճնճղուկ

سرعت (sür'at) - արա-
զություն

سريع (seri') - արագ

سز (siz) - դուք

سس (ses) - ձայն

سطح (satih) - մակերես

سطر (satir) - տող

سعادت (sa‘adet)-երջանկու-
թյուն, բարօրություն

سعادتلو (saâdetlî/saâdetli) - 1. եր-
ջանիկ, երանելի, 2. վսե-
մափայլ, գերազանցու-
թյուն (Ձերդ, Նորին)
ծնթ. Օսմանյան կայս-
րությունում զորահրա-
մանատարների և քա-
ղաքացիական բարձր-
աստիճան
պաշտոնյանների
տիտղոսավորում:

سفر (sefer) - անգամ

سفیل (sefil) - թշվառ, ողորմելի

سقط (sakat) - 1. հաշմանդամ,
2. վնասված

سکز (sekiz) - ութ

سکی (seki) - անկյունաքար

سلام (selam) - ողջույն, բարև

سلجوق / سلجوق (selçuk) - սելջուկ

سلطان (sultan) - սուլթան

سلف (selef) - նախորդ

سموات (semavat) - երկինք

سن (sen) - դու

سینجاب (sincap/-bî) - սկյուն

سنه (sene) - տարի

سؤال (su‘âl) - հարց

سود (sud) - օգուտ, շահ

سودا (sevda) - 1. սեր, 2. իղձ,
3. տանջանք

سورگون (sürgün) - արքայ,
արքայավայր

سورو (sürü) - 1. հոտ, 2. նախիր,
3. երամակ, 4. ռհմակ

سوز (söz) - խոսք

سوزگی (süzgü) - ուռկան,
ձկն. ցանց

سوس (sus) - լուռ

سونوک (sönük) - մա-
րած, աղոտ, անփայլ

سياحت (seyahat) - ուղևո-
րություն

سیس (sis) - մառախուղ

سینک (sinek) - ճանճ, մժեղ

سینهما (sinema) - կինո

ش

شاعر (şair) - բանաստեղծ

شان (şan) - փառք, համբավ,
պատիվ

شانتاز (şantaj) - շանտաժ

شخص (şahıs/-hı) - 1. անձ,
անհատ, 2. դեմք

شدت (şiddet) - ուժգնություն,
սաստկություն

شراب (şarap/-bı) - գինի

شرت (şirret) - չարություն,
չարագործ

شرح (şerh) - մեկնություն,
բացատրություն

شرط (şart) - պայման

شرف (şeref) - պատիվ

شعله (şu‘le)-png

شكر (şeker) - շաքար

شكران (şukran) - երախտա-
գիտություն,
շնորհակալություն

شکست (şikest) - 1. կոտրած, 2.
բեկյալ, 3. պարտություն

شمس (şems) - արև

شوخ (şuh) - զվարթ, համար-
ձակ

شيخ (şeyh) - շեյխ

شیشه (şişe) - շիշ

شیمدی (şimdi) - այժմ

شیمشک (şimşek) - կայծակ

ص

صابون (sabun) - օճառ

صاچ (saç) - մազ

صاحب (sahip/-bi) - տեր

صادق (sadık) - հավատարիմ

صاغير (sağır) - խուլ

صاقسى (saksı) - ծաղկաման

صاقينمق (sakınmak) - զգուշա-
նալ

صاقين / صاquin (sakın) - զգուշ,
զգուշացի՝ր

صالون (salon) - սրահ

صباح (sabah) - առավոտ

صبر (sabr) - համբերություն

صحبـت (sohbet) - զրույց

صَحَّت (sihhat) - առողջու-
թյուն

صحرا (sahra) - անապատ

صحنه (sahne) - բեմ

صدا (seda) - ձայն

صف (saf) - կարգ

صفت (sıfat) - 1. երես, դեմք,
2. տիտղոս, 3.
ածական

صفر (sıfır) - զրո

صمد (samed) - շատ բարձր,
հայտնի

صنعت (sana'at) - արվեստ

صنف (sınıf) - լսարան

صو (su) - ջուր

صوغان (soğan) - սոխ

صوفا (sofa) - բազմոց

صوقاق (sokak) - փողոց

صوڪرا (sonra) - հետո

صول (sol) - ձախ

ض

ضب (zabb) - մողես

ضبط (zabıt) - գրավում

ضد (zıt-/ddı, ttı) - հակ-
նոնյա, հակառակ

ضرب (darb) - հարված

ضربه (darbe) - 1. հարված, 2.
հեղաշրջում

ضرر (zarar) - վնաս

ضرورت (zaruret) - անհրա-
ժեշտություն, կարիք

ضمير (zamid) - 1. սիրտ,
2. խիղճ, 3. ներքին

ضيَا (ziya) - լույս

ضيق (ziyyik) - շատ նեղ

ط

طابان (taban) - 1. ավսե,
2. ներքան, 3. պատ-
վանդան

طابور (tabur) - վաշտ

طات (tat-/di) - հավ

طار/ دار (dar) - նեղ

طاش (taş) - քար

طاغ (dağ) - սար

طاقم (takım) - խումբ,
հավաքական

طالع (tali‘) - 1. բախտ,
ճակատագիր, 2. հաջո-
ղություն

طالمق (dalmak) - սուզվել

طاوا (tava)-թավա

طاوق (tavuk) - հավ

طاياق (dayak) - 1. ծեծ, 2. հե-
նարան, 3. փայտ

طائفه (taife) - 1. խումբ, դաս,
դասակարգ, 2. սեռ

طايى (dayı) - քեռի

طباق (tabak-/ğı) - 1. համա-
կերպում, 2. համաձայ-
նություն

طب (tıp) - բժշկություն

طرز (tarz) - ձև, ոճ

طرف (taraf) - կողմ

طلبه (talebe) - աշակերտ,
ուսանող

طمع (tama/tamah) - ագա-
հություն

طوپال (topal) - կաղ

طورمق (durmak) - կանգնել

طورون (torun)- թոռ

طوغرى (doğru) - ուղիղ

طوغمق (doğmak) - ծնվել

طونانما (donanma) - նավա-
տորմ

طونوق (donuk) - սառած

طيرناق (tırnak) - եղունգ

طيغ (tığ) - 1. շուղեր (գուլպա
գործելու), 2. մախաթ,
բիզ

ظ

ظرافت (zarafet) - վայելչու-
թյուն, շնորհ,
վայելչախոսություն

ظرف (zarf) - ծրար

ظلمت (zalimet) - բռնապե-
տություն,
դաժանություն

ظلم (zulm) - անիրավու-
թյուն, զուլում

ظلمت (zulmet) - մութ,
խավար, մթություն

ظن (zann) - 1. կարծիք,
2. կասկած

ظهور (zuhur) - ծագում,
երևում, գյուտ

Ե

عاجل ('acil) - շտապ, շատ արագ

عادت ('adet) - սովորույթ

عادی ('adi) - սովորական, հասարակ

عاسكر ('asakir) - զինվորներ

عاشر ('aşir) - տասներորդ

عاصی ('ası) - անհնազանդ, ապստամբ

عبادت ('ibadet) - 1. աղոթք, 2. պաշտամունք

عبارت ('ibaret) - բաղկացած

عيب ('abes) - 1. անօգուտ բան, 2. սնոտիություն, 3. իզուր

عبرت ('ibret) - խրատ

عثمان (Osman) - Օսման, օսմանյան

عثمانلى (osmanlı) - օսմանյան

عجبا ('aceba) - մի՞ թե

عجله ('acele) - շտապողականություն

عدالت ('adalet) - արդարություն

عداوت ('adavet) - թշնամություն, ատելություն

عدد ('aded) - թիվ, քանակ

عذاب ('azab) - տանջանք, չարչարանք

عراق ('irak) - Իրաք

عرب ('arab) - արաբ

عريده ('arbede) - կոիվ, վեճ, գոռում-գոչում

عربستان ('Arabistan) - Արաբստան

عرش ('arş) - գահ (Աստծո), երկնքի բարձրագույն (9-րդ) հարկ

عرض ('arz) - լայնություն

عرض ('irz) - պատիվ

عرق ('irk) - 1. երակ, 2. ար-
մատ, 3. սերունդ

عريان (uryan/üryan) - մերկ

عزتلو (izzetlü/izzetli) - ազնվա-
շուք, վսեմափայլ
(տիտղոսավորում)

عشر/عشره ('aşere/('aşer) -
տասը, տասնավոր

عشرين(işrin) - քսան

عشق (ışk/ aşk) - սեր

عشیرت ('aşiret) - ցեղ

عصيان (isyan) - ապստամ-
բություն

عظیم ('azim) - մեծ, խոշոր,
հսկա

عقبی ('ukba) - հանդերձյալ
աշխարհ

علاج (ilâç/-cı) - դեղ

علاوه ('ilave) - հավելում,
հավելված

علت ('illet/'illet) - հիվան-
դություն, թուլություն

علم (ilm) - գիտություն,
տեղեկություն, ուսում

علوفه ('ulufe) - կեր

علوم ('ulum) - գիտություն-
ներ

عمارت ('imaret) - շենություն,
բարգավաճություն

عمر ('ömür) - կյանք

عموم (umum) - 1. ընդհան-
րություն, 2. ժողովուրդ

عمومی (umumi) - ընդհանուր,
հանրային

عناد ('inad) - համառություն

عنايت ('inayet) - շնորհ, ողոր-
մություն

عنوان ('unvan) - տիտղոս,
մականոն

عهده (uhde) - պարտավորու-
թյուն, ստանձնում

عوام ('avamm) - ռամիկ, հա-
սարակ ժողովուրդ

عود (ud) - ուղ (երաժշտ.
գործիք)

عودت ('avdet) - վերադարձ

عورت ('avret) - կին,
կողակից

غ

غار (gar) - 1. քարայր, 2.
դափնի

غاردیان (gardiyan) - քանտա-
պահ

غارسون (garson) - մատուցող

غاز (gaz) - գազ

غازوز (gazoz) - գազավոր-
ված ըմպելիք

غاغا (gaga) - կտուց

غافل (gafil) - 1. անզգույշ,
անխոհեմ, 2. անզետ

غالب (galip/-bi) - հաղթող

غدا (gıda) - կերակուր,
սնունդ

گذار (gaddar) - դաժան

غرب (garb) - արևմուտք

غربت (gurbet) - օտարություն

غرض (garaz) - նպատակ,
մտադրություն

غرور (gurur) - հպարտություն

غزته (gazete) - թերթ

غزل (gazel) - գազել

غضب (gazap/-bı) - ցասում,
զայրույթ

غيرت (gayret) - եռանդ, ջանք

ف

فابريقه (fabrika) - ֆաբրիկա

فاتح (fatih) - նվաճող

فاره (fare) - մուկ

فال (fal) - գուշակություն

فائدة (fāi'da) - օգուտ, շահ

فائض (faiz) - զեղում, առատ

الفت (ülfet) - ընկերություն

فتوى (fetva) - հրամանագիր

فجور (fücur) - մոլորություն,
անզգամություն

فدان (fidan) - տնկի, մատղաշ
ծառ

فراخ (ferah) - բարօրություն,
ուրախություն

فرسخ (fersah) - 1.պարսկ. եր-
կայնության չափի
միավոր՝ փարսախ
(5004.30մ.), 2.առատ,
շատ, լավ

فرصة (firsat) - առիթ

فرق (fark) - տարբերություն

فرمان (ferman) - ֆերման,
հրաման

فس (fes) - ֆես, գդակ

فضله (fazla) - ավել, առավել

فقط (fakat) - միայն, բայց,
սակայն

فكر (fikir/-kri) - միտք,
կարծիք, տեսակետ

فنّ (fen) - գիտություն, ար-
վեստ

فواحش (fevahiş) - 1. ամոթալի
(բաներ), անթույլա-
տրելի սխալներ,
2. պոռնիկներ

فوق العاده (fevkalade) - արտա-
կարգ

فیرچا (firça) - խոզանակ

ق

قاباق (kabak) - դդմիկ, դդում

قابوق (kabuk) - կեղև, կճեպ

قاپ (kap) - անոթ, աման

قاپى / قپو (kapu) - դուռ

قات (kat) - հարկ

قاچ (kaç) - քանի՞

قار(kar) - ձյուն

قارپوز (karpuz) - ձմերուկ

قارتال (kartal) - արծիվ

قارده ش (kardeş) - եղբայր

قارغا (karga) - ագռավ

قارينجا (karınca) - մրջյուն

قاز (kaz) - սագ

قازمق (kazmak) - փորել,
պեղել

قاش (kaş) - հոնք

قاضى (kadi) - քաղի

(կրոնական դատավոր)

قاطر (katır) - ջորի

قالمق (kalkmak) - վեր կենալ

قامه (kama) - հասակ

قاميش (kamış) - եղեգ

قاوون (kavun) - սելխ

قپاق (kapak) - կափարիչ

قدح (kadeh) - գավաթ

قدرت(kudret) - ուժ

قرار (karar) - որոշում, վճիռ

قرق (kırk) - քառասուն

قرنفيل (karanfil) - մելիսակ

قره / قاره (kara) - սև

قشله (kışla) - 1. գորանոց,

2. ձմեռանոց

قضا (kaza) - 1. դատ.

գործընթաց, 2. պատահար,
3. գավառ

قطران (katıran) - ձյուր, կուպր

قطعه (kita)-1. մայրցամաք,

2. փոքր գորամաս,

3. քառ. ոտանավոր

قلب/ قلوب (kalp/-bi) - սիրտ

قلم (kalem) - 1. գրիչ, 2.

պաշտոնատուն,

դիվան

قهوه (kahve) - սուրճ

كوبيه (kopya) - պատճեն

كوتو (kutu) - տուփ

كوجه (koca) - 1. ամուսին,

2. մեծ, տարեց

قوراق (kurak) - չոր, ցամաք

كورت (kurt) - 1. գայլ, 2. որդ

كوردله/ قوردله (kordela) - ժա-

պավեն

كورو (kuru) - չոր, ցամաք

كوروم (kurum) - հաստա-

տույթուն

كوزى / قوزو (kuzu) - գառ

كوش (kuş) - թռչուն

كوغمق (koğmak/kovmak) -

վնդել

كول (kol) - թև

كونيه (Konya) - Քոնյա

كويون (koyun) - ոչխար

كير (kır) - դաշտ,

մարգագետին

كيش (kış) - ձմեռ

كيسه (kışa) - կարճ

ك

كار (kâr) - շահույթ

كپك (kepek) - թեփ

كثرت (kesret) - լիություն,

բազմություն

كچى (keçi) - այծ

كرم (kerem) - ազնվություն

كستاخ (küstah) - անամոթ,

անկիրթ

كشف (keşf) - հայտնագոր-

ծում

كل (gel) - արի՛ (հրամ. եղ.)
 كمر (kemer) - գոտի, մեջք
 كندی (kendi) - ինքը, իր,
 անձնական, սեփական
 كوپ (küp) - կարաս
 كوتو (kötü) - վատ, գեշ
 كوچوك (küçük) - փոքր
 كور (kör) - կույր, բութ
 كوره (göre) - համաձայն
 كوز (göz) - աչք
 كوزل / كوزله (güzel) - գեղեցիկ
 كوك (gök) - երկինք
 كوك (kök) - արմատ
 كوكل (gönül) - սիրտ
 كوكوم (gügüm) - կաթի բիդոն,
 թիթեղաման
 كولكه (gölge) - ստվեր
 كوملك (gömlek) - վերնա-
 շապիկ
 كونس (güneş) - արև
 كويلو (köylü) - գյուղացի

كير (kir) - աղտ, կեղտ
 كاتب (kâtip) - քարտուղար
 كيرتمك (gebertmek) - սատ-
 կեցնել, տանջել
 كتاب (kitap) - գիրք
 كدا (geda) - մուրացկան
 كدر (keder) - վիշտ, ցավ
 كراز (kiraz) - կեռաս
 كرچك (gerçek) - իրական
 كرك (gerek) - անհրաժեշտ
 كلام (kelam) - 1. խոսք, 2. նա-
 խադասություն
 كلمك (gelmek) - գալ
 كمال (kemal) - կատարե-
 լություն
 كورت (kürt) - քուրդ
 كورك (kürek) - բահ, թի
 كوركى (görgü) - փորձ
 كورمك (görmek) - տեսնել
 كوگرچين (güvercin) - աղավնի
 كوگى (güveği/güvey) - փեսա,
 փեսացու

گول (göl) - լիճ

گول (kül) - մոխիր

گون (gün) - օր

گویا (güya) - իբրև թե

ل

لاف (laf) - 1. պարապ խոսք,

2. սնապարծություն

لاله (lale) - կակաչ

لامبه (lamba) - լամպ

لب (leb) - շրթունք

لحکمه (lihikmeten) - իմաս-

տությունք

لذیذ (leziz) - համեղ

لقمه (lokma) - պատառ,

քաղցրավենիքի տեսակ

لکه (leke) - բիծ, արատ, աղտ

له (leh) - լեհ, լեհական

لوحه (levha) - հուշատախ-

տակ, ցուցատախտակ

لوند (levent/-di) - 1. կամավոր,

2. ասպետ, զինվոր

م

ماده (made) - մատակ,

հովատակ

مائه / مئه (mie) - հարյուր

ماشا (maşa) - ունեվի, աքցան

ماضى (mazi) - անցած, անցյալ

ماكنه (makine) - հաստոց

مانطار (mantar) - 1. սունկ,

2. լողան (կարթի)

مانع (mani) - արգելող

ماه (mah) - լուսին

مبتلا (mübtela) - 1. բռնված,

գերված, 2. վարակված

مېڅول (mebzul) - շնորհված
 متشكر (müteşekkir) - շնորհա-
 կալություն
 مثال (misal) - օրինակ, պես,
 նման
 مثبت (müspet) - դրական,
 հաստատական
 مجروح (mecruh) - վիրավոր,
 մերժված, հերքված
 مجهول / مجهول (meçhul) -
 անծանոթ, անհայտ
 محاوره (muhavere) - խոսակ-
 ցություն
 محترق (muhterik) - հրկիզած,
 այրած
 محترم (muhterem) - հարգելի,
 պատվական
 محفظه (mahfaza) - 1. պահա-
 րան, 2. ընդունարան
 محقق (muhakkak) - անկաս-
 կած, անպայման
 محكوم (mahkûm) - դատա-
 պարտյալ

مختلف (muhtelif) - տարբեր,
 տեսակ- տեսակ
 مخصوص (mahsus) - հատուկ,
 միտումնավոր
 مداخله (müdahale) - միջա-
 մտություն
 مدير (müdür/müdür) - տնօրեն
 مذکور (mezkûr) - հիշյալ
 مذهب (mezhep) - ուղղու-
 թյուն, կրոն. ուսմունք
 مرجع (merci‘) - վայր (վերա-
 դառնալու), աղբյուր
 (ընդօրինակման)
 مركب (merkep) - ավանակ
 مزاح (mizah) - կատակ
 مژده (müjde) - ավետիս
 مژگان (müjgan) - թարթիչ,
 արտևանունք
 مسافر (misafir) - հյուր,
 ճանապարհորդ,
 ուղևոր
 مسجد (mescid) - մզկիթ

مسئولية (mesuliyet) - պա-
տասխանատվություն

مشروع (meşbu‘) - կշտացած,
հազեցած

مصال (masal) - հեքիաթ,
առասպել

مصطفى (Mustafa) - Մուս-
թաֆա, Ընտրյալ (Մու-
համմեդ Մարգարեի
պատվանուն)

مضبطة (mazbata) - տեղեկագիր

مضبوط (mazbut) - գրավված,
արձանագրված

مطبوع (matbu‘) - տպագրված

مطراق (matrak-/ğı) - զավազան

مطلب (matleb) - պահանջ,
նպատակ

مظاهر (muzahir) - ձեռնտու,
օգնական

مظروف (mazruf) - 1. դրված,
ներփակված, 2. պա-
րունակություն

مظفر (muzaffer) - հաղթա-
կան, հաղթող

مظلوم (mazlum) - հարստա-
հարված

معادل (mu‘adil) - համագոր,
նման

معاش (ma‘aş) - 1. ապրուստ,
2. թոշակ, 3. ամսական

معاون (mu‘avin) - օժանդակ,
օգնական

معاینه (muayene) - զննում,
քննություն

معبد (m‘abid) - տաճար, աղո-
թատեղի

معدن (ma‘den) - 1. հանք,
2. մետաղ, 3. աղբյուր

معصیت (masiyyet) - մեղք

معقول (ma‘kul) - տրամաբա-
նական

معلوم (ma‘lüm)-հայտնի,
ծանոթ

مغاره (mağara) - քարայր

مغاير (mugayir) - հակառակ

مقاطعات (mukadaat) - խզում,
ընդհատում

مقام (makam) - 1. վայր,
 2. ատիճանակարգ,
 3. պաշտոն
 مَقْدَر (mukadder) - 1. կանխո-
 թոշված, 2. ճակատագիր
 مَقْدَس (mukaddes) - նվիրա-
 կան
 مَكْر (meğer) - միհնչդեռ, եթե
 ոչ, մի՞թե
 مَكْتَب (mektep/-bi) - դպրոց
 مَكَّة (Mekke) - Մեքքա
 مِلَّة (millet) - ազգ, ժողո-
 վուրդ
 مُمْتَد (mümtet) - ձգվող,
 տևական, տևող
 مَمْنُوع (memnu‘) - արգելված
 مَنَارَة (minare) - մինարեթ,
 աշտարակ
 مَنبَع (menba‘) - աղ, աղբյուր
 مَندَر (minder) - մինդար,
 բարձիկ
 مَنصُورَة (mensure) - (իզ. սեն)
 հաղթական

مَنْظَرَة (manzara) - տեսարան
 مَنْفَى (menfi) - 1. արքայալ,
 2. բացասական
 مُنَوَّر (münevver) - լուսավոր-
 յալ, լուսավորիչ
 مُهِم (mühim) - կարևոր
 مُودُوع (mevdu‘) - վստահ-
 ված, ի պահ տրված
 مُوز (muz) - բանան
 مُوَضَّع (mevzi) - տեղ, դիրք
 مُوَضَّوع (mevzu) - թեմա,
 խնդիր
 مَي (mey) - գինի
 مَيْحَانَة (meyhane) - գինետուն
 مَيْحَلَانْمَق (meyhlanmak) - զամ-
 վել, մեխվել
 مَيْدَان (meydan) - հրապարակ
 مِيرَاث (miras) - ժառանգու-
 թյուն
 مِيل (mil) - 1. սլաք, 2. ասեղ
 مَيْوَة (meyva/meyve) - միրգ,
 պտուղ

Ն

ناچار (naçar) - անճար

ناحية (nahiye) - կողմ,
գավառակ

ناصل (nasıl) - ինչպե՞ս

نامه (name) - նամակ, գիր

نامه خنکار (name-i Hünkār) -
սուլթանի / կայսեր
նամակը

نانه (nane) - անանուխ

نزله (nezle) - հարբուխ

نژاد (nejad) - սերունդ

نسخ (nesh) - ընդօրինակում

نصيب (nasip) - 1. բաժին,
2. վիճակ

نظام (nizam) - կարգ, օրենք,
կանոն

نظر (nazar) - հայացք

نظريات (nazriyat) - տեսութ-
յուններ, կարծիքներ

نظيره (nazire) - 1. նմանակող
բանաստեղծություն,
2. պարողիա, նմանա-
կում, 3. օրինակ,
4. պաշտոնակից,
5. համանմանություն

نفر (nefer) - հոգի, անհատ

نفس (nefes) - շունչ, հոգի

نقطه (nokta) - կետ

نه (ne) - ի՞նչ

نهر (nehir) - գետ

نوح (Nuh) - Նոյ

نور (nur) - լույս

و

واپور (vapur) - շոգենավ
 وار (var) - կա
 وارث (varis) - ժառանգորդ
 واعظ (va 'iz) - քարոզիչ
 وبا (veba) - ժանտախտ,
 համաճարակ
 وجد (vecd) - 1. հափշտա-
 կություն, 2. զմայլանք
 وجدانا (vicdanen) - խղճով,
 խղճմտորեն
 وجود (vücut/-du) - 1. մարմին,
 2. գոյություն

وارد (varid/varit/-di) - հաս-
 նող, եկող
 واحد/واحد (vahid/ahad) - մեկ
 وداع (veda') - հրաժեշտ
 وطن (vatan) - հայրենիք
 وظيفة (vazife) - պարտակա-
 նություն
 وفات (vefat) - վախճան, մահ
 وقت (vakit) - ժամանակ

ه

هانگی (hangi) - n°
 هانی (hani) - նրտե՞ղ
 هاووج (havuç/-cu) - գազար
 هپ (hep) - բոլոր
 هجوم (hücum) - հարձակում

هر (her) - ամեն
 هفته (hafta) - շաբաթ
 هلال (hilâl) - լուսին
 هله (hele) - նույնիսկ
 هم (hem) - նաև

همان (hemen) - անմիջապես
 همايون (humayun) - կայսերական, օրհնյալ
 هندستان (Hindistan) - Հնդկաստան

هوا (hava) - եղանակ
 هيندى (hindi) - հնդկական, հնդկահավ

ی

يaprak (yaprak) - 1. տերև, 2. թերթ
 يادگار (yadigar) - ընծա, հիշատակ
 ياردم (yardım) - օգնություն
 ياز (yaz) - ամառ
 يازمق (yazmak) - գրել
 يازى (yazı) - 1. գիր, 2. տառ, 3. գրություն, 4. հոդված, 5. փաստաթուղթ
 يازىچى (yazıcı) - գրագիր
 ياش (yaş) - տարիք
 ياصديق (yastık/-ği) - բարձ
 ياغ (yağ) - յուղ

يالى (yalı) - ծովեզր, ծովեզրք
 يان (yan) - կողք
 يايا (yaya) - նոսրով
 يدي (yedi) - յոթ
 ير (yer) - գետին
 يکچرى (yeniçeri) - ենիչերի
 يل (yel) - քամի
 ييلديز/يلدیز (yıldız) - աստղ
 يمك (yemek) - ուտել, ճաշ, ուտելիք
 يورت (yurt/-du) - հայրենիք
 يوروم (yorum) - մեկնաբանություն

یورومک (yürümek) - քայլել

یوز (yüz) - հարյուր

یوق(yok) - չկա

یول(yol) - ճանապարհ

یومورطه (yumurta) - ձն

ییل (yıl) - տարի

ییلان (yılan) - օձ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Աբեղյան Մ. Խ., Երկեր, հ. Զ., Երևան, 1974:
2. Աբիկեան Մ., Առաջնորդ ուղղագրության օսմանյան լեզուի, Կ. Պոլիս, 1884:
3. Աբիկեան Մ., Բառգիրք երեքլեզվյան. տաճկերենն, հայերեն, գաղղիարեն, Կ. Պոլիս, 1886:
4. Աբիկեան Մ., Գործնական բառարան տաճկերենի հայերեն, Կ. Պոլիս, 1893:
5. Աբիկեան Մ., Ընդարձակ բառարան հայերենի տաճկերեն, Կ. Պոլիս, 1891:
6. Աբիկեան Մ., Ընդարձակ բառարան Տաճկերենի հայերեն, Կ. Պոլիս, 1892:
7. Աղայան Էդ. Բ., Ընդհանուր և հայկական բառագիտություն, Երևան, 1984:
8. Աղայան Էդ. Բ., Արդի հայերենի բացատրական բառարան, Երևան, 1976:
9. Աճառյան Հր., Թուրքերենի փոխառյալ բառեր հայերենի մեջ, Մոսկվա-Վաղարշապատ, 1902:
10. Աճառյան Հր., Լիակատար քերականություն հայոց լեզվի: Համեմատությամբ 562 լեզուների: Հտ.-1-6, Երևան, 1952-1971:
11. Աճառյան Հր., Հայերեն արմատական բառարան, հ. Ա-Դ, Երևան, 1971-1979:
12. Աճառյան Հր., Հայոց դերը Օսմանյան կայսրության մեջ, (աշխատասիրությամբ՝ Պ. Մուրադյանի), Երևան, 1999:

13. Աճառյան Հր., Քննություն պոլսահայ բարբառի, Երևան, 1941:
14. Ամիրյան Խ., Թուրքալեզու հայ աշուղներ և Մ. Ֆ Քեոփրյու-
յուն, «Սովետական գրականություն», 1976, № 73:
15. Ամիրյան Խ., Թուրքալեզու հայ աշուղներ (Օսմանյան
կայսրություն, XVI-XX դարեր), կազմող՝ Խ. Ամիրյան,
Փարիզ, 1993:
16. Ասատրյան Մ. Ե., Ժամանակակից հայոց լեզու: Ձևաբա-
նություն, 2-րդ հրատ., Երևան, 1989:
17. Ասատրյան Մ. Ե., Ժամանակակից հայոց լեզու: Շարա-
հյուսություն, Երևան, 1987:
18. Բախշինյան Ք. Վ., Բիանջյան Հ. Հ., Ղազարյան Լ. Վ., Մե-
լիքյան Գ. Վ., Պարսկերենի դասագիրք, Երևան, 2011:
19. Երեմեև Դ. Ե, Թուրքերի ծագումը (Ծագումը և էթնիկական
պատմության հիմնական էտապները), (թարգմ.՝ Հ. Հ. Մար-
տիրոսյան), Երևան, 1975:
20. Թուղլաճյան Բ. Մ., Հայկական տպագրությունը Օսման-
յան կայսրությունում և հայերու նպաստը թուրքական
տպագրական արվեստին, Մերձավոր և Միջին Արևելքի
ժողովուրդներ XII, Թուրքիա, Երևան, 1985:
21. Թուրքական աղբյուրներ. Էվլիյա Չելեբի, հ. Գ, (կազմ.՝ Ա.
Խ. Սաֆրաստյան, Գ. Հ. Սանթուրջյան), Երևան, 1972:
22. Թուրքական աղբյուրները Հայաստանի, հայերի և Անդր-
կովկասի մյուս ժողովուրդների մասին, (կազմ.՝ Ա. Խ.
Սաֆրաստյան), հ. Ա, Երևան, 1961:

23. Թուրքական աղբյուրները Հայաստանի, հայերի և Անդրկովկասի մյուս ժողովուրդների մասին, (կազմ.՝ Ա. Խ. Սաֆրաստյան), Խ. Բ, Երևան, 1961:
24. Կարաբեկյան Ս., Տոնիկյան Ս., Գրական արաբերենի ներածական դասընթաց, Երևան, 2014:
25. Կարապետեան Պ., Մեծ բառարան Հայերենե՛ Եւրոպեան, Կ. Պոլիս, 1907:
26. Կարապետեան Պ., Մեծ բառարան Օսմաներենե՛ Հայերեն, Կ. Պոլիս, 1912:
27. Կարապետեան Պ., Պատկերազարդ նոր քերական Օսմանեան լեզուի, Կ. Պոլիս, 1903:
28. Մալխասեանց Ս., Հայերեն բացատրական բառարան, Երևան, 1944:
29. Մելիքյան Գ., ԵՊՀ արևելագիտության ֆակուլտետի պատմությունից, Արևելագիտության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու) VIII, Երևան, 2014:
30. Մելիքյան Գ., Սաֆարյան Ա., Ակադեմիկոս Վլադիմիր Գորդլևսկին՝ հայագիտական հիմնահարցերի մասին, Արևելագիտության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու) VII, Երևան, 2012:
31. Նալբանդյան Գ. Մ., Պարսից լեզվի քերականություն, Երևան, ԵՊՀ հրատ., 1980:
32. Պալատեցի Գ., Բառարան Պարսկերեն, (աշխատությամբ Յ. Տիգլեանի), Կոստանդնուպոլիս, 1826:
33. Պոզաճեան Յ., Համառօտ բառարան ի տաճկականե՛ի հայ ի պէտս դպրոցաց, Վեննա, 1844

34. Պօհճալեան Հ., Արիստակէս վրդ., Թրքերէնէ հայերէն առձեռն բառարան, Կ. Պոլիս, 1981:
35. Ջահուկյան Գ. Բ., Աղայան Է. Բ., Առաքելյան Վ. Դ., Քոստան Վ. Ա., Հայոց լեզու, Մաս 1, պր. 1, Ներածություն, Բառագիտություն, Դարձվածաբանություն (Դասագիրք բուհերի ուսանողների համար), Երևան, 1980:
36. Սահակյան Լ. Սարգսյան, Ա. Սաֆարյան Ա., Օսմաներէնի դասավանդման սկզբունքները հայալեզու լսարանում, Ժամանակակից լեզվաբանությունը միջգիտակարգայնության լույսի ներքո, Միջազգային գիտաժողով-4, Երևանի պետական համալսարան, Անգլերէնի ուսումնասիրության հայկական ասոցիացիա, մայիս, 2016, Երևան, ԵՊՀ հրատ., էջ 58-59:
37. Սահակյան Լ., Բարձր Հայքի Բաբերդ, Սպեր, Դերջան գավառների տեղանուններն ու ժողովրդագրությունը XVI դարի օսմանյան աշխարհագիր մատյաններում, Երևան, 2007:
38. Սարգսյան Ա., Մելիքյան Գ., Սաֆարյան Ա., Բաքիի՝ Երևանի Մեսրոպ Մաշտոցի անվան հին ձեռագրերի ինստիտուտ-Մատենադարանում պահվող N 321 ձեռագիրը, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», թիվ 2-3 (634-635), Մայիս-օգոստոս, սեպտեմբեր-դեկտեմբեր, Երևան, 2012, էջ 442-446:
39. Սաքապետոյան Ռ. Կ., Արևելահայերենի և արևմտահայերենի բառապաշարային առանձնահատկությունները (գուգադրական քննություն), Երևան, 2004:

40. Սաքապետոյան Ռ. Կ., Արևմտահայերեն-արևելահայերեն ուղղախոսական-բացատրական բառարան, Երևան, 2000:
41. Սաքապետոյան Ռ. Կ., Արևմտահայերենի դասագիրք, Երևան, 2006:
42. Սաֆարյան Ա. Սողոմոնյան Ա. Լոքմազյոզյան Տ., Թուրքերենի դասագիրք, Գիրք Ա, Վեցերորդ լրամշակված հրատարակություն, Երևան, 2015:
43. Սաֆարյան Ա., Զիա Գյոքալփը և «Թյուրքականության հիմունքները», Երևան, 2012:
44. Սաֆարյան Ա., Մելքոնյան Ռ., Հայ ուսանողներին թուրքերենի հայցական հոլովի ուսուցման առանձնահատկությունների մասին, Тезиси докладов международной научно-методической конференции “Проблемы роман-германской филологии: теория и методика преподавания иностранных языков”, Российско-Армянский (Славянский) Государственный университет, Изд-во РАУ, Ереван, 2006, стр. 72-73.
45. Սաֆարյան Ա., Սահակյան Լ., Ամիրխանյան Լ., Ժամանակակից թուրքերենի դերբայների դասակարգման հիմնահարցի շուրջ, «Արևելագիտության հարցեր» (հոդվածների ժողովածու, պատ. խմբ.՝ Գ.Վ. Մելիքյան), հատոր VI, Երևան, 2006, էջ 296-317:
46. Սաֆարյան Ա., Սահակյան Լ., Ամիրխանյան Լ., Ժամանակակից թուրքերենի դերբայների իմաստաքերականա-կան յուրահատկությունների մասին, Թյուրքագիտական և օսմանագիտական հետազոտություններ, հատոր VII, (պատ. խմբ.՝ Ռ. Ա. Սաֆրաստյան), Երևան, 2011, էջ 34-55:

47. Սաֆարյան Ա., Քեմալականների լեզվական քաղաքականության ակունքներում. Զիյա Գյոքալփի լեզվաբանական հայացքները, «Ժամակակալից Եվրասիա» (խմբ.՝ Ռ. Սաֆրաստյան), հ. III (2), ՀՀ ԳԱԱ Արևելագիտության ինստիտուտ, Երևան, 2014, էջ 52-76:
48. Վարդան Լ., Հարկերը օսմանեան եւ պարսկական կայսրութիւններուն մէջ. ԺԵ-ի դար, Երևան, 2004:
49. Փափազյան Ա., Թուրքական վավերագրերը Հայաստանի և հայերի մասին (16-19-րդ դարեր), Երևան, 1999:
50. Փափազյան Ա., Հայերի ցեղասպանությունը ըստ երիտթուրքերի դատավարության փաստաթղթերի, (Առաջաբանը, թարգմանությունը, ծանոթագրությունները Ա. Հ. Փափազյանի) Երևան, 1988:
51. Փափազյան Ա., «Օսմաներենի ձեռնարկ» (Քերականություն և ընթերցանություն), Թյուրքագիտական և օսմանագիտական հետազոտություններ, հ. VIII, (խմբ.՝ Մ. Խաչիկյան, Ռ. Սաֆրաստյան), Երևան, 2012:
52. Փափազյան Հ. Դ., Կուլբենկի որդիներ Գուլաբիի և Գալուստի 1847թ. սուլթան Աբդուլ Մեջիդից ստացած արտոնագրերը, - «Բանբեր Մատենադարանի», ՀՍՄՀ ԳԱ հրատ., Երևան, 1984, էջ 212-228:
53. Փափազյան Հ. Դ., Նոր նյութեր Արևելյան Հայաստանում թուրքական իշխանությունների հարկային քաղաքականության վերաբերյալ, - «Բանբեր Մատենադարանի», Երևան, 1994, № 16, էջ 197-213:

54. Փափազյան Հ. Դ., Վաղարշապատ գյուղի 1725 և 1728թթ
Թուրքական հարկացուցակները, «Բանբեր Մատենադա-
րանի», հ. 5, առանձնատիպ, Երևան 1960, էջ 431-464:

* * *

1. Anabritannica (Genel Kültür Ansiklopedisi), Cilt 24, İstanbul, 1994.
2. Aymutlu Ahmet, Arûz, Türk Şiirinde Kullanılan Arûz, Vezinleri ve Örnekleri, İlaveli Beşinci Baskı, İstanbul, 1962.
3. Atatürkün Söylev ve Demeçleri, II (1906-1938), İkinci Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1959.
4. Balata R. Y., Osmanlıca Dersleri, Bornova-İzmir, 2005.
5. Bedros Zeki, Ermeniceden Türkçeye Mükemmel Lügat, Ankara, 2009.
6. Bedros Zeki, Türkçeden Ermeniceye Mükemmel Lügat, Ankara, 2009.
7. Belviranlı A., Osmanlıca Rehberi 1, İstanbul, 2010.
8. Coşkun Ak., Osmanlıca, Ankara, 2006.
9. Demiray K., Temel Türkçe sözlük ve Yazım Kılavuzu, 1990.
10. Develi H., Osmanlı Türkçesi Kılavuzu 1-2, İstanbul, 2007.
11. Develi H., Osmanlılının Dili, İstanbul, 2006.
12. Devellioğlu F., Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara, 2002
13. Dilaçar A., Devlet Dili Olarak Türkçe, Ankara, 1962.
14. Dilaçar A., Dil, Diller ve Dilcilik, Ankara, 1982.
15. Dilaçar A., Gramer: Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihçesi. TDAY, 1971, ss. 83 – 145.
16. Dilaçar A., Türk Diline Genel bir Bakış, Ankara, 1964.
17. Dizdaroğlu H., Türkçede Fiiller, Ankara, 1963.
18. Dizdaroğlu H., Türkçede Sözcük Yapma Yolları, Ankara, 1962.

19. Elçin Ş., Şiirle Selâm, Ankara, 1993.
20. Eminoğlu M., Osmanlı Vesikalarını Okumaya Giriş, Ankara, 2013.
21. Ergin M., Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 1980.
22. Ergin M., Osmanlıca Dersleri, 41. Baskı, İstanbul, 2011.
23. Ercilasun A., Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Ankara, 2004.
24. Gencan T. N., Dilbilgisi, İstanbul, 1966.
25. Genel Kültür Ansiklopedisi (Milliyet Tesislerinde basılmış), 1991.
26. Hatiboğlu V., Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü, Ankara, 1972.
27. İmer K., Türkiye Türkçesinde Kökler, Ankara, 1976.
28. Kanar M., Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,
29. Karaca B., Doğu Ermenice – Türkçe Sözlük, Ankara, 2001.
30. Karakılıç C., Osmanlı Türkçesi İlk Öğrenme Kitabı, Ankara, 2007.
31. Koç N., Yeni Dilbilgisi, İstanbul, 1990.
32. Korkmaz Z., Gramer terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 575, Ankara, 1992.
33. Korkmaz R., Dil Bilincimizin Serüveni veya Bir Varlık Alanı olarak Türkçe ve Atatürk, “Türk Dili” (Dil ve Edebiyat Dergisi), Sayı 580, 2000 / I, s.324-326.
34. Köprülü M. F., Millî Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşirleri ve Divani Türkî-i basit, XVI-ncı Asır Şairlerinden Ederneli Nazmînin eseri, İstanbul, 1928.
35. Köprülü M. F., Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar (Gerekli Sâdeleştirmeler ve Bâzı Notlara İlavelerle Yayımlayan Dr. Orhan F. Köprülü), Ankara, 1976.
36. Köprülü M. F., Edebiyat Araştırmaları 2, Ankara, 2004.
37. Kudret C., Ziya Gökalp, Ankara Üniversitesi Basımevi, (Türk Dil Kurumu Yayınları: 207), Ankara, 1963.

38. Kurt Y., Osmanlıca Dersleri I-II, Ankara, 1997.
39. Levend A. S., Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri, Ankara, 2010
40. Mardin Ş., Jön Türklerin Siyasi Fikirleri, 1895-1908, Ankara, 1964.
41. Mutaş A., Temel Osmanlı Türkçesi Dersleri, İzmir, 2012.
42. Özel S., Türkiye Türkçesinde Sözcük, Türetme ve Birleştirme, Ankara, 1998.
43. Rahmeti R. A., Türk Şivelerinin Tasnifi, Türkiyat Mecmuası, Cilt X, (1951-1953), İstanbul, 1953.
44. Redhouse J., Yeni Türkçe –İngilizce Sözlük, İstanbul, 1968.
45. Teyfik M., Osmanlıca-Türkçe Türk Masalları, Ankara, 2006.
46. Timurtaş F., Tarih İçinde Türk Edebiyatı, İstanbul, 1981.
47. Timurtaş F., Osmanlı Türkçesi Metinleri II, 10. Baskı, İstanbul, 2005.
48. Timurtaş F., Osmanlı Türkçesi Grameri III, 10. Baskı, İstanbul, 2005.
49. Tuğlacı P., İktisadi ve Hukuki Terimler Sözlüğü, 2. Baskı, İstanbul, 1979.
50. Turan O., Selçuklar Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti, İstanbul, 2008.
51. Özön M., Osmanlıca-Türkçe Sözlük, İstanbul, 2005.
52. Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları, İstanbul, 1961.

* * *

1. Айларов М. С., Учебник турецкого языка (под редакций академика В. А. Гордлевского), Москва, 1954.
2. Баранов Х. К., Арабско-русский словарь, Москва, 1957.
3. Баскаков А. Н., Голубева Н.П., Кямилева А. А., Любимов К.М., Салимзянова Ф. А., Юсипова Р. Р., Большой турецко-

- русский словарь (120 тыс. слов и словосочетаний) 2-изд. – Москва, 1998.
4. Баскаков А. Н., Историко-типологическая характеристика структуры тюркских языков, Москва, 1975.
 5. Баскаков А. Н., Лексикология и фразеология турецкого языка, Москва, 1983.
 6. Баскаков А. Н., Словосочетание в современном турецком языке, Москва, 1974.
 7. Баскаков А.Н., Введение в изучение тюркских языков, Москва, 1962.
 8. Благова Г. А., Вариантные заимствования турок-тюрк и их лексические обособление в русском языке (К становлению обобщающего имени тюркоязычных народов),- “Тюркологический сборник”, Москва, 1973, стр. 51-61.
 9. В. А. Гордлевский, Руководство для изучения Османского языка, По материалу Г. Еглички, Москва, 1916.
 10. Гасанова Э., Идеология буржуазного национализма в Турции, Баку, 1966.
 11. Гордлевский В. А., Избранные сочинения, том II (Язык и литература), Москва, 1961.
 12. Гордлевский В. А., Избранные сочинения, том III (История и культура), Москва, 1962.
 13. Гранде Б. М., Грамматические таблицы арабского литературного языка, Москва, 1950.
 14. Гранде Б. М., Курс арабской грамматики в сравнительно-историческом освещении, Москва, 1963.
 15. Грунина Э. А., Учебное пособие по османско-турецкому языку, Издательство Московского Университета, Москва, 1988.
 16. Джикия М. С., Структура турецкого языка, Тбилиси, 1984.

17. Джикия С., Турецкая хрестоматия. Второе дополненное издание, Тбилиси, 1971.
18. Дилячар А., Заметки о синтаксисе и грамматических функциях в турецком языке.- TURCOLOGIA. К семидесятилетию академика А.Н. кононова, Ленинград, 1976.
19. Дмитриев Н. К., Турецкий язык, Москва, 1960.
20. Желтяков А. Д., Печать в общественно-политической и культурной жизни Турции (1729-1908гг.), Москва, 1972.
21. Иванов С. Н., Арабизмы в турецком языке, Ленинград, 1973.
22. Кононов А. Н., Грамматика современного турецкого литературного языка, Ленинград, 1956.
23. Кононов А. Н., История изучения тюркских языков в России: Доокт. Период.-2-е изд., доп., испр. Ленинград, 1982.
24. Кононов А. Н., Очерк истории изучения турецкого языка, Ленинград, 1976.
25. Кононов А. Н., Показатели собирательности – множественности в тюркских языках, Ленинград, 1969.
26. Кононов А. Н., Реформа алфавита в Турции (к истории вопроса), История и филология стран Востока,-Учен. Зап. Ленинград, 1959, № 282.
27. Кочар М.Р., Турецкие элементы в языке константинопольских армян (лекция), Ереван, 1981.
28. Кузнецов П. И., Сумин Е.В., Учебник турецкого языка. Основной курс. Книга I, Москва, 1970.
29. Кузнецов П. И., Учебник турецкого языка, Начальный курс, Москва, 1999.
30. Лингвистический энциклопедический словарь, Москва, 1990.

31. Майзель С. С., Изафет в турецком языке, Москва-Ленинград, 1957.
32. Майзель С., Н, Арабские и персидские элементы в турецком языке, Москва, 1945.
33. Марузо Ж., Словарь лингвистический терминов, Москва, 1960.
34. Миллер Б. В., Персидско-русский словарь, Москва, 1950.
35. Петросян Ю., Младотурецкое движение (вторая половина XIX – начало XX в.), Москва, «Наука», 1971.
36. Орбели И. А., Синхронистические таблицы для перевода исторических дат по хиджре на европейское летоисчисления, Ленинград, 1941.
37. Самойлович А. Н., Краткая учебная грамматика османско-турецкого языка, Ленинград, 1925.
38. Севортян Э. В., Фонетика турецкого литературного языка, Москва, 1955.
39. Старостов Л. Н., Из истории становления турецкого литературного языка (Османский период), - Современные литературные языки стран Азии, Москва, 1965.
40. Смирнов В. Д., Кучибей Гёмюрджинский и другие османские писатели XVII века о причинах упадка Турции, Санкт Петербург, 1873.
41. Шамилова Н. И., Старый турецкий (арабский алфавит), Ленинград, 1960.
42. Юлдашев А. А., Аналитические формы глагола в тюркских языках, Москва, 1965.

* * *

1. Haywood J. A., Nahmad H. M., A New Arabic Grammar, London, 1962.

2. Lewis G. L., Turkish grammar, Oxford, Oxford Univ. Press, 1967.
3. Redhouse J., A Sympified Grammar of the Ottoman –Turkish Language, London, 1884.
4. Richard F. Kreutel, Osmanisch-Türkische Chrestomathie, Wiesbaden, 1965.
5. Swift L. B., Reference Grammar of Modern Turkish, Bloomington, 1963.
6. Csato É. Á., Brendemoen B., Johanson L., Römer C., Heidi S., The linguistic landscape of Istanbul in the seventeenth century, Spoken Ottoman in Mediator Texts, TURKOLOGICA 106, Harrassowitz Verlag-Wiesbaden, 2016, pp. 1-34.

1. شمس الدین س. ، قاموس ترکی، در سعادت، ۱۳۱۷ .
2. کمال ن. ، وطن یا خود سلسره، در سعادت، ۱۳۰۷ .
3. قسطنطنی لطیفی، تذکره لطیفی ، (طابعی: احمد جودت)، در سعادت، ۱۳۱۴ .
4. بورسه لی م.، عثمانلی مؤلفری، برنجی جلد، استانبول، ۱۳۳۳ .
5. بورسه لی م.، عثمانلی مؤلفری، ایکنجی جلد، استانبول، ۱۳۳۳ .
6. بورسه لی م.، عثمانلی مؤلفری، ایکنجی جلدک ایکنجی قسمی، استانبول، ۱۳۳۸ .
7. بورسه لی م.، عثمانلی مؤلفری، اوچنجی جلد، استانبول، ۱۳۴۲ .

ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Անի Համլետի Սարգսյան (ծնվ. 1981թ.): - ԵՊՀ թյուրքագիտության ամբիոնի ասիստենտ, ԵՊՀ Հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի գիտաշխատող, Մեսրոպ Մաշտոցի անվան Հին ձեռագրերի ինստիտուտ Մատենադարանի ավագ գիտաշխատող, Բանասիրական գիտությունների թեկնածու: Օսմանագիտական - ձեռագրագիտական ստաժավորում է անցել Սանկտ Պետերբուրգի (2010թ.) և Ստամբուլի (2014թ., 2015թ.) համալսարաններում: 2014թ. պաշտպանել է ատենախոսություն՝ «16-րդ դարի օսմանյան պոեզիայի զարգացման առանձնահատկությունները Բաքիի դիվանում» թեմայով: Միջնադարյան օսմանյան գրականության, օսմաներեն լեզվի դասավանդման մեթոդիկայի հիմնահարցերին նվիրված շուրջ երկու տասնյակ աշխատությունների հեղինակ է, որոնք հրատարակվել են Հայաստանում, Թուրքմենստանում, Ռուսաստանում: (ani.sargsian@ysu.am)

Ալեքսանդր Վիլենի Սաֆարյան (ծնվ. 1964թ.): - ԵՊՀ թյուրքագիտության ամբիոնի վարիչ, ԵՊՀ Հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, պրոֆեսոր: 1988-1989թթ. լեզվական ստաժավորում է անցել Դամասկոսում (Սիրիա): 1995թ. պաշտպանել է ատենախոսություն՝ «Գրիգոր Նարեկացին և սուֆիզմը (գաղա-

փարախոսության հիմնահարցեր, միջնադարյան աղբյուրների համեմատական ուսումնասիրության փորձ)» թեմայով: Թյուրքագիտության, օսմանագիտության, արևելագիտության պատմության հիմնահարցերին նվիրված շուրջ ինը տասնյակ աշխատությունների հեղինակ է, որոնք հրատարակվել են Հայաստանում, ԱՄՆ-ում, Կանադայում, Ֆրանսիայում, Նիդերլանդներում, Գերմանիայում, Լեհաստանում, Իրանում, Թուրքմենստանում, Ղազախստանում, Ռուսաստանում: Ա. Սողոմոնյանի և Տ. Լոքմագյոզյանի հետ համահեղինակ է հայաստանյան իրականության մեջ առաջին ու բազմիցս վերահրատարակված բուհական «Թուրքերենի դասագրքի»: Տասից ավելի պաշտպանված թեկնածուական ատենախոսությունների գիտական ղեկավար է: Պարգևատրվել է Թուրքմենստանի Պետական պարգևով՝ «Magtymguly Pyragy» մեդալով (2014), ԵՊՀ Ոսկե մեդալով (1999), ԵՊՀ հուշամեդալով (2014): (alexander-safarian@ysu.am)

Լուսինե Սուրենի Սահակյան (ծնվ. 1969թ.) - ԵՊՀ Հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի Հայ-օսմանական առնչությունների բաժնի վարիչ, թյուրքագիտության ամբիոնի դոցենտ, բանասիրական գիտությունների թեկնածու: 2002թ պաշտպանել է ատենախոսություն՝ «Բարձր Հայքի Բաբերդ, Սպեր, Դերջան գավառների տեղանունները ու ժողովրդագրությունը 16-րդ դարի օսմանյան աշխարհագիր մատյաններում» թեմայով: Տեղանվանագի-

տության, ժողովրդագրության, հայ-օսմանական և հայ-թյուրքական պատմաբանասիրական առնչությունների հիմնահարցերին նվիրված շուրջ հինգ տասնյակ աշխատությունների հեղինակ է, որոնք հրատարակվել են Հայաստանում, ԱՄՆ-ում, Կանադայում, Ֆրանսիայում, Հունաստանում, Իրանում, Թուրքիայում, Ղազախստանում, Ռուսաստանում, Չինաստանում: 2012թ. արժանացել է Հոլիվուդի «Արփա» միջազգային կինոփառատոնի «Արմին Վեզների» անվան մարդասիրական գլխավոր մրցանակին: 2016թ պարգևատրվել է Դրիմի հայ համայնքի սահմանած Ազվազովսկու անվան մեդալով:
(lsahakian@ysu.am)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Արամ Միմոնյան, «Օսմաներենի դասագրքի հրատարակության առթիվ»	5
Ներածություն	7

ԴԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

§ 1. Օսմաներենի այբուբենը և գրության առանձնահատկությունները (ընդհանուր տեղեկություններ)	22
--	----

ԴԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

§ 2. ا ل ل ا (Elif) տառի գրության և արտասանության կանոնները	31
§ 3. Չայնանիշեր (հարեքեներ)	32
§ 4. Հեմզեի (◌ة) կիրառությունը	33

ԴԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

§ 5. ب ب ب ب (Be) տառի գրության և արտասանության կանոնները	35
§ 6. Չայնանիշեր (հարեքեներ)	35

ԴԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

§ 7. ت ت ت ت (Te) տառի գրության և արտասանության կանոնները	37
--	----

ԴԱՍ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

§ 8. د د د د (Dal) տառի գրության և արտասանության կանոնները.....	39
--	----

ԴԱՍ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

§ 9. ر ر ر ر (Re) տառի գրության և արտասանության կանոնները	41
§ 10. Չայնանիշեր (հարեքեներ).....	42

ԴԱՍ ՅՈԹԵՐՈՐԴ

§ 11. و و و و (Vav) տառի գրության և արտասանության կանոնները.....	44
---	----

ԴԱՍ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

§ 12. ل ل ل ل (Lâm) տառի գրության և արտասանության կանոնները.....	48
§ 13. Չայնանիշեր (հարեքեներ).....	48
§ 14. Հոգնակերտ վերջածանցի գրությունը	49

ԴԱՍ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

§ 15. م م م م (Mim) տառի գրության և արտասանության կանոնները.....	52
§ 16. م տառի կիրառությունը քերականական գործառնություններում	52

ԴԱՍ ՏԱՄՆԵՐՈՐԴ

- § 17. ز ز ز ز (Ze) տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 56
- § 18. ز տառի կիրառությունը քերականական
գործառնություններում..... 56

ԴԱՍ ՏԱՄՆՄԵԿԵՐՈՐԴ

- § 19. ك ك ك ك (Kef) տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 59
- § 20. ك տառի տառի կիրառությունը քերականական
գործառնություններում 60

ԴԱՍ ՏԱՄՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ

- § 21. ن ن ن ن (Nun) տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 65
- § 22. ن տառի կիրառությունը քերականական
գործառնություններում..... 65

ԴԱՍ ՏԱՄՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ

- § 23. ي ي ي ي (Ye) տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 68
- § 24. ي տառի կիրառությունը քերականական
գործառնություններում..... 69
- § 25. Բառակազմական ածանցներ..... 70

ԴԱՍ ՏԱՄՆՉՈՐՄԵՐՈՐԴ

- § 26. **كاف ق ق (Kaf)** տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 75
- § 27. **ق** տառի կիրառությունը քերականական գործառնություններում 75
- § 28. Սահմանական եղանակի անցյալ կատարյալ
ժամանակաձևի կազմությունը 76
- § 29. Թերի օժանդակ բայի անցյալ կատարյալ ժամանակաձևի
միջոցով կազմվող անվանական ստորոգյալը..... 78
- § 30. Բառակազմական ածանցներ..... 81

ԴԱՍ ՏԱՄՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

- § 31. **ه ه هـ (He)** տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 85
- § 32. **ه** տառի կիրառությունը քերականական գործառնություններում 86

ԴԱՍ ՏԱՄՆՎԵՑԵՐՈՐԴ

- § 33. **س س سـ (Sin)** տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 91
- § 34. Ըղձական-պայմանական եղանակի ներկա
ժամանակաձևի կազմությունը..... 91
- § 35. Պատկանելության ածանցներ..... 95
- § 36. Բառակազմական ածանցներ..... 96

ԴԱՍ ՏԱՄՆՑՈԹԵՐՈՐԴ

- § 37. ش ش ش ش (*Şin*) տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 101
- § 38. مش (-miş) ածանցով անվանական ստորոգյալը 101
- § 39. Անորոշ անցյալ ժամանակի կազմությունը 104

ԴԱՍ ՏԱՄՆՈՒԹԵՐՈՐԴ

- § 40. چ چ → → (*Cim*) տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 110
- § 41. Անձնական և ցուցական դերանունների հոլովումը 110
- § 42. Ներկա - շարունակական ժամանակաձևի կազմությունը.... 112
- § 43. Չայնանիշեր (հարեքեներ)..... 115

ԴԱՍ ՏԱՄՆԻՆԵՐՈՐԴ

- § 44. چ چ → → (*Çim*) տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 121
- § 45. Ընդարձակ - ներկա ժամանակաձևի կազմությունը 122
- § 46. Հետադրություններ 126

ԴԱՍ ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ

- § 47. ح ح → → (*Ha*) տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 130
- § 48. Մակբայական դերբայներ..... 130

ԴԱՍ ՔՍԱՆՄԵԿԵՐՈՐԴ

§ 49. خ خ ح ح (Hi) տառի գրության և արտասանության կանոնները.....	137
§ 50. Հրամայական եղանակ.....	138
§ 51. Ըղձական եղանակ.....	139

ԴԱՍ ՔՍԱՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ

§ 52. غ غ غ غ (Gayin) տառի գրության և արտասանության կանոնները.....	146
§ 53. Ապառնի ժամանակի կազմությունը.....	146

ԴԱՍ ՔՍԱՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ

§ 54. ص ص ص ص (Sad) տառի գրության և արտասանության կանոնները.....	152
§ 55. Օսմաներենի բայասեռի տեսակները.....	152

ԴԱՍ ՔՍԱՆՉՈՐՄԵՐՈՐԴ

§ 56. پ پ پ پ (Pe) տառի գրության և արտասանության կանոնները.....	157
§ 57. Բայի փոխադարձ-համատեղ և պատճառական սեռերի կազմությունը.....	158

ԴԱՍ ՔՍԱՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

- § 58. ط ط ط ط (Ta) տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 162
- § 59. Անդրադարձ սեռի կազմությունը 163

ԴԱՍ ՔՍԱՆՎԵՑԵՐՈՐԴ

- § 60. ض ض ض ض (Dat) (արաբ. dad, պարսկ. zad) տառի
գրության և արտասանության կանոնները 168
- § 61. Հարկադրական եղանակ 168

ԴԱՍ ՔՍԱՆՅՈԹԵՐՈՐԴ

- § 62. ع ع ع ع (Ayn) (արաբ. ayn, պարսկ. eyn) տառի
գրության և արտասանության կանոնները 174

ԴԱՍ ՔՍԱՆՈԻԹԵՐՈՐԴ

- § 63. ف ف ف ف (Fe) տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 181

ԴԱՍ ՔՍԱՆԻՆԵՐՈՐԴ

- § 64. ظ ظ ظ ظ (Zi) տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 187
- § 65. Քանակական և դասական թվականներ..... 187

ԴԱՍ ԵՐԵՍՈՒՆԵՐՈՐԴ

§ 66. ձ ձ ձ ձ (<i>Zel</i>) տառի գրության և արտասանության կանոնները.....	194
§ 67. Արևային և լուսնային տառերը	194

ԴԱՍ ԵՐԵՍՈՒՆԵԿԵՐՈՐԴ

§ 68. ث ث ش ش (<i>Se</i>) տառի գրության և արտասանության կանոնները.....	200
§ 69. Արաբական քանակական ու դասական թվականները օսմաներենում	200
§ 70. Ամիսների անվանումները	201

ԴԱՍ ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ

§ 71. ج ج ح ح (<i>Je</i>) տառի գրության և արտասանության կանոնները.....	209
§ 72. Գոյականի կապակցման ձևերն օսմաներենում	209

Հավելված

Օսմաներեն տեքստեր	220
Օսմաներեն-հայերեն ուսումնական բառարան	259
Գրականության ցանկ.....	300

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ԵՊՀ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ԱՆԻ ՍԱՐԳՍՅԱՆ
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍԱՖԱՐՅԱՆ
ԼՈՒՍԻՆԵ ՍԱՀԱԿՅԱՆ

ՕՍՄԱՆԵՐԵՆԻ ԴԱՍԱԳԻՐՔ

АНИ САРГСЯН
АЛЕКСАНДР САФАРЯН
ЛУСИНЕ СААКЯН

УЧЕБНИК ОСМАНСКО-ТУРЕЦКОГО
ЯЗЫКА

(На армянском языке)

ANI SARGSYAN (ani.sargsian@ysu.am)
ALEXANDER SAFARYAN (alexander-safarian@ysu.am)
LUSINE SAHAKYAN (Isahakian@ysu.am)

TEXTBOOK
OF THE OTTOMAN-TURKISH LANGUAGE
(in Armenian)

Համակարգչային ձևավորումը՝
Կազմի ձևավորումը՝
Հրատ. սրբագրումը՝

Տպագրված է «Գևորգ-Հրայր» ՍՊԸ-ում:
ք. Երևան, Գրիգոր Լուսավորչի 6

Ստորագրված է տպագրության 15.12.2016:
Չափսը՝ 60x84 1/16: Թուղթը՝ օֆսեթ:
Տպագրությունը՝ օֆսեթ: 20,25 տպ. մամուլ: Տպաքանակը՝ 200:

ԵՊՀ հրատարակչություն
ք. Երևան, 0025, Ալեք Մանուկյան 1
www.publishing.ysu.am